THE ART OF CHINESE XINJIANG UYGHUR MUQAM

中国新疆维吾尔木卡姆艺术

新疆维吾尔自治区文化厅 编

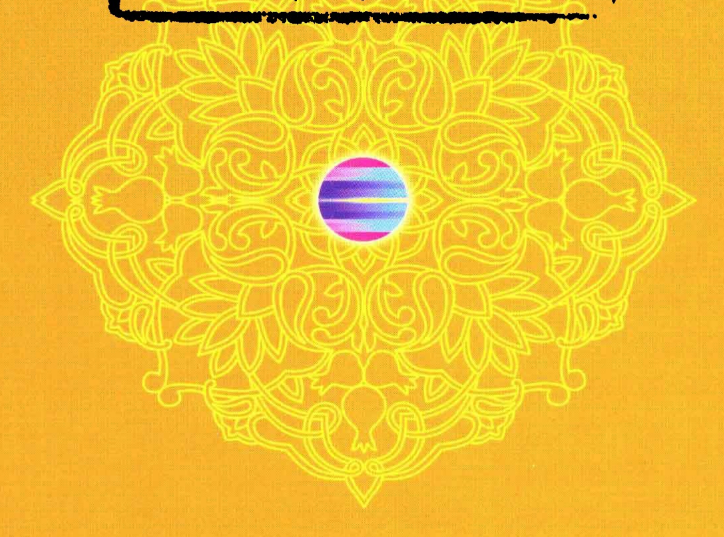
MASTERPIECES OF THE ORAL AND INTANGIBLE HERITAGE OF HUMANITY
CANDIDATURE ENTRY FORM
"人类口头和非物质遗产代表作"申报书

新疆人民出版社

THE ART OF CHINESE XINJIANG UYGHUR MUQAM

中国新疆维吾尔木卡姆艺术

新疆维吾尔自治区文化厅 编

新疆人民出版社

图书在版编目(CIP)数据

中国新疆维吾尔木卡姆艺术 / 新疆维吾尔自治区文化厅编. —乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2006.4

ISBN 7-228-10078-6

Ⅰ.中… Ⅱ.新… Ⅲ.维吾尔族-民族音乐-研究-新疆-汉、维、英 Ⅳ.J607.215

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 040811 号

责任编辑:罗卫华　迪里夏提

整体设计:刘堪海

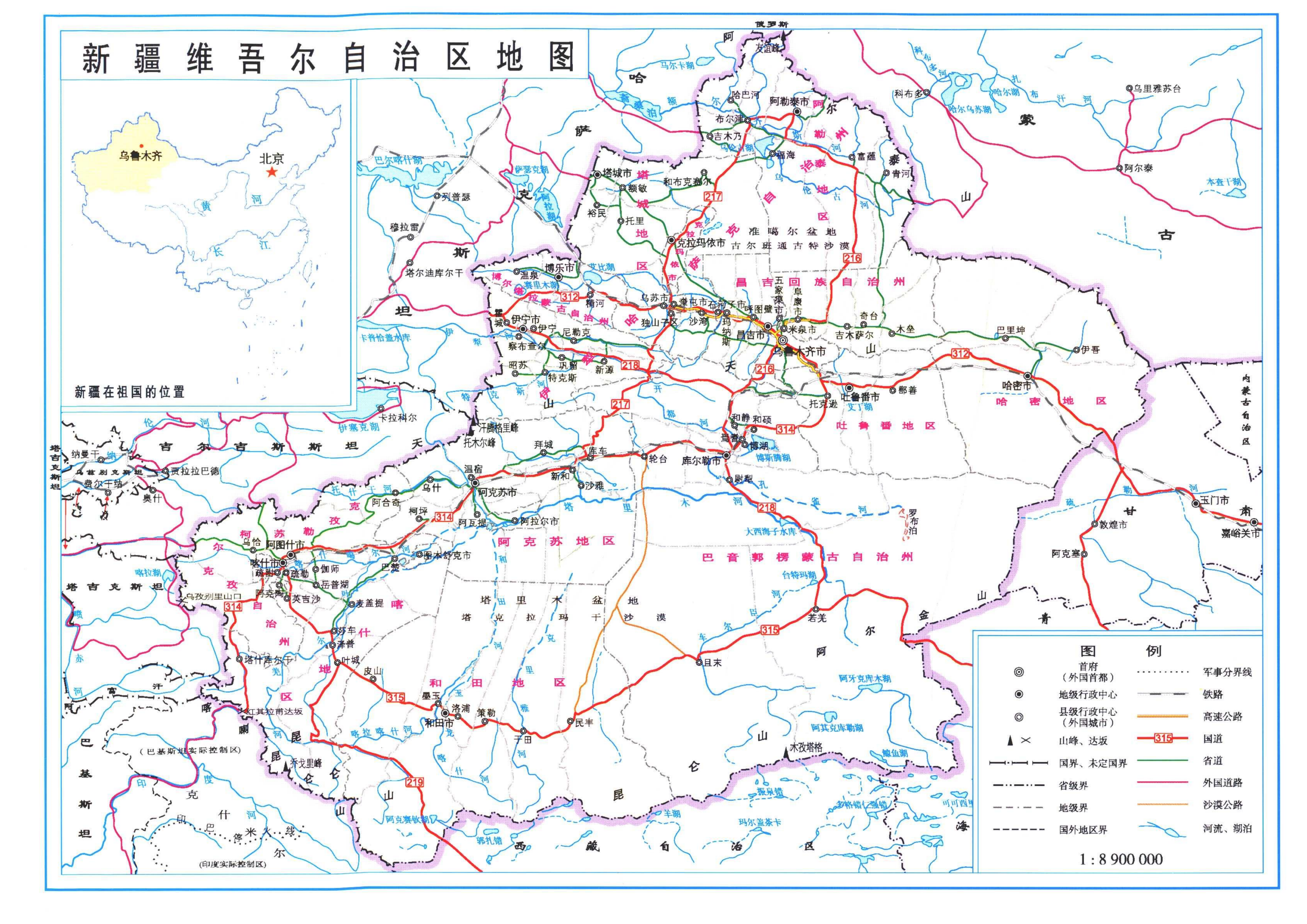
中国新疆维吾尔木卡姆艺术

新疆维吾尔自治区文化厅 编

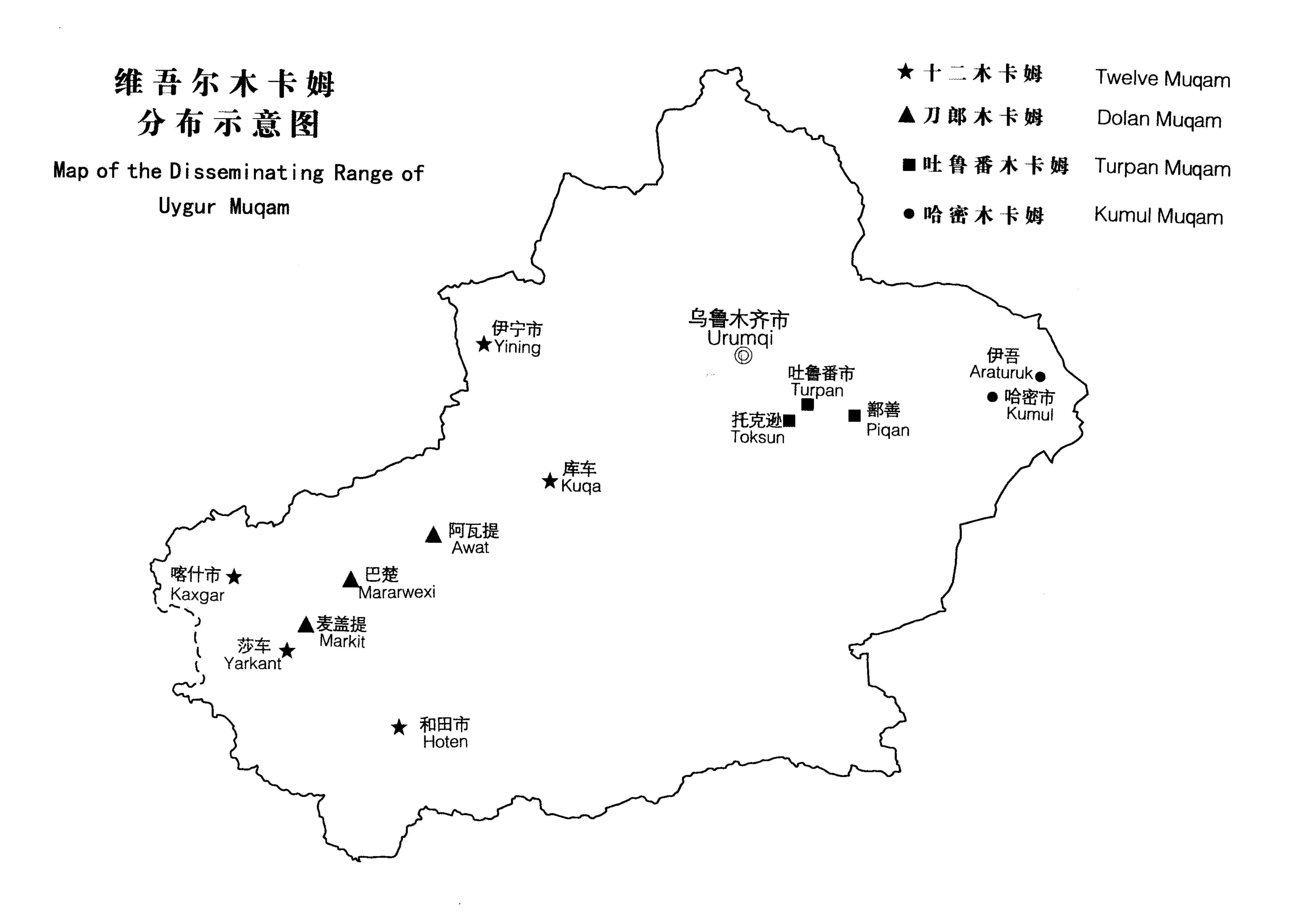
出 版	新疆人民出版社
地 址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
邮 编	830001
电 话	(0991)2825887　2816212
制 版	形加意图文设计有限公司 捷迅彩艺有限责任公司
印 刷	新疆新华印刷厂
开 本	880×1230　1/16
印 张	10.5
插 页	6
字 数	120 千字
版 次	2006 年 5 月第 1 版
印 次	2006 年 5 月第 1 次印刷
印 数	1—3 000 册
定 价	80.00 元

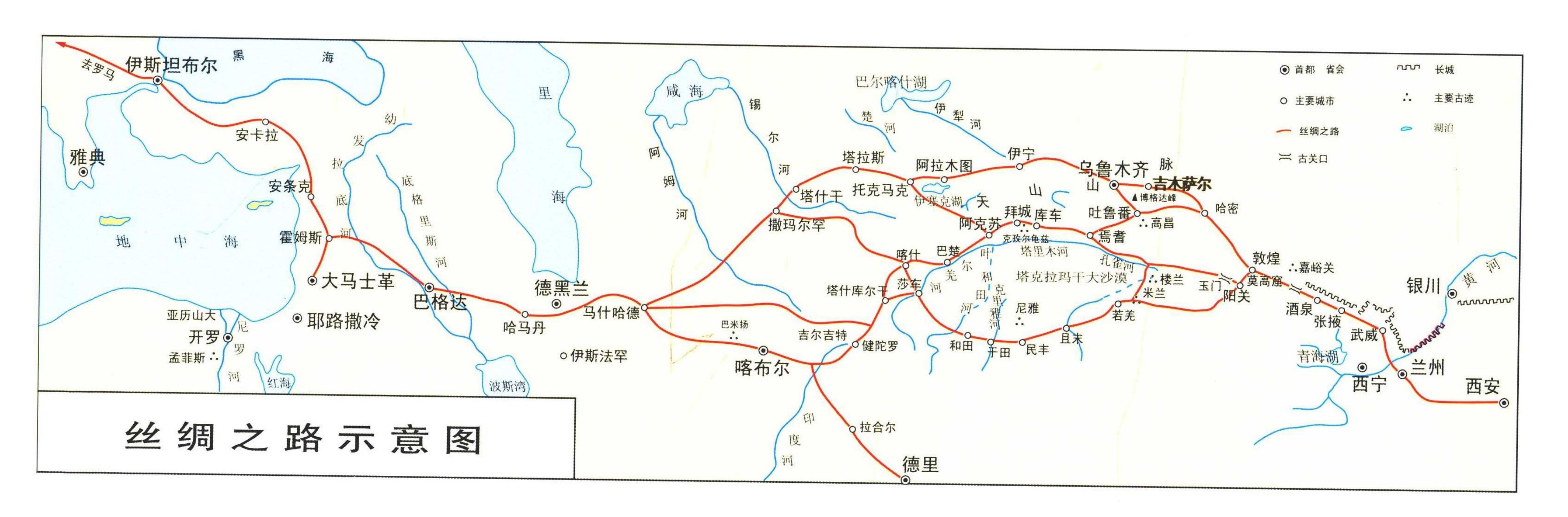
审图号: 新 S(2006)029 号　　地图审核: 新疆维吾尔自治区测绘局

新疆维吾尔自治区地图

新疆在祖国的位置
乌鲁木齐
北京
图例
首府（外国首都）
地级行政中心
县级行政中心（外国城市）
山峰、达坂
国界、未定国界
省级界
地级界
国外地区界
军事分界线
铁路
高速公路
国道
省道
外国道路
沙漠公路
河流、湖泊
1 : 8 900 000
乌鲁木齐市
昌吉回族自治州
伊犁哈萨克自治州
巴音郭楞蒙古自治州
克孜勒苏柯尔克孜自治州
博尔塔拉蒙古自治州
阿勒泰地区
塔城地区
哈密地区
吐鲁番地区
阿克苏地区
喀什地区
和田地区
准噶尔盆地
古尔班通古特沙漠
塔里木盆地
塔克拉玛干沙漠
克拉玛依市
石河子市
伊宁市
博乐市
阿克苏市
喀什市
和田市
库尔勒市
哈密市
吐鲁番市
阿勒泰市
塔城市
阿图什市
昌吉市
奎屯市
乌苏市
五家渠市
阜康市
米泉市

维吾尔木卡姆
分布示意图
Map of the Disseminating Range of
Uygur Muqam
★十二木卡姆 Twelve Muqam
▲刀郎木卡姆 Dolan Muqam
■吐鲁番木卡姆 Turpan Muqam
●哈密木卡姆 Kumul Muqam
伊宁市 Yining
乌鲁木齐市 Urumqi
伊吾 Araturuk
哈密市 Kumul
吐鲁番市 Turpan
托克逊 Toksun
鄯善 Piqan
库车 Kuqa
阿瓦提 Awat
喀什市 Kaxgar
巴楚 Mararwexi
麦盖提 Markit
莎车 Yarkant
和田市 Hoten

首都 省会
主要城市
丝绸之路
古关口
长城
主要古迹
湖泊
去罗马
伊斯坦布尔
黑海
雅典
安卡拉
安条克
霍姆斯
大马士革
地中海
亚历山大
开罗
孟菲斯
尼罗河
红海
耶路撒冷
幼发拉底河
底格里斯河
巴格达
里海
波斯湾
德黑兰
哈马丹
马什哈德
伊斯法罕
咸海
阿姆河
锡尔河
撒玛尔罕
塔什干
巴米扬
喀布尔
吉尔吉特
健陀罗
印度河
拉合尔
德里
塔拉斯
托克马克
巴尔喀什湖
楚河
伊犁河
阿拉木图
伊塞克湖
伊宁
天山
乌鲁木齐
山脉
吉木萨尔
博格达峰
吐鲁番
高昌
哈密
阿克苏
拜城
克孜尔龟兹
库车
焉耆
喀什
巴楚
塔什库尔干
莎车
叶尔羌河
和田河
克里雅河
塔里木河
孔雀河
塔克拉玛干大沙漠
尼雅
和田
于田
民丰
且末
若羌
楼兰
米兰
玉门
阳关
敦煌
莫高窟
嘉峪关
酒泉
张掖
武威
青海湖
西宁
兰州
西安
银川
黄河

丝绸之路示意图

雪山　Snow mountain

绿洲　Oesis

吐尔地阿洪在莎车文工团　Turdi Ahong at Yarkant Art Troupe

麦西热甫聚会　Meshrep Gathering

忘情的阿希克们

Crazy Ashiks

茶馆里的达斯坦演唱　Dastan performancein (the) Tea House

刀郎木卡姆乐队

Dolan Muqam Ensemble

纳孜尔孔舞

Nazirkom Dance

哈密木卡姆演唱

Kumul Muqam performance

1934 年上演的《艾里甫与赛乃姆》 *Erip and Senam* performed in 1934

1992 年上演的《艾里甫与赛乃姆》 Performance of *Erip and Senam* in 1992

萨它尔
Satar
艾捷克
Aijek
刀郎艾捷克
Dolan Aijek
哈密艾捷克
Kumul Aijek
胡西它尔
Hushtar
乃依
Nay
巴拉满
Balaman
苏乃依
Surnay

弹布尔
Tanbur
都它尔
Dutar
热瓦甫
Rawap
卡龙
Kalong
哈密热瓦甫
Kumul Rawap
库修克
Kushuk
萨帕依
Sapai
纳格拉
Nagra
达普
Daff

参加《中国新疆维吾尔木卡姆艺术》申报“人类口头和非物质遗产代表作”工作人员名单

《中国新疆维吾尔木卡姆艺术》申报“人类口头和非物质遗产代表作”，始终是在国家文化部、新疆维吾尔自治区党委、自治区人民政府、自治区党委宣传部的领导和支持下进行的，并得到了王乐泉、司马义·艾买提、阿不来提·阿不都热西提、铁木尔·达瓦买提、孙家正、司马义·铁力瓦尔地、努尔·白克力、吴敦夫、李屹、库热西·买合苏提、段桐华等领导同志及文化部外联局、中国艺术研究院、文化部民族民间文艺发展中心、新疆维吾尔自治区财政厅的指导和协助。

具体工作由新疆维吾尔自治区文化厅负责，新疆艺术研究所、新疆电视台有关人员参加。工作人员名单如下：

申报工作组

组长：吕家传

副组长：韩子勇

组员：马迎胜、艾尼江·克依木、李季莲、周吉、刘湘晨

申报文本

执笔：周吉

修订：韩子勇、张振涛、邹启山、赵维英、马迎胜、项阳、秦序、李季莲

参与讨论(以汉文姓氏笔划为序)：王路、牙生·木合甫力、艾尼江·克依木、田联韬、刘宾、刘魁立、乌甫尔·司马义、李玫、李松、吕家传、乔建中、买买提明·买买提力、苏来曼·依明、阿不都克里木·热合满、阿扎提·苏里唐、陈道明、郎樱、伊明·吐尔逊、金经言、张伯瑜、段桐华、俞人豪、资华筠、薛艺兵、赵塔里木、蔡良玉、萧梅、樊祖荫

英文翻译：蔡良玉、赵维英、柯克汉(美)、蒋好书

维吾尔文翻译：司马义·依不拉音、牙生·木合甫力

维吾尔文校订：刘宾

申 报 片

摄制：新疆维吾尔自治区文化厅、新疆电视台、文化部民族民间文艺发展中心、中国艺术研究院

撰稿：韩子勇、刘湘晨、邹启山、周吉、张振涛、项阳、秦序

导演：刘湘晨

摄像：党成华、阿不力克木·库尔班、常明

录音：李兵

灯光:石宏伟

解说词英语翻译:赵维英、蒋好书

解说:刘一霖(中文)、纪晓军(英文)

表演:吐尔地阿洪,乌斯满,新疆木卡姆艺术团,喀什市、疏勒县、麦盖提县、莎车县、鄯善县、哈密市民间艺人

参与讨论:王文章、张庆善、高新生及参与申报文本讨论的全体人员

资 料 片

撰稿:周吉

剪编:周吉、阿不力克木·库尔班、李季莲

除申报片之外的资料由新疆艺术研究所提供

图片资料

《木卡姆》绘图:哈孜·艾买提

摄影:赵君安、李学亮、梁立、杨晓南、刘湘晨

说明文字撰写:周吉

(其他由新疆艺术研究所提供)

音响资料

演唱:吐尔地阿洪,新疆木卡姆艺术团,麦盖提县、鄯善县、哈密市民间艺人

(其他由新疆艺术研究所提供)

目　录

一、资 格

1. 成员国

中华人民共和国

2. 文化表现形式或文化空间的名称

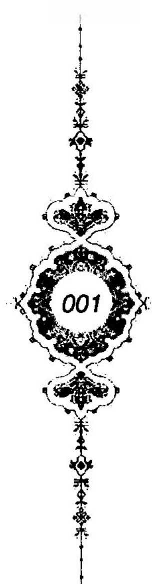
中国新疆维吾尔木卡姆艺术

3. 社区名称

中国新疆境内维吾尔族聚居区

4. 文化表现形式或文化空间的地理位置;相关社区的地理位置

新疆维吾尔自治区(简称新疆)位于中华人民共和国西北边陲,亚欧大陆腹地,地处东经73°21′40～96°25′,北纬34°15′～49°10′45之间,面积166.04万平方公里。(附图一:新疆维吾尔自治区地图)

5. 文化表现形式的周期

维吾尔人民的冠婚丧祭等人生礼仪,以及传统的岁时节日、丰收庆典和为人际交往之需举办的各种麦西热甫[①]、白孜麦[②]等大、中、小型娱乐聚会,是维吾尔木卡姆最主要的表现场合。

6. 社区或相关社区或政府的责任人或团体

新疆艺术研究所(新疆维吾尔自治区艺术研究学术机构)
地址:乌鲁木齐市胜利路193号
邮编:830001
所长:李季莲(研究员)
电话:0086－991－2860480
传真:0086－991－2860480
电子邮箱:LjL20001954@21cn.com

---

① 麦西热甫:维吾尔族民间大型群众性娱乐舞会,包括歌舞、餐饮及各种游戏等丰富的内容。

② 白孜麦:维吾尔族民间以餐饮和自娱性歌舞为主要内容的中、小型娱乐舞会。

二、说 明

1. 文化空间或文化表现形式的说明

中国除了汉族以外，有55个少数民族，维吾尔族有8 823 500人（2003年底统计数据），是人口最多的少数民族之一。新疆维吾尔自治区是维吾尔民族的主要聚居地。

新疆位于亚欧大陆腹地，属典型的内陆性气候，以干燥少雨为主要特征。由北向南，阿尔泰山脉、天山山脉、昆仑山脉横向排开，分隔出准噶尔盆地和塔里木盆地。两大盆地的中心，分别为古尔班通古特沙漠和塔克拉玛干沙漠。沿盆地边缘，高山融雪汇成的季节性河流两岸，一块块绿洲星罗棋布。由于地处荒漠包绕，气候和生态条件相对严酷。然而正是这种"大漠孤烟直，长河落日圆"的严酷生存环境，锻造了世世代代繁衍生息于绿洲上的维吾尔人浪漫达观、积极进取、苦中作乐的精神，同时造就了他们热爱音乐、舞蹈的独特禀性和杰出才能。维吾尔木卡姆正是这种天赋的具体体现。

"中国新疆维吾尔木卡姆"，是流传于中国新疆各维吾尔族聚居区的各种木卡姆的总称，是集歌、舞、乐于一体的大型综合艺术形式。

现代维吾尔语中，"木卡姆"一词主要指"大型套曲"，此外还具有"法则"、"规范"、"曲调"、"乐曲"、"散板序唱（奏）"等多种含义。但在维吾尔人的特定文化语境中，"木卡姆"已经成为包容文学、音乐、舞蹈、说唱、戏剧乃至民族认同、宗教信仰等各种艺术成分和文化意义的词语。该语义中含蕴的文化含量，已经远远超出了艺术体裁的狭义范围。

中国著名音乐史学家杨荫浏，曾对中国各地的传统乐种做出如下定义：（一）具有一套相对固定的乐队编制；（二）在长年发展中积累起多套传承有自的曲目；（三）具有一大批职业与半职业的从艺者。这是在中国传统的文化语境中，人们认同一个具有鲜明地域色彩、综合着各种艺术表现形式的乐种的基本条件。新疆维吾尔木卡姆艺术，正是一种具备上述条件、具有鲜明地域色彩、综合着各种艺术表现形式的乐种。所以，我们对新疆维吾尔"木卡姆"的语义，必须做如上学理层面的理解，而非仅仅局限于一个单纯的音乐术语技术层面的释意。

新疆维吾尔木卡姆艺术中的歌唱内容，包含了哲人箴言、文人诗作、先知告诫、民间故事、地方传说，更有普通百姓对美好爱情的赞美追求，对艰虞苦境的生命叹息，是反映维吾尔人民生活和社会风貌的百科全书。歌曲体裁既有叙咏歌，又有叙事歌；演唱方式既有合唱，又有齐唱、独唱；唱词格律与押韵方式，奇巧多样。历史上著名的维吾尔木卡姆大师，大多是身兼文学家美誉的艺术家，这使维吾尔木卡姆的歌唱内容，积淀下深厚的历史文化内涵。

载歌载舞，是维吾尔木卡姆最重要的特色。舞蹈技巧丰富多彩，集体舞的队

形组合、步伐步态；双人舞中的摇肩动颈、闪转腾挪；单人独舞中的叼花、顶碗、模拟动物等，形态各异，变化层出不穷。

多种律制、调式、节奏、节拍并存，曲式庞大，结构复杂，是维吾尔木卡姆音乐形态的突出特征，其中既有板式变化又有曲牌联缀，显现出与中国中原音乐文化的密切联系。乐队组合的多种形式，体现在新疆各地的木卡姆艺术中，既有弓弦乐器主奏的，也有弹拨乐器主奏的，更派生出吹奏乐器主奏的多种乐队样式。主奏乐器萨它尔、艾捷克等，形制奇谲，装饰细腻，音响迷人，极具地方和民族特色。乐器的演奏技巧，吟抹弹挑，繁音急节，更加技艺高超的艺人们的刻意变奏加花，产生出强烈的艺术感染力。

由于维吾尔木卡姆艺术肇始于本土的民间文化、发展于各绿洲城邦国宫廷及都府官邸，经过整合与交融后又返播积淀在民间，成为既体现着古代宫廷的精英文化又展现出乡村市井的民间文化的集中代表。她既代表了宫廷城镇的主流雅文化，又涵盖了市井乡村的边缘俗文化。而当古代宫廷随着社会的变迁消失之时，流传至今的维吾尔木卡姆可以使今人寻辨其历史的遗音，这就是今日维吾尔木卡姆的历史价值和文化价值所在。

综上所述，中国新疆维吾尔木卡姆在长期历史演化的过程中，形成了密切关联、内涵深厚、形式多样、内容丰富、风格独特的多元一体样式，是中国维吾尔歌舞艺术形式最高、最杰出的代表。

在中国新疆，哪里有维吾尔人，哪里就有木卡姆。她渗透于维吾尔人社会生活的各个方面，成为维吾尔人不可缺少的精神食粮。

流传于新疆各地的维吾尔木卡姆多元一体，既有共性，又有不同地方的差异性，形成了不同的样式。（附图二：维吾尔木卡姆分布示意图）

《十二木卡姆》是维吾尔木卡姆的主要代表，流传于南部新疆的喀什、和田、阿克苏地区和北部新疆的伊犁地区。

《刀郎木卡姆》主要流传在“刀郎地区”，即塔里木盆地西、北缘的叶尔羌河至塔里木河两岸，以喀什地区的麦盖提县、巴楚县和阿克苏地区的阿瓦提县为中心。

《吐鲁番木卡姆》主要流传在东部新疆吐鲁番地区的吐鲁番市、鄯善县和托克逊县。

《哈密木卡姆》主要流传在地处新疆东大门的哈密地区的哈密市和伊吾县。

(1)《十二木卡姆》

《十二木卡姆》由《拉克木卡姆》、《且比巴亚特木卡姆》、《斯尕木卡姆》、《恰哈尔尕木卡姆》、《潘吉尕木卡姆》、《乌孜哈勒木卡姆》、《艾介姆木卡姆》、《乌夏克木卡姆》、《巴雅特木卡姆》、《纳瓦木卡姆》、《木夏吾莱克木卡姆》、《依拉克木卡姆》共十二套组成。每套都包括“琼乃额曼”（系列叙咏歌曲、器乐曲、歌舞曲）、“达斯坦”（系列叙事歌曲、器乐曲）、“麦西热甫”（系列歌舞曲）三大部分，含歌、乐曲 20 至 30 首，长度两小时左右。十二套木卡姆共含歌、乐曲三百余首，全部演唱约需二十多小时。各地区流传的《十二木卡姆》版本，各有不同。伊犁地区流传的《十二木卡姆》，每一套只包括“木凯迪满”（散板序唱）和“达斯坦”、“麦西热甫”部分，而“琼乃额曼”中除“木凯迪满”之外的乐曲已失佚。

《十二木卡姆》每套的第一部分“琼乃额曼”，着重阐明维吾尔人的哲学思想和精神层面的追求，过去主要供上层社会和知识阶层享用。第二部分“达斯坦”中，各首乐曲的唱词，多为流传在维吾尔族民间的叙事长诗的片段，一般由“达斯坦其”（意为“善唱达斯坦者”）在茶馆、饭馆、理发馆等公众场合、家庭聚会和以中老年为主体的聚会上演唱。第三部分“麦西热甫”，主要在各种群众聚会上由“乃额曼其”（意为“民间歌乐手”）传唱，供群众随着乐声起舞自娱，或由被称作“阿希克”（意为“痴迷于真主者”）的民间艺人在街头巷尾单独或结伴吟唱行乞。内容包括对伊斯兰教信奉的真主的赞颂、祈求，以及对人生苦难的哀叹、对幸福生活的企盼。经过宫廷和民间的多次整合，《十二木卡姆》形成了当下的样式。它既从各种维吾尔木卡姆中吸取了养分，又集本民族各类传统音乐之大成，成为维吾尔人杰出音乐才华的典型代表。

在新疆南部城乡，只有能演唱全部木卡姆或其中“琼乃额曼”部分的艺人，才被称作“木卡姆其”（意为“善唱木卡姆者”）。

（2）《刀郎木卡姆》

《刀郎木卡姆》据说有十二套，现搜集到九套。麦盖提县流传的为《孜尔巴亚宛木卡姆》（又名《巴希巴亚宛木卡姆》）、《乌孜哈尔巴亚宛木卡姆》、《区尔巴亚宛木卡姆》（又名《拉克巴亚宛木卡姆》）、《奥坦巴亚宛木卡姆》（又名《木夏吾莱克巴亚宛木卡姆》）、《勃姆巴亚宛木卡姆》、《朱拉木卡姆》、《丝姆巴亚宛木卡姆》、《胡代克巴亚宛木卡姆》和《都尕买特巴亚宛木卡姆》。在巴楚县及阿瓦提县流传的《刀郎木卡姆》，名称均有所不同。

每套《刀郎木卡姆》由“木凯迪满”、“且克脱曼”、“赛乃姆”、“赛勒凯”、“色利尔玛”五部分组成，属于前缀散板序唱的不同节拍、节奏的歌舞曲。每套《刀郎木卡姆》的长度约 6 至 9 分钟，九套全部演唱约需一个多小时。

（3）《吐鲁番木卡姆》

吐鲁番地区两县一市流传的《吐鲁番木卡姆》，版本大同小异，现能搜集到十一套，即《拉克木卡姆》、《且比亚特木卡姆》、《木夏吾莱克木卡姆》、《恰尔尕木卡姆》、《潘吉尕木卡姆》、《乌夏克木卡姆》、《纳瓦木卡姆》、《萨巴木卡姆》、《依拉克木卡姆》、《巴雅特木卡姆》和《多郎木卡姆》。

每套《吐鲁番木卡姆》由“木凯迪满”、“且克特”、“巴西且克特”、“亚郎且克特”、“朱拉”、“赛乃姆”、“赛勒克”及“尾声”等八部分组成。十一套《吐鲁番木卡姆》共含 66 首乐曲，全都演唱约需十小时。除丝竹相和歌唱之外，还采用鼓吹乐表演的形式，即由一或数支苏乃依奏旋律，三对纳格拉（铁鼓）和一支冬巴克（低音铁鼓）击节。

（4）《哈密木卡姆》

《哈密木卡姆》共有十二套，即《琼都尔木卡姆》（又名《我走遍天下》）、《乌鲁克都尔木卡姆》（又名《哈伊哈伊约兰》）、《穆斯台赫扎特木卡姆》（又名《亚勒吾孜托云》）、《恰尔尕木卡姆》、《胡甫提木卡姆》、《切比亚特木卡姆》（又名《加尼凯姆》）、《穆夏威莱克木卡姆》（又名《医治你心病的良药》）、《乌孜哈勒木卡姆》（又名《代尔迪里瓦》）、《都尔木卡姆》（又名《〈小〉你让我好苦》）、《多浪穆夏威莱克

木卡姆》、《伊拉克木卡姆》(又名《〈大〉你让我好苦》)和《拉克木卡姆》(又名《唱吧，我的夜莺》)。其中有七套含两个分章。每套《哈密木卡姆》都以"木卡姆"(意为"散板序唱")开始，后缀10至21首当地民间流传的歌曲和歌舞曲。十二套《哈密木卡姆》共含258首乐曲，全部演唱的时间为十小时左右。

维吾尔木卡姆在艺术上具有如下几个主要特点：

(1)多样性

(Ⅰ)种类多样：除维吾尔木卡姆的主要代表《十二木卡姆》外，还流传着《刀郎木卡姆》、《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》。它们在体裁上虽然没有《十二木卡姆》那么长大复杂，流传地域相对狭小，但都各具特色，共同构成多元一体的维吾尔木卡姆艺术。

(Ⅱ)内容多样：唱词中既有民间歌谣，也有古典文人诗作。内容包括哲人箴言、先知告诫，民间故事、地方传说，对美好爱情的追求，对生活艰辛、命运乖蹇的感叹，以及各类乡间俚语、市井俗言。

(Ⅲ)表演形式多样：有歌(包括叙咏歌、叙事歌)、有舞(群众性自娱舞，单、双人或集体表演舞)、有乐(器乐独奏、重奏、齐奏)。常由单人、双人或以小规模的组合表演其中的片段，也可以整套大型晚会表演。

(Ⅳ)音乐形态多样：五度相生律、纯律、四分中立音律并存；五声、六声、七声、八声、九声调式及含四分中立音的特殊调式同在；2/4、3/4、4/4等常规节拍，5/8、6/8、7/8、9/8等复合节拍，3/4+2/4等混合节拍和$6\frac{1}{2}/4$、$2\frac{1}{2}/4$等增盈节拍，在维吾尔木卡姆中都能见到；曲式结构复杂多样。

(Ⅴ)舞蹈风格多样：虽然以群众性自娱舞蹈为主，但随着音乐节拍、节奏的快慢缓急，舞蹈风格也随之改变。例如《十二木卡姆》每套中的"朱拉"、"赛乃姆"段落，采用4/4或2/4节拍，曲调优美、抒情，舞蹈动作端庄、稳健；"穷赛勒克"和"第一、第二麦西热甫"段落的音乐，采用5/8或7/8节奏，适宜粗犷、有力的"萨玛舞"；"第三、第四麦西热甫"的音乐欢快、热烈，舞蹈也进入跳跃和旋转的高潮。《刀郎木卡姆》"色利尔玛"中的旋转比赛，《吐鲁番木卡姆》中"纳孜尔孔"段落的模拟舞和竞技舞，《哈密木卡姆》中的动物模拟舞等，更具鲜明个性。

(Ⅵ)乐器组合多样：南部新疆和北部新疆流传的《十二木卡姆》及《刀郎木卡姆》、《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》使用的乐器有所差异，在不同的文化空间可见到不同的乐器组合形式(详见附表二：维吾尔木卡姆主要沿用乐器一览表)。新疆维吾尔自治区和各地区的专业文艺团体，使用的伴奏乐器多达16种。吹管组：乃依、巴拉满、苏乃依；拉弦组：萨它尔、艾捷克、胡西它尔；拨弦组：都它尔、热瓦甫(含喀什热瓦甫和改良热瓦甫)、弹布尔；打击组：达普、纳格拉、塔希、库修克、萨帕依、铃鼓。这些乐器除维吾尔人自己创造的之外，也有一些属于采纳外来文化者，表现出世界各古代文明对当代维吾尔族音乐文化的影响。

(2)综合性

(Ⅰ)体裁的综合性：集歌、舞、乐于一体。

(Ⅱ)风格的综合性：维吾尔族由历史上活跃于西域的各古代民族融合而成，其音乐文化基因复杂多样。加之，西域是古代"丝绸之路"的枢纽，长期处于东西

方音乐文化的影响之中，故新疆维吾尔族木卡姆传递和包容着不同的文化信息。

(3)完整性

维吾尔木卡姆中的大部分有着相对规范的结构、曲式，各套中的调式、旋律、节奏、速度，各有一定之规。这种规范以《十二木卡姆》为代表。它篇幅庞大，结构繁复，每一部分，都有专门术语。这些出自宫廷乐工、民间艺人的书面术语和口碑乐语，凝结着专业音乐家们在艺术加工过程中的理性分类和谨慎雕琢。无须仔细分析，人们就能够在那数小时的庞大曲体中，感受到那种只有经过漫长的历史积淀才能具有的结构力量。《十二木卡姆》中每一套的规范结构如下：

附表一：　《十二木卡姆》结构表

部分	乐曲名称	节拍	速度	体　　裁
琼乃额曼	木凯迪满(散板序曲)	散板	慢	叙咏歌曲
	太艾则	3/4	慢	叙咏歌曲
	太艾则迈尔乎里及尾唱	3/4	慢	器乐曲接叙咏歌曲
	奴斯赫	4/4、5/4 或 6$\frac{1}{2}$/4	慢	叙咏歌曲
	奴斯赫迈尔乎里及尾唱	4/4、5/4 或 6$\frac{1}{2}$/4	慢	器乐曲接叙咏歌曲
	穆斯坦扎特	5/4	中	叙咏歌曲
	穆斯坦扎特迈尔乎里及尾唱	5/4	中	器乐曲接叙咏歌曲
	耶李姆沙给	7/8	中	叙咏歌曲
	耶李姆沙给迈尔乎里及尾唱	7/8	中	器乐曲接叙咏歌曲
	朱　拉	4/4	慢	歌舞曲
	朱拉迈尔乎里	4/4	慢	器乐曲
	赛乃姆	2/4	中	歌舞曲
	大赛勒克	5/8	中	歌舞曲
	小赛勒克	2/4	慢	叙咏歌曲
	小赛勒克迈尔乎里及尾唱	2/4	慢	器乐曲接叙咏歌曲
	佩希热维	2/4、5/4 或 2$\frac{1}{2}$/4	中	叙咏歌曲
	佩希热维迈尔乎里及尾唱	2/4、5/4 或 2$\frac{1}{2}$/4	中	器乐曲接叙咏歌曲
	太依克特	6/8	中快	歌舞曲
	散板尾唱	散板	慢	一或二句叙咏歌曲

续附表一：

部分	乐曲名称	节拍	速度	体　　裁
达斯坦	第一达斯坦	2/4	慢	叙事歌曲
	第一达斯坦迈尔乎里	2/4	慢	器乐曲
	第二达斯坦	7/8	中	叙事歌曲
	第二达斯坦迈尔乎里	7/8	中	器乐曲
	第三达斯坦	9/8	中	叙事歌曲
	第三达斯坦迈尔乎里	9/8	中	器乐曲
	第四达斯坦	6/8	中快	叙事歌曲
	第四达斯坦迈尔乎里	6/8	中快	器乐曲
麦西热甫	第一麦西热甫	7/8	中	歌舞曲
	第二麦西热甫	7/8	中快	歌舞曲
	第三麦西热甫	2/4	快	歌舞曲
	第四麦西热甫	2/4	快	歌舞曲

注：$6\frac{1}{2}/4$ 指以四分音符为一拍，每小节六拍半的特殊节拍。

$2\frac{1}{2}/4$ 指以四分音符为一拍，每小节二拍半的特殊节拍。

（4）即兴性

维吾尔木卡姆民间艺人以“口传心授”为主要传承方式。《十二木卡姆》、《刀郎木卡姆》、《吐鲁番木卡姆》在遵循传统的“结构模式”和“调式、旋律型模式”的同时，在选用歌词、段落反复、伴奏手法、旋律装饰等方面，都有大量的即兴创造，从而达到继承传统和个人创造之间的最佳结合。这种不断融个人才华于集体智慧的传承方式，犹如来自生活源头的活水，浇灌着维吾尔木卡姆艺术，使其生生不息。《哈密木卡姆》的结构和调式、旋律型模式，更为松散，即兴的成分更多，更具灵活性。那里的民间艺人，在此起彼伏的唱和中，相互启发，不断涌现出新的创造。

（5）民众性

木卡姆是维吾尔人民生活中不可或缺的组成部分。大街小巷、茶馆饭铺、村镇集市，驴车上、驼队中、篝火边，都飘荡着木卡姆的旋律。她更与民间礼仪息息相关，木卡姆的乐声起处，都是吸引人们聚集的地方。年轻人在木卡姆的乐声中喜结良缘，走过苦难的人们也在木卡姆的乐声中长眠于一生热爱的沙土之中。她伴随着维吾尔人的降生、成长、死亡，与维吾尔人民生死相依。

诚如已故维吾尔族著名诗人铁衣甫江在《听〈十二木卡姆〉有感》一诗中所表达的：

维吾尔木卡姆犹如一首摇篮曲，
维吾尔人伴随着它诞生。
没有木卡姆的婚礼不会热闹，
离开木卡姆麦西热甫死气沉沉。
老翁和老妪听了木卡姆乐曲，
衰老的躯体便会顿时焕发青春。
垂危者听了木卡姆乐曲，
灵魂将得到安息，死后化为天神。
我庆幸自己一生沉浸在木卡姆中，
愿我的生命和木卡姆永不离分。
朋友，一旦我死去，
请不要哭泣，
只求你用木卡姆为我送行。

《十二木卡姆》中“达斯坦”、“麦西热甫”等部分的乐曲和《刀郎木卡姆》、《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》，都在民间流传广泛，以其素材改编的维吾尔剧《艾里甫与赛乃姆》等，亦在现代舞台上受到观众的普遍欢迎。

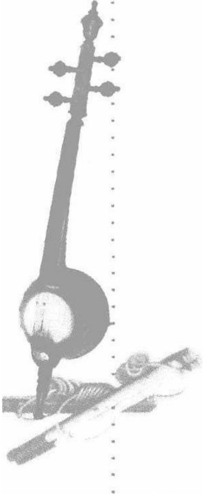
2. 历史、发展，以及社会性、象征性和文化性的功能

维吾尔木卡姆有着漫长的形成和发展历史。

新疆古称西域[①]，自古以来就是多民族聚居之地，多种宗教并存传播，东西方文化撞击、交融、荟萃。操多种古代语言的东、西方人种如塞人、月氏、乌孙、羌人、匈奴人、汉人、柔然人、高车人、哌哒人、吐谷浑人、突厥人、吐蕃人、回鹘人、契丹人、蒙古人等，都曾先后聚居此地，形成了各民族文化的丰厚积淀。

公元前3世纪至公元3世纪，“西域三十六国”在东西方政治、经济、文化交流中的作用日益凸显。公元前60年（西汉神爵2年），西域都护府设立后，新疆正式纳入中国版图，中原文化的影响日益浓重。被称作“丝绸之路”的东西方交通网络，以塔里木南、北缘的绿洲为中转驿站而通达四方，为西域诸地带来了商业和经济的繁荣。（附图三：丝绸之路示意图）

(1)新疆维吾尔木卡姆的早期形态——西域大曲时期

新疆这片土地上灿烂的乐舞文化由来已久。在新疆各地的古老岩画之中，可以见到大量祭祀崇拜活动中的原始乐舞形象。随着社会的发展，中原地区和南方印度、西方巴比伦、埃及乃至希腊、罗马文明，循“丝绸之路”传入新疆，在此地撞击、交融。西域都护府所辖的广袤地区，在绿洲农耕文化发展和商业、经济不断繁荣的同时，专以乐舞为生计的一批批民间艺人进入宫廷、府第、富宅，成为专业或半专业的乐师、舞娘，各地的民间艺术得到了搜集、整理、规范、发展，乐舞文化空前繁盛。袄教、佛教、景教、摩尼教先后传入西域，与当地的原始崇拜一起和乐舞

① 西域：本文取其狭义，主要指以塔里木盆地为中心的玉门关、阳关以西至帕米尔高原一带。

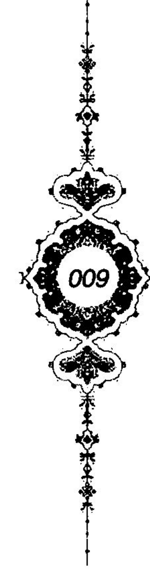
艺术互动互长。

由民间音乐升华，形成于绿洲各城邦国宫廷的《龟兹乐》（龟兹故址在今新疆库车）、《疏勒乐》（疏勒故址在今新疆喀什）、《高昌乐》（高昌故址在今新疆吐鲁番）、《于阗乐》（于阗故址在今新疆和田）、《伊州乐》（伊州故址在今新疆哈密）名噪一时。

成书于公元7世纪的《隋书·音乐志》（卷一五）载："龟兹乐"其歌曲有《善善摩尼》，解曲有《婆伽儿》，舞曲有《小天》，又有《疏勒盐》。"疏勒乐"歌曲有《亢利死让乐》，舞曲有《远服》，解曲有《盐曲》。另据《唐六典》卷十四《协律郎条》云："燕乐，西凉，龟兹，疏勒，安国，天竺，高昌，大曲各三十日。"这条史料是说宫廷太常寺在籍乐人对每一种大曲学习的具体时间，说明最晚到中国的唐代初期（公元7世纪），龟兹、疏勒、高昌等地区的乐舞艺术中，已经存在集歌乐、舞乐、器乐（解曲）于一体的"大曲"形式。

我们知道，汉唐时代的中国，有着多种大曲，这些大曲有的源自中原，有的来自边地，如西域大曲等。在隋唐时期宫廷代表性的乐部中，西域乐部占了一半以上，这些乐部都以大曲作为最高形式，可见西域大曲在当时的重要地位。

西域大曲以其宏大的结构、歌舞乐一体的形式、与中原音乐不同的新声变律、繁音急节、新奇瑰丽的风格，深得国人的喜爱，开中原一代乐风。西域大曲在中原的成功反过来更促进了其在原发地的持续发展演化，从而将这种歌舞艺术推向了一个高峰。据历史典籍记载，"西域乐舞"循丝绸之路东渐之后，又以唐朝都城长安为中介，对日本、朝鲜、越南、缅甸等东亚、东南亚地区的音乐、舞蹈产生了显著而深刻的影响。可以说，西域大曲为新疆维吾尔木卡姆的早期形态。

（2）新疆维吾尔木卡姆的确立期

公元9世纪，回鹘（纥）自蒙古高原举部西迁，到达西域与当地原住居民一起建立了喀喇汗王朝（公元840年～1212年，治所之一在今新疆喀什）和西州回鹘汗国（公元9世纪60年代～13世纪70年代，治所在今新疆吐鲁番和吉木萨尔），塔里木盆地居民语言渐次突厥化，当地原有的文化受到了漠北草原文化的冲击。同时，回鹘民族的文化机制也从草原游牧转为绿洲农耕，一种新型的"回鹘—西域音乐文化"得以形成，"西域乐舞"亦被融合其中。

伊斯兰教自公元10世纪在新疆境内由西向东传播，至公元16世纪，成为新疆维吾尔等民族的主要信仰，新疆和中亚、西亚、北非的文化交流更为深入、频繁。古代西域文化和波斯—阿拉伯文化的撞击，促进了这一地区音乐文化的变异，西域大曲正是在这个时期披上了木卡姆的"外衣"。新疆维吾尔木卡姆既承继西域大曲歌舞乐三位一体的形式与结构，又深受多元文化的影响，随着时代的发展逐渐产生变异。"西域大曲"的称谓和内涵，至迟在公元14世纪逐渐被"木卡姆"所涵盖，由此标志着新疆维吾尔木卡姆艺术的确立。

（3）新疆维吾尔木卡姆的成熟发展期

新疆地域广阔，维吾尔人在沙漠戈壁包绕的各个绿洲生存。维吾尔木卡姆在确立之时，由于是承继多种西域大曲而来，所以依然保持着多样性、丰富性的特征。历经多次在太平盛世由民间上升到宫廷、富宅、名刹，战乱时又由宫廷、富宅、

名刹下沉至民间的锤炼之后，在公元16世纪叶尔羌汗国（其治所在今新疆莎车县）的宫廷中形成了16套大型的歌舞套曲形式，《十二木卡姆》是其中的精华。她集维吾尔木卡姆之大成，不断演化流传至今[1]，并对其他维吾尔聚居区的木卡姆从形式到内容上产生了深远的影响。目前在新疆各绿洲流行的多种木卡姆，都与《十二木卡姆》有着直接或间接的关联。如流传于北部新疆伊犁地区的《伊犁木卡姆》是《十二木卡姆》的直接传播，但在传承过程中将主奏乐器从弓弦改为弹拨；“琼乃额曼”部分，因其篇幅宏大、结构复杂、难于学唱、应用场合狭窄等原因而失佚。其他绿洲由于地域相对独立，其歌舞在接受《十二木卡姆》影响的同时，显现出文化的主动选择，这就是与《十二木卡姆》既有关联，但从乐队组合、主奏乐器的使用、歌词内容的取舍和发展上又显示出自己特色的一面。更有意思的是，其他样式的维吾尔木卡姆中也存在相互影响，如《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》中均可见到以“刀郎”命名的套曲。而且，各地传承的维吾尔木卡姆中，虽然当下主要在民间流传，但在历史上其传承场合却有所差异。学者们认为：《十二木卡姆》经过宫廷、官府与民间的不断整合而成，现在其每一套木卡姆的核心部分——“琼乃额曼”，仍被称为“大曲”，显然出于宫廷，而其他部分则从内容上透露出较多的乡土气息。《哈密木卡姆》和《吐鲁番木卡姆》流传至今的基本样式，曾经为清代的哈密王爷府和鲁克沁王爷府所拥有并得以传承。《刀郎木卡姆》则显现出一直属于民间传承的特征。正是由于处在戈壁荒漠中的农耕文化所具有的各自相对独立的绿洲文化现象，才使得同为维吾尔民族的木卡姆既有内在的密切联系，又形成了各具特色的不同样式。

汉唐大曲歌、舞、乐三位一体的原生态形式被维吾尔木卡姆很好地继承下来，显现出内容与形式的完美交融。中国中原地区的大曲形式在历史演化的过程中逐渐将舞蹈排除于外，仅存歌、乐，失去了汉唐大曲的神韵，而新疆维吾尔木卡姆“三位一体”的演出形式保留至今，则成为中国俗语“礼失求诸野”的最好见证，其原生形态遗存的特征昭然若揭，甚至可以说具有“活化石”的意义。

维吾尔木卡姆源于维吾尔人的社会生活，是用独特形式反映人民生活习俗和精神风貌的“百科全书”，也反映出多种文化交融的深厚内涵，它体现和传承着该民族文化传统，具有重大的历史价值。它既是研究维吾尔族传统音乐、舞蹈、文学、说唱、戏剧等艺术发展史的重要依据，也是解开东西方乐舞文化交流史一系列疑难问题的钥匙。有关维吾尔木卡姆艺术的研究，对于补充、修正和探讨维吾尔乐舞文化乃至东西方乐舞文化的发生、发展、影响、传播、衍化，具有不可替代的重要作用。

3. 技术说明，真实性、风格、类别、有影响力的流派，以及（对原材料文化而言）生产原料、功能、方法及其利用

由于新疆绿洲生活特殊的自然、历史、经济环境，使得各种维吾尔木卡姆既相

① 见成书于1854年，由和田人毛拉艾斯木吐拉穆吉孜所著的《乐师史》。

互密切关联，又各具特色。

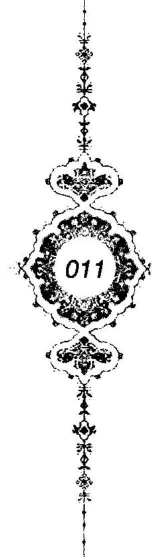
以喀什为中心的绿洲带，是塔里木盆地周边绿洲链中面积最大的一块，也是维吾尔族民众数量最多、最密集的区域，社会生活的结构、规模与深度相对广大和复杂。同时，由于喀什和中亚相毗邻，历史上还曾和中亚一起共同归属于喀喇汗王朝和察合台汗国的统治，因此和中亚以及通过中亚和南亚、西亚的政治、经济、文化交流尤为便捷、频繁。这一地区又较早地皈依了伊斯兰教，与波斯—阿拉伯文化长期互相影响，萌生、发展、形成于这一地区的《十二木卡姆》，在维吾尔木卡姆中结构最为完整，规模最为宏大，文化含量最为复杂丰富。除民间歌谣外，还较多地填唱了纳瓦依（公元1441年~1501年）等中世纪文人以察合台文（形成于公元14世纪察合台汗国时期的一种古维吾尔文）创作的律诗，相对华丽、优美，是歌舞乐三位一体的宏大作品。

在塔里木盆地西北缘的叶尔羌河至塔里木河两岸，以麦盖提、巴楚、阿瓦提三县为代表，是颇具特色的“刀郎文化带”。它有三层不同的文化积淀：塔里木土著文化、漠北草原文化中的回鹘文化和蒙古文化。该地域远离城市，生活在这里的人们在从事绿洲农耕的同时，较多地保持着牧、猎、渔等生产方式，故流传于此地的《刀郎木卡姆》音乐粗犷、高亢，更加野性；唱词全部是民间歌谣，语词简朴、直白。如果说喀什的《十二木卡姆》是在塔里木盆地西北缘各绿洲城邦国宫廷中被雅化的形式，那么，《刀郎木卡姆》则是一种民间的版本。有趣的是，刀郎地区与喀什地区在地缘上最为密切，一雅一俗构成了维吾尔木卡姆宫廷化与民间化的传承互动空间。

新疆东部的哈密地区，属汉唐时代的伊州，与甘肃省河西走廊相邻，犹如一个伸向中原内地的耳朵，越过沙漠倾听来自中原王朝的声音。历史上曾进入大唐宫廷的“伊州大曲”、维吾尔《十二木卡姆》形成后的传衍、哈密王府对中原音乐的传承、周边地区多民族音乐对此地的影响，都体现在当地的《哈密木卡姆》音乐之中。

吐鲁番地处新疆南部和新疆东部的“接合点”，《吐鲁番木卡姆》和《十二木卡姆》存在多方面的共同点：既填唱民间歌谣，也填唱中世纪以来的文人诗作；每套《哈密木卡姆》中都可以见到基本调式和旋律型的贯串，有相对固定的节拍、节奏变化模式，篇幅相对长大。

各地区演唱木卡姆时使用的乐器也不尽相同。

附表二：　　　　　　　维吾尔木卡姆主要沿用乐器一览表

木卡姆名称	流布地区 地　区	沿用乐器				备　注
		弓弦乐器	拨弦乐器	吹奏乐器	击节乐器	
十二木卡姆	喀什地区	萨它尔	卡　龙 热瓦甫 弹布尔	乃　依	达　普	另有鼓吹乐演奏歌舞曲
	和田地区	萨它尔	卡　龙 弹布尔	巴拉满	达　普	另有鼓吹乐演奏歌舞曲
	阿克苏地区	萨它尔	弹布尔 都它尔		达　普	另有鼓吹乐演奏歌舞曲
	伊犁地区	斯克里泼卡	弹布尔 都它尔		达　普	另有鼓吹乐演奏歌舞曲
刀郎木卡姆	刀郎地区	刀郎艾捷克	卡　龙 刀郎热瓦甫		达　普	
吐鲁番木卡姆	吐鲁番地区	萨它尔	弹布尔 都它尔		达　普	另有鼓吹乐演奏全曲
哈密木卡姆	哈密地区	哈密艾捷克 （胡胡子）	哈密热瓦甫		达　普	另有鼓吹乐演奏片段

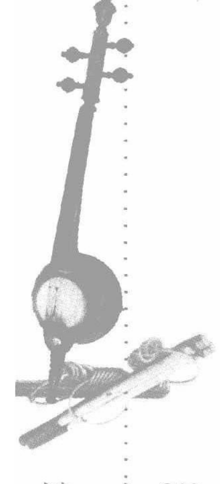
《十二木卡姆》、《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》采取跟腔或随腔加花的伴奏形式，《刀郎木卡姆》中的三件旋律乐器，则极少跟腔，即兴演奏丰富多彩的复调旋律。除了丝竹相和歌唱之外，吐鲁番地区还有采用鼓吹乐演奏整套《吐鲁番木卡姆》的习惯，喀什等地区和哈密地区则用鼓吹乐演奏《十二木卡姆》、《哈密木卡姆》的片段旋律。

维吾尔木卡姆所沿用的各种乐器，大多就地取材，由工匠或民间乐手制作。专业工匠制作的各种乐器，不但讲究音准、音质、音色，还十分重视外形美观，嵌玉镶贝、装饰图案，颇具收藏价值。

4. 已确认的承传人名单

附表三：　　　　　　　　　已确认的承传人名单

序号	姓　名	地　区	职　业	年龄	会何种 木卡姆	会何种 乐　器
1	玉山江・加米	乌鲁木齐	艺术家	72	《十二木卡姆》（部分）	弹布尔等
2	木沙江・肉孜	乌鲁木齐	艺术家	78	《十二木卡姆》（部分）	都它尔等
3	卡吾尔・吐尔地	乌鲁木齐	艺术家	70	《十二木卡姆》（部分）	扬琴等
4	阿不力孜・夏克尔	乌鲁木齐	艺术家	63	《十二木卡姆》（部分）	弹布尔等
5	乌斯满・艾买提	乌鲁木齐	艺术家	45	《十二木卡姆》（部分）	萨它尔等

续附表三：

序号	姓　名	地　区	职　业	年龄	会何种木卡姆	会何种乐　器
6	吐尼莎・萨拉依丁	乌鲁木齐	艺术家	59	《十二木卡姆》(部分)	萨它尔等
7	热沙来提・阿皮孜	乌鲁木齐	艺术家	59	《十二木卡姆》(部分)	都它尔
8	达吾提・阿吾提	乌鲁木齐	艺术家	65	《十二木卡姆》(部分)	热瓦甫等
9	阿不拉麦吉依	乌鲁木齐	艺术家	49	《十二木卡姆》(部分)	都它尔等
10	买买提明・买买提力	乌鲁木齐	艺术家	42	《十二木卡姆》(部分)	达普
11	米吉提・巴克	喀什	自由职业	62	《十二木卡姆》(部分)	萨它尔等
12	阿不力孜・阿尤甫	喀什	艺术家	61	《十二木卡姆》(部分)	达普
13	米吉提・巴拉提	莎车	自由职业	81	《十二木卡姆》(部分)	达普
14	买买提・夏克尔	和田	干部	50	《十二木卡姆》(部分)	弹布尔
15	艾热提・艾比不拉	和田	工人	37	《十二木卡姆》(部分)	都它尔
16	吐尼牙孜・达吾提	库车	手工业者	70	《十二木卡姆》(部分)	弹布尔
17	亚里坤・亚克甫	伊犁	文艺工作者	52	《十二木卡姆》(部分)	弹布尔等
18	夏木西丁・米吉提	伊犁	文艺工作者	52	《十二木卡姆》(部分)	都它尔
19	萨依提江・斯得克	伊犁	文艺工作者	50	《十二木卡姆》(部分)	弹布尔等
20	玉赛音・牙合亚	麦盖提	农民	65	《刀郎木卡姆》	刀郎艾捷克
21	阿不都吉力力	麦盖提	农民	72	《刀郎木卡姆》	卡龙等
22	艾海提・托乎提	麦盖提	农民	52	《刀郎木卡姆》	刀郎热瓦甫
23	热合满・卡的尔	麦盖提	文艺工作者	63	《刀郎木卡姆》	达普
24	艾山・牙合亚	麦盖提	农民	65	《刀郎木卡姆》	刀郎艾捷克
25	沙依木・达吾提	巴楚	农民	75	《刀郎木卡姆》	刀郎热瓦甫
26	斯迪克・阿吾提	巴楚	农民	79	《刀郎木卡姆》	刀郎艾捷克
27	阿不都卡德尔・木沙	阿瓦提	农民	58	《刀郎木卡姆》	卡龙
28	依米尔・艾买提	阿瓦提	农民	67	《刀郎木卡姆》	达普
29	艾则孜・阿不力孜	阿瓦提	农民	50	《刀郎木卡姆》	达普
30	阿不都热合曼・阿不都热依木	吐鲁番	农民	46	《吐鲁番木卡姆》	弹布尔等
31	克尤木・巴拉提	吐鲁番	农民	50	《吐鲁番木卡姆》	都它尔等

续附表三：

序号	姓　名	地　区	职　业	年龄	会何种木卡姆	会何种乐　器
32	阿吾提・肉孜买提	鄯善	农民	70	《吐鲁番木卡姆》	达普
33	依马木・艾则孜	鄯善	农民	60	《吐鲁番木卡姆》	苏乃依、萨它尔等
34	吾吉・托乎提	托克逊	农民	52	《吐鲁番木卡姆》	达普
35	艾赛提・木合塔尔	哈密	农民	66	《哈密木卡姆》(部分)	哈密热瓦甫
36	买买提依明・艾买提	哈密	农民	51	《哈密木卡姆》(部分)	哈密艾捷克
37	阿不都古力・纳赛尔	哈密	农民	47	《哈密木卡姆》(部分)	达普
38	克然木・尼扎尔	哈密	干部	55	《哈密木卡姆》(部分)	哈密艾捷克
39	肉孜・索皮	哈密	干部	72	《哈密木卡姆》(部分)	哈密艾捷克
40	艾买提・司马义	哈密	农民	68	《哈密木卡姆》(部分)	哈密艾捷克
41	艾买提・司马义	哈密	农民	72	《哈密木卡姆》(部分)	哈密艾捷克
42	克依木・玉努斯	哈密	农民	63	《哈密木卡姆》(部分)	哈密艾捷克

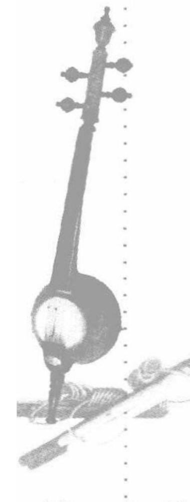
5. 可使其延续或可能消亡的压力和原因在于

（Ⅰ）生产方式、生活方式和社会习俗的改变。近二十多年迅速发展的交通、通讯和市场经济无所不在的渗透力，日益开放和现代化的倾向，极大地改变了新疆绿洲生活相对孤立封闭的状态。近乎自给自足的小农经济正在消亡，绿洲与外界的联系空前增长，日益扩大的经济、社会和文化交往，动摇着几千年形成的文化传承机制。近几个世纪以来，由当地官府职业艺人和民间艺人共同传承的维吾尔木卡姆，随着时代变迁转化为单纯的民间传承，较为松散的民间"班社"在近几年内渐趋解体，传统节日和仪式在人民的记忆中日益淡薄，"麦西热甫"、"白孜麦"等群众性娱乐活动举办频率锐减，维吾尔民间节日聚会的规模越来越小，参与的人也越来越少。

（Ⅱ）《十二木卡姆》和《吐鲁番木卡姆》中的部分歌词和诗作，采用的是现在的演唱者和听众不解其意的古代察合台语，限制了传播和对民众的影响力。

（Ⅲ）现代传媒的进入，改变了新一代人的审美情趣。今天的维吾尔青少年对木卡姆及其代表的传统文化价值和历史价值都知之甚少。

（Ⅳ）《十二木卡姆》的庞大篇幅和演出长度与日益加快的生活节奏存在矛盾，除了专业艺术团体在剧场中的演出和少数人偶尔欣赏的活动之外，日常生活中已很少见到完整演出。除了带有狂欢和娱乐特点的"麦西热甫"和表现动人故事的"达斯坦"，被各取所需的人群在欢聚时保留下来外，"琼乃额曼"已濒临消失。

三、候选项目标准

1. 是否具有成为人类天才杰作的突出价值

维吾尔木卡姆艺术所具有的突出价值主要表现在以下几个方面：

（Ⅰ）维吾尔木卡姆是维吾尔传统文化的杰出代表，是民众和文化人心智的结晶，包含着民族的爱意和心声，处处闪烁着维吾尔民族音乐舞蹈的天赋和才华。

（Ⅱ）维吾尔木卡姆集民族音乐之大成，与民间乐舞、伊斯兰教礼仪及自然崇拜仪式的乐舞有着千丝万缕的联系，是维吾尔人艺术最高水平的代表作。

（Ⅲ）维吾尔木卡姆的唱词中既有民间歌谣，也有中世纪大师的诗作。前者是维吾尔族口头文学的精华，后者是历史上察合台文学的代表。它们都是研究古、现代维吾尔族文学的重要文本。

（Ⅳ）维吾尔木卡姆作为东西方乐舞文化交流的结晶，记录和印证了不同人群乐舞文化之间相互传播、撞击、交融的历史。

（Ⅴ）维吾尔木卡姆表演中民间艺人的即兴唱（奏），是他们感情最真挚的流露，也是他们天才火花的光辉显现。

（Ⅵ）维吾尔木卡姆融入、吸收了中国汉唐时期“西域大曲”的许多因素，至今《十二木卡姆》每套中的核心部分仍被称作大曲，在维吾尔木卡姆的曲体结构中，既有板式变化体又有曲牌联缀体，显现出与中国中原音乐文化的密切联系，在世界木卡姆艺术中具有独一无二的价值。

因此，维吾尔木卡姆是维吾尔人民天才杰作的代表。

2. 与相关社区的文化传统或文化史的渊源关系及程度如何

维吾尔木卡姆的萌生、发展和最终形成，经历了漫长的历史过程，与维吾尔的民族史、文化史、艺术史息息相关。它全面、完整、生动地体现着这一民族、这一地区的文化传统。例如，和“西域大曲”一样，维吾尔木卡姆也包含着歌乐、舞乐、器乐三种体裁，是一种大型组曲，遵循着“散、慢、中、快、散”的结构模式和“深沉、优美、轻快、热烈、深沉”的情绪变化模式。其中既可见到纯律、五度相生律和四分中立音律的沿用，也使用着一些相同或相近的、经过变异的乐器，表现出两者之间明显的传承关系。其中的歌、舞、乐、文词及蕴含的曲艺、戏曲因素，是当代维吾尔文化艺术创作的重要素材。

3. 是否起到确认相关民族及文化社区文化特性的作用；作为灵感及文化间交流的源泉，作为凝聚各民族和各社区的方式，其重要性如何；在相关社区中，发挥了何种当代文化及社会作用

维吾尔木卡姆的音乐中，既有以五声为骨干的音调，单声中的音腔特征，非均分性的节奏律动，结构中板式变化体和曲牌联缀体的使用，旋法中古朴、典雅的刻意追求等中国音乐体系的基本特征；又可见到调式多变、四分音大量存在，节拍节奏繁复，旋律激越高亢等中亚、南亚、西亚、北非音乐的多方面影响。这种“多元一体”的“混成性”正是自古以来西域文明和维吾尔族传统文化交融的集中体现。它反映了当地人处于自然、社会、历史变迁中的各种感受，反映了他们崇尚自然、安于天命的精神特质和对美好爱情、幸福生活的执著追求，成为当地人体现民族凝聚力和教育培养后代的重要手段。在岁时礼仪和节庆聚会上，维吾尔木卡姆“话语”的“唤醒”作用，对于当地人民的文化认同、维护团结具有不可替代的重要意义，这一文化权利的话语系统，成为解读维吾尔人审美心理最重要的依据，是维系民族精神的纽带。维吾尔木卡姆与社会生活结合紧密，集中体现着本民族对文化审美的独特追求，在各阶层维吾尔人心目中都具有神圣、崇高的位置。

从20世纪30年代起，维吾尔木卡姆以声乐、器乐、歌舞、说唱、戏剧等表现形式不断被搬上舞台，受到普遍欢迎。虽然今天的木卡姆在文化生活中日趋边缘化，但作为传统文化的象征，它的地位以及连带的文化声誉却越来越高，反映了维吾尔人民对传统文化的尊重。

4. 其技巧应用和技术才能表现出的杰出性

维吾尔木卡姆的杰出艺人吐尔地阿洪，具有超人的记忆力和音乐才华，他可以背诵《十二木卡姆》的全部旋律和数千行唱词，通宵达旦地演唱。每次唱、奏都闪烁着即兴的天才火花。他演唱的声乐音域宽逾两个八度。

维吾尔木卡姆中舞蹈的闪、转、腾、挪、摇肩、动颈、扬手、抛辫以及步法、队形变化上的各类技巧和丰富表情，都显示出维吾尔人古而有之的“俗善歌舞”的传统。

维吾尔木卡姆使用了弦鸣类弓弦乐器、弦鸣类拨奏乐器、气鸣类吹管乐器、膜鸣类打击乐器，这些不同种类乐器的发明与制作，体现了维吾尔人民的创造天才。不同乐器的组合，反映了那些能够驾驭复杂艺术表现手段的民族才有的艺术天分。在演奏这些乐器上体现的高超技巧，更是艺术家们展示其天赋的独特空间。许多乐器对韵味的刻意追求和复杂的加花变奏，使这一艺术品种具有了强烈的艺术感染力和吸引力，这无疑是它风靡全疆、长期流行的最重要因素之一。

5. 其具有现存文化传统独特见证的价值

维吾尔木卡姆艺术以绿洲农耕经济为基础，是这一文化类型的典型代表，也是本民族现存文化传统最重要的组成部分。在维吾尔木卡姆中，既能见到中国中原音乐和漠北草原音乐的因素，也能见到中亚、南亚、西亚、北非等国家、地区音乐的影响，是融合东西方“丝绸之路音乐文化”的独特见证，也是多元一体中华文化中的瑰宝。维吾尔木卡姆沿用的乐器，就是上述论点的最好例证。以哈密艾捷克为例，它又被称作“胡胡子”，形制与中国中原地区所流传的二胡、四

胡等弓弦乐器几乎一样,但又配制了南亚、西亚等地普遍使用的共鸣弦,从而体现了维吾尔族传统音乐文化中融会中原与西域乃至中亚、南亚、西亚、北非音乐文化的特质。

不同地区的维吾尔族群众,在表演维吾尔木卡姆的各种场合穿戴的服饰各不相同。有对襟式袷袢、侧衽式大褂,有各式花帽、皮帽、毡帽,缤纷斑斓。喀什地区的服饰,多见与中亚相近者;而在哈密、伊犁地区,多见与汉、满、蒙古等民族相类似的维吾尔族古老服装。中、老年维吾尔妇女平时把这些珍贵的服饰藏于箱柜,只有在麦西热甫等隆重的场合才整齐穿戴,为维吾尔木卡姆的表演增添了绚丽的色彩。

6. 其因缺乏保卫和保护措施、或迅速变革的进程、或城市化、或文化移入面临的消失危险

维吾尔木卡姆是兼具民间和古典品性的综合艺术品种,特别是《十二木卡姆》中的"琼乃额曼"部分,主要流传于社会上层,是古典音乐的珍品。公元17世纪后,新疆战乱频仍,长期陷入风雨飘摇之中,经济停滞、百业凋零,上层社会无暇自顾,曾光耀于"丝绸之路"上的乐舞文明渐趋衰落。《十二木卡姆》中的精华部分"琼乃额曼"濒临失传的边缘,至公元20世纪40年代,能够完整演唱的艺人已屈指可数。

1951年,政府及时采取措施,抢录下吐尔地阿洪等维吾尔木卡姆大师演唱的《十二木卡姆》。1966年至1976年,中国经历十年"文化大革命",包括维吾尔木卡姆在内的中国各民族的传统文化,均遭严重破坏。1978年后,新疆维吾尔自治区政府及其他社会组织,重新开始大规模收集、整理、出版、翻译民族民间文化的工作。中国文化部、中国文学艺术家联合会编辑《中国民族民间音乐集成》和《中国民族民间舞蹈集成》等工作,有力地推动了这项事业的展开。虽然维吾尔木卡姆传承与保护引起关注,但仍然难以扭转其濒危的局面。近年来,伴随着全球经济一体化的进程,与城市化、工业化一同兴盛的各类流行文化,成为一股新的权利话语,风靡各维吾尔社区,使维吾尔木卡姆等传统文化受到了强烈冲击。

维吾尔木卡姆艺术目前面临的主要困难:

(1)人才奇缺

在新疆各维吾尔族聚居区中,演唱维吾尔木卡姆的艺人越来越少。特别是《十二木卡姆》每套中的核心部分"琼乃额曼",因其篇幅长大、结构复杂、部分唱词采用今人难以通晓的察合台语,较难传习。所以,能完整演唱"琼乃额曼"部分的艺人,现已难以寻觅。以维吾尔木卡姆艺人相对集中的喀什地区为例,吐尔地阿洪、卡司木阿洪、乌买尔阿洪等一批能完整演唱《十二木卡姆》的"木卡姆其",先后在20世纪50年代至80年代谢世。20世纪80年代曾涌现哈力克阿吉、米吉提·巴克等几位能演唱几套木卡姆中"琼乃额曼"乐曲的接班人。至2003年,哈力克阿吉英年早逝,米吉提·巴克也因病半身不遂,无法操弓奏琴。现在,喀什地区只能找到一些"达斯坦其"和"乃额曼其"(或"阿希克"),而能够演唱"琼乃额曼"的"木卡姆其",却如凤毛麟角。

1980年后，新疆维吾尔自治区相继成立了“木卡姆学唱组”、“新疆木卡姆艺术团”和“新疆艺术学院木卡姆传习班”，一批专业的文艺工作者开始学唱《十二木卡姆》。但因为现代社会普遍采用“文本传承”方式，唱词又经过多次变化、修改，能够准确完整地演唱《十二木卡姆》的人物，尚未出现。能够完整演唱《刀郎木卡姆》、《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》的艺人，也已寥寥无几且年事已高。

民间艺人难以单纯依靠表演维吾尔木卡姆维系生计。虽然近年来一些地方政府，对仅存的艺人给予经济补助，但其生活水准仍然较低，这种状况严重影响着这一艺术在民间的传承。

(2)曲目整理不完善

在吐尔地阿洪等木卡姆大师留下的《十二木卡姆》录音中，从结构上推断，至少四套有明显缺漏。目前，已经出版的几种维吾尔木卡姆，均未做到“音谱同步”。学唱、研究各种维吾尔木卡姆的可靠版本，尚待编撰。

(3)录音、录像资料的保存手段落后

1951年进行的抢救录音工作，采用的是钢丝录音带。1980年以后的调查、整理和补充录音，主要采用模拟信号载体。目前急需将早期录音、录像资料，转换成数字化载体，以利于多种方式的异地储存。

(4)民众和社会专业机构对维吾尔木卡姆的传承有着迫切的要求，但缺乏有力的财政支持和保护手段

近二十多年来社会形态与经济体制的快速变化，使急功近利成为普遍心态。这一社会氛围，不利于整个社会关注传统文化以及保持传统文化的相对稳定与逐年积累。经济发展的“向前看”，容易导致社会进入“失忆”状态。

四、管理

1.主管保护、保存、振兴文化空间或文化表现形式的一个或多个团体

新疆维吾尔自治区文化厅(中国新疆负责文化艺术管理的政府行政机构)；

新疆艺术研究所；

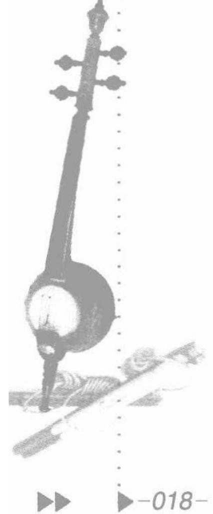
新疆木卡姆艺术团；

新疆木卡姆研究学会。

2.按照个人或社区愿望，已采取的振兴文化表现形式或文化空间的措施

(1)法律措施

《中华人民共和国宪法》中，明确制定了尊重、继承、保护和振兴民族文化的

有关条款,以立法形式确立了对维吾尔木卡姆等中国各民族传统文化保护工作的地位。

(2)为防止滥用文化表现形式所采取的法律保护措施

《中华人民共和国著作权法》、《中华人民共和国著作权法实施条例》、《中华人民共和国民间文学艺术作品著作权保护条例》(正在制订中)、《中华人民共和国民族民间传统文化保护法》(正在制订中)。

(3)为保护从业人员技术、技艺而采取的法律保护或其他保护措施

新疆维吾尔自治区于1988年成立了“维吾尔木卡姆研究学会”。1990年之后,新疆部分地方政府开始对民间艺人进行普查并给予扶持,如按月发放生活补助费或纳入社会保障等。这些工作至今仍在继续进行。

(4)为保证技术、技艺传承而采取的措施

(Ⅰ)1951年、1954年两次邀请吐尔地阿洪等维吾尔木卡姆艺人到乌鲁木齐,抢录了《十二木卡姆》,录音曾由中国唱片社制成密纹唱片,并由专业人员记录成五线谱出版。自1978年起,对《十二木卡姆》进行了两次普查、补充,其成果皆被录制成盒式录音带出版,根据补充录音记录的曲谱,于1993年和1997年分别由新疆人民出版社和中国大百科全书出版社出版(包括五线谱曲谱及唱词)。2002年,《十二木卡姆》CD光盘和十二套VCD,分别由民族出版社和新疆音像出版社出版。

(Ⅱ)新疆各地方木卡姆,分别在20世纪60年代和80年代以后,进行了普查、录音和曲谱记录,其音响和曲谱、唱词也均已出版。

(Ⅲ)1988年成立“维吾尔木卡姆研究学会”,分别于1988年、1992年、1996年、2002年在乌鲁木齐、哈密、莎车、麦盖提、北京等地举办“中国维吾尔木卡姆系列活动”或“维吾尔木卡姆研讨会”。

(Ⅳ)分别于1988年、1992年、1996年在莎车、北京、乌鲁木齐举办“中国新疆维吾尔木卡姆成果展”。

(Ⅴ)新疆艺术学院于1996年起开设“木卡姆传习班”,至今已招收学员三届(一届已毕业,两届在读)。

(Ⅵ)“新疆师范大学音乐学院木卡姆研究中心”于2000年成立,并于2001年起招收以木卡姆为研究方向的硕士研究生。

五、行动计划

1. 项目名称

中国新疆维吾尔木卡姆的保护与传承

2. 负责实施行动计划的组织或团体

新疆维吾尔自治区文化厅；

新疆艺术研究所；

新疆木卡姆艺术团；

新疆木卡姆研究学会。

3. 公认技术、技艺从业人员或相关社区对行动计划参与程度的详细介绍

（Ⅰ）新疆喀什、阿克苏、哈密、吐鲁番、伊犁等地区的政府和文化行政部门十分重视发挥著名民间维吾尔木卡姆艺术家的重要作用，并通过他们发展维吾尔木卡姆传承班社、培养新的传承人、开展形式多样的民间木卡姆演唱活动，保护维吾尔木卡姆传承的原生态环境。

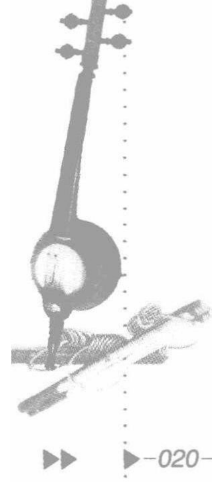
（Ⅱ）新疆艺术研究所参与行动计划的制定、实施，在行动计划中承担维吾尔木卡姆资源普查，维吾尔木卡姆人才保护及培养，维吾尔木卡姆文化研究、展演等活动的主要组织、研究及协调工作。

（Ⅲ）发挥“新疆木卡姆研究学会”的作用，组织该学会在各地、县的分会积极参与本项目的所有工作。

（Ⅳ）动员新疆社会科学院、新疆文学艺术界联合会、新疆木卡姆艺术团、新疆艺术学院、新疆大学、新疆师范大学等相关单位的积极性，参与维吾尔木卡姆人才培养、维吾尔木卡姆文化研究及展演活动。

（Ⅴ）加强与中国艺术研究院音乐研究所、舞蹈研究所，中国社会科学院少数民族文学研究所，中央音乐学院，中国音乐学院，中央民族大学等相关单位的联系与合作。

（Ⅵ）加强与国外木卡姆研究机构和木卡姆专家的联系。

4. 负责保护文化表现形式或文化空间的法律或行政机构

新疆维吾尔自治区文化厅

新疆艺术研究所

5. 资金来源及标准

将新疆维吾尔木卡姆艺术申报定为中国国家民族民间文化保护重点项目，争取中央政府、新疆维吾尔自治区政府和相关各地、县政府每年拨款支持维吾尔木卡姆班社和民间艺术家的艺术活动，保障其生活、医疗；保证本项目所计划开展的各项活动所需经费。同时向社会广为募集经费，建立“中国新疆维吾尔木卡姆基金会”，建立相应基金用于保护与传承。

6. 人力资源（其资格和经验）及开展项目保护、振兴和推广培训工作的机会

总　　监：	库热西·买合苏提	新疆维吾尔自治区副主席
主　　管：	韩子勇	新疆维吾尔自治区文化厅副厅长
项目主管：	李季莲	新疆艺术研究所所长、研究员
专家学者：	伊明·吐尔逊	新疆人民出版社编审
	万桐书	新疆文学艺术界联合会研究员
	阿不都克里木·热合满	新疆大学教授
	刘　宾	新疆文学艺术界联合会研究员
	周　吉	新疆艺术研究所研究员
	赵塔里木	新疆艺术学院院长、教授
	苏来曼·依明	新疆艺术学院教授
	周菁葆	新疆木卡姆艺术团研究员
	阿不都秀库尔·吐尔地	新疆社会科学院研究员
	买提肉孜·吐尔逊	新疆木卡姆艺术团一级作曲
	牙生·木合甫力	新疆艺术研究所副研究员
	艾赛提·苏来曼	新疆大学副教授
木卡姆艺术家：	玉山江·加米	新疆木卡姆艺术团一级演奏员
	木沙江·肉孜	新疆艺术学院副教授
	卡吾尔·吐尔地	新疆木卡姆艺术团二级演奏员
	阿不力孜·夏克尔	新疆人民广播电台副编审
	乌斯满·艾买提	新疆木卡姆艺术团一级演员
	吐尼莎·萨拉依丁	新疆木卡姆艺术团一级演员
	买买提明·买买提力	新疆木卡姆艺术团一级演员

7. 详细计划

（1）项目组成

（Ⅰ）制定保护政策

2005年至2006年组织专家学者进行调查研究，将新疆维吾尔木卡姆艺术申报定为中国国家民族民间文化保护重点项目，由新疆维吾尔自治区政府针对民间

维吾尔木卡姆艺术家的实际需要，制定相关保护政策，对维吾尔木卡姆班社及传承人给予保护与扶持。

2005 年召开维吾尔木卡姆艺术保护政策及立法研讨会，成立保护政策专家咨询小组，着手撰写立法草案；2007 年完成维吾尔木卡姆艺术保护法规草案文本。

（Ⅱ）资源普查

2005 年到 2006 年。在新疆各地方政府配合下，在以往对维吾尔木卡姆多次进行普查的基础上，新疆艺术研究所计划用两年时间深入全疆各维吾尔聚居区，对维吾尔木卡姆民间班社、传承人、乐曲、服装、道具、曲谱、唱词、人文背景材料以及乐器制作工艺等再次进行全面普查，从而梳理出新疆维吾尔木卡姆的历史、传承现状及文化变迁脉络，为进一步保护、振兴打好基础。

调查工作分为三个小组进行：

《十二木卡姆》调查组（普查区域为喀什、和田、阿克苏等）

《刀郎木卡姆》调查组（普查区域为叶尔羌河至塔里木河沿岸的莎车、叶城、泽普、岳普湖、麦盖提、巴楚、阿瓦提、温宿、沙雅、轮台、库尔勒、尉犁等县、市及吐鲁番、哈密地区的有关县、乡）

《吐鲁番木卡姆》、《哈密木卡姆》调查组（普查区域为东部新疆吐鲁番地区各县、市，哈密地区各县、市）

每个小组将由三位学者负责。调查时间为两年。调查方式包括文字、录音、录像及照相、绘图。

（Ⅲ）通过各种媒体增强新疆维吾尔木卡姆的宣传力度，扩大其影响；通过举办讲座，普及关于维吾尔木卡姆的知识，以增强本民族人民对于以维吾尔木卡姆为代表的传统文化艺术的认同和关注。

（Ⅳ）人才保护与培养

对民间现有传承人员进行保护，分别评选出自治区和地区、县三级维吾尔木卡姆传承人才。自治区级维吾尔木卡姆传承人才由自治区政府每月发放特殊津贴 150 元；地区级维吾尔木卡姆传承人才由所在地区政府每月发放特殊津贴 100 元；县级维吾尔木卡姆传承人才由所在县政府每月发放特殊津贴 50 元。

对维吾尔木卡姆传承人的培养将实施不同的计划：

◉在乌鲁木齐、喀什、莎车、和田、库车、伊宁等地设置六个《十二木卡姆》保护、传承中心；在麦盖提、阿瓦提县设置两个《刀郎木卡姆》保护、传承中心；在吐鲁番市或鄯善县鲁克沁镇设置《吐鲁番木卡姆》保护、传承中心；在哈密市设置《哈密木卡姆》保护、传承中心，以培养各种维吾尔木卡姆的传承骨干，保证在全新疆各维吾尔聚居区农村及中、小城镇的“原生态传承”，特别注重培养《十二木卡姆》“琼乃额曼”部分的唱、奏人才。

◉委托新疆艺术学院、喀什艺术学校、阿克苏艺术学校开设“维吾尔木卡姆专修班”，采取“文本教学”和“口传心授”相结合的教学方法，培养唱、奏、舞兼能的木卡姆艺术家，同样特别注重培养《十二木卡姆》“琼乃额曼”部分的高水平唱、奏人才。

◉委托新疆师范大学音乐学院继续招收以维吾尔木卡姆研究为攻读方向的硕士研究生，并争取与中国艺术研究院、中央音乐学院联合招收该研究方向的博士研究生。

◉编写适用于普通教育、专业教育等不同需求及小学、中学、大学等不同层次的维吾尔木卡姆教材，大力培养各个年龄段的维吾尔木卡姆艺术爱好者。

◉开办维吾尔木卡姆乐器制作师培训班

学制：30 天

时间：2006 年下半年

地点：乌鲁木齐

学员：各地乐器制作师

教学宗旨及内容：学习、交流维吾尔木卡姆所沿用的各种乐器的制作经验，提高制作水平。

（Ⅴ）研究

成立"中国维吾尔木卡姆研究学会"，协同新疆艺术研究所在今后十年中计划完成如下研究工作：

◉维吾尔木卡姆研讨会

时间：2005 年开始，每三年一次，共计举行三次，每次 3～5 天

规模：20 至 30 名维吾尔木卡姆学者

地点：待定

宗旨：集中就某一种维吾尔木卡姆的文化背景，唱词形式、内容，音乐形态特点，表现形式、功能，和人民生活的关系等问题进行全面、深入地研讨。

◉编纂《中国新疆维吾尔木卡姆文献内容索引》

工作：对可以存见的有关中国新疆维吾尔木卡姆的唱词、曲谱、音像、论文（著）进行编目、分类、提要和计算机数据处理。

时间：2005 年～2010 年

人员：5 人，专家学者及辅助人员

◉"维吾尔木卡姆班社及传承人数据库"

工作内容：收集、采录维吾尔木卡姆班社及传承人相关图片、文档、音像、曲目资料，建立数据库。

时间：2007 年～2012 年

人员：5 人，专家学者、计算机工程师及辅助人员

◉《近现代维吾尔木卡姆文论选》

工作内容：收集、汇编、出版近现代维吾尔木卡姆文论

时间：2005 年～2009 年

人员：3 人，专家学者及辅助人员

◉在深入研究及全面调查的基础上，再次开展对《十二木卡姆》及各地方木卡姆的整理、筛选、调整和补充，并录音出版。

时间：2007 年～2014 年

◉对 20 世纪 50 年代吐尔地阿洪版《十二木卡姆》的录音重新记谱并出版

时间:2012 年 ~2014 年

人员:2 至 3 人,专家学者及辅助人员

◉中国新疆维吾尔木卡姆 CD - ROM 读物

工作内容:编纂并出版可通过不同通道检索有关维吾尔木卡姆的萌生、发展、形成,唱词格式、内容,音乐形态特点,舞蹈动作、姿态、表情,乐器、服装、道具形式,集文字、曲谱、图像于一体的 CD - ROM 读物。

时间:2008 年 ~2013 年

人员:5 人,专家学者、计算机工程师及辅助人员

(Ⅵ)展演活动

◉中国新疆维吾尔木卡姆艺术展

时间:2006 年,2014 年,展期各 20 天

地点:乌鲁木齐,北京

展览内容:乐器,与维吾尔木卡姆相关的各种乐器;

服饰、道具,与维吾尔木卡姆相关的各种服饰、道具;

图片,与维吾尔木卡姆相关的各种活动场景、艺人肖像等;

文本,与维吾尔木卡姆相关的唱词、曲谱、舞蹈动作及队形变化示意图,论文(著)等;

音像,与维吾尔木卡姆相关的音响、影像等。

◉维吾尔木卡姆演出周

内容:与维吾尔木卡姆相关的声乐、器乐、歌舞、说唱、戏剧等各种艺术表现形式的节目,分民间、专业两组进行。同时举办评奖、研讨等各项活动。

时间:2006 年起,每三年一次,共举行三次,每次推出五至八台晚会,各演两场。

地点:待定

◉在大、中、小学及文化社区开展维吾尔木卡姆艺术系列讲座活动,宣传木卡姆艺术在维吾尔传统文化中的重要地位和价值,提高全民对保护、传承和振兴维吾尔木卡姆艺术的认识。

(Ⅶ)筹建中国新疆维吾尔木卡姆艺术博物馆

以上述各项工作为基础,筹建永久性、全方位、多侧面、高科技的中国新疆维吾尔木卡姆艺术博物馆。

(2)项目日程

2005 年:召开维吾尔木卡姆艺术保护政策及立法研讨会;

开始全疆范围的木卡姆艺术相关情况普查;

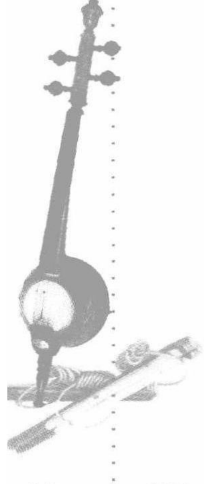
分别举办首期"维吾尔木卡姆传承中心管理人员培训班"及"维吾尔木卡姆传承人员培训班";

举办首届"维吾尔木卡姆研讨会";

开始编纂《中国新疆维吾尔木卡姆文献内容索引》;

开始编纂《近现代维吾尔木卡姆文论选》;

开设"维吾尔木卡姆专修班"(注重学唱《拉克木卡姆》"琼乃额曼"部分

的曲调）；

招收和培养以维吾尔木卡姆研究为攻读方向的硕士研究生；

开始在学校或文化社区开展维吾尔木卡姆艺术系列讲座试点。

2006 年：完成维吾尔木卡姆相关情况的普查；

确定首批自治区级维吾尔木卡姆传承人；

设置第一批“维吾尔木卡姆保护传承中心”；

开办“维吾尔木卡姆乐器制作师培训班”；

在乌鲁木齐举办“中国新疆维吾尔木卡姆艺术展”；

举办首届“维吾尔木卡姆演出周”；

开办第二期“维吾尔木卡姆传承人培训班”；

继续开办“专修班”（注重学唱《且比巴亚特木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调）、“文论选”、“索引”、硕士研究生招收、培养及系列讲座工作。

2007 年：完成维吾尔木卡姆艺术保护法规草案文本；

确定第二批自治区级维吾尔木卡姆传承人；

设置第二批“维吾尔木卡姆保护传承中心”；

开始对《十二木卡姆》及各地方木卡姆的调整和补充工作；继续开展“文献内容索引”、“专修班”（注重学唱《木夏吾莱克木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调）、硕士研究生招收和培养、“文论选”及系列讲座工作。

2008 年：确定第三批自治区级维吾尔木卡姆传承人；

完成“维吾尔木卡姆保护传承中心”的设置工作；

举办第二届“维吾尔木卡姆研讨会”；

开始《维吾尔木卡姆》教材和《中国新疆维吾尔木卡姆》（CD－ROM 读物）的编纂；

开始建立“维吾尔木卡姆班社及传承人数据库”；

继续开展“文献内容索引”、“文论选”、“专修班”（注重学唱《恰哈尔尕木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调）、硕士研究生招收和培养及系列讲座工作。

2009 年：完成《近现代维吾尔木卡姆文论选》的编纂；

举办第二届“维吾尔木卡姆演出周”；

继续开展“文献内容索引”、“数据库”、“教材”、“CD－ROM 读物”的编纂、《十二木卡姆》及地方木卡姆的调整和补充、“专修班”（注重学唱《潘吉尕木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调）、硕士研究生招收和培养及系列讲座等工作。

2010 年：完成《中国新疆维吾尔木卡姆文献内容索引》；

继续开展“数据库”、“教材”、“CD－ROM 读物”的编纂、《十二木卡姆》及地方木卡姆的调整和补充、“专修班”（注重学唱《乌孜哈勒木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调）、硕士研究生招收、培养及系列讲座等工作，争取开始招收以维吾尔木卡姆研究为攻读方向的博士研究生。

2011 年：举办第三届“维吾尔木卡姆研讨会”；

开始筹建“中国新疆维吾尔木卡姆博物馆”；

继续开展“数据库”、“教材”、“CD－ROM 读物”的编纂、《十二木卡姆》及地方木卡姆的调整和补充、“专修班”（注重学唱《艾介姆木卡姆》和《乌夏克木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调）、硕士博士研究生招收和培养及系列讲座等工作。

2012 年：完成“维吾尔木卡姆班社及传承人数据库”；

举办第三届“维吾尔木卡姆演出周”；

开始对 20 世纪 50 年代所录吐尔地阿洪版《十二木卡姆》重新记谱工作；

继续开展“教材”、“CD－ROM 读物”的编纂、《十二木卡姆》及各地方木卡姆的调整和补充、“中国新疆维吾尔木卡姆博物馆”的建设，以及“专修班”（注重学唱《巴雅特木卡姆》和《纳瓦木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调），硕士、博士研究生招收、培养和系列讲座等工作。

2013 年：完成“教材”和“CD－ROM 读物”的编纂；

完成《十二木卡姆》及各地方木卡姆的调整、补充，并按照音谱同步的原则进行唱词和曲谱的记录，进行录音；

完成对 20 世纪 50 年代吐尔地阿洪版《十二木卡姆》的记谱；

继续开展“中国新疆维吾尔木卡姆博物馆”的建设以及“专修班”（注重学唱《斯尕木卡姆》和《依拉克木卡姆》“琼乃额曼”部分的曲调），硕士、博士研究生的招收、培养和系列讲座等工作；

在北京举办“中国新疆维吾尔木卡姆艺术展”。

2014 年：各“维吾尔木卡姆专修班”结业并举行汇报演出；

继续招收和培养以木卡姆研究为主要攻读方向的硕士、博士研究生；

就“维吾尔木卡姆系列讲座”的工作进行小结和经验交流；

争取完成“中国新疆维吾尔木卡姆博物馆”的建设工作；

完成对 20 世纪 50 年代所录吐尔地阿洪版的《十二木卡姆》及最近一次调整、补充的《十二木卡姆》以及各地方木卡姆的唱词、曲谱记录并遵照“音谱完全同步”的原则出版。

（3）项目实施代理

新疆艺术研究所

（4）历史

中华人民共和国成立以来，维吾尔木卡姆艺术得到了及时的抢救，吐尔地阿洪等大师演唱的《十二木卡姆》录音和不同时间录制的维吾尔各地方木卡姆的录音均被新疆艺术研究所所收藏，这是我们再一次进行调整、补充的重要文本和资料基础。

20 世纪 50 年代、80 年代、90 年代多次进行的曲谱记录、乐曲调整和补充工作，为我们提供了成功的经验和失败的教训，各个不同时期的文本都具有参考价值。

（5）理论基础

维吾尔木卡姆艺术的重要地位不仅在于它是一种融歌、舞、乐于一体的艺术

表现形式，更重要的是它在维吾尔族乃至中华民族乐种文化史及东西方乐舞艺术交流史中所具有的重大影响。但是，由于部分生产方式、生活习俗的改变及强势文化的冲击，维吾尔木卡姆的保护、传承特别是原生态传承正面临着前所未有的危机。所以，对维吾尔木卡姆艺术的保护和传承，不仅对新疆古代音乐的研究和对传统乐舞的保护、传承具有重大意义，而且对于维吾尔民族的文化、艺术、思想、哲学、政治、社会、人文等各个领域的研究，对于中华各民族乐舞艺术间相互传播、相互影响乃至对东、南、西、北各方乐舞艺术的撞击、荟萃、交融史的研究，都具有十分重大的意义和突出价值。

(6)长期目标

确定维吾尔木卡姆艺术为国家重点保护、传承工程项目。

制定《维吾尔木卡姆艺术保护法规》，将保护、传承维吾尔木卡姆艺术工作列入新疆维吾尔自治区及相关地、县政府和管理机构的日常工作内容。

建立“维吾尔木卡姆数据库”。

建立“中国新疆维吾尔木卡姆网站”，形成与国外相关机构及学术团体进行学术交流的畅通渠道。

建立维吾尔木卡姆人才保护制度，对维吾尔木卡姆班社及主要传承人实行政府津贴和医疗保险。

建立普及和专业相结合的维吾尔木卡姆人才培养体系。完成适合不同层次需求的“维吾尔木卡姆”教材编纂。

以深入调查和科学研究为前提，基本完成《十二木卡姆》及各地方木卡姆的规范、整理及再版工作。

培训出一批中青年维吾尔木卡姆研究人才。

建成“中国新疆维吾尔木卡姆博物馆”。

(7)短期目标

◉授予各级维吾尔木卡姆传承人以荣誉称号，鼓励他们依照传统方法传授维吾尔木卡姆技艺。

◉在新疆各维吾尔族聚居区设立维吾尔木卡姆传承中心。

◉表彰、奖励在维吾尔木卡姆的保护、传承工作中做出突出贡献的有关人员。

◉举办与维吾尔木卡姆有关的展览、演出。

(8)预期成果

将中国新疆维吾尔木卡姆艺术列为国家重点保护项目。

维吾尔木卡姆艺术家得到保护及实质性扶持。

维吾尔木卡姆文献得到系统整理出版。

完善木卡姆人才培养和传承机制，使中国新疆维吾尔木卡姆艺术的传承得到保证。

(9)工作经费(略)

六.基本附件

1. 主要参考资料分析

（1）（唐）魏徵等撰《隋书》，清光绪29年（公元1903年）石印本，现藏新疆维吾尔自治区图书馆。《隋书》中的卷13、14、15为《乐记》，记录了隋代宫廷的音乐生活。

（2）唐元宗撰、李林甫等奉敕注《唐六典》，清嘉庆年间（约1796年~1820年）刻本，现藏新疆维吾尔自治区图书馆。《唐六典》卷14的《协律郎条》记载着唐代宫廷乐部的典制。

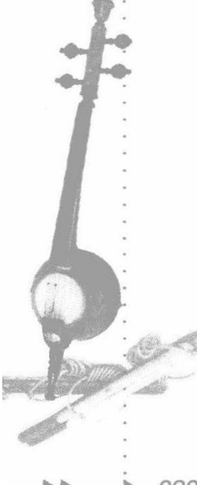
（3）毛拉艾斯木吐拉穆吉孜于公元1854年撰《乐师史》，载于新疆人民出版社编《丝绸之路乐舞艺术》，新疆人民出版社，乌鲁木齐，1985年。

（4）新疆维吾尔自治区文化厅编《十二木卡姆》（五线谱曲谱，上、下册），音乐出版社、民族出版社1960年北京版。本书以吐尔地阿洪等木卡姆艺人演唱的录音为据记谱，附有相关历史、唱词内容、音乐形态特点等方面的"前言"和"曲目一览表"。

（5）新疆维吾尔自治区文化厅、新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会编《维吾尔十二木卡姆》（五线谱曲谱，全套12册），新疆人民出版社1993年乌鲁木齐版。本书以新疆木卡姆艺术团演唱的录音为据记谱，附有维吾尔文、汉文唱词及乐曲结构表。

（6）新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会、维吾尔古典文学研究学会编《维吾尔十二木卡姆》（五线谱曲谱，全套13册），中国大百科全书出版社1999年北京版。本书以新疆木卡姆艺术团、新疆艺术学院音乐学院木卡姆传习班演唱的录音为据记谱，除十二套木卡姆之外，另附一本"穆斯坦扎特"、"阿比倩希曼"和"依希来提央格孜"的曲谱。附维吾尔文、汉文唱词、乐曲结构表及主要词作者介绍。

（7）简其华编撰《北疆木卡姆》（五线谱曲谱），中国音乐学杂志社1998年北京版。本书以肉孜弹布尔等木卡姆艺人演唱的录音为据记谱，附汉文唱词。

(8)新疆麦盖提县多郎木卡姆研究会、新疆麦盖提县人民政府文体局编《维吾尔多郎木卡姆》(五线谱曲谱),新疆美术摄影出版社1996年版。本书以麦盖提县部分刀郎木卡姆艺人演唱的录音为据记谱,附维吾尔文、汉文唱词。

(9)新疆维吾尔自治区吐鲁番地区文体局编《吐鲁番木卡姆》(五线谱、简谱曲谱),民族出版社1999年北京版。附维吾尔文、汉文唱词。

(10)新疆维吾尔自治区哈密地区文化处编《哈密木卡姆》(五线谱、简谱曲谱),人民音乐出版社1994年北京版。附维吾尔文、汉文唱词。

(11)阿不都秀库尔·穆罕默德·依明《论维吾尔木卡姆古典音乐十二木卡姆》(刘奉仉译,论著),新疆人民出版社1986年乌鲁木齐版。这是一本有关维吾尔十二木卡姆的专著,内容涉及其萌芽、发展史及它所表现的音乐审美特点等。

(12)周菁葆《丝绸之路的音乐文化》(论著),新疆人民出版社1987年乌鲁木齐版。本书介绍了丝绸之路文化的萌生、衍变史,涉及了中亚、西亚、南亚、北非各国木卡姆及我国新疆维吾尔木卡姆音乐的概况。

(13)新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会编《论维吾尔十二木卡姆》(论文集),新疆人民出版社1992年乌鲁木齐版。共收入26名各民族学者所撰写的论文26篇,从维吾尔木卡姆的形成历史、唱词内容、美学特征、音乐形态特点等各个方面发表了自己的观点。

(14)新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会编《十二木卡姆论文集》(论文集,维吾尔文、汉文分别出版),民族出版社1995年北京版。共收入28位学者的论文,涉及维吾尔十二木卡姆的历史、唱词内容及音乐特点等多方面的内容。

(15)刘魁立、郎樱主编《维吾尔木卡姆研究》(论文集,维吾尔文、汉文分别出版),中央民族大学出版社1997年北京版。共收入了28位学者的论文。

(16)杜亚雄、周吉著《丝绸之路的音乐文化》(论著),民族出版社1997年北京版。本书着重介绍了生活在"丝绸之路"沿线的当代各民族音乐文化,涉及到了维吾尔、乌孜别克、塔吉克、吐库曼、阿塞拜疆等民族的木卡姆音乐。

2. 中国新疆维吾尔木卡姆论著资料摘要

论著、论文集、曲谱、歌词类

(1)阿不都秀库尔·穆罕默德·依明著,刘奉仉译,《论维吾尔古典音乐十二木卡姆》(论著),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1986。

(2)杜亚雄、周吉著,《丝绸之路的音乐文化》(论著),民族出版社,北京,1997。

(3)简其华编撰,《北疆木卡姆》(五线谱曲谱及汉文唱词),中国音乐学院杂志社,北京,1998。

(4)井亚译,《十二木卡姆歌词选》,新疆人民出版社,乌鲁木齐,1992。

(5)刘魁立,郎樱主编,《维吾尔木卡姆研究》(论文集,维吾尔文、汉文分别出版),中央民族大学出版社,北京,1997。

(6)买买提明·吾秀尔著,《维吾尔十二木卡姆中的伊犁变体》(论文集、维吾尔文),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1995。

(7)赛福鼎·艾则孜著,《论维吾尔木卡姆》(论文集),中央民族大学出版社,北京,1997。

(8)苏来曼·依明等著,《维吾尔十二木卡姆研究,木卡姆与交响乐》(论文集,维吾尔文),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1992。

(9)苏来曼·依明著,《论维吾尔十二木卡姆音乐结构》(论文集,维吾尔文),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1995。

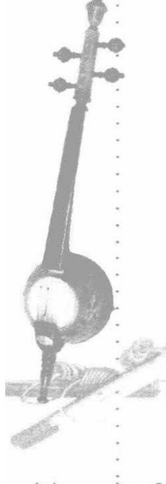
(10)铁木尔·达瓦买提著,《进一步深入开展对十二木卡姆的研究》(论文集),中央民族大学出版社,北京,1997。

(11)黄翔鹏著,《对北宋龟兹部"舞春风"大曲的断想》(论文集),中央民族大学出版社,北京,1997。

(12)新疆麦盖提县多郎木卡姆研究会、新疆麦盖提县人民政府文体局编,《维吾尔多郎木卡姆》(五线谱曲谱及维吾尔文、汉文唱词),新疆美术摄影出版社,乌鲁木齐,1996。

(13)新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会编,《论维吾尔十二木卡姆》(论文集,维吾尔文、汉文分别出版),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1992。

(14)新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会编,《十二木卡姆论文集》(论文集,维吾尔文、汉文分别出版),民族出版社,北京,1995。

(15)新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会、维吾尔古典文学研究学会编《维吾尔十二木卡姆》(五线谱曲谱及维吾尔文、汉文唱词,全套13册),中国大百科全书出版社,北京,1999。

(16)新疆维吾尔自治区哈密地区文化处编,《哈密木卡姆》(五线谱、简谱曲谱及维吾尔文、汉文唱词),人民音乐出版社,北京,1994。

(17)新疆维吾尔自治区吐鲁番地区文体局编,《吐鲁番木卡姆》(五线谱、简谱曲谱及维吾尔文、汉文唱词)民族出版社,北京,1999。

(18)新疆维吾尔自治区文化厅十二木卡姆整理工作组记谱,《十二木卡姆》(五线谱曲谱,上下两册),音乐出版社、民族出版社,北京,1960。

(19)新疆维吾尔自治区文化厅、新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会编,《维吾尔十二木卡姆》(五线谱曲谱及维吾尔文、汉文唱词,全套12册),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1993。

(20)周菁葆著,《丝绸之路的音乐文化》(论著),新疆人民出版社,乌鲁木齐,1987。

论文类

(1)阿不都热依木·吾提库尔,《试论维吾尔<十二木卡姆>与阿拉伯文化的关系》,《西域研究》,乌鲁木齐,1991年第4期。

(2)阿不都热依木·吾提库尔,《关于阿拉伯音乐文化对<十二木卡姆>影响的问题》,《新疆大学学报》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1992年第1期。

(3)阿不都秀库尔·穆罕默德·依明,《十二木卡姆的历史层次与审美特征》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1987年第1期。

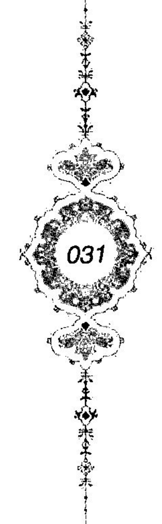
(4)阿不都秀库尔·穆罕默德·依明,《关于十二木卡姆的24个问题》,《新疆大学学报》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1993年第1期。

(5)阿不都秀库尔·吐尔地(张宏超译),《论维吾尔族民间艺术麦西热甫》,《新疆社会科学》,乌鲁木齐,1983年第1期。

(6)阿不都秀库尔·吐尔地(张宏超译),《关于维吾尔木卡姆研究及其名称的历史积淀》,《西域研究》,乌鲁木齐,1992年第3期。

(7)阿不力孜·司马义,《刀朗麦西莱甫木卡姆》,《新疆艺术》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1996年第1、2期。

(8)阿里木江·吾甫尔,《我对木卡姆的思考》,《新疆艺术》(维吾尔文版),乌鲁木齐,2002年第4期。

(9)迪力夏提·帕尔哈提,《维吾尔木卡姆研究中不能忽视的环节》,《新疆艺术学院学报》,乌鲁木齐,2003年第1期。

(10)杜亚雄,《马格里布的“木卡姆”》,《中国音乐》,北京,1986年第6期。

(11)杜亚雄,《木卡姆的词义及其演变》,《中国音乐》,北京,1987年第1期。

(12)杜亚雄,《维吾尔南疆木卡姆与龟兹乐是否无关》,《音乐研究》,北京,1989年第2期。

(13)杜亚雄,《维吾尔南疆十二木卡姆的渊源》,《乐府新声》,成都,1989年第4期。

(14)艾买提江·艾合买迪,《维吾尔民族著名的木卡姆大师——吐尔迪阿洪》,《音乐研究》,北京,1985年第1期。

(15)艾买提江·艾合买迪,《民族音乐的丰硕成果——十二木卡姆整理工作胜利完成》,《音乐研究》,北京,1991年第1期。

(16)谷苞,《龟兹乐与十二木卡姆》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1981年第2期。

(17)关也维,《木卡姆的形成及其发展——兼论维吾尔族各种木卡姆》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1982年第4期。

(18)何昌林,《祖国瑰宝——木卡姆》,《新观察》,北京,1987年第4期。

(19)何芸、简其华,《十二木卡姆》,《人民音乐》,北京,1961年第5期。

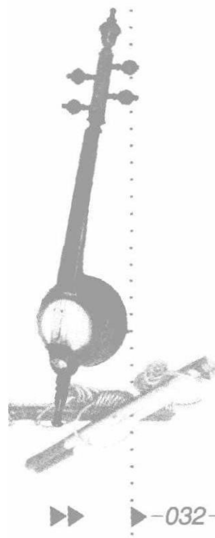
(20)依不拉音·帕合热丁,《为了继承<十二木卡姆>应该有些什么》,《新疆艺术》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1997年第3期。

(21)司马义·铁木尔(郝关中译),《哈密木卡姆简论》,《西域研究》,乌鲁木齐,1993年第3期。

(22)佳美拉·卡迪尔(马德元译),《十二木卡姆的传播与发展》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1996年第3期。

(23)简其华,《维吾尔族著名古典音乐——十二木卡姆》,《中国音乐》,北京,1981年第3期。

(24)简其华,《维吾尔民间音乐套曲的特点》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1987年第1期。

(25)金经言,《关于国外研究木卡姆的一些信息》,《音乐研究》,北京,2001 年第 1 期。

(26)李国香,《十二木卡姆史略》,《西北民族学院学报》,兰州,1989 年第 2 期。

(27)黎蔷,《木卡姆艺术交响》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1989 年第 6 期。

(28)黎蔷,《维吾尔诗歌与木卡姆音乐关系论》,《新疆社会科学》,乌鲁木齐,1990 年第 6 期。

(29)刘峰,《新疆维吾尔族民间古典音乐——十二木卡姆及搜集工作简单介绍》,《中国音乐》,北京,1987 年第 1 期。

(30)罗艺峰,《作为民族精神史的木卡姆》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1992 年第 2 期。

(31)卢光,《多郎木卡姆音乐浅论》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1982 年第 6 期。

(32)米尔苏里唐,《多郎维吾尔人与塔里木土著语》,《西域研究》,乌鲁木齐,1993 年第 3 期。

(33)木坦里甫·色依提,《关于哈密木卡姆社会、道德教育的作用》,《新疆艺术》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1996 年第 1 期。

(34)柯尤慕·吐尔迪(郝关中译),《木卡姆的春天》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1993 年第 2 期。

(35)柯尤慕·吐尔迪(郝关中译),《关于木卡姆研究的几个问题》,《新疆社科论坛》,乌鲁木齐,1993 年第 3 期

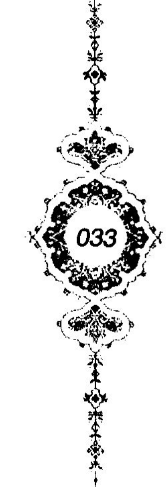
(36)赛福鼎·艾则孜,《关于维吾尔木卡姆》,《音乐研究》,北京,1992 年第 3 期。

(37)赛福鼎·艾则孜,《木卡姆,令人心驰神往的艺术》,《音乐研究》,北京,1992 年第 4 期。

(38)赛福鼎·艾则孜,《深入研究 < 木卡姆 > 艺术,弘扬多民族灿烂的中华文化》,《人民音乐》,北京,1993 年第 2 期。

(39)赛帕热·玉斯因,《刀郎木卡姆的形式特点》,《新疆艺术》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1994 年第 5 期。

(40)石夫,《论 < 维吾尔多郎木卡姆 > 的音乐特色》,《音乐研究》,北京,1999 年第 3 期。

(41)宋沛,《维吾尔喀什木卡姆与哈密木卡姆之比较》,《新疆师范大学学报》,乌鲁木齐,1995 年第 1 期。

(42)苏北海,《龟兹乐与十二木卡姆的关系》,《西北民族研究》,兰州,1994 年第 1 期。

(43)苏来曼·依明,《维吾尔族十二木卡姆与地方木卡姆音乐》,《新疆艺术学院学报》,乌鲁木齐,2002 年第 1 期。

(44)田联韬,《从 < 维吾尔十二木卡姆 > 的三个版本看新疆的民族音乐记谱整理工作》,《人民音乐》,北京,2002 年第 6 期。

(45)铁木尔·达瓦买提,《进一步深入开展对木卡姆的研究》,《音乐研究》,北京,1993 年第 1 期。

(46)万桐书,《一部优秀的民族古典音乐——十二木卡姆》,《音乐研究》,北京,1959 年第 1 期。

(47)万桐书,《维吾尔古典音乐 < 十二木卡姆 >》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1981 年第 1 期。

(48)万桐书,《维吾尔木卡姆的几种类型及其比较》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1989 年第 6 期。

(49)万桐书,《木卡姆概念》,《中国音乐学》,北京,1993 年第 4 期。

(50)王曾婉、简其华,《伊拉克巴格达木卡姆及塔吉克莎什木卡姆》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1984 年第 3 期。

(51)王秀兰,《多郎木卡姆与萨满文化》,《西域研究》,乌鲁木齐,1994 年第 3 期。

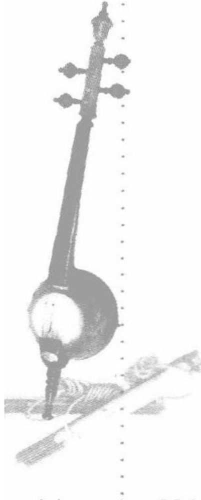
(52)夏雷鸣,《东方音乐文化的奇葩——维吾尔十二木卡姆》,《西域图书论坛》,乌鲁木齐,1998 年第 1 期。

(53)牙生·木合甫里,《十二木卡姆是阿拉伯文化的产物吗?》,《新疆艺术》(维吾尔文版),乌鲁木齐,1990 年第 3 期。

(54)牙生·木合甫里,《论维吾尔族十二木卡姆的形成和发展》,《新疆大学学报》(维吾尔文版),乌鲁木齐, 2003 年第 3 期。

(55)赵维平,《历史上的龟兹乐与新疆十二木卡姆》,《音乐研究》,北京,1988 年第 3 期。

(56)张伯瑜,《 < 木卡姆 > 音乐的传承与地域特征》,《新疆艺术学院学报》,乌鲁木齐,2002 年第 1 期。

(57)周吉,《建立木卡姆学,开创研究的新局面》,《中国音乐》,北京,1987 年第 1 期。

(58)周吉,《十二木卡姆音乐形态简述》,《联合音乐》,香港,1989 年第 1 期。

(59)周吉,《“绿洲文化”背景下的木卡姆音乐现象》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1990 年第 4 期。

(60)周吉,《维吾尔族传统音乐中的“纳瓦调”》,《西北民族研究》,兰州,1991 年第 3 期。

(61)周吉,《关于维吾尔族 <十二木卡姆> 乐谱记录的学术思考》,《音乐研究》,北京,1994 年第 1 期。

(62)周吉,《论“维吾尔木卡姆模式”》,《新疆艺术学院学报》,乌鲁木齐,2002 年第 1 期。

(63)周菁葆,《木卡姆探微》(上、中、下),《新疆艺术》,乌鲁木齐,1982 年第 1 期。

(64)周菁葆,《中外木卡姆之比较研究》,《音乐艺术》,1983 年第 2、3 期。

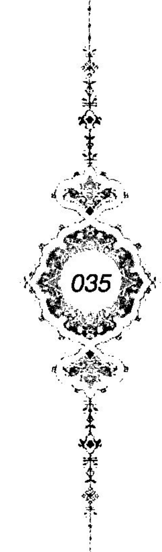
(65)周菁葆,《龟兹乐与木卡姆》,《新疆大学学报》,乌鲁木齐,1983 年第 3 期。

(66)周菁葆,《伊斯兰文化中的典型音乐——木卡姆》,《艺苑 - 音乐版》,1983 年第 4 期。

(67)周菁葆,《木卡姆与民族音乐学》,《新疆社科论坛》,乌鲁木齐,1989 年第 1 期。

(68)周菁葆,《中国维吾尔木卡姆形成发展史略》,《中国音乐学》,北京,1991 年第 2 期。

(69)褚远亮,《漫话刀郎木卡姆》,《新疆艺术》,乌鲁木齐,1981 年第 3 期。

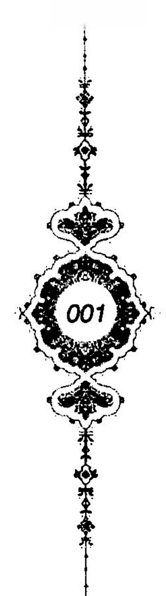

MASTERPIECES OF THE ORAL AND INTANGIBLE
HERITAGE OF HUMANITY
CANDIDATURE ENTRY FORM
“人类口头和非物质遗产代表作”申报书

THE ART OF CHINESE XINJIANG UYGHUR MUQAM

中国新疆维吾尔木卡姆艺术

CONTENTS

1. IDENTIFICATION

a. Member State

The People's Republic of China

b. Name of the form of cultural expression or cultural space

The Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam

c. Name of the community

Community of the Uyghur people of Xinjiang, China

d. Geographic location of the form of cultural expression or cultural space; location of the community concerned

The Xinjiang Uyghur Autonomous Region (commonly known as Xinjiang) is located at the far northwest of the People's Republic of China (P. R. C.) at 73°21′40 to 96°25′ east longitude, 34°15′ to 49°10′45 north latitude, covering a land area of 1.66 million km^2. (See Map 1: *Map of Xinjiang Uyghur Autonomous Region*)

e. Frequency of this form of cultural expression

Uyghur Muqam is mainly performed during ceremonies marking entry into adulthood, weddings, funerals, sacrifices, traditional festivals and celebrations for public entertainment as well as at public gatherings, such as meshrep[1] and bezme[2].

f. Persons or organizations responsible in the community/ communities or in the government involved (family name, given name, title, postal address, tele-

---

[1] Meshrep: a tradtitional entertainment where the gucsts sing, dance, eat, drink as well as play other kinds of games.

[2] Bezme: (the word means "take a short visit") a medium and smail size folk gathering of Uyghur people with food and drink and where where guests sing and dancd.

phone, fax, e - mail address)

Xinjiang Arts Research Institute
Address: 193 Shengli Road, Urumqi, China
Zip Code: 830001
Director: LI Jilian (family name: Li, given name: Jilian), research fellow
Tel: (+86) 991 -2860480
Fax: (+86) 991 -2860480
E - mail: LjL20001954@21cn.com

2. DESCRIPTION

a. Description of the cultural space or form of cultural expression. Please provide historical details and current information

The Xinjiang Uyghur Muqam, a large - scale composite form of art synthesizing songs, dances and music, is the general term for a variety of Muqam practices widespread among the Uyghur communities in China's Xinjiang Uygur Autonomous Region.

The Xinjiang Uyghur Autonomous Region is the main habitat of the Uyghur community of China, which has a population of 8 823 500 (data by the end of 2003) and constitutes one of the largest China's 55 ethnic minority groups.

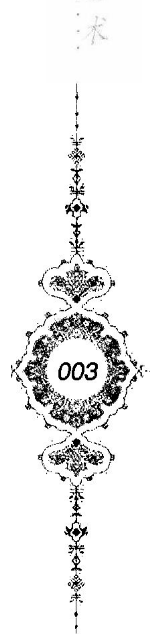
Lying in the heart of the Eurasian continent and having a typical inland climate, the Xinjiang Uyghur Autonomous Region is generally very dry and receives limited rainfall. From the north to the south, the towering Altai Shan, Tian Shan and Kunlun Shan mountain ranges run in parallel lines across the vast land, dividing the Junggar and Tarim Basins. The Gurbantungut Desert and the Taklimakan Desert are located at the centre of these two basins. Along the edges of the basins, melting snow forms seasonal rivers, which nurture many large and small oases. As they are surrounded by desert, the people of these oases towns have accustomed to the harsh and inhospitable environment. Thriving in adversity over generations, they have cultivated a unique spiritual character that has in turn led to their special love and remarkable talent for music and dance, which is particularly embodied in their creation of Uyghur Muqam.

The term "Muqam" in contemporary Uyghur language has several meanings besides its basic definition as "large - scale music suites". The word can also mean "principle", "criterion", "tunes", "fixed melodic sequence of suites" and "free -

meter preludes (both sung and instrumental)". In the context of Uyghur culture, though, "Muqam" has encompassed profound connotations beyond mere artistic expression, including literature, music, dance, narrative, drama, cultural identity, and religious beliefs.

According to China's famous music historian Yang Yinliu (1899 – 1984), there are three features marking the maturity of various types of China's musical traditions: a fairly stable number of musical groups or ensembles, a repertoire that was passed down from one generation to the next and a number of amateur and professional musicians. Xinjiang Uyghur Muqam is just one of these mature composite forms of art deeply embedded with local flavors, and can be described from different perspectives not limiting to musical techniques.

Xinjiang Uyghur Muqam is a composite of songs, dances and music. Its songs, varied in rhyme and meters, include both lyric and narrative ones and are performed in solo, chorus as well as in groups. The content of the songs also covers a wide range from poetry, folklore, philosophical proverbs, teachings of prophets, to the praise of love and contemplations on life, serving as an encyclopaedia about the life and society of the Uyghur people. Most of the renowned Uyghur Muqam masters in history were also celebrated literati, which added to the richness and depth of the songs of Muqam.

Dancing while singing is a typical feature of the Uyghur Muqam. The dancing skills are extremely varied, including unique steps, paces and formation in group dance, dexterous body movements and shoulder and neck skills in duet dance, and lively stunts such as flower – picking – by – mouth, bowl – carrying – on – head and imitation of animals in solo dance.

The music of Uyghur Muqam is featured by the concurrence of multiple temperaments, modes, rhythms and meters, and the large scale and complex structure of musical form. There are both variations and continuity in musical patterns, indicating close affinity with the musical culture of China's central plains. The lead instrument of Muqam ensembles also varies from bowed instrument, plucked instrument to wind instrument. Such lead instruments as Satar and Aijak are very unique in shape and exquisitely decorated, producing sounds that are enchanting and full of local flavours. The techniques of instruments are very complex and intricate, and their effect are often heightened by the improvisation and virtuoso of musicians.

The art of Uyghur Muqam, first originated among the ordinary people, were fostered in the ancient states courts and mansions and then returned to the people after further integration and rearrangements. It is therefore a hybrid culture representing both the elite and mainstream culture of ancient states and cities, and the folk and ver-

nacular culture of ancient villages and towns. Whereas the ancient courts have fallen into oblivion with the passage of times, the living art of Uyghur Muqam still provides a key to the remnants of history. This constitutes an outstanding historical and cultural value of Uyghur Muqam today.

During the process of long - time historical evolution, China's Xinjiang Uyghur Muqam has developed its own features of diversity in integrity, profound connotations, varied forms and unique style, and has been lauded as the most refined and outstanding incarnation of the Uyghur song and dance achievements.

In Xinjiang, Muqam always follows the steps of the Uyghur people no matter where they are. It is closely woven into the different aspects of the Uyghur people's social life and represents an indispensable spiritual dimension of the Uyghur people.

As a common cultural practice performed across the Xinjiang region, Uyghur Muqam has also developed a variety of regional genres, displaying the richness and diversity of local cultures. (See Map 2: *Map of the Distribution of Uyghur Muqam in Xinjiang*)

The "Twelve Muqam", as the main representative of Uyghur Muqam, is mainly based in Kashi, Hotan, Aksu of the south and Ili of the north.

"Dolan Muqam" is mainly based in the Dolan area, or the area along the banks of the Yarkant and Tarim rivers. Its centres are Markit, Bachu counties in the Kashi area, and Awat County of the Asku area.

"Turpan Muqam" is mainly based in the Turpan city, Shanshan (Piqan) and Toksun counties of Turpan Prefecture in eastern Xinjiang.

"Hami Muqam" (or Kumul Muqam) is mainly based in the Hami (Kumul) city and Yiwu (Araturuk) county of the Hami Prefecture in eastern Xinjiang.

(1) Twelve Muqam

The "Twelve Muqam" consists of twelve large - scale suites, namely the Rak Muqam, Chebiyat Muqam, Segah Muqam, Chargah Muqam, Panjigah Muqam, Uzhal Muqam, Adjem Muqam, Oshaq Muqam, Bayat Muqam, Nawa Muqam, Mushawrak Muqam and Iraq Muqam. Each Muqam, some 2 hours in length and containing 20 to 30 songs and music pieces, are divided into three sections: congnaghman (a series of lyric songs, instrumental pieces, and sung music accompanied by dancing), dastan (a series of ballads, narrative songs and instrumental music), and meshrep (a series of sung music accompanied by dancing). The complete set of the "Twelve Muqam" encompasses more than 300 pieces and takes over 20 hours to perform.

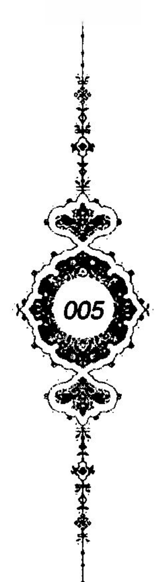
Different areas of Xinjiang have their own versions of the "Twelve Muqam". In

the "Twelve Muqam" found in the Ili area of northern Xinjiang, each Muqam is reduced to the mugedime (a free – meter sung prelude), the dastan and the meshrep, as the mugedime is the only part of the congnaghman section that is still preserved today.

In every Muqam of the "Twelve Muqam", the first section congnaghman is mainly focused on the philosophy and spirituality of the Uyghur people and was an enjoyment for the upper – class and intelligentsia in the past. The second section dastan are songs taken from narrative folklore popular among the Uyghur People, usually performed by a dastanqi (meaning "a specialist in dastan") at public places such as teahouses, restaurants and barbershops and at family gatherings and assemblies of middle aged and senior people. The third section meshrep, ranging in topic from praises and prayers to Allah as well as laments to life's misery and hopes for happiness, is mainly performed at all kinds of gatherings where naghamanqi (meaning "folk singers") sing in succession to accompany the spontaneous dances of other participants, or performed as solo or group singing by vagrant ashik (meaning "Islamic mystics") as a means for living.

The "Twelve Muqam" evolved into its present form after numerous integrations and rearrangements by both court musicians and folk artists. By drawing upon various forms of Muqam, it has become a living anthology of the diverse musical traditions of the Uyghur ethnicity and is the representative musical masterpiece of the Uyghur people.

In southern Xinjiang, artists who are able to perform a complete Muqam or the first section congnaghman are given the honourary title of muqamqi, means: "master of Muqam".

(2) Dolan Muqam

"Dolan Muqam" is popularly believed as containing twelve Muqam, but only nine has been collected up to date. The nine Muqam prevalent in Markit County are called the Zilbayavan Muqam (alias Bashibayavan Muqam), Uzhalbayavan Muqam, Qulbayavan Muqam (alias Rakbayavan Muqam), Etanbayavan Muqam (alias Mushawrak Muqam), Bombayavan Muqam, Jula Muqam, Simbayavan Muqam, Khudekbayavan Muqam, and Dugametbayavan Muqam. Different names are given to the Dolan Muqam popular in Bachu and Awat counties.

Each of the nine "Dolan Muqam" is composed in five sections: the mugedime, chekteman, senam, selike (seliq) and Sirilma. They are dance music sung in varying rhythms and meters with a free – meter prelude song. It takes 6 to 9 minutes to perform each set of Muqam in the "Dolan Muqam" and the total suite takes over one hour.

(3) Turpan Muqam

"Turpan Muqam", popular in the Turpan Prefecture, does not have more varieties among its different versions. Eleven "Turpan Muqam" has been collected up to date. They are the Rak Muqam, Chebiyat Muqam, Mushawrek Muqam, Chargah Muqam, Panjigah Muqam, Oshaq Muqam, Nawa Muqam, Saba Muqam, Iraq Muqam, Bayat Muqam and Dolan Muqam.

Each set of the "Turpan Muqam" includes eight sections: the mugedime, cheket, bashcheket, yalancheket, Jula, senam, selike (Seliq), and a finale. The eleven Muqam of the "Turpan Muqam" contains a total of 66 pieces and take about ten hours to perform.

"Turpan Muqam" is performed either by singers accompanied by traditional stringed and woodwind instruments, or only by wind and percussion instruments without singing, in which one or several Surnay (shawm) plays the melody and three Nagra (iron drum) and one Tombak (bass drum) play the beat.

(4) Hami Muqam

"Hami Muqam" (or Kumul Muqam) has twelve sets of Muqam: the Chongdur Muqam (alias "I roam the world"), Oshaqdur Muqam (alias Ghaighaiyulan), Mustazat Muqam (alias Yalughuz tuyun), Chargah Muqam, Huput Muqam, Chebiyat Muqam (alias Janikaim), Mushawrak Muqam (alias "Good medicine to heal your heart"), Uzhal Muqam (alias Dardilwa), Dur Muqam (alias " < minor > You make me suffer"), Mushawrak Muqam, Iraq Muqam (alias " < major > You make me suffer") and Rak Muqam (alias "Oh sing, my nightingale"). 7 of the 12 suites of Hami Muqam have 2 chapters and each suite of the "Hami Muqam" starts with a free - meter sung prelude and is followed by between 10 and 21 songs and sung music accompanied by dancing popular with the local people. The 12 suites of the "Hami Muqam" include a total of 258 pieces of music and take about 10 hours to perform.

The main features of Uyghur Muqam are as follows:

(1) Diversity

(i) Diversity of types: Besides the "Twelve Muqam", the most representative of the Uyghur Muqam, there are also the "Dolan Muqam", the "Turpan Muqam", and the "Hami Muqam". Though not as large and sophisticated or widespread as the "Twelve Muqam", the other types of Muqam have all contributed to the diversity and integrity of Uyghur Muqam with their distinctive features.

(ii) Diversity of content: Lyrics sung or chanted in Uyghur Muqam are drawn

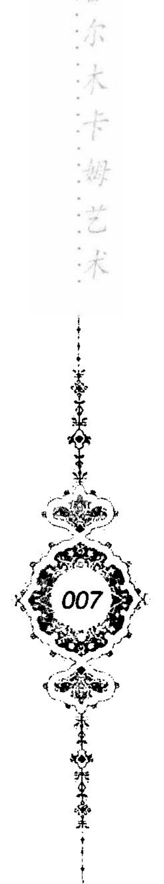
from folk ballads as well as classical poetry of scholars and literati. The words include advices of philosophers, teachings of prophets, folk stories and legends, and attitudes towards such subjects as love, difficulties of life and the complications of fate. The language also includes many vernacular or slang expressions of the ordinary people.

(iii) Diversity of performance forms: Uyghur Muqam incorporates songs (both lyric and narrative), dances (communal dancing, as well as group, pair and solo dances) and instrumental music (solo and ensemble pieces). It is therefore suitable for small - scale performance of musical excerpts by individuals, couples or small ensembles, as well as for large - scale staging of entire musical suites.

(iv) Diversity of musical morphology: In the music of Uyghur Muqam, one can find a wide range of musical temperaments, including the cycle of fifths, the just intonation temperament system and the neutral - tone system. Similarly coexisting in the Muqam framework are pentatonic, hextatonic and heptatonic scales as well as musical modes based on eight notes, nine notes and neutral tones. Common meters such as 2/4,3/4, 4/4 exist next to compound meters such as 5/8, 6/8, 7/8 and 9/8 and mixed meters such as 3/4 + 2/4, as well as "increased meters" such as $6\frac{1}{2}/4$, $2\frac{1}{2}/4$. Muqam is remarkable for its wide variety of musical structures.

(v) Diversity of dance styles: Dances in Uyghur Muqam are mainly for self - entertainment. Styles of dancing change according to musical meters and rhythms. For instance, the beautiful and lyrical jula and senam sections of each set of the "Twelve Muqam", performed in 4/4 or 2/4 meters, are accompanied by elegant and steady dancing. The bold and powerful "Sama" dance is performed to the chongselike and the first and second meshrep in 5/8 or 7/8 meters. The music reaches a climax during the third and fourth meshrep, and as it becomes more vigorous and rhythmic, the dancing follows suit with more leaps and twirls. Twirling competitions accompany the sirilma section of the "Dolan Muqam", while imitative and athletic dances match the nazirkom section of the "Turpan Muqam" and dances meant to resemble animals are performed during the "Hami Muqam".

(vi) Diversity of musical instruments and combinations of instruments: Different instruments and combinations of instruments are used to perform the "Twelve Muqam" the "Dolan Muqam", the "Turpan Muqam" and the "Hami Muqam" in different areas of southern and northern Xinjiang. The combination of instruments used in performances also varies from one cultural space to another. (See Chart 2: *Main Uyghur Muqam Instruments*) Professional arts companies in Xinjiang use up to 16 types of musical instruments to perform Muqam, namely the nay, balaman and sunray as wind and pipe instruments, satar, aijak and hushtar as bowed string instruments, dutar, rawap

(Kashi rawap and renovated rawap) and tambur as plucked string instruments, and the dap, nagra, tash, kushuk, sapai and tambourine as percussion instruments. Apart from inventions by the indigenous Uyghurs, many of these musical instruments were adopted from foreign cultures, reflecting the deep influence of ancient civilizations on contemporary Uyghur musical culture.

(2) Synthesis

(i) Synthesis of genres: Uyghur Muqam is a synthesis of songs, dances and instrumental music.

(ii) Synthesis of styles: Located at the hub of the Silk Road, Xinjiang has for centuries absorbed cultural elements from the East and the West. The Uyghur ethnic group rose from a mixture of different people that lived in this area since ancient times, thus their music represents the complexity and diversity of their origins. Those same characteristics are particularly evident in Uyghur Muqam, an art form created through the confluence of many different cultural sources and influences.

(3) Completeness

Most Uyghur Muqam has a fairly standard set of structures and musical forms, prescribing fixed rules about the mode, melody, rhythm and tempo. Such rules are best represented in the Twelve Muqam, in which special terms are used to describe every fabric of a large and complicated musical structure. These terms, developed by generations of court musicians and folk artists both in written and oral language, stand as obvious testimony to a process of hard, dedicated, rational and accumulative work over a long period of history. (See Chart 1: *Standard Structures of the "Twelve Muqam"*)

Chart 1: Standard Structure of the "Twelve Muqam"

Section 1 – Congnaghman

Subsection	Meter	Tempo	Type
mugedime (prelude)	free meter	slow	lyric songs
teyizi	3/4	slow	lyric songs
teyizimerkuli and chushurgi	3/4	slow	instrumental music followed by lyric songs
nusgha	4/4, 5/4 or $6\frac{1}{2}/4$ *	slow	lyric songs
nusghamerkuli and chushurgi	4/4, 5/4 or $6\frac{1}{2}/4$ *	slow	instrumental music followed by lyric songs
mustazat	5/4	medium	lyric songs

Subsection	Meter	Tempo	Type
mustazartmerkuli and chushurgi	5/4	medium	instrumental music followed by lyric songs
yarimsaghi	7/8	medium	lyric songs
yarimsaghimerkuli and chushurgi	7/8	medium	instrumental music followed by lyric songs
jula	4/4	slow	song and dance
julamerkuli	4/4	slow	instrumental music
senem	2/4	medium	song and dance
big (chong) selike (seliq)	5/8	medium	song and dance
small (kichik) selike (seliq)	2/4	medium	lyric songs
kichikselikemerkuli and chushurgi	2/4	slow	instrumental music followed by lyric songs
peshro	2/4, 5/4 or $2\frac{1}{2}/4$ * *	medium	chanted song
peshromerkuli and chushurgi	2/4, 5/4 or $2\frac{1}{2}/4$ * *	medium	instrumental music followed by lyric songs
teyikit	6/8	medium fast	song and dance
mugedime (finale)	free meter	slow	1 – 2 lyric songs

Section 2 – Dastan

Subsection	Meter	Tempo	Type
first dastan	2/4	medium	narrative songs
first dastanmerkuli	2/4	slow	instrumental music
second dastan	7/8	medium	narrative songs
second dastanmerkuli	7/8	medium	instrumental music
third dastan	9/8	medium	narrative songs
third dastanmerkuli	9/8	medium	instrumental music
fourth dastan	6/8	medium fast	narrative songs
fourth dastanmerkuli	6/8	medium fast	instrumental music

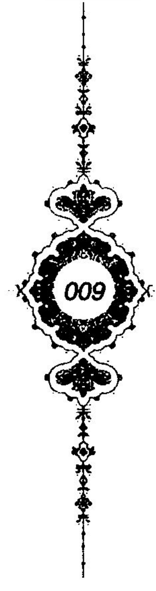
Section 3 – Meshrep

Subsection	Meter	Tempo	Type
first meshrep	7/8	medium	song and dance
second meshrep	7/8	medium fast	song and dance
third meshrep	2/4	fast	song and dance
fourth mesherp	2/4	fast	song and dance

* $6\frac{1}{2}/4$ counts quarter notes as one beat, and each bar contains 6 1/2 beats

* * $2\frac{1}{2}/4$ counts quarter notes as one beat, and each bar contains 2 1/2 beats

(4) Improvisation

For centuries, Uyghur Muqam has been transmitted orally by folk musicians and artists. In the inheritance of "Twelve Muqam", the "Dolan Muqam" and "Turpan Muqam", while the traditional structures, modes and melodic patterns are passed down as convention, new creations and improvisation have also been adopted in the choice of lyrics, repetition of musical paragraphs, accompaniment and augmenting melodies. A perfect combination of inherited tradition with personal inspiration, this process has fused individual creativity with collective wisdom and ensured the perpetual vitality of Uyghur Muqam. In the "Hami Muqam", whose structures, modes and melodic patterns are much more free and more flexible, improvisation and new creation is even more commonplace and folk artists are constantly inspired by each other in their interactive performances.

(5) Public participation

Uyghur Muqam is an indispensable part of the Uyghur people's life. In streets and alleys, teahouses and restaurants, towns and fairs, in donkey-pulled carriages or camel-led caravans, or by the bonfires lit at night, the melody of Muqam can be found everywhere. More importantly, Muqam is closely related to folk rituals and gatherings; it is widely performed to accompany ceremonies for birth, grown-up, weddings and funerals, and is an integral element of the life cycle from the Uyghur people.

The public appeal of Muqam is well described by the famed late poet Teyipjan and former Deputy President of the China Writers' Association in his poem *Inspired by the Twelve Muqam*:

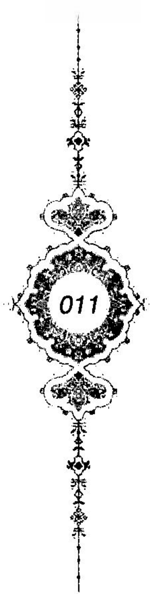
> The "Twelve Muqam" is like a lullaby
> That accompanies Uyghurs to the world of living
> A wedding without Muqam is without mirth
> A "meshrep" without Muqam is without fun
> Aged men and women upon Muqam
> From old bodies will spring youthful vitality
> A dying man upon Muqam
> May turn into a heavenly god and his soul rest in peace
> I am lucky to have been bathed in Muqam all my life
> I pray my life and Muqam be one and never part
> My dear friend, when I die
> Please do not cry
> Just see me off with the music of Muqam

Music of the dastan and the meshrep of the "Twelve Muqam", as well as the "Dolan Muqam", the "Turpan Muqam" and the "Hami Muqam" are very popular in Xinjiang. A Uyghur drama "Gherip and Senam", based on the above – mentioned Muqam, has been performed on contemporary stage and proven very popular.

b. History, development and social, symbolic and cultural functions

The formation and development of Uyghur Muqam has a long history.

In ancient times, Xinjiang was called the Xiyu, or "Western Regions". [1] It was a place where many ethnic groups lived, and several religions co – existed and developed. It was an important junction between Eastern and Western cultures, where those cultures came into contact, mingled and combined with each other. The various peoples of this area spoke several different ancient languages from both the East and West. Groups that inhabited Xiyu include the Sels, Rouzhis, Wusuns (Usun), Qiangs, Huns, Han Chinese, Rourans (Rurus), Gaoches, Yadas, Tuyuhuns, Tukharas, Turks, Turpans, Huihui, Qidans (Khitans) and the Mongols, all of whom left their own marks on the overall culture of the region.

From 3 B. C. E. to 3 C. E., the influence of the "36 Kingdoms of the Western Regions" became increasingly evident in the political, economic and cultural exchange between the East and the West. By 60 B. C. E. (the second year of the reign of the Western Han Dynasty emperor Shen Jue), after the establishment of the Xiyu Protectorate, Xinjiang was officially incorporated into China and thus increasingly influenced by the culture of China's central plains. In the same period, the oases at the north and south of the Tarim Basin became courier stations along the Silk Road. Roads from those stations led in all directions and brought great prosperity to Xiyu. (See Map 3: *Map of Main Roads of the "Silk Road" in Xinjiang*)

(1) Early forms of Xinjiang Uyghur Muqam——Xiyu Daqu

The traditions of music and dance culture are time – honoured in Xinjiang. Reflections of primitive ritual music and dance are found in large numbers as symbols and figures depicted in the cliff paintings existent today in Xinjiang. With the course of social development, different civilizations including from China's central plains, India,

[1] "Western Regions": here we are using the term in its narrow sense, mainly denoting the area west of Yumenguan Pass and Yangguan Pass to the Parairs, with the Tarim Basin as its' centre.

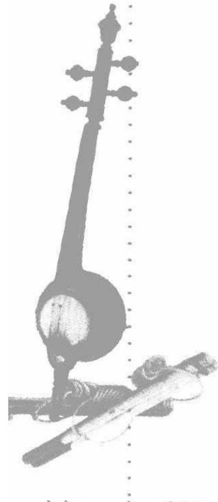
Babylon, Egypt, and even Greece and Rome, passed into Xinjiang via the Silk Road and converged and interacted in this region. Throughout the Xiyu Protectorate, the oasis agricultural culture flourished along with the prosperity of economy and commerce, and many groups of folk artists and musicians who lived on music and dance came here to serve as professional or semi - professional musicians and dancers at the states courts and mansions of dignitaries and wealthy people. Efforts were made for the collection, arrangement, compilation, standardization and promotion of folklore, bringing Xinjiang's music and dance culture to an unprecedented climax. Meanwhile, the influx of various religions such as Zoroastrianism, Buddhism, Nestorianism and Manicheism, coupled with indigenous primitive worship culture, also interacted with the music and dance culture and furthered its richness and depth.

During this period, court music at different oases states in Xiyu, which had its roots in folk music, enjoyed high prestige and popularity, such as "Qiuci Music" (present day Kucha), "Shule Music" (present day Kashi, or Kashgar). "Gaochang Music" (present day Turpan), "Yutian Music" (present day Hotan) and "Yizhou Music" (present day Hami).

References to "Qiuci Music" can be found in the *Book of Music*, Volume 15 of *The History of the Sui Dynasty* (finished in the 7th century): "It has songs like *Shanshan Mo Ni*, instrumental music like *Po Jia Er*, dance music like *Xiao Tian* and *Shu le Yan*." Also under the entry of *Chief Musicians* in Vol. 14 of the *Six Classics of Tang Dynasty*, it is written: "Daqu music of Yanyue, Xiliang, Qiuci, Shule, Anguo, Tianzhu and Gaochang is studied each for 30 days." This historical record indicates the length of time that professional imperial court musicians spent in practicing Daqu music. This proves that by no later than the early period of the Tang Dynasty (7th century), the art of Daqu, a synthesis of songs, dances and instrumental music, had already emerged in such areas as Qiuci, Shule, and Gaochang.

In the Han (since 202 B. C. E.) and Tang (618 - 907 C. E.) dynasties, there were different Daqu in China. These musical suites, performed as the highest level of court music, were originated from both the central plains and frontier regions, including Xiyu Daqu, or musical suites from the "Western Regions". In the Sui (581 - 618 C. E.) and Tang dynasties, some representative court musical works contained more than fifty percent of Xiyu music, which signifies the important position of Xiyu Daqu.

Xiyu Daqu, with its grand structures, integration of songs, dances and music, and modulations and variations drastically different from the practices of central plains, as well as intricate notes, fast tempo and novel and exotic style, became a favour of the

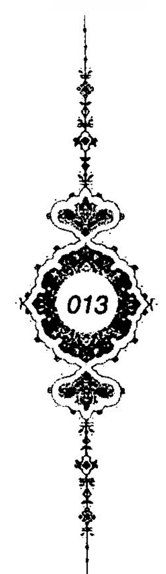

general Chinese public and fostered new trends in the music of China. The success of Xiyu Daqu in the central plains in return catalyzed its own development and evolution at its place of origin, and raised it to new heights. According to historical records, after transmission to the East along the Silk Road, the Xiyu music was further spread via the Tang capital city Chang'an to many East Asian and Southeast Asian countries such as Japan, Korea, Vietnam and Myanmar, leaving upon notable and profound impact on their music and dances.

Xiyu Daqu is considered as the early form of Xinjiang Uyghur Muqam.

(2) Stabilization of the form of Xinjiang Uyghur Muqam

In the 9th century, the Uyghurs (Tölös) moved from the Mongolian Plateau to Xiyu. Together with local inhabitants they co – founded the Qarakhanid Dynasty (840 – 1212 C. E., centres including present day Kashi) and the Xizhou Ancient Uyghur Kingdom (860s – 1270s C. E., centred at present day Turpan and Jimsar). Over this period, the Tarim Basin inhabitants gradually adopted the Turkic language and the local culture was also influenced by that of the steppes culture. Moreover, the Uyghur culture also shifted to from the steppes – based nomadic culture to the oases – based agricultural culture. As a result, a new kind of "Uyghur – Xiyu Musical Culture" was formed, incorporating the Xiyu music and dance.

Islam first came to Xinjiang since the 10th century, and by the 16th century it had become the main religion of the Uyghur people. With the increase of cultural exchange between Xinjiang, Central Asia, Western Asia and Northern Africa, interaction between the ancient Xiyu cultures and Persian – Arabian cultures was also intensified, resulting in the evolution of local music. By the 14th century at latest, the name "Muqam" had gradually taken the place of "Xiyu Daqu", marking the establishment of the art of Xinjiang Uyghur Muqam. This form of art had inherited the structure and synthetic feature of Xiyu Daqu, i. e., combining songs, dances and music, but had also assimilated the influence of various cultures and underwent gradual variations over the times.

(3) Developments and Maturity of Xinjiang Uyghur Muqam

The fact that the Xinjiang Uyghur people are living on small oases surrounded by deserts and gobies in a vast area has determined the diversity and richness of Uyghur Muqam, which was born out of the multiple genres of Xiyu Daqu. In the subsequent years, Xinjiang Uyghur Muqam had experienced many vicissitudes. It was patronized by the courts, the wealthy and religious monasteries in peaceful times, and preserved

and developed by folk artists in times of war and strife.

By the 16th century, at the state court of the Yarkant Kingdom (centred in present day Shache County), sixteen large-scale suites of songs, dances and music were institutionalized, among which the "Twelve Muqam" was the best. Drawing from the highest achievements of Uyghur Muqam, the "Twelve Muqam" has since then developed and evolved to the present, exerting far-reaching impact upon the Muqam of all Uyghur habitats in both form and content. ①

The various Muqam spread in the different oases of Xinjiang today are all connected to the "Twelve Muqam" directly or indirectly. For instance, the "Ili Muqam" prevalent in the Ili area of northern Xinjiang is a direct offspring of the Twelve Muqam, but has changed the lead instruments from bowed string instruments to plucked instruments, and its congnaghman section has been lost due to its length, complexity, difficulty and limitations in application. As for all other separate oases, their song and dance has been closely related to the Twelve Muqam, but not without selective orientations, as is shown in their distinctive use of ensembles, lead instruments, and choice and recreation of lyrics. At the same time, different types of Uyghur Muqam other than the Twelve Muqam also influenced each other, exemplified by the use of "Dolan" for suites in both Turpan and Hami Muqam.

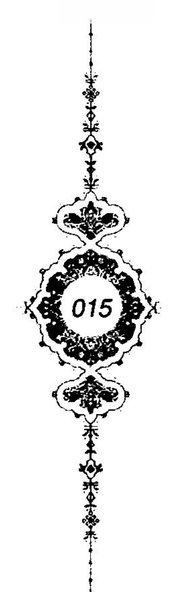
Scholars believe that the transmission mechanism of Muqam, though mainly seen as among the ordinary people today, was much more diversified in history. For example, the Twelve Muqam was a result of continuous integration and adaptation by royal courts, officials and the people, and the congnaghman section at the centre of its Muqam is still called "Daqu" and is obviously a production of the courts, unlike other sections which appear much more vernacular in their contents. The Hami Muqam and Turpan Muqam owe their fixed modality of today to the patronage of the families of the Hami (Kumul) prince and Lukchun Prince during the Qing Dynasty. And the Dolan Muqam shows strong evidence of transmission among ordinary people and folk musicians. It is the unique living and cultural environment of Xinjiang (separated oases, agriculture) that has given rise to the remarkable inter-relatedness and diversity of different Uyghur Muqam.

The Uyghur Muqam is also a good inheritor of the time-honoured musical tradition of Daqu at China's Han and Tang Dynasties, because it has retained the original form of Daqu in its synthesis of songs, dances and instrumental music in a perfect combination of form and content. While Daqu of China's central plains itself evolved to

① Ref. Mulla Eaimtola Megiz. *History of Art Musicans*, 1854

include only song and instrumental music and lost the vital element of dance, Xinjiang Uyghur Muqam has retained its original form to this day. As the Chinese saying goes, "Lost ceremonies shall be found in remote places". In a sense, Uyghur Muqam is the best witness and reminder to the original form of Daqu and is well-lauded as a "living fossil" of Chinese music.

Rooted in the social life of the Uyghur people, Uyghur Muqam is like an "encyclopaedia" of their lives, customs and ethos. It is a reflection of the deep trends of cultural cross-fertilization in this region and a bearer of the cultural traditions of the Uyghur people. The historical value of Uyghur Muqam cannot be overestimated, because it can provide important testimony to the history of traditional Uyghur music, dance, literature, narrative arts and drama, and serve as a key to many puzzles about the historical exchange of dance and music culture between the East and the West. In the studies of the initiation, growth, influence, transmission and evolution of traditional music and dance culture of the Uyghur people and of the East and West at large, research on Uyghur Muqam also has an irreplaceable role to play as it can help to supplement, verify and further these studies.

c. Technical description, authenticity, style, genre, influential schools and (for material objects) materials, function, method of production and use

Due to the natural, historical and economic environments of Xinjiang's oases, Uyghur Muqam come in several styles, but all are closely related.

The oasis surrounding Kashi is the largest in the Tarim Basin and the densest population centre of the Uyghur people. The structure of social life in the area is relatively complicated. Because Kashi is close to Central Asia, and was once subject to the rule of the Qarakhanid Dynasty and Chaghatai Kingdom along with other parts of Central Asia, it has enjoyed convenient and frequent political, economic and cultural exchange with Central Asia as well as Southern and Western Asia. The people of this area were also converted to Islam at a comparatively early time, therefore it has a longer history of exchange with Persian-Arabian cultures than some other parts of Xinjiang.

The "Twelve Muqam", born and developed in this area, is the largest, most complete, and most culturally profound of all Uyghur Muqam. Besides folk ballads, it has also incorporated many elegant and beautiful poems written in strict tonal patterns and rhyme schemes by Navai (1441 - 1501) and other classical scholars in the Chaghatai language, making it a grand and graceful artistic creation. (Note: the Chaghatai language is an ancient Uyghur language used in the 14th century during the

reign of the Chaghatai Kingdom.)

The area comprised of Markit, Bachu and Awat counties, along the banks of the Yarkant and Tarim Rivers at the northwest edge of Tarim Basin, is called the "Dolan Cultural Belt" and is an important centre of Uyghur culture. Its unusual culture is a mixture of local Tarim culture, that of the Uyghurs (Tölös) and the culture of the Mongols.

This area is quite remote, far from cities and towns, and local people make a living from agriculture as well as animal husbandry, fishing and hunting. The music of the "Dolan Muqam" is straightforward and bold, loud, sonorous and relatively rough. Its lyrics are all taken from folk ballads, which are simple and easy to sing. While the "Twelve Muqam" in Kashi is considered an elegant form of the art because it was fostered by the oasis kingdoms of the western and northern borders of the Tarim Basin, the "Dolan Muqam" has always been a form of folk art. Interestingly, the shared border between the Dolan Region and the Kashi Region created a space for interaction between court Muqam and folk Muqam.

The Hami area is located in the eastern part of Xinjiang next to the Hexi Corridor in Gansu. The shape of the area resembles an ear stretching across the desert into the China's inner regions and listening to the sounds from China's central plain dynasties. The music of the "Hami Muqam" is like a historical capsule, recording the introduction of "Yizhou Daqu" into the Tang Imperial Court, the dispersion of the Uyghur Twelve Muqam, the inheritance of music from the central plains by the Hami court, and the influences of multi-ethnic music exerted by neighbouring regions on this area.

Turpan is located at the "joint" of southern and eastern Xinjiang, and "Turpan Muqam" has many features similar to the "Twelve Muqam", such as their lyrics, which include both folk ballads and literary poems written by classical scholars. Each of the "Turpan Muqam" also has a basic mode and a melodic pattern running through it, the patterns of meters and rhythms in both types of Muqam are relatively steady, and pieces are long.

Every region of Xinjiang has its own characteristic instrumentation for Muqam performances. (See Chart 2: *Main Uyghur Muqam Instruments*)

Chart 2: Main Uyghur Muqam instruments

Name of Muqam	Area	Instrumentation				Notes
		Bowed string	Plucked string	Wind	Percussion	
Twelve Muqam	Kashi area	Satar	Kalong Rawap Tambur	Nay	Dap	Other wind and percussion instruments are used for dance music
	Hotan area	Satar	Kalong Tambur	Balaman	Dap	Other wind and percussion instruments are used for dance music
	Aksu area	Satar	Tambur Dutar		Dap	Other wind and percussion instruments are used for dance music
	Ili area	Skripka	Tambur Dutar		Dap	Other wind and percussion instruments are used for dance music
Dolan Muqam	Dolan area	Dolan Aijak	Kalong Dolan Rawap		Dap	
Turpan Muqam	Turpan area	Satar	Tanbur Dutar		Dap	Other wind and percussion instruments are used for entire suite
Hami Muqam	Hami area	Hami Aijak (hu hu zi)	Hami Rawap		Dap	Other wind and percussion instruments are used for fractions

The instrumental accompaniment to the "Twelve Muqam", "Turpan Muqam" and the "Hami Muqam" share similar characteristics, such as the accompaniment shadowing the melodic line and adding idiomatic ornaments. However, the three accompanying instruments of the "Dolan Muqam" seldom follow the melody and instead play various improvised, polyphonic melodies as accompaniment. Besides using string and wind instruments to accompany singing, the "Turpan Muqam" also uses wind and percussion instruments to play the whole Muqam, and the "Twelve Muqam" and the "Hami Muqam" in the Kashi and Hami areas use wind and percussion instruments to play fractions of Muqam melodies.

The instruments for Uyghur Muqam are mostly made from local materials by folk musicians and craftsmen. Instruments professionally crafted not only excel in their precise pitch and sound quality, but also in their beautiful construction, and rich orna-

ments of jade, shells and decorative patterns, making it highly collectable.

d. List of recognized practitioners of the tradition

No	Name	Age	Place	Profession	Regional Muqam	Instrument
1	Husenjan Jami	72	Urumqi	artist	Twelve Muqam	tambur etc.
2	Musajan Rozi	78	Urumqi,	artist	Twelve Muqam	dutar etc.
3	Ghawul Turdi	70	Urumqi	artist	Twelve Muqam	dulcimer etc.
4	Abliz Shakir	63	Urumqi	artist	Twelve Muqam	tambur etc.
5	Osman Emet	45	Urumqi	artist	Twelve Muqam	satar etc.
6	Turnisa Salahidin	59	Urumqi	artist	Twelve Muqam	satar etc.
7	Risalet Hapiz	59	Urumqi	artist	Twelve Muqam	dutar
8	Dawut Awut	65	Urumqi	artist	Twelve Muqam	rawap etc.
9	Abdulla Mejinun	49	Urumqi	artist	Twelve Muqam	dutar etc
10	Mehemetimin Mehemetili	42	Urumqi	artist	Twelve Muqam	dap
11	Mijit Baghi	62	Kashi	not engaged	Twelve Muqam	satar etc.
12	Abliz Ajup	61	Kashi	musician	Twelve Muqam	dap
13	Mijit Barat	81	Shache (Yarkant)	not engaged	Twelve Muqam	dap
14	Mehemet Shakir	50	Hotan	civil servant	Twelve Muqam	tambur
15	Keiret Hebibulla	37	Hotan	worker	Twelve Muqam	dutar
16	Tuniyaz Dawut	71	Kucha (Kuqa)	craftsman	Twelve Muqam	tambur
17	Yalghun Jaghup	52	Yining	cultural worker	Twelve Muqam	tambur
18	Shemshidin Mijit	52	Yining	cultural worker	Twelve Muqam	dutar
19	Sayitjan Sdigh	50	Yining	cultural worker	Twelve Muqam	tambur
20	Husuyin Yahya	65	Mekit (Markit)	farmer	Dolan Muqam	dolan aijak

No	Name	Age	Place	Profession	Regional Muqam	Instrument
21	Abduljelil	72	Mekit (Markit)	farmer	Dolan Muqam	kalong etc.
22	Ehet Tohti	52	Mekit (Markit)	farmer	Dolan Muqam	dolan rawap
23	Rehim Ghadir	63	Mekit (Markit)	cultural worker	Dolan Muqam	dap
24	Hesen Yahya	65	Mekit (Markit)	farmer	Dolan Muqam	dolan aijak
25	Sayim Dawut	75	Bachu (Moralwexi)	farmer	Dolan Muqam	dolan rawap
26	Sdigh Awut	79	Bachu (Moralwexi)	farmer	Dolan Muqam	dolan aijak
27	Abdulghadir Musa	58	Awat	farmer	Dolan Muqam	kalong
28	Imir Emet	67	Awat	farmer	Dolan Muqam	dap
29	Eziz Abliz	50	Awat	farmer	Dolan Muqam	dap
30	Abudulrahman Abdurihim	46	Turpan	farmer	Turpan Muqam	tambur etc
31	Ghiyim Barat	50	Turpan	farmer	Turpan Muqam	dutar etc
32	Awut Rozmet	70	Shanshan (Piqan)	farmer	Turpan Muqam	dap
33	Imam Eziz	60	Shanshan (Piqan)	farmer	Turpan Muqam	surney, satar etc
34	Kuja Tohti	52	Toksun	farmer	Turpan Muqam	dap
35	Eset Muhtar	66	Hami	farmer	Hami Muqam	Hami rawap
36	Mehemetimin Emet	51	Hami	farmer	Hami Muqam	Hami aijak
37	Abduguli Nasir	47	Hami	farmer	Hami Muqam	dap
38	Kirem Nizar	55	Hami	civil servant	Hami Muqam	Hami aijak
39	Rozi, Sopi	72	Hami	civil servant	Hami Muqam	Hami aijak
40	Emet Ismajil	68	Hami	farmer	Hami Muqam	Hami aijak
41	Emet Ismajil	72	Hamifarmer	Hami Muqam	Hami aijak	
42	Ghijun Yunus	63	Hamifarmer	Hami Muqam	Hami Aijak	

e. Sustainability and possible risks of disappearance, pressures or constraints

(1) Change in modes of production, ways of life and customs are having significant impact on traditional culture in Xinjiang. Over the past 20 years, rapid changes and development in transportation and communication, the growth of the market economy and modernizing trends have strongly influenced oases that were previously isolated and closed. The former self – supporting, self – sufficient type of rural economy is generally vanishing as the oases become increasing connected with the outside world. The peaceful oasis life is rapidly changing and deepening economic, social and cultural contact with other areas has shaken the traditional cultural system. Over the last few centuries, the responsibility for passing down Muqam, previously shared by professional government musicians and folk artists, has fallen almost exclusively on the shoulders of the latter. Under these conditions, loosely organized Muqam "groups" have begun to disband and memories of traditional festivals and ceremonies are beginning to fade. Mass entertainment activities such as meshrep and bezme are being held much less frequently. Festive folk gatherings have shrunken in size and are attracting fewer and fewer participants.

(2) Those parts of the texts and poems of the "Twelve Muqam" and the "Turpan Muqam" originally written and performed in the ancient chaghatai language are almost incomprehensible to modern day performers and audiences, hindering Muqam's transmission and attraction to new artists and audiences.

(3) The introduction and involvement of modern media has changed the aesthetic interests of the younger generation. Younger generations know little about Muqam and the traditional cultural and historical values embodied in Muqam.

(4) The huge size and extended length of the "Twelve Muqam" sit uneasily alongside the hectic pace of modern life. The "Twelve Muqam" nowadays is more often performed in concert halls by professional artistic organizations or at occasions for the enjoyment of small groups of people. It is seldom performed as a whole in the daily life of Uyghur communities. While meshrep has stayed a part of communal events for its entertaining elements, and likewise dastan for its emotional stories, the congnaghman section is in danger of being lost.

3. JUSTIFICATION OF THE CANDIDATURE

a. Outstanding value as a masterpiece of the human creative genius

Outstanding value of Uyghur Muqam:

(1) Uyghur Muqam is an outstanding representative of traditional Uyghur culture. It is a crystallization of the wisdom of the intelligentsia and ordinary people and an expression of their emotions, aspirations, genius and talent.

(2) Uyghur Muqam is a comprehensive anthology of the music from the Uyghur ethnic group and is closely related to the group's folk music and dance, as well as to the music and dance of Islamic rituals while still containing the vestiges of the ancient nature worship of the Uyghur people. It is the pinnacle of Uyghur artistic achievement.

(3) Lyrics of Uyghur Muqam pieces contains not only folk ballads but also poems written by classical masters. While folk texts contains the essence of Uyghur oral literature, classical poetry is representative of historical chaghatai literature. Both are invaluable sources for studying Uyghur literature.

(4) Formed by the mixture of Eastern and Western cultures in terms of music and dance, Uyghur Muqam is a living record and reflection of the history of cultural contact and mutual influence between different ethnic groups.

(5) Folk artists express sincere emotions and allow their talent to shine by improvising during performances.

(6) Uyghur Muqam has integrated the musical structure of Xiyu Daqu prevalent in China's Han and Tang Dynasties, and the core section of each from the Twelve Muqam are today still called Daqu. Muqam include both unified structures and varying patterns, indicating clear links to the musical traditions of China's central plains. This is one of the characteristics of Chinese Uyghur Muqam that makes it a unique art form in the world.

Uyghur Muqam is indeed a masterpiece of the creative genius of the Uyghur people.

b. Its roots in the cultural tradition or cultural history of the community concerned

Uyghur Muqam emerged and developed over a long period of time and is deeply rooted in the cultural history of the Uyghur community. It amply reflects the cultural traditions and practices of the Uyghurs and in the local area. For example, like the traditional art form Xiyu Daqu, Uyghur Muqam are also large – scale suites containing three genres – songs, dances and instrumental music, and it also follows the structural pattern of "free, slow, medium, fast, free" and the emotional pattern of "calm, graceful, light, passionate, calm". Its musical temperament also has a wide range, including the just intonation temperament system, the cycle of fifths, and the neutral – tone system. Instruments used in Uyghur Muqam also indicate close affinity with and mutations from that of Daqu. At the same time, the songs, dances, music and texts of Uyghur Muqam as well as its elements of narrative and local opera are important resources for contemporary Uyghur artistic creation.

c. Its role as a means of affirming the cultural identity of the peoples and cultural communities concerned, its importance as a source of inspiration and intercultural exchanges and as a means of bringing peoples and communities closer together, and its contemporary cultural and social role in the community concerned

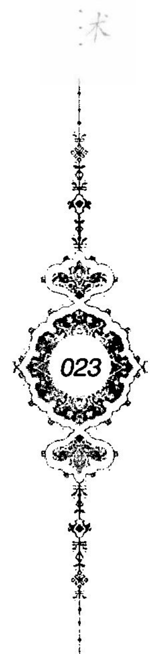
The music of Uyghur Muqam contains some basic features that reveal the influence of the Chinese musical system, such as pentatonic scales, voicing techniques, uneven rhythms, unified structures and varying patterns, and simple and elegant melodies. Influences from Central Asia, Southern Asia, Western Asia and Northern Africa are also very obvious, for example various changes in modes, frequent use of neutral tones, complicated meters and rhythms and intense, bold and strong melodies. This combination of so many different sources and influences into a unified whole is a perfect symbol of the synthesis of the culture from the ancient Xiyu and traditional Uyghur culture. Uyghur Muqam is a reflection of the Uyghur personality, which emphasizes respect for nature, submission to fate and the search for love and happiness. It is also an important medium for cohesion and education.

In all kinds of festivals and gatherings, Muqam has a traditional cultural function of "awakening". To the Uyghur people, it plays an irreplaceable role of expressing their emotions, affirming their cultural identity and maintaining unity. Muqam is the

most important basis for understanding and studying the cultural aesthetic psychology of the Uyghur people, it is a spiritual link that reaffirms and promotes their cultural unity. Uyghur Muqam, closely woven with social life and epitomizing the distinctive aesthetic pursuit of the Uyghur people, occupies a sacred and noble place in the hearts of the Uyghur people from all walks of life.

Since the 1930s, Uyghur Muqam has been staged in many forms such as instrumental music, song and dance, narrative art and local opera, receiving wide acclaim. Today, although Muqam is gradually losing its central position in cultural life, it remains a symbol of the ethnic group's cultural traditions and is enjoying an increasingly high cultural prestige. It is viewed with great respect and deeply cherished by the Uyghur people.

d. Excellence in the application of the skill and technical qualities displayed

The renowned late Muqam master, Turdi Ahun had an amazing memory and was able to recite volumes of melodies and texts of the "Twelve Muqam" and perform from dusk till dawn. His every performance was a bit different with creative improvisations, and his remarkable voice had a melodic range of over two octaves.

The fantastic variety of dancing movements in Uyghur Muqam, such as spinning, twisting, jumping, shaking the shoulders, moving necks and raising hands, as well as the skilled steps and arrangements are testament to the long and rich history of dance and music for which the Uyghur people have been famed since ancient times.

The invention and production of different kinds of chordophone bowed instruments, chordophone plucked instruments, aerophone wind instruments and membranophone percussion instruments are evidence of the creative talents of the Uyghur people. These instruments all require very high levels of technical skill to play and provide musicians with room to demonstrate their talents. Charm and complex variations exhibited by these instruments give this art form an attractive, artistic appeal that goes far towards explaining their lasting popularity in Xinjiang.

e. Its value as a unique testimony of a living cultural tradition

The art of Uyghur Muqam is a product of the traditional oasis farming economy and is a living representative of oasis agriculture. It is the most important living element of the cultural traditions of the Uyghur ethnic group. In Uyghur Muqam, one can see elements of music from China's central plains, aspects of music that is popular in

the steppes north to Xinjiang's deserts, and even influences from Central Asia, Western Asia and North Africa. Uyghur Muqam is a unique testimony of the "Silk Road musical culture" which united eastern and western music. It is a precious part of China's overall rich and diverse culture. The instruments used in Uyghur Muqam are most exemplary. Hami Aijak, also nicknamed "hu hu zi", is very identical to such bowed string instruments prevalent in the central plains as "er hu" and "si hu", but at the same time it has added resonant strings commonly used in South and West Asia, thus exhibiting the special feature of traditional Uyghur music in its fusing of diverse cultures from the central plains as well as Central Asia, South Asia, West Asia and even North Africa.

Uyghur people of different regions wear different costumes on different occasions in Muqam performance. Their colourful costumes include distinct Uyghur robes, flower hats, leather hats, and hats made from animal hair. Costumes in Kashi are similar with those found in parts of Central Asia. Traditional Uyghur costumes are more prevalent in Hami and Ili. They show similarities to traditional costumes of the Han Chinese, Manchu and Mongol people. They are considered precious belongings, normally safely stored away until important occasions such as meshrep.

f. The risk of its disappearing, due either to the lack of means for safeguarding and protecting it or to processes of rapid change, or to urbanization, or to acculturation

Uyghur Muqam incorporates features of folk music and classical music. The congnaghman section of the Muqam was originally patronized by the upper strata of the society and is a treasure of classical music. From the 17th century, Xinjiang was wracked by war and chaos and the economy stagnated, making it difficult even for the upper strata of society to feed itself. As a result, the quality of cultural life deteriorated greatly, and the congnaghman part of the "Twelve Muqam" almost vanished. By the 1940s, there were only a few artists in all of Xinjiang who could sing the congnaghman in their entirety.

In 1951, the Chinese government managed to rescue and record the "Twelve Muqam" sung by Turdi Ahun and other Muqam masters. However, during the "Cultural Revolution" from 1966 - 1976, Chinese traditional culture was seriously weakened. Uyghur Muqam was no exception.

Since 1978, the government of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region in collaboration with civil society groups and other organizations, resumed efforts to collect, ar-

range, compile, publish and translate fruits of the region's folk culture. The future of Uyghur Muqam was a matter of serious concern, but grave difficulties were met in reversing the process of its decline. In the context of a rapidly modernizing economy with the accompanying increase in links with international society, popular culture, along with the urbanization and industrialization, has penetrated into even the most remote and scattered Uyghur communities, thus weakening Uyghur traditional culture, including Muqam.

The main difficulties facing the art of Uyghur Muqam are:

(1) A critical shortage of qualified personnel: In Uyghur communities, the number of people who can sing Uyghur Muqam grows smaller by the year. The congnaghman, core sections of the "Twelve Muqam", are especially vulnerable due to their long duration, complex structure and frequent changes of melody. At present, artists able to perform whole sections of the congnaghman are hard to find. Kashi (Kashgar), a region home to more Muqam artists than many other parts of Xinjiang, is a fitting example. Muqamqi artists, or artists able to sing the complete "Twelve Muqam", such as Turdi Ahun, Kasim Ahun and Umer Ahun all passed away between the 1950s to 1980s. Haliq Haji, Mijit Baqi and several other artists capable of performing the congnaghman sections of some Muqam appeared in the 1980s, but Haliq Haji died young in 2003 and Mijit Baqi has been stricken with paralysis of part of his body and can no longer play. At present, some dastanqi and naghmanqi (ashik) can still be found in the Kashi region, but true Muqamqi are few and far between.

After 1980, Muqam Learning Group, the Xinjiang Muqam Art Ensemble and the Instruction & Learning Class of the Xinjiang Art Institute were founded in Xinjiang and a group of professional musicians began to learn to perform the "Twelve Muqam". However, they studied from notated versions of Muqam, the texts of which have been changed and rearranged many times. Yet to appear is a single person who can accurately sing the entire "Twelve Muqam". The same is true for the "Dolan Muqam", the "Turpan Muqam" and the "Hami Muqam". Artists that able to perform whole versions of these Muqam are very few and elderly.

As a result of modernization in Xinjiang, folk artists find it very difficult to make a living by solely performing Muqam. Although in recent years the government has provided financial assistance to the surviving Muqam artists, their living standards are still low. The grave situation of these folk artists also contributes to the difficulty of transmitting Muqam among the larger population in Uyghur communities.

(2) Incompleteness of compilations and arrangements: Studying surviving recordings of the "Twelve Muqam" performed by Turdi Ahun and other masters, scholars found out that at least four of the twelve parts were incomplete. At present, the different versions of Muqam published have not been come with matching recordings, so it is necessary to edit reliable versions of different Uyghur Muqam for that they are more useful for research and study.

(3) Obsolete methods for preserving audio/video recording materials: In 1951, recordings were done on wire - recording machines. In the 1980s, investigation, arrangement and supplemental work were done mainly by using analog machines. At present, these recordings desperately need to be transferred to digital media to ensure their survival and facilitate their spread to wider areas.

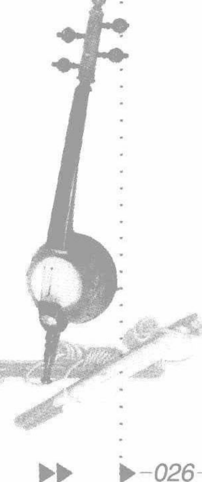
(4) Despite of the urgent imperative of the civil society and professional organizations in the transmission of Uyghur Muqam, there is still a lack of strong financial support and protective means: In the last two decade, due to the fast changes of society and economic mechanism, there is an growing tendency of seeking short - term profits, and the social environment in general is not favourable for a heightened attention to traditional culture and for the sustainability and enrichment of traditional culture. In other words, the "look - forward" philosophy of economic growth, threatens to make a community lose its memory.

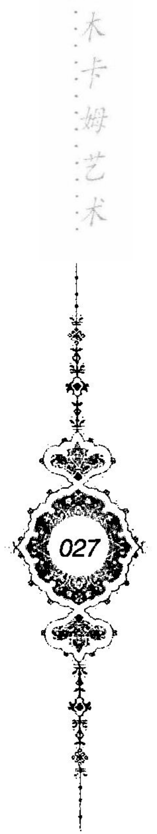
4. MANAGEMENT

a. The organization or body responsible for safeguarding, preserving and revitalizing the form of cultural expression or cultural space

Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region (Xinjiang's government administrative organ for culture and arts,);
Xinjiang Arts Research Institute;
Xinjiang Muqam Art Ensemble;
Xinjiang Muqam Research Association

b. Measures that have already been taken to revitalize the form of cultural expression or cultural space in ways desired by the individuals or communities

(1) Legal measures:

The *Constitution of the People's Republic of China* clearly includes provisions on the respect, inheritance, protection and revitalization of traditional and ethnic culture. It is the legislative guarantee for the protection of China's traditional and ethnic cultures, including Uyghur Muqam.

(2) Legal protection against the exploitation of the cultural manifestations concerned:

Copyright Law of the People's Republic of China (1990) and *Enforcement Regulations of the Copyright Law of the People's Republic of China* are applicable.

New legislation, *Regulations on the Protection of Copyrights of Works of Folklore and Folk Literature* and *Regulation on Preserving Ethnic & Folk Cultural Traditions of the People's Republic of China* are currently being drafted.

(3) Legal or other protection of the practitioners of the technical skill or know-how:

The Uyghur Muqam Research Association, Founded in 1988, has made a general survey of Muqam artists. Since 1990s, some local governments have given substantial funding to Muqam folk artists, such as monthly living subsidies and incorporation into social security system. These measures are still under implementation.

(4) Measures taken to guarantee transmission of the skill or know-how:

(i) In 1951 and 1954, Turdi Ahun and other Muqam masters were twice invited to Urumqi and their performances of the "Twelve Muqam" were recorded. These recordings were published on long-play records by the Chinese Gramophone Company, the performances were notated by scholars and the scores published. Since 1978, surveys have been made to the "Twelve Muqam" twice for rearrangements and reconstruction. The results have been recorded and published on cassette tapes. In 1993 and 1997, staff scores (with lyrics) based on the re-arranged and reconstructed recordings were jointly published by the Xinjiang People's Publishing House and the Publishing House of the Encyclopaedia of China. In 2002, CDs of the "Twelve Muqam" were released by the Ethnic Publishing House and twelve volumes of VCDs were published by the Xinjiang Audio Video Publishing House.

(ii) Other local Muqam have been recorded and notated since the 1960s and in 1980s, and the sound recordings, notation and lyrics have also been published.

(iii) The Uyghur Muqam Research Association was established in 1988, who

held the "Chinese Uyghur Muqam Series Activities" and a "Symposium on Uyghur Muqam" in 1988, 1992, 1996 and 2002, in Urumqi, Hami, Shache (Yarkant), Beijing, and Markit (Mekit).

(iv) The "Exhibition of the Achievements of the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam" was held in 1988, 1992 and 1996 in Urumqi, Shache and Beijing.

(v) In 1996, the Xinjiang Art Institute launched a "Muqam Instruction and Learning Class". To date, one class has graduated and two are currently studying.

(vi) The "Muqam Centre of the School of Music of Xinjiang Normal University" was established in 2000 and began recruiting candidates for a Master's degree program in Muqam art in 2001.

5. ACTION PLAN

a. Title of the project

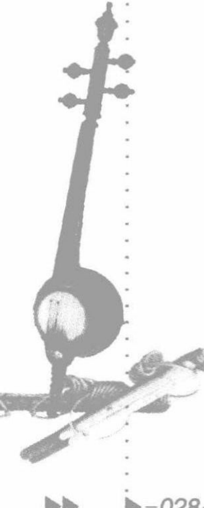
Preservation, Inheritance and Transmission of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam

b. The organization or body responsible for the implementation of the action plan

Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region
Xinjiang Arts Research Institute
Xinjiang Muqam Art Ensemble
Xinjiang Muqam Research Association

c. Detailed description of the involvement of the individuals who are recognized as practitioners of the technical skill or know - how or the communities concerned

(1) The local governments and cultural authorities of Xinjiang Kashi (Kashgar), Aksu, Hami, Turpan and Yining (Gulja) have attached great importance to aiding Uyghur Muqam folk artists and supporting their crucial role in transmitting and maintaining Muqam. They have been encouraged and supported to found and develop Uyghur Muqam transmission groups, instruct new artists and hold various kinds of Muqam folk activities in order to safeguard Muqam heritage and its living environment.

(2) The Xinjiang Arts Research Institute has taken part in forming this action plan and will be responsible for its implementation. During the process of fulfilling the plan, it will be responsible for investigating sources, safeguarding and training qualified Muqam personnel, researching Muqam culture and preparing exhibitions and other activities. It will be the main body in charge of organizing research work as well as launching and coordinating related projects.

(3) All members of local regional and county branches of the "Xinjiang Muqam Research Association" will be mobilized to join in this project.

(4) Institutions such as the Xinjiang Academy of Social Sciences, Xinjiang Federation of Literary & Arts Circles, Xinjiang Muqam Art Ensemble, Xinjiang Arts Institute, Xinjiang University and Xinjiang Normal University will be mobilized to play positive roles in training personnel, studying Muqam and holding exhibitions and performance activities.

(5) Cooperation will be strengthened with such institutions as the Music Research Institute and the Dance Research Institute of Chinese Academy of Arts, National Institute of Ethnic Literature, Central Conservatory of Music, Chinese Conservatory of Music and Central University for Ethnic Groups.

(6) Cooperation will be strengthened with international Muqam research organizations and Muqam experts.

d. The administrative or legal mechanisms for safeguarding the form of cultural expression or the cultural space concerned

Xinjiang Arts Research Institute
Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region

e. The sources and level of funding

The art of Uyghur Muqam will be listed as a major project of the National "Ethnic /Folk Cultural Heritage Preservation Program", and appropriations will be sought from the central government, the autonomous region government and local governments to support Muqam performers' artistic activities and subsidize their living expenses, wel-

fare and healthcare. The "Foundation of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam" will also be founded to raise money for the preservation and transmission of Uyghur Muqam.

f. The human resources available (their competence and experience) and the opportunities for training in projects related to safeguarding, revitalization and dissemination

No	Name	Position	Employer
1	Koresh Mehsut	Vice President	Xinjiang Uyghur Autonomous Region
2	Han Ziyong	Deputy Director – General	Cultural Department of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region
3	Li Jilian	Director, Research Fellow	Xinjiang Arts Research Institute
4	Imin Tursun	Editor	Xinjiang People's Publishing House
5	Wan Tongshu	Research Fellow	Xinjiang Federation of Literature and Arts Circles
6	Abdulkirim Rahman	Professor	Xinjiang University
7	Liu Bin	Research Fellow	Xinjiang Federation of Literature and Arts Circles
8	Zhou Ji	Research Fellow	Xinjiang Arts Research Institute
9	Zhao Tarim	President	Xinjiang Arts Institute
10	Sulaiman Imin	Professor	Xinjiang Arts Institute
11	Zhou Qingbao	Research Fellow	Xinjiang Muqam Art Ensemble
12	Abdulshukur Turdi	Research Fellow	Xinjiang Academy of Social Sciences
13	Metrozi Tursun	Associate Research Fellow	Xinjiang Muqam Art Ensemble
14	Yasin Mohpul	Associate Research Fellow	Xinjiang Arts Research Institute
15	Eset Sulaiman	Associate Professor	Xinjiang University
16	Husenjan Jami	Senior grade Performer	Xinjiang Muqam Art Ensemble
17	Musajan Rozi	Associate Professor	Xinjiang Arts Institute

No	Name	Position	Employer
18	Ghawul Turdi	2nd grade Performer	Xinjiang Muqam Art Ensemble
19	Abliz Shakir	Associate Editor	Xinjiang People's Radio Station
20	Osman emet	Senior grade Performer	Xinjiang Muqam Art Ensemble
21	Turnisa Salahidin	Senior grade Performer	Xinjiang Muqam Art Ensemble
22	Mehemetimin Mehemetili	Senior grade Performer	Xinjiang Muqam Art Ensemble

g. A detailed plan

(1) Components of the project:

(i) Legislate Preservation Policies:

Between 2005 – 2006, organize experts and scholars to research and list Uyghur Muqam as a major project of the National "Ethnic/Folk Cultural Heritage Preservation Program"; the government of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region will formulate relevant preservation policies according to the practical needs of Uyghur Muqam folk artists in order to protect and support Uyghur Muqam groups and practitioners.

In 2005, organize a symposium on policies and legislation for safeguarding the art of Uyghur Muqam, establish a preservation policy expert advisory group and begin to draft legislation. In 2007, complete the text of the regulation on preserving the art of Uyghur Muqam.

(ii) General Survey on the State of Muqam:

Between 2005 – 2006, based on former research and with cooperation from local governments, the Xinjiang Arts Research Institute plans to take two years to go into Uyghur communities for another general investigation concerning groups, practitioners, music, costumes, stage props, notation scores, texts, and instrument manufacturing. This survey will be used to assess the historic and present situation of transmission and cultural changes affecting Uyghur Muqam. This will be a basis for further preservation and revitalization.

The survey will be done by three groups:

The "Twelve Muqam" group: Southern Xinjiang area around Kashi, Hotan, Aksu, as well as Northern Xinjiang area centred in Yining (Gulja).

The "Dolan Muqam" group: Cities and counties along the Yarkant River and Tar-

im River, such as Shache (Yarkant), Yecheng (Kargilik), Zepu (Poskam), Lake Yuepu, Markit, Bachu (Maralwexi), Awat, Wensu, Shayar, Luntai (Bügür), Korla and Luyli (Lopnur) as well as counties and villages around the Turpan and Hami areas.

"Turpan Muqam" and "Hami Muqam" group: Cities and counties of eastern Xinjiang around the Turpan area and Hami area.

Each group will be lead by three scholars and the survey will take two years. Methods applied will include writing, audio/video recording, photographing and mapping.

(iii) Public awareness:

Intensify publicity campaign through all media, increase the public appeal of Xinjiang Uyghur Muqam, organize seminars and lectures to publicize information about Uyghur Muqam, so as to enhance the Uyghur people's understanding of and appreciation for traditional culture and art exemplified by Uyghur Muqam.

(iv) Protection and Training of Qualified Personnel:

Protected practitioners will be chosen on three levels according to the administrative system. Appropriation should be given to chosen practitioners for their living stipend by governments of the three levels: 150 yuan (Chinese dollar) per month special subsistence allowance for autonomous region practitioners from the autonomous region government; 100 yuan per month special subsistence allowance for autonomous area practitioners from autonomous area governments; 50 yuan per month special subsistence allowance for autonomous county practitioners from autonomous county governments.

Action plans for training Uyghur Muqam qualified personnel include:

★ In Urumqi, Kashi, Shache (Yarkant), Hotan, Kucha and Yining, establish six "Twelve Muqam Preservation & Transmission Centres"; In Markit and Awat establish two "Dolan Muqam Preservation and Transmission Centres"; In Turpan or Shanshan (Piqan) and Lukchun establish a "Turpan Muqam Preservation and Transmission Centre"; In Hami (Kumul) establish a "Hami Muqam Preservation and Transmission Centre." These centres will be established to train core practitioners of different schools of Muqam and to ensure the preservation of original transmission methods in Uyghur communities in a living environment of the countryside, villages and towns. Give particular attention to the training of high quality performers of congnaghman of the "Twelve Muqam".

★ Designate the Xinjiang Arts Institute, Kashi Arts School and Aksu Arts School to establish a "Uyghur Muqam Special Learning Class" in order to train personnel who can both sing, play and dance. The teaching method will be a combination of text – based teaching and traditional oral instruction. Give particular attention to the training of high quality performers of congnaghman of the "Twelve Muqam".

★ Designate the School of Music of Xinjiang Normal University to continue to recruit students for the Muqam Master's degree program; seek to cooperate with the Chinese Academy of Arts and Central Conservatory of Music in establishing joint programs for Ph. D. candidates studying Muqam as their major.

★ Edit Muqam textbooks for general and professional education at different levels of elementary schools, middle schools and colleges, and strive to cultivate amateur Muqam artists and fans of all ages.

★ Launch Workshop for Training Uyghur Muqam Instrument Manufacturing Craftsmen:

Duration: 30 days

Time: second half of 2006

Place: Urumqi

Students: instrument manufacturing workers from all areas of Xinjiang

Purpose and content: exchange experience in producing different kinds of Muqam instruments, improve manufacturing quality.

(v) Research

Establish the "Chinese Uyghur Muqam Research Association" to collaborate with the Xinjiang Arts Research Institute in doing the following work over the next 10 years:

★ Organize Symposium on Uyghur Muqam

Time: once every three years from 2005, total of three sessions, each session 3 – 5 days

Dimension: 20 ~ 30 Muqam scholars

Place: Te be decided

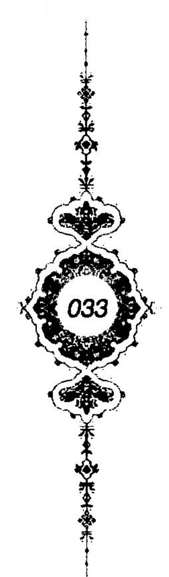
Purpose: Concentrate on one kind of Muqam, discuss comprehensively and thoroughly issues about cultural background, text forms, content, features of musical morphology, form of expression, function and relation with people's life.

★ Edit : *Index of Documents on the Xinjiang Uyghur Muqam of China*

Work: catalogue, clarify and digitize surviving texts, scores, audio/video materials, academic work and books related to the Xinjiang Uyghur Muqam of China

Time: 2005 ~ 2010

Personnel: Five persons (experts, scholars and auxiliary staff)

★ Data Bank of Uyghur Muqam Groups and Practitioners

Work: Collect information on Uyghur Muqam groups and practitioners and relevant photos, documents, audio repertoire materials, and establish a data bank

Time: 2007 ~2012

Personnel: Five persons (experts and scholars, computer technicians and auxiliary staff)

★ *Selected Modern and Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam*

Work: Collect materials, edit and publish the Selected Modern and Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam

Time: 2005 ~2009

Personnel: Three persons (expert, scholar and auxiliary staff)

★ Rearrange and reconstruct the "Twelve Muqam" and other local Muqam based on former investigations. Record and publish recordings and scores.

Time: 2007 ~2014

★ Re-notate and publish Turdi Ahun's version of the "Twelve Muqam" recorded and notated in the 1950s.

Time: 2012 -2014

Personnel: Two-three persons (expert, scholar and auxiliary staff)

★ Chinese Xinjiang Uyghur Muqam CD-ROM Publication

Work: Edit and publish a CD-ROM to give users an overall introduction to Uyghur Muqam. Information will include the art form's germination, development, formation, form of texts, content, musical morphological features, dancers' body movements, postures and expression, instruments, costumes, stage props, etc.

Time: 2008 ~1013

Personnel: Five persons (experts, scholars, computer technicians and auxiliary staff)

(vi) Exhibition and Performing Activities:

★ Exhibition of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam Arts

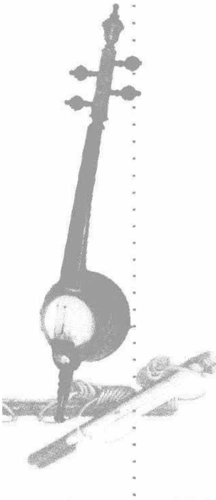
Time: 2006, 2014, each time for 20 days

Place: Urumqi and Beijing

Contents: Uyghur Muqam instruments, costumes, stage props, photographs of artists; different versions, texts, scores, diagrammatic sketches of dances and dance formations; audio/video materials, etc.

★ Uyghur Muqam Performance Week

Content: Programs relevant to Uyghur Muqam such as songs, instrumental music, dances, musical storytelling and dramatic performances. Performances will be divided

into amateur and professional classes. Awards activities and symposiums will be held.

Time: From 2006 once every 3 years, in total 3 times, each time 5 – 8 sets of performance programs, each set will be performed twice.

Place: To be decided.

★ Organize lecture series on the Art of Uyghur Muqam in universities, middle schools and elementary schools. Promote the importance and value of Uyghur traditional culture and raise public awareness about preservation, transmission and rejuvenation of Uyghur Muqam.

(vii) Prepare to establish the Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam. Based on all the work mentioned above, prepare to establish a permanent, comprehensive, multi – faceted, high – tech Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam.

(2) Project schedule

2005

Symposium on Preservation Policies and Legislation for the Art of Uyghur Muqam;

Begin general investigation of the Art of Muqam all over Xinjiang;

Launch "Workshop of Uyghur Muqam Transmission Centre for Training Managers"

Hold first "Uyghur Muqam Practitioners Training Workshop";

Hold first "Symposium on Uyghur Muqam";

Begin editing the *Index of Documents on the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam*;

Begin editing the *Selected Modern & Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam*;

Establish "Uyghur Muqam Special Learning Class" (with emphasis on learning the congnaghman section of "Rak Muqam");

Recruit and teach Master's degree candidates majoring in Muqam studies;

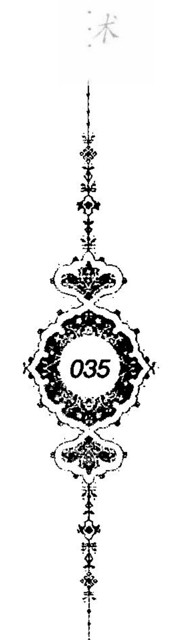
Begin to launch pilot projects of "Lecture Series on the Art of Uyghur Muqam" in schools and communities.

2006

Complete general investigation of the art of Muqam;

Define the first group of Autonomous Region Uyghur Muqam Practitioners;

Establish the first group of "Uyghur Muqam Preservation & Transmission Centres";

Hold second "Uyghur Muqam Practitioners Training Workshop";

Establish "Workshop for Training Uyghur Muqam Instrument Manufacturing Craftsmen";

Hold Exhibition of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam Arts in Urumqi

Hold the first "Uyghur Muqam Performance Week";

Continue work on the "Uyghur Muqam Special Learning Class", with an emphasis on learning the congnaghman section of "Chebibayat Muqam", continue work on the "Index of Documents on the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam" and the "Selected Modern & Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam", continue enrolment and instruction of Master's degree candidates, and the "Lecture Series".

2007

Finalize text on "Legislation on Preservation of the Art of Uyghur Muqam";

Define second group of Autonomous Region Uyghur Muqam Practitioners;

Establish second group of "Uyghur Muqam Preservation & Transmission Centres";

Begin to adjust and reconstruct the "Twelve Muqam" and other local Muqam;

Continue work on Index of Documents on the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam and the "Uyghur Muqam Special Learning Class", with an emphasis on learning the congnaghman section of "Mushawrak Muqam", continue enrolment and instruction of Master's degree candidates, the Selected Modern & Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam, and the "Lecture Series".

2008

Define third group of Autonomous Region Uyghur Muqam Practitioners;

Finish establishing "Uyghur Muqam Preservation & Transmission Centres";

Hold "Second Symposium on Uyghur Muqam";

Begin to edit *Uyghur Muqam Text Books* and CD-ROM of *Chinese Xinjiang Uyghur Muqam*;

Begin to establish Data Bank of Uyghur Muqam Clubs and Practitioners;

Continue work on Index of Documents on the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam, Data Bank of Uyghur Muqam Clubs and Practitioners, Selected Modern & Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam, "Uyghur Muqam Special Learning Class", (with emphasis on learning congnaghman section of "Chargah Muqam"), enrolment and instruction of Master's degree candidates, and the "Lecture Series".

2009

Finish editing the *Selected Modern & Contemporary Articles and Theses on Uyghur Muqam*;

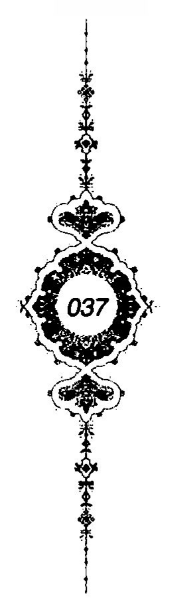
Hold "Second Uyghur Muqam Performance Week";

Continue work on Index of Documents on the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam, Data Bank of Uyghur Muqam Clubs and Practitioners, "Text Books", CD – ROM, adjusting and reconstructing "Twelve Muqam" and other local Muqam, "Uyghur Muqam Special Learning Class", (with emphasis on learning the congnaghman section of "Panjigah Muqam") enrolment and instruction of Master's degree candidates, and the "Lecture Series".

2010

Finish editing *Index of Documents on the Chinese Xinjiang Uyghur Muqam*;

Continue work on Data Bank of Uyghur Muqam Clubs and Practitioners, "Text Books", CD – ROM, adjusting and reconstructing the "Twelve Muqam" and other local Muqam, "Uyghur Muqam Special Learning Class", (with emphasis on learning the congnaghman section of "Uzhal Muqam") enrolment and instruction of Master's degree candidates, and the "Lecture Series"; start recruit of students for Ph. D program in Muqam.

2011

Hold "Third Symposium on Uyghur Muqam";

Begin to prepare founding of "Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam";

Continue work on Data Bank of Uyghur Muqam Clubs and Practitioners, "Text Books", CD – ROM, adjusting and reconstructing the "Twelve Muqam" and other local Muqam, "Uyghur Muqam Special Learning Class", (with emphasis on learning the congnaghman section of "Ajem Muqam" and "Oshaq Muqam") enrolment and instruction of Master's degree and PhD degree candidates, and the "Lecture Series."

2012

Complete Data Bank of Uyghur Muqam Clubs and Practitioners;

Hold "Third Uyghur Muqam Performance Week";

Begin score re – notation of the "Twelve Muqam" recordings recorded by Turdi Ahun in the 1950s;

Continue work on "Text Books", CD – ROM, adjusting and reconstructing the

"Twelve Muqam" and other local Muqam, "Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam", "Uyghur Muqam Special Learning Class", (with emphasis on learning the congnaghman section of "Bayat Muqam" and "Nawa Muqam",) enrolment and instruction of Master's degree and PhD degree candidates, and the " Lecture Series".

2013

Complete work on "Uyghur Muqam Text Books";

Complete editing of CD – ROM of "Chinese Xinjiang Uyghur Muqam";

Complete adjustment and reconstruction of the "Twelve Muqam" and other local Muqam, record texts and scores simultaneously and make audio recordings; Complete the scored re – notation of the "Twelve Muqam" sung by Turdi Ahun in the 1950s;

Continue preparation work on "Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam", "Uyghur Muqam Special Learning Class", (with emphasis on learning the congnaghman section of "Siga Muqam" and "Iraq Muqam",) enrolment and instruction of Master's degree and PhD degree candidates, and the "Lecture Series".

2014

Conclude all "Uyghur Muqam Special Learning Classes", every class holds a report performance;

Continue enrolment and instruction of Master's degree and PhD. degree candidates;

Summarize and exchange experiences of "Lecture Series on the Art of Uyghur Muqam";

Try to finish preparations for "Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam";

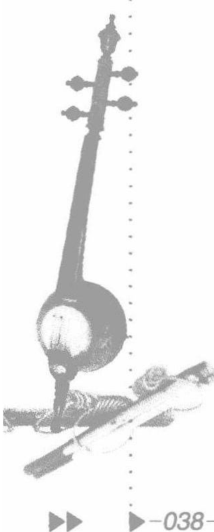
Finish score re – notation of the "Twelve Muqam" recorded by Turdi Ahun in the 1950s, and finish recent adjustment and reconstruction of "Twelve Muqam" and other local Muqam' texts and scores, publish the text and scores simultaneously.

(3) Agencies implementing the project:

Xinjiang Arts Research Institute

(4) History:

Since the establishment of the People's Republic of China, efforts have been made to rescue and protect the art of Uyghur Muqam. Many recordings have been

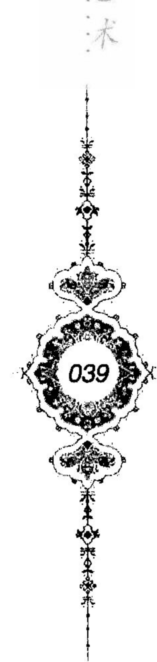

made, and recordings of the "Twelve Muqam" and other local Muqam performed by such masters as Turdi Ahun have been collected and stored at the Xinjiang Arts Research Institute. This collection is a crucial basis for further research and reconstruction of Muqam.

Score notations, musical arrangements and reconstructions done in the 1950s, 1980s and 1990s can serve as important reference materials and valuable sources of experience in how best to proceed.

(5) Rationale:

The important position of the art of Uyghur Muqam is not only that it is a comprehensive artistic genre embodying song, dance and instrumental music, but also that it has strongly influenced the history of music of the Uyghur ethnic group and China as a whole. It has also had significant influence on the history of artistic exchange between the East and West. However, with the economic and cultural changes that have accompanied the process of modernization, the preservation and transmission of Uyghur Muqam, particularly its traditional method of oral transmission, is facing a crisis like never before. Therefore, the preservation and transmission of Uyghur Muqam is not only a matter of significance to the study and research of Xinjiang's ancient music and the preservation and transmission of traditional music and dance, but it is also of significance to the study of the Uyghur community's culture, arts, philosophy, politics, religion and society as well as to the study of ethnic music and dance and their mutual influences inside China.

(6) Long-term objectives:

Ensure the art of Uyghur Muqam is listed as a major national project of the "National/Folk Cultural Heritage Preservation Program".

Complete the *Legislation on Preservation of the Art of Uyghur Muqam* and ensure the preservation and transmission of the art of Uyghur Muqam is included in the work agenda of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region Government and governments of autonomous areas and autonomous counties within Xinjiang.

Establish the "Data Bank of Uyghur Muqam"

Establish the "Chinese Xinjiang Uyghur Muqam website", a smooth channel for international academic exchange between institutions and organizations in the field.

Establish a system to protect qualified Uyghur Muqam artists and a system for the government to appropriate financial support to Uyghur Muqam groups and themain practitioners to ensure their steady income and provide health insurance coverage.

Establish a Uyghur Muqam training system that includes general education and professional education, and edit textbooks of different levels for the need of different readers.

Based on scientific research and thorough investigations, complete a second edition of the "Twelve Muqam" and accomplish standardized compilation and arrangements of the other local Muqam.

Train a group of young and middle - aged qualified personnel in the field of Uyghur Muqam research.

Establish the "Museum of the Art of Chinese Xinjiang Uyghur Muqam".

(7) Short - term objectives:

★Publicize and honour Uyghur Muqam practitioners of different levels with honourable titles and encourage them to pass on the skills of Muqam performance through traditional means.

★Establish Uyghur Muqam transmission centres in Uyghur communities in Xinjiang.

★Commend and award people who have made outstanding contributions to the preservation and transmission of Uyghur Muqam.

★Hold exhibitions and performances of Uyghur Muqam.

(8) Expected outcomes:

The art of Uyghur Muqam will be confirmed as a major national project of the National "Ethnic/Folk Cultural Heritage Preservation Program".

Uyghur Muqam artists will be protected and substantially supported.

Documents of Uyghur Muqam will be systematically arranged for publication and published.

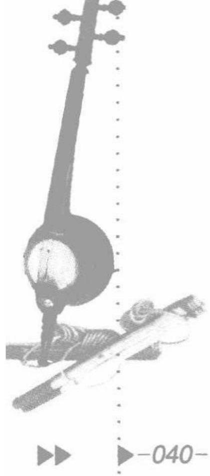
Systems for training Muqam artists will be improved to assure the continued development and transmission of Uyghur Muqam in Xinjiang.

(9) Work schedule:

6. ESSENTIAL ACCOMPANYING DOCUMENTATION

Analysis of Reference Works

1. Wei Zheng and others of Tang dynasty: *History of the Sui Dynasty*, lithographic

printing of Qing Dynasty (Guang Xu 29th year, 1903) now preserved in Xinjiang Uyghur Autonomous Region Library. Volume 13, 14 and 15, the *Book of Music* records musical life in the court of the Sui Dynasty. Chinese.

2. Li Linfu and others annotated under command of Emperor Tang Yuan Zong of Tang Dynasty: *Six Classics of Tang Dynasty*, stamp mark printing of Qing Dynasty Jia Jing years (approximately 1796 - 1820) now preserved in Xinjiang Uyghur Autonomous Region Library. In Volume 14 under *Chief Musician* we find the rules and regulations of the Music Department of the court of Tang Dynasty. Chinese.

3. Mulla Esimtola Megiz: *History of Art Musicians*, written in 1853. Collected in *The Art of the Silk Road Music and Dance*, Editorial Board of Xinjiang's Art, published by Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1985.

4. Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region: *Twelve Muqam* (staff score, 2 volumes) Music Publishing House and Ethnic Publishing House, Beijing, 1960. The score is based on recording sung by Turdi Ahun and other Muqam artists, attached with "Preface" and "List of Repertoire" submitting materials of relevant history, content of the texts, and features of the musical morphology.

5. Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region and Xinjiang Muqam Research Association: *Uyghur Twelve Muqam* (staff score, 12 volumes), Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1993. This score is based on recording performed by Xinjiang Muqam Art Ensemble, with Uyghur and Chinese text as well as charts of musical structure.

6. Xijiang Muqam Research Association and Uyghur Classical Literature Research Association: *Uyghur Twelve Muqam* (staff score, 13 volumes), Publishing House of Encyclopedia of China, Beijing, 1999. This score is based on recording performed by Xinjiang Muqam Art Ensemble and Muqam Instruct & Learning Class of Xinjiang Arts Institute. Beside scores of the Twelve Muqam, scores of "Mustazat", "Abichishmen" and "Ishretenggiz" with Uyghur and Chinese texts and charts of musical structure and introduction of major text writers.

7. Jian Qihua ed.: *Northern Xinjiang Muqam* (staff score), Musicology in China Journal Press, Beijing, 1998. This score is based on recording performed by Rozi Tembur

and other Muqam artists, text in Chinese.

8. Dolan Muqam Research Association of Xinjiang Markit County and the Culture & Sports Department of Xinjiang Markit County Government ed. , *Uyghur Dolan Muqam* (staff score), Xinjiang Fine Arts Photographic Publishing House, Urumqi, 1996. This score is based on recording played by Dolan Muqam artists of Markit County, text in Uyghur and Chinese.

9. Culture & Sports Department of Xinjiang Turpan Autonomous Area ed. : *Turpan Muqam* (staff score and numerical notation), Ethnic Publishing House, Beijing, 1999. Text in Uyghur and Chinese.

10. Culture Division of Kumul Autonomous Area of Xinjiang Uyghur Antonomous Region ed. : *Kumul Muqam*, (staff score and numerical notation), People's Music Publishing House, Beijing, 1994. Text in Uyghur and Chinese.

11. Abdulshukur Muhammad Yimin: *On Uyghur Muqam Classical Music —— the Twelve Muqam*, translated by Liu Fengzhang, Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1986. This is a monograph on the history of the germination and development of Muqam and its aesthetic features. Text in Chinese.

12. Zhou Qingbao: *Musical Culture of the Silk Road*, Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1987. The book introduces history of Silk Road musical culture, and touches on general situation of Muqam in Central Asia, Western Asia, Southern Asia, Northern Africa and the situation of Uyghur Muqam in Xinjiang, China. Text in Chinese.

13. Xinjiang Uyghur Muqam Research Association ed. : *On Uyghur Twelve Muqam*, Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1992. This is a collection of 26 theses by 26 ethnologists giving their opinions about Uyghur Muqam's history of germination, contents of texts, aesthetic features and musical morphology.

14. Xinjiang Uyghur Muqam Research Association ed. : *Collected Theses on Twelve Muqam*, (separately published in Uyghur and Chinese) Ethnic Publishing House, Beijing, 1995. This is a collection of theses by 28 scholars, discussing history, texts and musical features of Muqam.

15. Liu Kuili & Lang Ying ed. : *A Study in Uyghur Muqam* (collected theses, published separately in Uyghur and Chinese), Central University for Nationalities Press, Beijing, 1997. This is a collection of theses by 28 scholars. Text in Chinese.

16. Du Yaxiong & Zhou Ji: *Musical Culture of the Silk Road*, Ethnic Publishing House, Beijing, 1997. The book introduces contemporary musical culture of different nationalities that live along the "Silk Road", and discusses Muqam music of Uyghur, Uzbek, Tajik, Turkmen and Azerbaijan. Text in Chinese.

Selected Written Materials on the Art of Uyghur Muqam

Books, Collected Theses, Scores, Texts of Songs

1. Abdulshukur Muhammad Imin: (trans. by Liu Fengzhang), *On Uyghur Classical Music Twelve Muqam*, Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1986.

2. Du Yaxiong & Zhou Ji: *Musical Culture of the Silk Road*, China Ethnic Publishing House, Beijing, 1997.

3. Huang Xiangpeng: *Some Thoughts about the Daqu "Wu Chun Feng"* (Dancing in Spring Breeze) of Qiuzi Court Music of Northern Song Dynasty, (collection of essays) Central University for Nationalities Press, Beijing, 1997.

4. Jian Qihua ed. : *Muqam at Northern Xinjiang*, (staff score and text in Chinese), China Music Conservatory Magazine, Beijing, 1998.

5. Jing Ya trans. *Selected Lyrics from the Twelve Muqam*, Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1992.

6. Liu Kuili, Lang Ying ed. *Studies on Uyghur Muqam* (collected theses, published separately in Uyghur and Chinese), China Central University of Ethnic Groups Press, Beijing, 1997.

7. Mehemetimin Wuxur: *Variant of Uyghur Twelve Muqam in Yining*, (collected theses written in Uyghur), Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1995.

8. Saipdin Eziz: *On Uyghur Muqam* (collected essays), Central University for Nationalities Press, Beijing, 1997.

9. Sulaiman Imin: *A Study in Uyghur Twelve Muqam*: Muqam and Symphony, (collection of essays, written in Uyghur), Xinjiang people's Publishing House, Urumqi, 1992.

10. Sulaiman Imin: *On the Musical Structure of Uyghur Twelve Muqam*, (collectedessays in Uyghur), Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1995.

11. Tumur Dawamet: *Make Further Efforts for In – depth Research in Twelve Muqam*, (collection of essays), Central University for Nationalities Press, Beijing, 1997.

12. The Dolan Muqam Research Association of Xinjiang Markit County and the Culture & Sports Department of Xinjiang Markit County Government ed.: *Uyghur Dolan Muqam* (staff score, text in Uyghur and Chinese), Xinjiang Fine Arts Photographic Publishing House, Urumqi, 1996.

13. Twelve Muqam Research Association of Xinjiang Uyghur Autonomous Region ed: *On Uyghur Twelve Muqam*, (collected essays, published separately in Uyghur and Chinese), Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1992.

14. Twelve Muqam Research Association of Xinjiang Uyghur Autonomous Region ed.: *Collected Theses on Twelve Muqam*, (separately published in Uyghur and Chinese) Nationalities Publishing House, Beijing, 1995.

15. Twelve Muqam Research Association of Xinjiang Uyghur Autonomous Region and Uyghur Classical Literature Research Association ed.: *Uyghur Twelve Muqam* (staff score, 13 volumes with text in Uyghur and Chinese), Publishing House of Encyclopedia of China, Beijing, 1999.

16. Culture Division of Kumul Autonomous Area of Xinjiang Autonomous Region ed.: *Kumul Muqam*, (staff score and numerical notation, attached text in Uyghur and Chinese), People's Music Publishing House, Beijing, 1994.

17. The Culture & Sports Department of Xinjiang Turpan Autonomous Area ed. : *Turpan Muqam* (staff score and numerical notation, text in Uyghur and Chinese) , Nationalities Publishing House, Beijing, 1999.

18. Twelve Muqam Arranging Working Group of Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region ed: *Twelve Muqam* (staff score, 2 volumes) Music Publishing House and Nationalities Publishing House, Beijing, 1960.

19. Cultural Department of Xinjiang Uyghur Autonomous Region and Xinjiang Twelve Muqam Research Association ed. : *Uyghur Twelve Muqam* (staff score, 12 volumes, text in Uyghur and Chinese) , Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1993.

20. Zhou Qingbao: *Musical Culture of the Silk Road*, Xinjiang People's Publishing House, Urumqi, 1987.

Theses

Wan Tongshu

1959: *An Outstanding Ethnic Classical Music —— Twelve Muqam.* In Journal of Music Research. Vol. 1.

1981: *Uyghur Classical Music —— the Twelve Muqam.* In Journal of Xinjiang's Arts. 1.

1989: *Several Types of Uyghur Muqam and Their Comparison.* In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 6.

1993: *The Concept of Muqam.* In Journal of Musicology in China. Vol. 4.

He Yun & Jian Qihua

1961: *Twelve Muqam.* In Journal of People's Music. Vol. 5.

Zhou Qingbao

1981: *Exploring into Muqam* (I, II, III). In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 2 – 3.

1982: *Exploring into Muqam* (I, II, III). In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 1.

1983a: *Comparison Between Chinese & Foreign Muqam.* In Journal of the Art of Music. Vol. 2 – 3.

1983b: *Qiuzi Music and Muqam.* In Journal of Xinjiang University. Vol. 3.

1984: *Typical Music in Islamic Culture —— Muqam.* The Art and Literary Cir-

cles – music edition. Vol. 3.

1989: *Muqam and Ethnomusicology*. Forum on Xinjiang Social Sciences. Vol. 1.

1991: *A Brief History of the Formation & Development of the Uyghur Muqam in China*. In Journal of Musicology in China. Vol. 2.

Chu Yuanliang

1981: *On Dolan Muqam*. In Journal of Xinjiang Art. Vol. 3.

Jian Qihua

1981: *Muqam —— the Famous Uyghur Classical Music*. In Journal of China Music. Vol. 3.

1987: *Features of Uyghur Folk Music Suites*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 1.

Gu Bao

1981: *Music of Qiuczi and Twelve Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 2.

Guan Yewei

1982: *The Formation & Development of Muqam —— and Discussion on Varies Kinds of Uyghur Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 4.

Lu Guang

1982: *Brief Discussion on Dolan Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 6.

Abdulshukur Turdi

1983: (trans. by Zhang Hongchao), *On Meshrep the Uyghur Folk Ar*. In Journal of Xinjiang Social Science. Vol. 1.

1992: (trans. by Zhang Hongchao), *Studies in Uyghur Muqam and the Historic Heritage of Its Name*. In Journal of West Region Research. Vol. 3.

Wang Zengwan & Jian Qihua

1984: *Iraq Baghdad Maqam and Tajik Shashmaqam*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 3.

Emaitjan Ahmat

1985: *Renowned Uyghur Maestro of Muqam —— Turdi Ahun*. In Journal of Music Research. Vol. 1.

1991: *Great Achievement in China's Ethnic and Folk Music —— Arrangement of*

the Twelve Muqam Successfully Completed*. In Journal of Music Study. Vol. 1.

Du Yaxiong

1986: *Muqam in Maghrib (Moghreb)*. In Journal of Chinese Music. Vol 6.

1987: *Semantics and Evolution of the Text of Muqam*. In Journal of Chinese Music. Vol. 1.

1989a: *Is Uyghur Muqam of Southern Xinjiang Irrelevant with Qiuzi Music?* In Journal of Music Study. Vol. 2.

1989b: *On the Origin of Uyghur Twelve Muqam of Southern Xinjiang*. In Journal of New Voice of Yuefu, Academic Periodical of Shenyang Conservatory of Music. Vol. 4.

Zhou Ji

1987: *Establish a Discipline of Muqam Studies*; Open a New Dimension in Our Research. In Journal of Chinese Music. Vol. 1.

1989: *Brief Introduction to the Morphology of Twelve Muqam*. In Journal of Union Music (H. K.). Vol. 1.

1990: *Phenomenon of Muqam Music Based on Background of "Oases Culture"*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 4.

1991: *The "Nawa" Mode in Uyghur Traditional Music*. In Journal of Northwestern Ethnic Research. Vol. 3.

1994: *Academic Thoughts on the Notation of Uyghur Twelve Muqam Music*. In Journal of Music Study, Vol. 1.

2002: *On the Pattern of Uyghur Muqam*. In Journal of Xinjiang School of Arts. Vol. 1.

He Changlin

1987: *A Treasure of Our Motherland —— The Muqam*. In Journal of New Observation, Beijing. Vol. 4.

Liu Feng

1987: *Xinjiang Uyghur Folk Classical Music —— Brief Introduction to the Twelve Muqam and Collection Work*. In Journal of Chinese Music. Vol. 1.

Abdulshukur Muhammad Yimin

1987: *Historical Levels and Aesthetic Features of Twelve Muqam*. In Journal of Xin-

jiang's Arts. Vol. 1.

1993: *Twenty Four Questions about Twelve Muqam*. In Journal of Xijiang University (in Uyghur). Vol. 1.

Zhao Weiping

1988: *Qiuzi Music and Xinjiang Twelve Muqam in History*. In Journal of Music Research. Vol. 3.

Li Guoxiang

1989: *Brief History of Twelve Muqam*. In Journal of Northwest Institute for Nationalities. Vol. 2.

Li Qiang

1989: *Artistic Symphony of Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 6.

1990: *On the Relation of Uyghur Poetry and Music of Uyghur Muqam*. In Journal of Xinjiang Social Sciences. Vol. 6.

Yasin Mohpul

1990: *Is Twelve Muqam an Offspring of Arab Culture?* In Journal of Xinjiang's Arts (in Uyghur). Vol. 3.

2003: *On the Origin & Development of Uyghur Twelve Muqam*. In Journal of Xinjiang University (in Uyghur). Vol. 3.

Abdurihim Utkur

1991: *Tentative Observations on the Relation of "Uyghur Muqam" and Arabian Culture*. In Journal of West Region Study. Vol. 4.

1992: *Concerning the Problem of the Influence of Arabian Musical Culture on Twelve Muqam*. In Journal of Xinjiang University (in Uyghur). Vol. 1.

Luo Yifeng

1992: *Muqam as a Nationalities' Spiritual History*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 2.

Saipding Azez

1992 a: *About Uyghur Muqam*. In Journal of Music Study. Vol. 3.

1992 b: *Muqam An Attractive Art*. In Journal of Music Study. Vol. 4.

1993: *Conduct In - depth Study of Muqam and Promote the Multi - ethnic Chinese Culture*. In Journal of People's Music. Vol. 2.

Qiyum Turdi

1993 b: (trans. by Hao Guanzhong): *The Spring of Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 2.

1993 a: (trans. by Hao Guanzhong): *Some Problems Concerning Studies in Muqam*. Forum on Xinjiang Social Sciences. Vol. 3.

Tumur Dawamet

1993: *Make Further Efforts for Our Studies in Muqam*. In Journal of Music Study. Vol. 1.

Ismail Tumur

1993: (trans. by Hao Guanzhong): *Brief Discussion on Hami Muqam*. In Journal of West Region Research. Vol. 4.

Milsultan

1993: *Uyghur Dolan Muqam and the Local Tarim Dialect*. In Journal of West Region Research. Vol. 3.

Wang Xiulan

1994: *Dolan Muqam and Shamanic Culture*. In Journal of West Region Research. Vol. 3.

Su Beihai

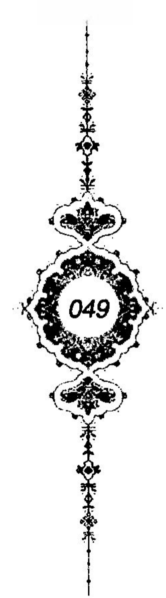
1994: *Relation Between Qiuzi Music and Twelve Muqam*. Northwestern Ethnic Research. Vol. 1.

Seper Yuseyin

1994: *Formal Features of Dolan Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts (in Uyghur). Vol. 5.

Song Pei

1995: *Comparison between Uyghur Kashi Muqam and Hami Muqam*. In Journal of Xinjiang Normal University. Vol. 1.

Mutlip Siyit

1996: *Social & Moral Educational Function of Hami Muqam.* In Journal of Xinjiang's Arts (in Uyghur). Vol. 1.

Jamila Kadir

1996: (trans. by Ma Deyuan): *Dissemination and Development of Twelve Muqam.* In Journal of Xinjiang's Arts. Vol. 3.

Abliz Ismail

1996: *Dolan Meshrep Muqam.* In Journal of Xinjiang's Arts (in Uyghur). Vol. 1 -2.

Ibrayin Pahardin

1997: *What Should We Have to Inherit Twelve Muqam?* In Journal of Xinjiang's Art (in Uyghur). Vol. 3.

Xia Leiming

1998: *A Rare Treasure of the Oriental Musical Culture —— Uyghur Twelve Muqam.* Forum for West Region Books. Vol. 1.

Shi Fu

1999: *On the Musical Feature of Uyghur Dolan Muqam.* In Journal of Music Study. Vol. 3.

Jin Jingyan

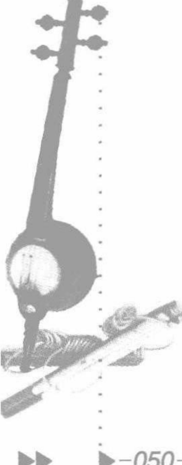
2001: *Some Information about Overseas Studies in Muqam.* Academic Information on Music, In Journal of Music Study. Vol. 1.

Tian Liantao

2002: *Observations on the Notation and Recording of Ethnic Music in Xinjiang in Perspective of the Three Versions of the Uyghur Twelve Muqam.* In Journal of People's Music. Vol. 6.

Sulayman Imin

2002: *Music of Uyghur Twelve Muqam and Local Muqam.* In Journal of Xinjiang School of Arts. Vol. 1.

Alimjan Ghupur

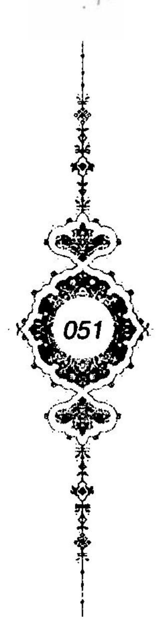
2002: *My Contemplations on Muqam*. In Journal of Xinjiang's Arts (in Uyghur). Vol. 4.

Zhang Boyu

2002: *Transmission of Twelve Muqam Music and Its Local Features*. In Journal of Xinjiang Arts Institute. Vol. 1.

Dilshat Perhat

2003: *Assignable Links in Studying Uyghur Muqam*. In Journal of Xinjiang Arts Institute. Vol. 1.

MASTERPIECES OF THE ORAL AND INTANGIBLE
HERITAGE OF HUMANITY
CANDIDATURE ENTRY FORM
“人类口头和非物质遗产代表作”申报书

THE ART OF CHINESE XINJIANG UYGHUR MUQAM

中国新疆维吾尔木卡姆艺术

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى»

ئىلتىماسنامىسى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سەنئەت تەتقىقات ئورنى

2004 ـ يىل 8 ـ ئاي

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى» ئىلتىماسنامىسىنىڭ مۇندەرىجىسى

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى» ئىلتىماسنامىسى

1. سالاھىيىتى

A. ئەزا دۆلەت

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى

B. مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلى ياكى مەدەنىيەت ماكانىنىڭ نامى

جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى

C. مەھەللە، رايون نامى

جۇڭگو شىنجاڭ تەۋەسىدىكى ئۇيغۇرلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايونلار

D. مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلى ياكى مەدەنىيەت ماكانىنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى؛ مۇناسىۋەتلىك مەھەللە، رايوننىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى (قىسقارتىپ شىنجاڭ دەپ ئاتىلىدۇ) جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ غەربىي شىمال چېگرا رايونىغا، ئاسىيا ـ ياۋروپا چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان، ئورنى شەرقىي پاراللېل 73°21′40 دىن 96°25′ قىچە، شىمالىي مېرىدىئان 34°15′ تىن 49°10′45 قىچە بولغان ئارىلىققا توغرا كېلىدۇ. يەر مەيدانى بىر مىليون 1660 مىڭ 400 كۋادرات كىلومېتىر.

(قوشۇمچە خەرىتە 1. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خەرىتىسى)

E. مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلىنىڭ دەۋرىيلىك ۋاقتى

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئىسىم قويۇش، توي ـ تۆكۈن مۇراسىملىرى ۋە ئەنئەنىۋى ھېيت ـ ئايەم، مول ھوسۇلنى قۇتلۇقلاش پائالىيەتلىرى، شۇنداقلا كىشىلىك مۇناسىۋەت، بېرىش ـ كېلىش ئېھتىياجى ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مەشرەپ (ئۇيغۇرلاردىكى چوڭ تىپتىكى ئەل ئىچى كۆڭۈل ئېچىش يىغىلىشى، ئۇ ناخشا ـ ئۇسسۇل، يېمەك ـ ئىچمەك ۋە باشقا تۈرلۈك قىزىقارلىق ئويۇنلاردىن ئىبارەت مول مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، بەزمە قاتارلىق چوڭ، ئوتتۇرا، كىچىك تىپتىكى كۆڭۈل ئېچىش يىغىلىشلىرى ئۇيغۇر مۇقامى نامايان قىلىنىدىغان ئەڭ مۇھىم سورۇنلار ھېسابلىنىدۇ.

F. مەھەللە، رايون ياكى مۇناسىۋەتلىك مەھەللە، رايون ياكى ھۆكۈمەتتىكى مەسئۇل ئادەم ياكى تەشكىلات

شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى (شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ سەنئەت تەتقىقاتى ئېلىپ بارىدىغان ئىلمىي ئورگىنى)

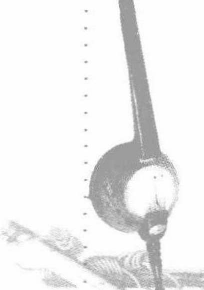
ئادرېسى: ئۈرۈمچى غالىبىيەت يولى 193 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830001
باشلىقى: لى جىلىيەن (تەتقىقاتچى)
تېلېفون: 0086—0991—2860480
فاكس: 0086—0991—2860480
E—mail: LjL 20001954@ 21cn. com

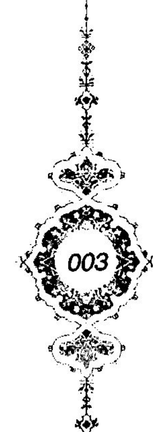
2. چۈشەندۈرۈش

A. مەدەنىيەت ماكانى ياكى مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلى ھەققىدىكى چۈشەندۈرۈش

جۇڭگودا خەنزۇلاردىن باشقا، يەنە 55 ئاز سانلىق مىللەت بار، ئۇيغۇرلار- نىڭ نوپۇسى 8 مىليون 823 مىڭ 500 (2003 ـ يىل ئاخىرىدىكى مەلۇمات) بولۇپ، نوپۇسى ئەڭ كۆپ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئۇيغۇرلار ئاساسلىق توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايون.

شىنجاڭ ئاسىيا ـ ياۋروپا چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ ئىچكىرىسىگە جايلاشقان بولۇپ، قۇرغاق، يامغۇر ئاز بولۇشنى ئاساسي بەلگە قىلغان تىپىك ئىچكى قۇرۇقلۇق كىلىماتىغا كىرىدۇ، شىمالدىن جەنۇبقا قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن ئالتاي تاغ تىزمىسى، تەڭرىتاغ تىزمىسى، قاراقۇرۇم تاغ تىزمىسى ئۇنى جۇڭغار ئويمانلىقى ۋە تارىم ئويمانلىقىغا ئايرىۋەتكەن، بۇ ئىككى چوڭ ئويمانلىقنىڭ مەركىزى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا قۇربانتوڭغۇت قۇملۇقى ۋە تەكلىماكان قۇملۇ- قىدىن ئىبارەت. ئويمانلىقنىڭ گىرۋىكىدىكى ئېگىز تاغلارنىڭ قار سۈيىدىن ھاسىل بولغان پەسىللىك دەريالارنىڭ ئىككى ياقىسىدا يۇلتۇزلارغا ئوخشاش تارقالغان پارچە ـ پارچە بوستانلىق ۋادىلار بار. قاقاس چۆل ـ جەزىرىلەرنىڭ قورشاۋىدا تۇرغانلىقتىن، بۇ يەرنىڭ كىلىماتى ۋە ئېكولوگىيىلىك شارائىتى خېلىلا ناچار، ۋاھالەنكى، مانا مۇشۇنداق ئېغىر ياشاش مۇھىتى ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا مانا مۇشۇ بوستانلىقلاردا ياشايدىغان ئۇيغۇرلاردا ھاياتقا بولغان رومانتىك تۇسكە ئىگە ئۇمىدۋارلىق، ئاق كۆڭۈللۈك، پائال ئالغا ئىنتىلىش، جاپا ـ مۇشەققەت ئىچىدىن خۇشاللىق تېپىپ كۆڭۈل ئاۋۇتۇشتەك روھنى يېتىلدۈر- گەن، شۇنداقلا ئۇلاردا مۇزىكا، ئۇسسۇلغا قىزغىن ئىشتىياق باغلاشتەك ئۆزگە- چە خاراكتېر ۋە قالتىس .ئىقتىدارنى ياراتقان، ئۇيغۇر مۇقامى دەل مانا شۇ تەبىئىي تالانتنىڭ كونكرېت گەۋدىلىنىشى ھېسابلىنىدۇ.

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى» جۇڭگو شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلار توپلى-
شىپ ئولتۇراقلاشقان ھەرقايسى رايونلاردىكى تۈرلۈك مۇقاملارنىڭ ئومۇمى نامى
بولۇپ، ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا بىر گەۋدە قىلىنغان چوڭ تىپتىكى ئۇنىۋېر-
سال سەنئەت شەكلىدىن ئىبارەت.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى ”مۇقام“ دېگەن بۇ سۆز ئاساسلىقى ”چوڭ
تىپتىكى يۈرۈشلۈك مۇزىكا“نى كۆرسىتىدۇ، بۇنىدىن باشقا، ئۇنىڭ
يەنە ”قانۇن“، ”قېلىپ“، ”ئاھاڭ“، ”مۇزىكا“، ”مۇقەددىمە“ دېگەندەك نۇر-
غۇن مەنىلىرىمۇ بار. ئەمما، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزگىچە مەدەنىيەت تىل مۇھىتىدى-
كى ”مۇقام“ دېگەن بۇ سۆز ھازىر ئەدەبىيات، مۇزىكا، ئۇسسۇل، داستان،
تىياتىر، ھەتتا مىللەتنى تونۇش، دىنىي ئېتىقاد قاتارلىق تۈرلۈك سەنئەت
تەركىبلىرىنى ۋە مەدەنىيەت مەنىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۆز بولۇپ قالدى.
بۇ سۆز ئۆز ئىچىگە ئالغان مەدەنىيەتنىڭ مىقدارى سەنئەت ژانىرىنىڭ تار مەنە
دائىرىسىدىن ئاللىقاچان ناھايىتى كۆپ ئېشىپ كەتتى.

جۇڭگونىڭ ئاتاقلىق مۇزىكا تارىخشۇناسى ياڭ يىنلىيۇ جۇڭگونىڭ ھەرقايسى
جايلىرىدىكى تۈرلۈك ئەنئەنىۋى مۇزىكىلارغا مۇنداق تەبىر بەرگەن: بىرىنچى،
نىسبىي ھالدا مۇقىم بولغان بىر يۈرۈش سازەندىلىرى بار؛ ئىككىنچى، نۇرغۇن
يىللاردىن بۇيانقى تەرەققىيات داۋامىدا جۇغلانغان، ئەركىن تارقىلىپ كېلىۋاتقان
كۆپ يۈرۈشلۈك ناخشا ئاھاڭلىرى بار؛ ئۈچىنچى، بۇ خىل سەنئەت بىلەن
شۇغۇللىنىدىغان زور بىر تۈركۈمدىكى كەسپىي ۋە يېرىم كەسپىي سەنئەتكارلى-
رى بار. بۇ جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت تىل مۇھىتىدىكى كىشىلەر ئېتى-
راپ قىلغان، روشەن رايون ئالاھىدىلىكىگە ئىگە، سەنئەتتىكى تۈرلۈك ئىپادى-
لەش شەكىللىرىنى جەملىگەن مۇزىكا تۈرىنىڭ ئاساسىي شەرتىدىن ئىبارەت.
شىنجاڭنىڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى دەل مانا شۇ شەرتلەرنىڭ ھەممىسىنى
ھازىرلىغان، روشەن رايون ئالاھىدىلىكىگە ئىگە. سەنئەتتىكى تۈرلۈك ئىپادى-
لەش شەكىللىرىنىڭ ھەممىسى ئومۇملاشتۇرۇلغان مۇزىكا تۈرى ھېسابلىنىدۇ.
شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز شىنجاڭ ئۇيغۇر «مۇقام»نىڭ سۆز مەنىسىنى نوقۇل
مۇزىكا ئاتالغۇسى دېگەن بۇ تېخنىكىلىق دائىرىدىلا ئىزاھلاش بىلەن چەكلىنىپ
قالماستىن، بەلكى ئۇنى يۇقىرىدا ئېيتىلغان ئىلىم - پەن نۇقتىسىدا تۇرۇپ
چۈشىنىشىمىز كېرەك.

شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىدىكى ناخشىلار ئاقىللارنىڭ ئەقلىيە سۆزلى-
رى، شائىر - ئەدىبلەرنىڭ شېئىر - نەزملىرى، ئەۋلىيالارنىڭ پەند - نەسىھى-
تى، ئەل ئىچىدىكى ھېكايە - چۆچەك، جايلاردىكى رىۋايەتلەرنى ئۆز ئىچىگە

ئالىدۇ، ئۇنىڭدا يەنە ئاددىي پۇقرالارنىڭ گۈزەل، شېرىن مۇھەببەتكە بولغان
مەدھىيىسى، ئىنتىلىشى، مۇشەققەتلىك تۇرمۇش، ھاياتىدىكى ھەسرەت ـ نادا-
مەتى بايان قىلىنغان، ئۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇرمۇشى ۋە ئىجتىمائىي قىياپىتىنى
ئەكس ئەتتۈرگەن قامۇس. ناخشا ژانىرلىرى ئىچىدە بايان ناخشىلىرىمۇ، داستان
ناخشىلىرىمۇ بار؛ ئورۇنلاش شەكلىدە خور قىلىپ ئېيتىلىدىغانلىرىمۇ، يالغۇز
ئېيتىلىدىغانلىرىمۇ بار؛ ناخشا تېكىستىنىڭ ۋەزىن ۋە قاپىيە شەكلى ئاجايىپ
پاساھەتلىك ۋە رەڭدار. تارىختا ئۆتكەن مەشھۇر ئۇيغۇر مۇقام پېشۋالىرىنىڭ
تولىسى ئەدىب دېگەن شۆھرەتلىك نامغا ئىگە سەنئەتكارلاردىن ئىدى. بۇ ئۇيغۇر
مۇقامىدىكى ناخشىلارنىڭ مەزمۇنىنى چوڭقۇر تارىخىي مەدەنىيەت جۇغلانمىسىغا
ئىگە قىلغان.

ناخشىمۇ، ئۇسسۇلمۇ بولۇش ئۇيغۇر مۇقامىدىكى ئەڭ مۇھىم ئالاھىدى-
لىك. ئۇسسۇل ماھارىتى تولىمۇ مول مەزمۇنلۇق ۋە رەڭگارەڭ، كوللېكتىپ
ئۇسسۇلدىكى گۇرۇپپا ھەرىكەتلەر، قەدەم ـ قىياپەت؛ ئىككى كىشىلىك ئۇس-
سۇلدىكى مۆرە ئوينىتىش، بويۇن ئېتىش، چاقپەلەكتەك پىرقىراش، بوشلۇقتا
پەرۋاز قىلىش، چەبدەسلىك بىلەن ئورۇن يۆتكەش؛ يالغۇز كىشىلىك ئۇسسۇل-
دىكى گۈل چىشلەش، باشقا چىنە ئېلىپ ئويناش، ھايۋانلارغا تەقلىد قىلىپ
ئورۇندىلىدىغان ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسى، شەكىل ـ ھالەت جەھەتتە ئاجايىپ
چاققان، قالتىس بولۇپ، تۈرلۈك ـ تۈمەن ئۆزگىرىشلىرى بار.

كۆپ خىل ئىنتېرۋال، كۈي شەكلى، رىتىم، ئۇدارلارنىڭ بولۇشى،
ئاھاڭ شەكلىنىڭ غايەت زور، قۇرۇلمىسىنىڭ مۇرەككەپ بولۇشى ئۇيغۇر مۇقام
مۇزىكىسى فورماتسىيىسىنىڭ گەۋدىلىك خۇسۇسىيىتى، بۇنىڭ ئىچىدە بىرلا
كۈي شەكلىنى دەۋر قىلىدىغان مېلودىيە تەرەققىيات شەكلىمۇ، كۆپ خىل كۈي
شەكلىدىكى ئاھاڭلار چاتمىسىمۇ بار. بۇنىڭدىن جۇڭگونىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك
مۇزىكا مەدەنىيىتى بىلەن بولغان قويۇق مۇناسىۋىتى نامايان بولۇپ تۇرىدۇ.
سازەندىلەرنىڭ گۇرۇپپىلىنىش شەكلى كۆپ خىل بولۇپ، شىنجاڭنىڭ ھەرقاي-
سى جايلىرىدىكى مۇقام سەنئىتى ئىچىدە كامانچىلىق چالغۇلارنى ئاساس قىلىدى-
غانلىرىمۇ، چەكمە چالغۇلارنى ئاساس قىلىدىغانلىرىمۇ بار، ئۇنىڭدىن يەنە
پۇۋلىمە چالغۇلارنى ئاساس قىلىپ ئورۇنلاشتەك كۆپ خىل سازەندىلەر گۇرۇپ-
پىسى شەكلىمۇ كېلىپ چىققان. ئاساسلىق چالغۇلاردىن ساتار، غېجەك قاتار-
لىقلار بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ شەكلى ئاجايىپ گۈزەل، بېزەكلىرى نەپىس،
ئاۋازى ئادەمنى مەپتۇن قىلىدىغان ئىنتايىن قويۇق يەرلىك ۋە مىللىي ئالاھىدى-
لىككە ئىگە. چالغۇلارنى چېلىش ماھارىتى ئۆزگىچە بولۇپ، سىيرىپ، چې-

كىپ، سەكرىتىپ ئورۇنلانغان ئاھاڭلار يېقىملىق، جىددىي، رىتىملىق ئاڭلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھۈنەردە كامالەتكە يەتكەن چېۋەر سەنئەتكارلارنىڭ ئەركىن - ئازادە، شوخ، ئۆزگىرىشچان ئورۇنلاش ماھارىتى بىلەن گۈل ئۈستىگە گۈل قوشۇلۇپ ئاجايىپ زور بەدىئىي تەسىرلەندۈرۈش كۈچى ھاسىل بولىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى مۇشۇ زېمىندىكى ئەل ئىچى مەدەنىيىتىدىن كېلىپ چىققان، ھەرقايسى بوستانلىقلارغا جايلاشقان شەھەرلەردىكى بەگلەرنىڭ ئوردا - سارايلىرى ۋە مەركىزىي شەھەرلەردىكى قەسىرلەردە تەرەققىي قىلغان، بىرىكىش ۋە ئۆزئارا سىڭىشىش جەريانىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، جۇغلىنىپ يەنە ئەل ئىچىگە قايتقان بولغاچقا، قەدىمكى زاماندىكى ئوردا - قەسىرلەرنىڭ سىر خىل مەدەنىيىتىنىمۇ گەۋدىلەندۈرىدىغان، شۇنداقلا يەنە يېزا - كەنت، شەھەرلەردىكى ئەل ئىچى مەدەنىيىتىنىمۇ نامايان قىلىپ بېرىدىغان مەركەزلىك ۋەكىلگە ئايلانغان. ئۇ ئوردا - قەسىر، شەھەر - بازارلاردىكى ئاساسىي ئېقىم بولغان نەپىس مەدەنىيەتكىمۇ ۋەكىللىك قىلالايدۇ، شەھەر، بازار، يېزا - كەنتلەردىكى چەت - ياقا ئاۋام مەدەنىيىتىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. قەدىمكى زاماندىكى ئوردا - قەسىرلەر جەمئىيىتىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ كۆزدىن غايىب بولغان بۈگۈنكى كۈندە، تا ھازىرغا قەدەر تارقىلىپ كەلگەن ئۇيغۇر مۇقامىدىن كىشىلەر ئۇنىڭ تارىختىن تەۋەررۈك بولۇپ قالغان ساداسىنى پەرق ئېتەلەيدۇ. ھازىرقى ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ تارىخىي قىممىتى ۋە مەدەنىيەت قىممىتى دەل مانا شۇ.

يۇقىرىقىلارنى ئومۇملاشتۇرغاندا، جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي ئۆزگىرىش داۋامىدا، بىر - بىرىگە ئىنتايىن زىچ باغلانغان، چوڭقۇر ئىچكى مەزمۇنغا ئىگە، شەكلى كۆپ، مول مەزمۇنلۇق، ئۇسلۇبى ئۆزگىچە، كۆپ مەنبە بىر گەۋدىگە مۇجەسسەملەنگەن شەكىلگە ئايلانغان، ئۇ جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر ناخشا - ئۇسسۇل سەنئەت شەكلىنىڭ ئەڭ يۈكسەك، ئەڭ داڭلىق ۋەكىلى.

جۇڭگو شىنجاڭدا، قەيەردە ئۇيغۇرلار بولسا، شۇ يەردە مۇقام بار. ئۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشىنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىگە سىڭىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ زادى كەم بولسا بولمايدىغان مەنىۋى ئوزۇقىغا ئايلانغان.

شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا تارقالغان ئۇيغۇر مۇقامىدا كۆپ مەنبە بىر گەۋدىگە مۇجەسسەملەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا ئورتاقلىقمۇ بار، يەنە شۇنداقلا ئوخشاش بولمىغان جايلار ئوتتۇرىسىدىكى پەرقمۇ بار، بۇنىڭ بىلەن ئوخشاش

بولمىغان شەكىللەر بارلىققا كەلگەن.

«12 مۇقام» ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئاساسلىق ۋەكىلى. ئۇ جەنۇبىي شىنجاڭدىكى قەشقەر، خوتەن، ئاقسۇ ۋىلايەتلىرىگە ۋە شىمالىي شىنجاڭدىكى ئىلى رايونىغا تارقالغان.

«دولان مۇقامى» ئاساسلىقى «دولان رايونى» غا، يەنى تارىم ئويمانلىقىنىڭ غەربىي، شىمالىي چېتىدىكى يەركەن دەرياسىدىن تارىم دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىغىچە بولغان ئارىلىقتىكى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مەكىت ناھىيىسى، مارالبېشى ناھىيىسى ۋە ئاقسۇ ۋىلايىتىنىڭ ئاۋات ناھىيىسىنى مەركەز قىلغان رايونلارغا تارقالغان.

«تۇرپان مۇقامى» ئاساسلىقى شەرقىي شىنجاڭدىكى تۇرپان رايونىنىڭ تۇرپان شەھىرى، پىچان ناھىيىسى ۋە توقسۇن ناھىيىسىگە تارقالغان.

«قۇمۇل مۇقامى» ئاساسلىقى شىنجاڭنىڭ شەرقىي چوڭ دەرۋازىسى ھېسابلىنىدىغان قۇمۇل ۋىلايىتىنىڭ قۇمۇل شەھىرى ۋە ئاراتۈرۈك ناھىيىسىگە تارقالغان.

(قوشۇمچە خەرىتە 2: ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ تارقىلىش ئەھۋالىنى كۆرسىتىش خەرىتىسى)

(1) «12 مۇقام»

«12 مۇقام»، «راك مۇقامى»، «چەببايات مۇقامى»، «سىگاھ مۇقامى»، «چارىگاھ مۇقامى»، «پەنجىگاھ مۇقامى»، «ئۆزھال مۇقامى»، «ئەجەم مۇقامى»، «ئوششاق مۇقامى»، «بايات مۇقامى»، «ناۋا مۇقامى»، «مۇشاۋەرەك مۇقامى»، «ئىراق مۇقامى» دىن ئىبارەت جەمئىي 12 يۈرۈشتىن تەركىب تاپقان. ھەربىر يۈرۈش مۇقام "چوڭ نەغمە" (بايان ناخشىسى، مەرغۇل ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، "داستان" (بىر يۈرۈش داستان ئاھاڭلىرى ۋە مەرغۇللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، "مەشرەپ" (بىر يۈرۈش ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) تىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ بۆلەكتىن قۇرۇلغان بولۇپ، ھەربىر مۇقام 20 دىن 30 غىچە ناخشا ـ ئاھاڭدىن تەركىب تاپىدۇ، ئىككى سائەتچە داۋاملىشىدۇ، 12 يۈرۈش مۇقام تەركىبىدە جەمئىي 300 نەچچە ناخشا ـ مۇزىكا بار، ھەممىسىنى ئورۇنلاپ چىقىشقا 20 نەچچە سائەتچە ۋاقىت كېتىدۇ. ھەرقايسى جايلاردا تارقالغان «12 مۇقام» نىڭ نۇسخىلىرى بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدۇ، ئىلى رايونىدا تارقالغان «12 مۇقام» نىڭ ھەربىرى "مۇقەددىمە" (ئەركىن ئۇدارلىق چاچما ئاھاڭ)

ۋە ”داستان“، ”مەشرەپ“نىلا ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ”چوڭ نەغمە“نىڭ ”مۇقەددىمە“ قىسمىدىن باشقا ئاھاڭلىرى بولسا يوقىلىپ كەتكەن.

«12 مۇقام» نىڭ ھەربىر يۈرۈش مۇقامىنىڭ بىرىنچى قىسمىدىكى ”چوڭ نەغمە“دە ئۇيغۇرلارنىڭ پەلسەپە ئىدىيىسى ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى ئىنتىلىشلىرى نۇقتىلىق شەرھلەنگەن بولۇپ، ئۆتمۈشتە بۇنىڭدىن ئاساسلىقى جەمئىيەتنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدىكىلەر ۋە زىيالىيلار قاتلىمىلا بەھرە ئالاتتى. ئىككىنچى قىسمىدىكى ”داستان“نىڭ ناخشا تېكىستلىرىنىڭ تولىسى ئۇيغۇرلارنىڭ ئەل ئىچىدە تارقىلىپ يۈرگەن قىسسە - داستانلىرىنىڭ پارچىلىرى بولۇپ، ئادەتتە بۇنى ”داستانچىلار“ چايخانا، ئاشخانا، ساتىراشخانا قاتارلىق جامائەت سورۇنلىرىدا، ئائىلىدىكى ئولتۇرۇشلاردا ۋە ياشانغانلار، ئوتتۇرا ياشلىقلار ئاساسىي گەۋدە قىلىنغان يىغىلىشلاردا ئورۇنلايدۇ. ئۈچىنچى قىسمى بولغان ”مەشرەپ“نى نەغمىچىلەر ئاساسلىقى تۈرلۈك ئاممىۋى يىغىلىشلاردا ئورۇنلايدۇ، ئامما مۇزىكا ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىپ، ئۇسسۇلغا چۈشۈپ، ئۆز كۆڭلىنى ئاۋۇتىدۇ ياكى ”ئاشىق“ (خۇداغا مەستانە بولغانلار) دەپ ئاتىلىدىغان ئەل ئىچى سەنئەتكارلىرى كوچا - كويلاردا يالغۇز ياكى بىرلىشىپ ئورۇنلاپ تىلەمچىلىك قىلىدۇ. ئۇ ئىسلام دىنى ئېتىقادىدىكى ئاللا تائالاغا بولغان ھەمدۇسانا، تىلەك، شۇنداقلا كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ مۇشەققەتلىرى ھەققىدىكى ھەسرەت - نىدا، بەختىيار تۇرمۇشقا بولغان ئىنتىزارلىق مەزمۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئوردا - سارايلاردىكى ۋە ئەل ئىچىدىكى كۆپ قېتىملىق بىرىكىش، رەتلىنىش داۋامىدا «12 مۇقام» بۈگۈنكى كۈندىكى مانا شۇ شەكىلگە كەلگەن، ئۇ تۈرلۈك ئۇيغۇر مۇقاملىرىدىن ئوزۇقلۇق قوبۇل قىلىش، شۇنداقلا ئۇيغۇرلارنىڭ تۈرلۈك ئەنئەنىۋى مۇزىكىلىرىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەش ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنىڭ ئاجايىپ قالتىس مۇزىكا تالانتىنى نامايان قىلىپ بېرىدىغان تىپىك ۋەكىللىك خاراكتېرىغا ئىگە ئەسەرگە ئايلانغان.

جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ شەھەر، يېزىلىرىدا مۇقامنىڭ ھەممىسىنى ياكى ئۇنىڭ ئىچىدىكى ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئورۇنلىيالايدىغان سەنئەتكارلارلا ”مۇقامچى“ دېگەن ئاتاققا ئېرىشەلەيدۇ.

(2) «دولان مۇقامى»

ئېيتىشلارغا قارىغاندا «دولان مۇقامى» جەمئىي 12 يۈرۈش بولۇپ، ھازىر بۇنىڭ توققۇز يۈرۈشى توپلاندى. مەكىت ناھىيىسىدە تارقالغىنى «زىل باياۋان مۇقامى» («باشباياۋان مۇقامى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ)، «ئۆزھال باياۋان مۇقامى»، «چۆل باياۋان مۇقامى» («راك باياۋان مۇقامى» دەپمۇ ئاتىلى-

دۇ) ، «ئۆتەك باياۋان مۇقامى» («مۇشاۋەرەك باياۋان مۇقامى» دەپمۇ ئاتىلى-
دۇ) ، «بوم باياۋان مۇقامى» ، «جۇلا مۇقامى» ، «سىم باياۋان مۇقامى» ،
«خۇدەك باياۋان مۇقامى» ۋە «دۇگامەت باياۋان مۇقامى» قاتارلىقلاردىن ئىبا-
رەت. مارالبېشى ۋە ئاۋات ناھىيىلىرىدە تارقالغان «دولان مۇقامى» نىڭ ئىسمى-
لىرى ئانچە ئوخشاپ كەتمەيدۇ.

ھەربىر يۈرۈش «دولان مۇقامى» ، ”مۇقەددىمە“ ، ”چېكىتمە“ ،
”سەنەم“ ، ”سەلىقە“ ، ”سىرىلما“ دېگەن بەش بۆلەكتىن تەركىب تاپقان بو-
لۇپ، كېيىنكى تۆت بۆلىكى مۇقەددىمىنىڭ ئوخشاش بولمىغان رىتىم، ئۇداردى-
كى مېلودىيە تەرەققىياتىنىڭ مەھسۇلى بولغان ناخشا - ئۇسسۇل مۇزىكىلىرىدىن
ئىبارەت. ھەربىر يۈرۈش «دولان مۇقامى» نىڭ داۋاملىشىش ۋاقتى ئالتە مىنۇت-
تىن توققۇز مىنۇتقىچە بولۇپ، توققۇز يۈرۈش مۇقامنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلاپ
بولۇشقا بىر سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت كېتىدۇ.

(3) «تۇرپان مۇقامى»

تۇرپان ۋىلايىتىنىڭ ئىككى ناھىيە، بىر شەھىرىدە تارقىلىپ يۈرگەن
«تۇرپان مۇقامى» نىڭ نۇسخىلىرى ئاساسەن ئوخشاش بولۇپ، چوڭ پەرق يوق.
ھازىر بۇنىڭدىن 11 يۈرۈش مۇقام، يەنى «راك مۇقامى» ، «چەبباياات
مۇقامى» ، «مۇشاۋەرەك مۇقامى» ، «چارىگاھ مۇقامى» ، «پەنجىگاھ مۇقا-
مى» ، «ئوششاق مۇقامى» ، «ناۋا مۇقامى» ، «سابا مۇقامى» ، «ئىراق مۇقا-
مى» ، «بايات مۇقامى» ۋە «دولان مۇقامى» يىغىۋېلىندى.

ھەربىر يۈرۈش «تۇرپان مۇقامى» ، ”مۇقەددىمە“ ، ”چېكىت“ ، ”باش
چېكىت“ ، ”يالاڭ چېكىت“ ، ”جۇلا“ ، ”سەنەم“ ، ”سەلىقە“ ۋە ”چۇشۇرگە“
قاتارلىق سەككىز بۆلەكتىن تەركىب تاپىدۇ. 11 يۈرۈش «تۇرپان مۇقامى» دا
جەمئىي 66 ئاھاڭ بار، ھەممىسىنى تولۇق ئورۇنلاپ چىقىشقا 10 سائەتچە
ۋاقىت كېتىدۇ، مۇقامنى كامانچە ۋە چەكمە چالغۇلار بىلەن ئورۇنلاشتىن باشقا،
يەنە ناغرا - سۇناي بىلەن ئورۇنلايدىغان شەكلىمۇ بار، يەنى بىر ياكى بىرقانچە
سۇنايدا ئاساسىي مېلودىيە ئورۇنلىنىدۇ، ئۈچ جۈپ كىچىك ناغرا ۋە بىر چوڭ
ناغرىدا تەڭكەش قىلىنىدۇ.

(4) «قۇمۇل مۇقامى»

«قۇمۇل مۇقامى» جەمئىي 12 يۈرۈش بولۇپ، ئۇ «چوڭ دۈر مۇقامى»
(«يوردۇم ئالەم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ، «ئولۇقدۇر مۇقامى» («ھاي - ھاي
يۆلەن» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ، «مۇستەھزاد مۇقامى» («يالغۇز تويۇن» دەپمۇ
ئاتىلىدۇ) ، «چارىگاھ مۇقامى» ، «خۇپتى مۇقامى» ، «چەببايات مۇقامى»
(«جانىكەم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ، «مۇشاۋەرەك مۇقامى» («دەردىڭگە داۋا»

دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ، «ئۆزھال مۇقامى» («دەردىلىغۋا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ، «دۇگا مۇقامى» («كىچىك، دەردىنىڭ يامان» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ، «دولان مۇشاۋەرەك مۇقامى» ، «ئىراق مۇقامى» («چوڭ، دەردىنىڭ يامان» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ۋە «راك مۇقامى » («سايراڭ، بۇلبۇلۇم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) دىن ئىبارەت، بۇنىڭ ئىچىدىكى يەتتە مۇقامنىڭ A ، B دىن ئىبارەت ئىككى يۇرۇشى بار، ھەربىر يۇرۇش «قۇمۇل مۇقامى» «مۇقام» (مۇقەددىمە) بىلەن باشلىنىپ، ئارقىسىغا شۇ جايدىكى ئەل ئىچىگە تارقالغان 10 دىن 21 گىچە ناخشا ۋە ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭى ئۇلىنىدۇ، 12 يۇرۇش «قۇمۇل مۇقامى» دا جەمئىي 258 ناخشا ـ مۇزىكا بار بولۇپ، ھەممىسىنى 10 سائەتچە ۋاقىتتا ئورۇنلاپ بولغىلى بولىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقامى بەدىئىي جەھەتتە مۇنداق بىرنەچچە ئالاھىدىلىككە ئىگە:

(1) كۆپ خىللىق

① كۆپ خىل: ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئاساسىي ۋەكىلى بولغان «12 مۇقام» دىن باشقا يەنە «دولان مۇقامى» ، «تۇرپان مۇقامى» ، «قۇمۇل مۇقامى» مۇ تارقالغان. ئۇلار ژانىر جەھەتتە «12 مۇقام» دەك ئۇزۇن، كاتتا، مۇرەككەپ بولمىسىمۇ، تارقىلىش رايونى نىسبىي ھالدا كىچىكرەك بولسىمۇ، بىراق، ھەممىسى ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇپ، كۆپ مەنبە بىر گەۋدىگە مۇجەسسەملەشكەن ئورتاق ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى شەكىللەندۇرگەن.

② مەزمۇنى كۆپ خىل: ناخشا تېكىستى ئىچىدە خەلق قوشاقلىرىمۇ، كلاسسىك ئەدىبلەرنىڭ شېئىر ـ نەزمىلىرىمۇ بار. مەزمۇنى ئاقىللارنىڭ ئەقلىيە سۆزلىرى، ئەۋلىيالارنىڭ پەند ـ نەسىھەتى، ئەل ئىچىدىكى ھېكايە، چۆچەك- لەر، جايلاردىكى قىسسە ـ رىۋايەت، گۈزەل، شېرىن مۇھەببەتكە بولغان ئىنتىلىش، تۇرمۇشنىڭ مۇشەققەتلىكلىكى، تەقدىر ـ قىسمەت ھەققى- دىكى ئاھ ـ نىداھ، شۇنداقلا يېزىلاردىكى تۇرلۇك يەرلىك شېۋە ـ ئىبارىلەر، شەھەر ـ بازارلاردىكى پۇقرالارنىڭ پاراڭلىرى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

③ ئورۇنلاش شەكلى كۆپ خىل: ناخشا (بايان ناخشىلىرى، داستان ئاھاڭلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ، ئۇسسۇل (ئاممىۋى خاراكتېرلىك كۆڭۈل ئېچىش ئۇسسۇللىرى، يالغۇز، ئىككى كىشىلىك ياكى كوللېكتىپ ئۇس- سۇللار) ، مۇزىكا (يالغۇز، ئىككى كىشىلىك ۋە كوللېكتىپ ئورۇنلايدىغان مۇزىكىلار) بار. كۆپىنچە ھاللاردا بىر ئادەم، ئىككى ئادەم ياكى كىچىك گۇرۇپپىلار ئۇنىڭدىن پارچىلارنى ئورۇنلايدۇ، بىر پۈتۈن مۇكەممەل كېچىلىك نومۇر قىلىپ ئورۇنلىسىمۇ بولىدۇ.

④ مۇزىكا فورماتسىيىسى كۆپ خىل: بەش گرادۇسلۇق ماسلىشىشچان ئىنتېرۋال، تولۇق ئىنتېرۋال، $\frac{1}{4}$ لىك ئاغما ئاۋاز، بەش ئاۋازلىق، ئالتە

ئاۋازلىق، يەتتە ئاۋازلىق، سەككىز ئاۋازلىق، توققۇز ئاۋازلىق كۆي شەكىللىرى ھەم $\frac{1}{4}$ لىك ئاغما ئاۋازغا تەۋە بولغان كۆي شەكىللىرىمۇ بىرگە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. $\frac{2}{4}$، $\frac{3}{4}$، $\frac{4}{4}$ لىك دائىم ئۇچرايدىغان ئۇدارلارمۇ، $\frac{5}{8}$، $\frac{6}{8}$، $\frac{7}{8}$، $\frac{9}{8}$ لىك مۇرەككەپ ئۇدارلارمۇ، $\frac{2}{4}+\frac{3}{4}$ لىك ئارىلاشما ئۇدارلارمۇ، $6\frac{1}{2}/4$، $2\frac{1}{2}/4$ قاتارلىق كېڭەيتىلگەن ئۇدارلارمۇ ئۇيغۇر مۇقامىدا بار بولۇپ، ئۇلار ئاھاڭ قۇرۇلمىسىنىڭ مۇرەككەپلىك ۋە كۆپ خىللىقىنى شەكىللەندۇرگەن.

⑤ ئۇسسۇل ئۇسلۇبى كۆپ خىل: گەرچە كۆڭۈل ئېچىش خاراكتېرىنى ئالغان ئاممىۋى ئۇسسۇل ئاساس قىلىنىسىمۇ، بىراق، مۇزىكىنىڭ ئۇدار، رىتىمىنىڭ تېز - ئاستا، سىلىق - جىددىي بولۇشىغا ئەگىشىپ، ئۇسسۇلنىڭ ئۇسلۇبىمۇ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ئالايلۇق، «12 مۇقام»نىڭ ھەربىر يۈرۈش مۇقامىنىڭ «جۇلا»، «سەنەم» بۆلىكىدە $\frac{4}{4}$ ياكى $\frac{2}{4}$ ئۇدار قوللىنىلغان بولۇپ، ئاھاڭلار تولىمۇ نەپىس، گۈزەل بولغاچقا، ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى سالاپەتلىك، سالماق ئورۇنلىنىدۇ؛ ”چوڭ سەلىقە“ ۋە ”بىرىنچى، ئىككىنچى مەشرەپ“ بۆلىكىنىڭ مۇزىكىسىغا $\frac{5}{8}$ لىك ياكى $\frac{7}{8}$ لىك ئۇدار ئىشلىتىلگەن بولغاچقا، مەردانە، جۇشقۇن «ساما ئۇسسۇلى»نى ئويناشقا مۇۋاپىق كېلىدۇ؛ ”ئۈچىنچى، تۆتىنچى مەشرەپ“نىڭ مۇزىكىسى تېز، خۇشال - خۇرام قىزغىن كەيپىياتنى ئىپادىلەيدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇسسۇلمۇ سەكرەش ۋە پىرقىراش بىلەن ئەۋجىگە چىقىدۇ. «دولان مۇقامى»، ”سىيرىلما“ قىسمىدىكى پىرقىرىما ئۇسسۇل، «تۇرپان مۇقامى»نىڭ ”نازىركوم“ بۆلىكىدىكى تەقلىدىي ئۇسسۇل ۋە بەسلىشىش ئۇسسۇلى، «قۇمۇل مۇقامى»دىكى ھايۋانلارغا تەقلىد قىلىنغان ئۇسسۇللار تېخىمۇ ئالاھىدە ئۆزگىچىلىككە ئىگە.

⑥ چالغۇلارنىڭ سەپلىنىشى كۆپ خىل: جەنۇبىي شىنجاڭ ۋە شىمالىي شىنجاڭدا تارقالغان «12 مۇقام»غا ھەم «دولان مۇقامى»، «تۇرپان مۇقامى»، «قۇمۇل مۇقامى»غا تەڭكەش قىلىنىدىغان چالغۇلار سەل پەرقلىق بولۇپ، ئوخشاش بولمىغان مەدەنىيەت ماكانىدا چالغۇلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان سەپلىنىش شەكلىنى كۆرگىلى بولىدۇ (قوشۇمچە 2 - جەدۋەل: ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلاشقا ئىشلىتىلىدىغان ئاساسلىق چالغۇلار جەدۋىلىگە قاراڭ)، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ۋە ھەرقايسى رايونلاردىكى كەسپىي سەنئەت ئۆمەكلىرى ئىشلىتىدىغان چالغۇلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ 16 خىلغا يېتىدۇ، پۈۋلىمە چالغۇلار گۇرۇپپىسى: نەي، بالىمان، سۇناي؛ كامانچىلىق چالغۇلار گۇرۇپپى-

سى: ساتار، غېجەك، خۇشتار؛ چەكمە چالغۇلار گۇرۇپپىسى: دۇتار، راۋاب
(قەشقەر راۋابى ۋە تەكەممۇل راۋابنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، تەمبۇر؛ ئۇرغۇلۇق
چالغۇلار گۇرۇپپىسى: داپ، ناغرا، تاش، قوشۇق، ساپايە، قوڭغۇراقلىق داپ.
بۇ چالغۇلار ئارىسىدا ئۇيغۇرلار ئۆزى ئىجاد قىلغانلاردىن باشقا، يەنە چەتتىن
قوبۇل قىلىنغان مەدەنىيەت قاتارىغا كىرىدىغانلىرىمۇ بار، بۇ دۇنيادىكى ھەرقاي-
سى قەدىمكى زامان مەدەنىيىتىنىڭ زامانىمىزدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ مۇزىكا مەدەنى-
يىتىگە كۆرسەتكەن تەسىرىنى نامايان قىلىپ بېرىدۇ.

(2) ئۇنىۋېرساللىق

① ژانىر جەھەتتىكى ئۇنىۋېرساللىق: ناخشا، ئۇسسۇل - مۇزىكا بىر
گەۋدىگە مۇجەسسەملەنگەن.

② ئۇسلۇب جەھەتتىكى ئۇنىۋېرساللىق: ئۇيغۇر مىللىتى تارىختا غەربىي
رايوندا پائالىيەت ئېلىپ بارغان ھەرقايسى قەدىمكى مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا بىرى-
كىشى نەتىجىسىدە بارلىققا كەلگەن، شۇڭا، ئۇلارنىڭ مۇزىكا مەدەنىيەت گېنى
مۇرەككەپ، كۆپ خىل، ئۇنىڭ ئۈستىگە، غەربىي رايون قەدىمكى «يىپەك
يولى» نىڭ مەركىزىي تۈگۈنى بولۇپ، ناھايىتى ئۇزاققىچە شەرق، غەرب مۇزىكا
مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرى ئىچىدە تۇرغان بولغاچقا، شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر مۇقامى
ئوخشاش بولمىغان مەدەنىيەت ئۇچۇرىنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ ۋە ئۆز ئىچىگە
ئالىدۇ.

(3) مۇكەممەللىك

ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ كۆپ قىسمى نىسبىي ھالدا قېلىپلاشقان قۇرۇلما،
ئاھاڭ شەكلىگە ئىگە. ھەرقايسى يۈرۈش مۇقاملارنىڭ ئاھاڭ شەكلى، مېلودىيە-
سى، رىتىمى، تېزلىكى ئارىسىدا مۇئەييەن قانۇنىيەت بار. «12 مۇقام» مانا
شۇ خىل قېلىپلىشىشقا ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئۇنىڭ ھەجمى زور، قۇرۇلمىسى
مۇرەككەپ، ھەربىر قىسمىنىڭ ئۆزىگە خاس مەخسۇس ئاتالغۇسى بار. ئوردا
سازەندىلىرى ۋە خەلق سەنئەتكارلىرىدىن كەلگەن مانا بۇ كىتابىي ئاتالغۇلار ۋە
ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈش داۋامىدا مۇقىملىشىپ قالغان مۇزىكىلىق تىللارغا
كەسپىي مۇزىكا خادىملىرىنىڭ بەدىئىي جەھەتتە پىششىقلاپ ئىشلەش داۋامىدا
ئېلىپ بارغان ئەقلىي تۈرگە ئايرىش ۋە ئېھتىياتچانلىق بىلەن تۈجۈپىلەپ ئىش-
لەش ئەمگىكى سىڭگەن. كىشىلەر بىرقانچە سائەتلەپ داۋاملىشىدىغان غايەت
زور بۇ مۇزىكا گەۋدىسىدىن بەك ئىنچىكە تەھلىل قىلىپ ئولتۇرمايلا ناھايىتى
ئۇزۇن تارىخىي جوغلانما نەتىجىسىدىلا ئاندىن ئىگە بولغىلى بولىدىغان ئاشۇ زور
قۇرۇلمىنىڭ كۈچىنى ھېس قىلالايدۇ. «12 مۇقام» دىكى ھەربىر يۈرۈش مۇ-
قامنىڭ قېلىپلاشقان قۇرۇلمىسى تۆۋەندىكىچە:

قوشۇمچە 1 - جەدۋەل: «12 مۇقام»نىڭ قۇرۇلما جەدۋىلى

بۆلەك	ئاھاڭ نامى	ئۇدار	تېزلىك	ژانىر
چوڭ نەغمە	مۇقەددىمە (چاچما ئۇدارلىق ئاھاڭ)	چاچما	ئاستا	بايان ناخشىسى
	تەزە	3/4	ئاستا	بايان ناخشىسى
	تەزە مەرغۇلى ھەم چۇشۇرگىسى	3/4	ئاستا	مەرغۇل، ئارقىدىن بايان ناخشىسى
	نۇسخا	4/4، 5/4 ياكى $6\frac{1}{2}/4$	ئاستا	بايان ناخشىسى
	نۇسخا مەرغۇلى ھەم چۇشۇرگىسى	4/4، 5/4 ياكى $6\frac{1}{2}/4$	ئاستا	مەرغۇل، ئارقىدىن بايان ناخشىسى
	مۇستەھزاد	5/4	ئوتتۇراھال	بايان ناخشىسى
	مۇستەھزاد مەرغۇلى ھەم چۇشۇرگىسى	5/4	ئوتتۇراھال	مەرغۇل، ئارقىدىن بايان ناخشىسى
	يارىم ساقى	7/8	ئوتتۇراھال	بايان ناخشىسى
	يارىم ساقى مەرغۇلى ھەم چۇشۇرگىسى	7/8	ئوتتۇراھال	مەرغۇل، ئارقىدىن بايان ناخشىسى
	جۇلا	4/4	ئاستا	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	جۇلا مەرغۇلى	4/4	ئاستا	مەرغۇل
	سەنەم	2/4	ئوتتۇراھال	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	چوڭ سەلىقە	5/8	ئوتتۇراھال	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	كىچىك سەلىقە	2/4	ئاستا	بايان ناخشىسى
	كىچىك سەلىقە مەرغۇلى ھەم چۇشۇرگىسى	2/4	ئاستا	مەرغۇل، ئارقىدىن بايان ناخشىسى
	پەشرۇ	2/4، 5/4 ياكى $2\frac{1}{2}/4$	ئوتتۇراھال	بايان ناخشىسى
	پەشرۇ مەرغۇلى ھەم چۇشۇرگىسى	2/4، 5/4 ياكى $2\frac{1}{2}/4$	ئوتتۇراھال	مەرغۇل، ئارقىدىن بايان ناخشىسى
	تاكىت	6/8	ئوتتۇراھال تېز	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	مۇقەددىمە چۇشۇرگىسى —	چاچما ئاھاڭ	ئاستا	بىر ياكى ئىككى جۈملىلىك بايان ناخشا
داستان	بىرىنچى داستان	2/4	ئاستا	داستان ناخشىسى
	بىرىنچى داستانىنىڭ مەرغۇلى	2/4	ئاستا	مەرغۇل
	ئىككىنچى داستان	7/8	ئوتتۇراھال	داستان ناخشىسى
	ئىككىنچى داستانىنىڭ مەرغۇلى	7/8	ئوتتۇراھال	مەرغۇل
	ئۈچىنچى داستان	9/8	ئوتتۇراھال	بايان ناخشىسى
	ئۈچىنچى داستانىنىڭ مەرغۇلى	9/8	ئوتتۇراھال	مەرغۇل
	تۆتىنچى داستان	6/8	ئوتتۇراھال تېز	داستان ناخشىسى
	تۆتىنچى داستانىنىڭ مەرغۇلى	6/8	ئوتتۇراھال تېز	مەرغۇل
مەشرەپ	بىرىنچى مەشرەپ	7/8	ئوتتۇراھال	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	ئىككىنچى مەشرەپ	7/8	ئوتتۇراھال تېز	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	ئۈچىنچى مەشرەپ	2/4	تېز	ئۇسسۇللۇق ناخشا
	تۆتىنچى مەشرەپ	2/4	تېز	ئۇسسۇللۇق ناخشا

ئىزاھات: $6\frac{1}{2}/4$ لىك ئۇدار ـ 4 كە بۆلۈنگەن ئاۋازنى بىر ئۇدار قىلغان، ھەربىر تاكتىدا $6\frac{1}{2}$ دىن ئۇدار بولغان ئالاھىدە ئۇدار شەكلىنى كۆرسىتىدۇ. $2\frac{1}{2}/4$ لىك ئۇدار ـ 4 بۆلۈنگەن ئاۋازنى بىر ئۇدار قىلغان، ھەربىر تاكتىدا $2\frac{1}{2}$ دىن ئۇدار بولغان ئالاھىدە ئۇدار شەكلىنى كۆرسىتىدۇ.

(4) نەق مەيدان خاراكتېرى

ئەل ئىچىدىكى ئۇيغۇر مۇقام سەنئەتكارلىرى ”ئاغزاكى ئۆگىنىپ، قەلبىگە سىڭدۈرۈش“نى مۇقام تارقىتىشنىڭ ئاساسىي شەكلى قىلغان، «12 مۇقام»، «دولان مۇقامى»، «تۇرپان مۇقامى» ئەنئەنىۋى ”قۇرۇلما شەكلى“ ۋە ”كۈي شەكلى، مېلودىيىلىك شەكىل“گە ئەمەل قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ناخشا تېكىستىنى تاللاش، بۆلەكلەرنى قايتىلاش (نەقرات)، تەڭكەش قىلىش ئۇسۇلى، مېلودىيىنى جانلاندۇرۇش قاتارلىق تەرەپلەردە، نەق مەيداندا ئىجادىي تەڭكەش قىلىپ، ئەنئەنىگە ۋارىسلىق قىلىش بىلەن شەخسىي ئىجادچانلىقنى ئەڭ ياخشى دەرىجىدە بىرلەشتۈرۈش مەقسىتىگە يەتكەن. شەخسىي تالانت ۋە ئىقتىدارنى كوللېكتىپنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ئىچىگە ئۈزلۈكسىز سىڭدۈرۈپ تۇرۇشتەك بۇنداق ۋارىسلىق قىلىش ۋە تارقىتىش شەكلى بەئەينى تۇرمۇشتىن ئىبارەت بۇ مەنبەدىن كېلىدىغان جانلىق سۇدەك ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى سۇغىرىپ، گۈللەپ ـ ياشناش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان. «قۇمۇل مۇقامى» نىڭ قۇرۇلمىسى ۋە كۈي شەكلى، مېلودىيىلىك شەكلى تېخىمۇ ئەركىن بولغاچقا، ئۇنىڭ ئىجادچانلىق خۇسۇسىيىتى تېخىمۇ مول، تېخىمۇ جانلىق، ئۇ يەردىكى ئەل ئىچى سەنئەتكارلىرى بىر پەسلەپ، بىر يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدىغان ناخشا ـ خور ساداسى ئىچىدە، ئۆزئارا ئىلھام ئېلىپ، ئۈزلۈكسىز تۈردە يېڭى ئىجادىيەتلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەكتە.

(5) ئاممىۋىلىق

مۇقام ئۇيغۇرلار تۇرمۇشىنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان تەركىبىي قىسمى. چوڭ ـ كىچىك كوچا ـ كويلاردا، چايخانا، ئاشخانىلاردا، يېزا ـ بازارلاردىكى يەرمەنكە، بازار كۇنلىرىدە، ئېشەك ھارۋىسى ئۈستىدە، كارۋان سەپىرىدە، گۈلخان چۆرىسىدە مۇقام مېلودىيىسى ياڭراپ تۇرىدۇ، ئۇ ئەل ئىچىدىكى قائىدە ـ يوسۇن، مۇراسىملار بىلەن ھەمنەپەس بولۇپ كەتكەن. مۇقام مۇزىكىسى ياڭرىغان جاي كىشىلەرنى توپلىنىشقا جەلپ قىلىدىغان جاي ھېسابلىنىدۇ. ياشلار مۇقام مۇزىكىسى ساداسى ئىچىدە ئۆمۈرلۈك ھەمراھلاردىن بولۇشقا ئەھدۇ پەيمان قىلىدۇ، جىق مۇشەققەت، كۈلپەتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئادەملەرمۇ مۇقام مۇزىكا ساداسى ئىچىدە، ئۆزى بىر ئۆمۈر كۆڭۈل بەرگەن قۇم ـ تۇپراق

ئىچىدە مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كېتىدۇ. ئۇ ئۇيغۇرلارنىڭ تۇغۇلۇش، ئۆسۈپ ـ يېتىلىش، ئۆلۈش جەريانىدا ھەمراھ، ئۇيغۇر خەلقى بىلەن ھايات ـ ماماتتا بىللە.

بۇ خۇددى مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرى تېيىپجان ئېلىيوفنىڭ «مۇقام ئاڭلاپ» ناملىق شېئىرىدا ئىزھار قىلىنغان ئەھۋالغا ئوخشايدۇ:

ئۇيغۇر پۇشتى مۇقام ئاڭلاپ تۇغۇلغان،
مۇقامغا ئوخشايدۇ ئەللەي كۈيىمۇ،
مۇقامسىز مەشرەپكە ئوخشىماس مەشرەپ،
مۇقامسىز قىزىماس، ياشلار تويىمۇ.

مۇقام ئاڭلىغاندا بوۋاي ـ مومايلار،
ياشىرىپ قالغاندەك سېزەر ئۆزىنى،
دېيىشىدۇ: «ئاڭا شېھىت كېتەرمىز،
مۇقام ئاڭلىغانچە يۇمسا كۆزىنى.»

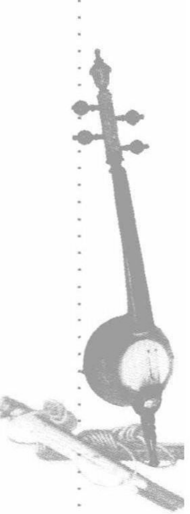
شۇكۇر، مۇقام ئاڭلاپ كەلدىم شۇڭغىچە،
ھاياتىم مۇقامدىن بولمىسۇن جۇدا،
دوستلىرىم مەن ئۆلسەم، يىغا ئورنىغا،
مۇقام بىلەن ماڭا دەڭلار ئەلۋىدا.

«12 مۇقام» دىكى "داستان"، "مەشرەپ" قاتارلىقلارنىڭ بىر قىسمى ئاھاڭلىرى ۋە «دولان مۇقامى»، «تۇرپان مۇقامى»، «قۇمۇل مۇقامى» ئەل ئارىسىغا ناھايىتى كەڭ تارقالغان. مۇقامنى خام ئەشيا قىلىش ئاساسىدا ئىشلەنگەن ئۇيغۇر تىياتىرى «غېرىب ـ سەنەم» قاتارلىقلارمۇ ھازىرقى زامان سەھنىلىرىدە تاماشىبىنلارنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئالقىشىغا ئېرىشىپ كەلمەكتە.

B. تارىخى، تەرەققىياتى ھەم ئىجتىمائىيلىق، سىمۋوللۇق ۋە مەدەنىيەت خاراكتېرى فۇنكسىيىسى

ئۇيغۇر مۇقامى ناھايىتى ئۇزۇن شەكىللىنىش ۋە تەرەققىي قىلىش تارىخىغا ئىگە.

قەدىمكى زاماندا غەربىي ئايماق (بۇ ماقالىدا ئۇنىڭ تار مەنىسى ئېلىنىدى. بۇ ئاساسلىقى تارىم ئويمانلىقىنى مەركەز قىلغان يۇمېنگۇەن (قاشتاش قوۋۇق)، ياڭگۇەن (ئاپتاپ قوۋۇق) نىڭ غەربىدىن پامىر ئېگىزلىكىگىچە بول-

THE ART OF CHINESE XINJIANG UYGHUR MUQAM

غان رايونلارنى كۆرسىتىدۇ) دەپ ئاتالغان شىنجاڭدا ئەزەلدىن تارتىپلا كۆپ
مىللەت توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان، كۆپ خىل دىن تەڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇر-
غان، تارقالغان، شەرق، غەرب مەدەنىيىتى بۇ جايدا بىر - بىرى بىلەن
ئۇچراشقان، سىڭىشكەن، گۈللەنگەن، كۆپ خىل قەدىمكى زامان تىللىرىدا
سۆزلىشىدىغان شەرقلىق، غەربلىك ئىرقلار، ئالايلۇق ساكلار، ياۋچىلار (توخ-
رىلار)، ئۇيسۇنلار، چاڭلار، ھونلار، خەنزۇلار، جورجانلار، قاڭقىللار، ئىف-
تالىتلار، ئازارلار، تۇركلەر، تۇبۇت (تىبەت) لەر، ئۇيغۇرلار، قىتانلار،
موغۇللار... ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، بۇ جايدا توپلىشىپ ياشاپ، ھەر
مىللەت مەدەنىيىتىنىڭ مول جۇغلانمىسىنى ھاسىل قىلغان.

مىلادىيىدىن ئىلگىرى 3 - ئەسىردىن مىلادىيە 3 - ئەسىرگىچە غەربىي
يۇرتتىكى «36 بەگلىك» نىڭ شەرق بىلەن غەرب ئوتتۇرىسىدىكى سىياسىي،
ئىقتىساد، مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش داۋامىدىكى رولى كۈنسايىن كۈچەيگەن.
مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 60 - يىلى (غەربىي خەن دەۋرى شېنجۆنىڭ 2 - يىلى)
غەربىي يۇرت قورۇقچىبەگ مەھكىمىسى تەسىس قىلىنغاندىن كېيىن، شىنجاڭ
رەسمىي جۇڭگونىڭ خەرىتىسىگە كىرگەن، بۇنىڭ بىلەن ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك
مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرى كۈنسايىن قويۇقلاشقان. "يىپەك يولى" دەپ ئاتالغان
شەرق بىلەن غەرب ئوتتۇرىسىدىكى بۇ قاتناش تورى تارىمنىڭ جەنۇبىي، شىما-
لىي گىرۋىكىدىكى بوستانلىقلارنى ئارىلىق بېكەت قىلىپ، تۆت تەرەپكە تارقى-
لىپ، غەربىي يۇرتتىكى ھەرقايسى جايلارغا سودا ۋە ئىقتىسادتا گۈللىنىش
ئېلىپ كەلگەن.

(قوشۇمچە 3 - خەرىتە: "يىپەك يولى" نىڭ شىنجاڭ تەۋەسى ئىچىدىكى
ئاساسىي غول لىنىيىسىنى كۆرسىتىش خەرىتىسى)

(1) شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى فورماتسىيىسى — غەربىي يۇرت چوڭ نەغمە دەۋرى.

شىنجاڭدىن ئىبارەت بۇ زېمىندىكى پارلاق مۇزىكا، ئۇسسۇل مەدەنىيىتى
ناھايىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە. شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى قەدىمكى
قىياتاش سۈرەتلىرىدىن نەزىر - چىراغ، چوقۇنۇش پائالىيەتلىرىدىكى ناھايىتى
نۇرغۇن ئىپتىدائىي مۇزىكا، ئۇسسۇللۇق ئوبرازلارنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.
جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونى ۋە جەنۇبىتىكى
ھىندىستان، غەربتىكى بابىل، مىسىر، ھەتتا، يۇنان، رىم مەدەنىيىتى "يىپەك
يولى" ئارقىلىق شىنجاڭغا تارقىلىپ، بۇ جايدا ئۇچراشتى، بىرلەشتى. غەربىي
يۇرت قورۇقچىبەگ مەھكىمىسىگە قاراشلىق كەڭ رايونلاردىكى بوستانلىقلاردا

دېھقانچىلىق مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە سودا، ئىقتىسادنىڭ ئۈزلۈكسىز گۈللىنىشى بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەخسۇس مۇزىكا، ئۇسسۇل بىلەن شۇغۇللىنىشنى جان بېقىش ۋاسىتىسى قىلغان تۇركۇم - تۇركۇم ئەل ئىچى سەنئەتكارلىرى ئوردا - سارايلارغا، بايلارنىڭ قەسىرلىرىگە كىرىپ، كەسپىي ياكى يېرىم كەسپىي سازەندىلەرگە، ئۇسسۇلچىلارغا ئايلاندى، جايلاردىكى ئەل ئىچى سەنئىتى توپلاندى، رەتلەندى، قېلىپلاشتۇرۇلدى، تەرەققىي قىلدۇرۇلدى، مۇزىكا، ئۇسسۇل مەدەنىيىتى مىسلىسىز گۈللەپ - ياشنىدى. مازوراك (ئاتەشپەرەسلىك) دىنى، بۇددا دىنى، نېستورى دىنى، مانى دىنى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، غەربىي رايونغا تارقىلىپ، بۇ جايدىكى ئىپتىدائىي تېۋىنىش (چوقۇنۇش) ئېتىقادى بىلەن بىرلەشتى ۋە مۇزىكا، ئۇسسۇل سەنئىتى بىلەن بىرلىكتە ئۆزئارا تۈرتكە بولۇپ تەڭ ئۆسۈپ يېتىلدى.

ئەل ئىچى مۇزىكىسىنىڭ مەرتىۋىسى يۇقىرىلىغانلىقتىن، بوستانلىقتىكى ھەرقايسى بەگلىكلەرنىڭ ئوردا - قەسىرلىرىدە شەكىللەنگەن «كۇسەن نەغمىسى» (كۇسەن ھازىرقى شىنجاڭ كۇچادا)، «قەشقەر نەغمىسى»، «ئىدىقۇت نەغمىسى» (ئىدىقۇت قەدىمكى شەھىرى ھازىرقى شىنجاڭ تۇرپاندا)، «ئۇدۇن نەغمىسى» (ئۇدۇن خارابىسى ھازىرقى شىنجاڭ خوتەندە)، «ئىۋىرغول نەغمىسى» (ئىۋىرغول ھازىرقى شىنجاڭ قۇمۇلدا) نىڭ داڭقى بىر مەھەل جاھاننى قاپلىغان.

مىلادىيە 7 - ئەسىردىكى «سۇينامە. مۇزىكا تەزكىرىسى» نىڭ 15 - جىلدىدە: كۇسەن نەغمىسى ئىچىدە «سەن سەن مېنى سەن» دېگەن ناخشا، مەرغۇللاردىن «پۇچار»، ئۇسسۇل ئاھاڭىدىن «پەرىشتەم»، يەنە «قەشقەر توزى» بار، قەشقەر نەغمىسىدىكى ناخشىلار ئىچىدە «خاڭلى سىراڭ نەغمىسى»، ئۇسسۇل مۇزىكىلىرىدىن «كېتەرمەن»، مەرغۇللاردىن «توز كۆيى» بار، دېگەن خاتىرىلەر بار، يەنە «تاڭ دەۋرىدىكى ئالتە دەستۇر» نىڭ 14 - جىلدىدىكى «مۇزىكا توغرىسىدا» دا مۇنداق دېيىلگەن: ”بېيجىڭ، شى لياڭ، كۇسەن، قەشقەر، بۇخارا، ھىندىستان، ئىدىقۇت مۇزىكىلىرى ئىچىدىكى چوڭ نەغمىلەرنىڭ ھەربىرىنى 30 كۈندە ئۆگىنىپ بولۇش لازىم“ دېيىلگەن. بۇ تارىخىي ماتېرىيالدا ئوردا تەمىناتىدىكى سازەندىلەرنىڭ ھەربىر چوڭ نەغمىنى ئۆگىنىپ بولۇش ۋاقتى كونكرېت بەلگىلەنگەن. بۇ ئەڭ كېچىككەندىمۇ تاڭ دەۋرىنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرى (مىلادىيە 7 - ئەسىر) دىلا كۇسەن، قەشقەر، ئىدىقۇت قاتارلىق رايونلارنىڭ ناخشا - ئۇسسۇل سەنئىتى ئىچىدە ناخشا - ئۇسسۇل، مۇزىكا (مەرغۇل) نى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن ”چوڭ نەغمە“ شەكلىنىڭ بارلىققا كەلگەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ.

بىزگە مەلۇم، خەن، تاڭ دەۋرىدىكى جۇڭگودا كۆپ خىل چوڭ نەغمىلەر
بار ئىدى. بۇ چوڭ نەغمىلەرنىڭ بەزىلىرى ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتىن كەلگەن،
بەزىلىرى چېگرا رايونلاردىن يەنى، غەربىي رايوندىن كەلگەن ئىدى. سۇي،
تاڭ دەۋرىدىكى ئوردا ـ سارايلاردا ئورۇنلىنىدىغان ۋەكىللىك خاراكتېرىگە
ئىگە مۇزىكىلار ئىچىدە، غەربىي رايون مۇزىكىلىرى يېرىمىدىن كۆپرەكىنى ئىگە-
لىگەن، بۇ مۇزىكىلارنىڭ ھەممىسى چوڭ نەغمىلەرنى ئۆزىنىڭ ئەڭ ئالىي
شەكلى قىلغان، بۇنىڭدىن غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىلىرىنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى
مۇھىم ئورنىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

غەربىي رايوننىڭ چوڭ نەغمىلىرى ئۆزىنىڭ ئاجايىپ زور قۇرۇلمىسى،
ناخشا بىلەن ئۇسسۇلنى بىر گەۋدىلەشتۈرۈشتەك شەكلى، ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك
مۇزىكىسىغا ئوخشىمايدىغان يېڭىچە مېلودىيە ئۆزگىرىشى، مۇرەككەپ ئاھاڭ،
جىددىي رىتىم، تولىمۇ يېقىملىق ئۇسلۇبى بىلەن مەملىكەت خەلقىنىڭ ئالقىشىغا
ئېرىشىپ، ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە بىر مەزگىل يېڭى مۇزىكا كەيپىياتىنى ھاسىل
قىلغان، غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىلىرىنىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتىكى مۇۋەپپەقى-
يىتى ئەكسىنچە ھالدا ئۇنىڭ ئەسلىي كېلىپ چىققان جايىدىكى سىجىل تەرەققى-
ياتىغا ۋە ئۆزگىرىشىگە تۈرتكە بولۇپ بۇ خىل ناخشا ـ ئۇسسۇل سەنئىتىنى
بىر يېڭى يۇكسەكلىككە كۆتۈرگەن. تارىخىي كىتابلاردا خاتىرىلىنىشىچە
"غەربىي رايوننىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇلى" يىپەك يولىنى بويلاپ، تەدرىجىي شەرققە
تارقالغاندىن كېيىن، يەنە تاڭ سۇلالىسىنىڭ پايتەختى چاڭئەن شەھىرىنى ۋاسى-
تە قىلغان ھالدا، ياپونىيە، چاۋشيەن، ۋېيتنام، بىرما قاتارلىق شەرقىي
ئاسىيا، شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا رايونلىرىنىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇللىرىغىمۇ رو-
شەن، شۇنداقلا چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەن، شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى،
غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ئۇندۇر-
مىسى.

(2) شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئېنىق تۇرغۇزۇلغان مەزگىلى

مىلادىيە 9 ـ ئەسىردە، ئۇيغۇرلار موڭغۇلىيە ئېگىزلىكىدىن غەربكە كۆ-
چۈپ، غەربىي يۇرتقا كەلگەندىن كېيىن، شۇ جاينىڭ ئەسلىي ئاھالىسى بىلەن
بىرلىكتە قاراخانىيلار خاندانلىقى (مىلادىيە 840 ـ 1212 ـ يىللار، باشقۇ-
رۇش تەۋەلىكىنىڭ بىرى ھازىرقى شىنجاڭ قەشقەردە) نى ۋە قوچۇ ئۇيغۇر
خانلىقى (مىلادىيە 9 ـ ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرىدىن 13 ـ ئەسىرنىڭ 70 ـ
يىللىرىغىچە، باشقۇرۇش تەۋەلىكى ھازىرقى شىنجاڭ تۇرپان ۋە جىمساردا) نى
قۇردى، تارىم ئويمانلىقىدىكى ئاھالىلارنىڭ تىلى تەدرىجىي تۈركچىلەشتى، شۇ

جايىنىڭ ئەسلىي مەدەنىيىتى قۇملۇقنىڭ شىمالىدىن كەلگەن يايلاق مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ مەدەنىيەت مېخانىزمىمۇ يايلاقتىكى كۆچمەن چارۋىچىلىق تۇرمۇشىدىن بوستانلىقتىكى دېھقانچىلىق تۇرمۇشىغا ئۆزگىرىپ، بىر خىل يېڭىچە ”ئۇيغۇر — غەربىي يۇرت مۇزىكا مەدەنىيىتى“نىڭ بارلىققا كېلىشىگە يول ئېچىپ بەردى، ”غەربىي يۇرت مۇزىكا، ئۇسسۇلى“مۇ بۇنىڭ ئىچىگە يۇغۇرۇلۇپ كەتتى.

ئىسلام دىنى مىلادىيە 10 ـ ئەسىردە، شىنجاڭ زېمىنىدا غەربتىن شەرققە قاراپ تارقىلىپ، مىلادىيە 16 ـ ئەسىرگە كەلگەندە، شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ ئاساسىي ئېتىقادىغا ئايلاندى. شىنجاڭنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا، غەربىي ئاسىيا، شىمالىي ئافرىقا بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتى، كۆپەيدى. قەدىمكى غەربىي رايون مەدەنىيىتىنىڭ پارس ـ ئەرەب مەدەنىيىتى بىلەن ئۇچرىشىشى بۇ رايوندىكى مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ ئۆزگىرىشىگە تۈرتكە بولدى، غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىسى دەل مانا شۇ چاغدا ”مۇقام“ دېگەن تونى كىيدى. شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى ھەم غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىسىنىڭ ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكىنى بىر گەۋدىلەشتۈرۈشتەك شەكلى ۋە قۇرۇلمىسىغا ۋارىسلىق قىلىش، ھەم كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەتنىڭ تەسىرىنى چوڭقۇر قوبۇل قىلىش نەتىجىسىدە، دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشىگە ماس ھالدا تەرەققىي قىلىپ، تەدرىجىي ئۆزگەردى. ”غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىسى“ دېگەن نام ۋە ئۇنىڭ مەزمۇنى ئەڭ كېچىككەندىمۇ 14 ـ ئەسىرگە كەلگەندە تەدرىجىي ھالدا ”مۇقام“ دېگەن نام تەرىپىدىن كۆمۈپ تاشلانغان، مانا بۇ شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنىڭ ئېنىق تۇرغۇزۇلۇش بەلگىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

(3) شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ پىشىپ ـ يېتىلىش، تەرەققىي قىلىش مەزگىلى

شىنجاڭنىڭ دائىرىسى كەڭ، ئۇيغۇرلار قۇملۇق چۆل ـ جەزىرىلەر قورشاپ تۇرغان ھەرقايسى بوستانلىقلاردا ياشايدۇ. ئۇيغۇر مۇقامى ئېنىق تۇرغۇزۇلغان مەزگىلدە، غەربىي يۇرتتىكى كۆپ خىل چوڭ نەغمىلەرگە ۋارىسلىق قىلىش نەتىجىسىدە بارلىققا كەلگەن بولغانلىقتىن، ئۆزىدىكى كۆپ خىللىق، مول مەزمۇنلۇق بولۇشتەك ئالاھىدىلىكىنى يەنە ئاۋۋالقىدەكلا ساقلاپ قالالىدى. تىنچ ـ ئاسايىشلىق دەۋردە ئەل ئىچىدىن مەرتىۋىسى كۆتۈرۈلۈپ، ئوردا ـ سارايلارغا، بايلارنىڭ قەسىرلىرى، بۇتخانا ـ ساڭراملارغا كىرىش، ئۇرۇش ـ يېغىلىق بولغان مەزگىللەردە يەنە ئوردا ـ ساراي، بايلارنىڭ قەسىرلىرى، بۇتخانا ـ ساڭراملاردىن ئەل ئىچىگە قايتىپ كېلىشتەك كۆپ قېتىملىق

تاۋلىنىش، چېنىقىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، مىلادىيە 16 ـ ئەسىردە يەركەن خانلىقى (ئۇ ئىدارە قىلغان جايلار ھازىرقى شىنجاڭ يەركەن ناھىيىسى) نىڭ ئوردىسىدا 16 يۈرۈش چوڭ تىپتىكى يۈرۈشلۈك ناخشا ـ ئۇس- سۇل بولۇپ شەكىللەنگەن، «12 مۇقام» بۇنىڭ جەۋھىرى ئىدى. ئۇ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ كاتتا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەپ، ئۈزلۈكسىز ئۆز- گىرىپ، بۈگۈنكى كۈنگىچە تارقىلىپ كەلدى (1853 ـ يىلى خوتەنلىك موللا ئەسمەتۇللا مۆجىزى يازغان «تارىخىي مۇسىقىيۇن» ناملىق ئەسەرگە قا- راڭ)، ھەم ئۇيغۇرلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان باشقا رايونلارنىڭ مۇقامىغا شەكىلدىن تارتىپ مەزمۇنىغىچە چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتتى. نۆۋەتتە شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى بوستانلىقلىرىدا تارقىلىپ يۈرگەن كۆپ خىل مۇقاملارنىڭ ھەممىسى «12 مۇقام» بىلەن بىۋاستە ياكى ۋاستىلىق ھالدا مۇناسىۋەتلىك. ئالايلۇق، شىمالىي شىنجاڭدىكى ئىلى رايونىغا تارقالغان «ئىلى مۇقامى»، «12 مۇقام» نىڭ بىۋاستە تارقىلىشى ھېسابلىنىدۇ. ئەمما، ۋارىسلىق قىلىش، تارقىتىش داۋامىدا، ئورۇنلايدىغان ئاساسلىق چالغۇ كامانچىلىق چالغۇ ساتاردىن چەكمە چالغۇ تەمبۇرغا ئۆزگەرگەن، ”چوڭ نەغمە“ قىسمى ھەجمى بەكمۇ چوڭ، قۇرۇلمىسى مۇرەككەپ، ئۆگىنىش، ئوقۇشقا تەس، ئورۇنلاشقا مۇۋاپىق كېلى- دىغان سورۇنلار تار بولۇش قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن يوقىلىپ كەتكەن، باشقا بوستانلىقلارنىڭ ئورنى نىسبىي ھالدا مۇستەقىل بولغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇللىرى «12 مۇقام» نىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەدەنىيەتنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن تاللىۋېلىش خاھىشىنى نامايان قىلغان. مانا بۇ ئۇنىڭ بىر تەرەپتىن «12 مۇقام» بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇش، يەنە بىر تەرەپتىن، سازەندىلەر گۇرۇپپىسىنى تەشكىللەش، ئاساسلىق چالغۇلار- نى ئىشلىتىش، ناخشا تېكىستىنىڭ مەزمۇنىنى قوبۇل قىلىش ياكى تاشلىۋېتىش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش جەھەتتە ئۆزىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى نامايان قىلغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. تېخىمۇ قىزىقى شۇكى، باشقا شەكىلدىكى ئۇيغۇر مۇقاملى- رىدىمۇ ئۆزئارا بىر ـ بىرىگە تەسىر كۆرسىتىدىغان ئەھۋال مەۋجۇت. مەسى- لەن: «تۇرپان مۇقامى»، «قۇمۇل مۇقامى» دا ”دولان“ دەپ نام قويۇلغان يۈرۈشلۈك ئاھاڭلارنى ئۇچراتقىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە جايلاردىكى ئۇيغۇر مۇقاملىرى گەرچە ھازىر ئاساسلىقى ئەل ئىچىدە تارقىلىپ يۈرگەن بولسىمۇ، بىراق، ئۇنىڭ تارىختىكى ۋارىسلىق قىلىنىش، تارقىلىش سورۇنى پەرقلىق ئىدى. ئالىملار: «12 مۇقام» ئوردا، مەنسەپدارلارنىڭ قەسرى ۋە ئەل ئىچىدە ئۈزلۈكسىز بىرىكىش نەتىجىسىدە ھاسىل بولغان، ھازىر ئۇنىڭدىكى ھەربىر يۈرۈش مۇقامنىڭ يادرولۇق ـ مېغىزلىق قىسمى بولغان ”چوڭ نەغمە“

تېخىچىلا "چوڭ نەغمە" دەپ ئاتىلىۋاتىدۇ، بۇنىڭدىن ئۇنىڭ ئوردىدىن كېلىپ چىققانلىقى روشەن بىلىنىپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭ باشقا قىسىملىرىنىڭ مەزمۇنىدىن بولسا، بىرقەدەر كۆپ سەھرا پۇرىقى چىقىپ تۇرىدۇ، دەپ قاراشماقتا. «قۇمۇل مۇقامى» ۋە «تۇرپان مۇقامى» نىڭ تا بۈگۈنگىچە تارقىلىپ كېلىۋاتقان ئاساسىي شەكلىگە بۇندىن ئىلگىرى چىڭ دەۋرىدىكى قۇمۇل خان ئوردىسى ۋە لۈكچۈن خان ئوردىسى ئىگە بولغان ھەم ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلغان، تارقاتقانىدى. «دولان مۇقامى» دىن بولسا ئىزچىل تۇردە ئەل ئىچىدىكى ۋارىسلىق قىلىش، تارقىتىشقا مەنسۇپ ئالاھىدىلىك نامايان بولۇپ تۇرىدۇ، دەل مانا شۇ قۇملۇق، چۆل - جەزىرە ئىچىدىكى دېھقانچىلىق مەدەنىيىتىگىلا خاس، ھەرقايسى نىسبىي ھالدا مۇستەقىل تۇرىدىغان بوستانلىق مەدەنىيىتى ھادىسىسى ئوخشاش بىر ئۇيغۇر مۇقامىنى ئىچكى جەھەتتىكى زىچ باغلىنىشقىمۇ ئىگە قىلغان، شۇنداقلا ھەرقايسىسىنى ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككىمۇ ئىگە قىلغان، يەنە ئوخشاش بولمىغان شەكلىنىمۇ بارلىققا كەلتۇرگەن.

ئۇيغۇر مۇقامى خەن، تاڭ دەۋرىدىكى چوڭ نەغمىنىڭ ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكىنى بىر گەۋدىلەندۇرۇشتەك ئەسلىي فورماتسىيە شەكلىگە ناھايىتى ئوبدان ۋارىسلىق قىلىپ، مەزمۇن بىلەن شەكلىنى مۇكەممەل بىرلەشتۈرۈشنى روشەن گەۋدىلەندۇرگەن. جۇڭگونىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونىدىكى چوڭ نەغمە شەكلى تارىخىي ئۆزگىرىشلەر داۋامىدا پەيدىنپەي ئۇسسۇلنى سىقىپ چىقىرىپ تاشلاپ، ناخشا بىلەن مۇزىكىنىلا ساقلاپ قېلىپ، خەن، تاڭ دەۋرىدىكى چوڭ نەغمىنىڭ پاساھىتىنى يوقىتىپ قويغان، شىنجاڭنىڭ ئۇيغۇر مۇقامىدا بولسا، «ئۈچنى بىر گەۋدىلەندۇرۇش» تەك ئورۇنداش شەكلى تا ھازىرغا قەدەر ساقلاپ قېلىنغان بولۇپ، جۇڭگونىڭ «ئەدەپتىن چىقساڭ تالادا قالىسەن» دېگەن تەمسىلىنى ئوبدان ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ ئەسلىي فورماتسىيە ھالىتىدە ساقلاپ قېلىنىغان خۇسۇسىيىتى ئۆز - ئۆزىدىنلا مەلۇم بولۇپ، ئۇنى ھەتتا "تىرىك تاشقاتما" ئەھمىيىتىگە ئىگە دېيىشكىمۇ بولىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقامى ئۇيغۇرلارنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشىدىن كەلگەن، خەلقنىڭ تۇرمۇش يوسۇنى ۋە روھىي قىياپىتىنى ئۆزگىچە شەكىلدە ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان قامۇس، ئۇ يەنە كۆپ خىل مەدەنىيەتنىڭ ئۆزئارا بىرىكىشىدەك چوڭقۇر ئىچكى مەزمۇنىنىمۇ ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. ئۇ مۇشۇ مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىدۇ، تارقىتىدۇ. شۇڭا زور، مۇھىم تارىخىي قىممەتكە ئىگە. ئۇ ھەم ئۇيغۇر مىللە-تىنىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكا، ئۇسسۇل، ئەدەبىيات، ئەلنەغمە، تىياتىر قاتارلىق سەنئەت تارىخىنى تەتقىق قىلىشنىڭ مۇھىم ئاساسى، ھەم شەرق بىلەن غەرب

ئوتتۇرىسىدىكى مۇزىكا، ئۇسسۇل ئالماشتۇرۇش تارىخىدىكى بىر مۇنچە گۇماندـ
لىق، قىيىن مەسىلىلەرنى يېشىشنىڭ ئاچقۇچى. ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىگە دائىر
تەتقىقات ئۇيغۇرلارنىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇل مەدەنىيىتىنىڭ، ھەتتا شەرق بىلەن
غەرب مۇزىكا، ئۇسسۇل مەدەنىيىتىنىڭ پەيدا بولۇش، تەرەققىي قىلىش، تەسىر
كۆرسىتىش، تارقىلىش، ئۆزگىرىش جەريانىنى تولۇقلاش، ئۇنىڭغا تۈزىتىش
كىرگۈزۈش ۋە ئىزدىنىشتە باشقا نەرسە ئورنىنى باسالمايدىغان مۇھىم رولغا
ئىگە.

**C. تېخنىكىلىق چۈشەندۈرۈش، چىنلىقى، ئۇسلۇبى، تۈر ئايرىمىسى، تەـ
سىرگە ئىگە ئېقىملىرى ۋە ئىشلەپچىقىرىش خام ئەشياسى (خام ئەشيالىق مەدەنىـ
يەتكە نىسبەتەن ئېيتىلغان)، فۇنكسىيىسى، ئۇسلۇبى ھەم ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش**

شىنجاڭ بوستانلىق تۇرمۇشىنىڭ پەۋقۇلئاددە تەبىئىي ئەھۋالى، تارىخى،
ئىقتىسادىي مۇھىتى تۈرلۈك ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ھەم بىر - بىرىگە زىچ
باغلىغان، ھەم ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلغان.

قەشقەرنى مەركەز قىلغان بوستانلىق بەلۋېغى تارىم ئويمانلىقى ئەتراپىدىكى
بوستانلىق زەنجىرى ئىچىدىكى كۆلىمى ئەڭ زور بولغان بىر پارچە بوستانلىق،
شۇنداقلا ئۇيغۇرلار ئاھالىسىنىڭ سانى ئەڭ كۆپ، ئاھالە ئەڭ زىچ رايون،
ئىجتىمائىي تۇرمۇش قۇرۇلمىسى، كۆلىمى ۋە ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇق دەرىجىسى
نىسبىي ھالدا كەڭ ۋە مۇرەككەپ. شۇنداقلا قەشقەر يەنە ئوتتۇرا ئاسىيا بىلەن
قوشنا، ئۇنىڭ ئۈستىگە، تارىختا ئوتتۇرا ئاسىيا بىلەن بىرلىكتە قاراخانىيلار
خانىدانلىقى ۋە چاغاتاي خانلىقىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا بولغان، شۇنىڭ
ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا ھەم ئوتتۇرا ئاسىيا ئارقىلىق جەنۇبىي ئاسىيا،
غەربىي ئاسىيا بىلەن بولغان سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشى
ئىنتايىن قولاي. بۇ رايون يەنە ئىسلام دىنىغا بىرقەدەر بالدۇر بەيئەت قىلغان،
ئەرەب - پارس مەدەنىيىتى بىلەن ئۇزۇندىن بۇيان ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىشـ
كەن. مانا بۇ رايوندا دۇنياغا كەلگەن، تەرەققىي قىلغان، شەكىللەنگەن «12
مۇقام» ئۇيغۇر مۇقاملىرى ئىچىدىكى قۇرۇلمىسى ئەڭ مۇكەممەل، كۆلىمى ئەڭ
زور، مەدەنىيەت تەركىبى ئەڭ مۇرەككەپ، مەزمۇنى ئەڭ مول مۇقام ھېسابلىـ
نىدۇ. مۇقام ئاھاڭلىرىغا ئەل ئىچىدىكى بېيىت - قوشاقلاردىن باشقا يەنە
ناۋائى (مىلادىيە 1441 - 1501 - يىللاردا ياشىغان) قاتارلىق ئوتتۇرا ئەسىر
ئەدىبلىرىنىڭ چاغاتاي تىلى (14 - ئەسىردىكى چاغاتاي خانلىقى مەزگىلىدىكى
بىر خىل قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى) دا ئىجاد قىلغان، نىسبىي ھالدا پاساھەتلىك،
گۈزەل غەزەللىرى بىر قەدەر كۆپ سېلىنغان بولۇپ، ئۇ ناخشا، ئۇسسۇل،
مۇزىكا بىر گەۋدىگە مۇجەسسەملەشتۈرۈلگەن غايەت زور ئەسەر.

تارىم ئويمانلىقىنىڭ غەربىي شىمالىي گىرۋىكىدىكى يەركەن دەرياسىدىن
تارىم دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىغىچە بولغان ئارىلىقتىكى مەكىت، مارالبې-
شى، ئاۋاتتىن ئىبارەت ئۈچ ناھىيە ۋەكىللىك قىلغان بۇ جاي ئۆزگىچە ئالاھىدى-
لىككە ئىگە ”دولان مەدەنىيىتى بەلۋېغى“ ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭدا تارىمنىڭ
يەرلىك مەدەنىيىتى، قۇملۇقنىڭ شىمالىدىكى يايلاق مەدەنىيىتىگە تەۋە ئۇيغۇر
مەدەنىيىتى ۋە موڭغۇل مەدەنىيىتىدىن ئىبارەت ئۈچ قاتلاملىق ئوخشاش بولمى-
غان مەدەنىيەت جۇغلانمىسى بار. بۇ شەھەردىن يىراقتا جايلاشقان رايون بولۇپ،
بۇ جايدا ياشايدىغان كىشىلەر بوستانلىقلاردا دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىش
بىلەن بىر ۋاقىتتا، چارۋىچىلىق، ئوۋچىلىق، بېلىقچىلىقتەك ئىشلەپچىقىرىش
شەكلىنى بىرقەدەر كۆپ ساقلاپ قالغان. شۇ سەۋەبتىن بۇ يەرگە تارقالغان
«دولان مۇقامى» نىڭ مۇزىكىسى ھەيۋەتلىك، جاراڭلىق بولۇپ، تېخىمۇ ياۋايى-
راق؛ ناخشا تېكىستىنىڭ ھەممىسى ئەل ئىچى بېيىت - قوشاقلىرى بولۇپ،
سۆز - ئىبارىلىرى ئاددىي، چۈشىنىشلىك، ئەگەر قەشقەردىكى «12 مۇقام»
تارىم ۋادىسىنىڭ غەربىي شىمال گىرۋىكىدىكى بوستانلىق بەگلىكلىرى، شەھەر-
لىرىنىڭ ئوردا - سارايلىرىدا ئالاھىدە بېزەلگەن شەكلى دېيىلسە، ئۇ ھالدا
«دولان مۇقامى» ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ بىر خىل ئەل ئىچى نۇسخىسىدىنلا ئىبا-
رەت. قىزىقارلىق يېرى شۇكى، دولان رايونىنىڭ قەشقەر ۋىلايىتى بىلەن بولغان
جۇغراپىيىلىك مۇناسىۋىتى ئەڭ يېقىن بولۇپ، بىرى نەپەس، يەنە بىرى قوپال،
بۇ ئىككى نەرسىدىن ئۇيغۇر مۇقامىنى ئوردىلاشتۇرۇش بىلەن ئاممىبابلاشتۇ-
رۇش جەريانىدا ۋارىسلىق قىلىش ۋە تارقىتىش جەھەتتە ئۆزئارا مەدەت بېرىدى-
غان شەرت - شارائىت يارىتىلغان.

شەرقىي شىنجاڭدىكى قۇمۇل ۋىلايىتى خەن، تاڭ دەۋرىدىكى ئىۋىرغول
ئايمىقىغا تەۋە بولۇپ، گەنسۇ ئۆلكىسىدىكى خېشى كارىدورىغا قوشنا، ئۇ
بەئەينى ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكنىڭ ئىچكىرىسىگە سوزۇلۇپ كىرگەن قۇلاقتەك
قۇملۇقلاردىن ھالقىپ، ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك خانلىقىدىن كەلگەن ئاۋازنى تىڭشاپ
تۇرىدۇ، تارىختا بۈيۈك تاڭ خاندانلىقى ئوردىسىغا كىرگەن «ئىۋىرغول چوڭ
نەغمىسى» ، ئۇيغۇر «12 مۇقامى» شەكىللەنگەندىن كېيىنكى ئۇنىڭ تارقىلى-
شى، قۇمۇل خان ئوردىسىنىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك مۇزىكىسىغا ۋارىسلىق قىلى-
شى بولۇپ، ئەتراپتىكى رايونلاردا ياشايدىغان نۇرغۇن مىللەتلەر مۇزىكىلىرىنىڭ
مانا بۇ رايونغا كۆرسەتكەن تەسىرى بۇ جايدىكى «قۇمۇل مۇقامى» مۇزىكىسىدا
ئەكس ئەتكەن.

تۇرپان جەنۇبىي شىنجاڭ بىلەن شەرقىي شىنجاڭ تۇتىشىدىغان ئورۇنغا
جايلاشقان بولۇپ، «تۇرپان مۇقامى» بىلەن «12 مۇقام» نىڭ كۆپ تەرەپلىمە

ئورتاقلىقى بار: ئۇنىڭغا ئەل ئىچىدىكى بېيىت ـ قوشاقلارنى سېلىپ ئوقۇسىمۇ، ئوتتۇرا ئەسىردىن بۇيانقى ئەدىبلەرنىڭ شېئىر ـ نەزمىلىرىنى سېلىپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ؛ ھەربىر يۈرۈش «تۇرپان مۇقامى» دا ئاساسىي كۈي شەكلى بىلەن مېلودىيىلىك شەكلىنىڭ كىرىشتۈرۈلگەنلىكىنى، نىسبىي مۇقىم ئۇدارى، رىتىم ئۆزگىرىش ئەندىزىسى بارلىقىنى، ھەجمىنىڭ نىسبەتەن ئۇزۇن، زور ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

مۇقام ئورۇنلىغاندا، ھەرقايسى رايونلار ئىشلىتىلىدىغان چالغۇلارمۇ تامامەن ئوخشاپ كەتمەيدۇ.

قوشۇمچە 2 ـ جەدۋەل: ئۇيغۇر مۇقاملىرىدا ئىشلىتىلىدىغان ئاساسلىق چالغۇلار جەدۋىلى

مۇقاملارنىڭ نامى	تارقالغان رايونى	ئىشلىتىلىدىغان چالغۇلار				ئىزاھات
		كامانچىلىق چالغۇلار	چەكمە چالغۇلار	پۈۋلىمە چالغۇلار	ئۇرغۇلۇق چالغۇلار	
12 مۇقام	قەشقەر ۋىلايىتى	ساتار	قالۇن، راۋاب تەمبۇر	نەي	داپ	ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭلىرىنى ناغرا ـ سۇنايدىمۇ ئورۇنلايدۇ.
	خوتەن ۋىلايىتى	ساتار	قالۇن تەمبۇر	بالىمان	داپ	ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭلىرىنى ناغرا ـ سۇنايدىمۇ ئورۇنلايدۇ.
	ئاقسۇ ۋىلايىتى	ساتار	تەمبۇر دۇتار		داپ	ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭلىرىنى ناغرا ـ سۇنايدىمۇ ئورۇنلايدۇ.
	ئىلى ۋىلايىتى	ئىسكىرىپكا	تەمبۇر دۇتار		داپ	ناخشا ـ ئۇسسۇل ئاھاڭلىرىنى ناغرا ـ سۇنايدىمۇ ئورۇنلايدۇ.
دولان مۇقامى	دولانلار رايونى	دولان غېجىكى	قالۇن دولان راۋابى		داپ	
تۇرپان مۇقامى	تۇرپان ۋىلايىتى	ساتار	تەمبۇر دۇتار		داپ	ناغرا ـ سۇنايدىمۇ پۈتۈن مۇقام ئورۇنلىنىدۇ.
قۇمۇل مۇقامى	قۇمۇل ۋىلايىتى	قۇمۇل غېجىكى	قۇمۇل راۋابى		داپ	ناغرا ـ سۇنايدىمۇ مۇقامنىڭ بۆلەكلىرى ئورۇنلىنىدۇ.

«12 مۇقام»، «تۇرپان مۇقامى»، «قۇمۇل مۇقامى» دا ئاھاڭغا ئەگىشىپ شوخلىتىپ تەڭكەش قىلىش شەكلى قوللىنىلىدۇ، «دولان مۇقامى» غا تەڭكەش قىلىدىغان ئۈچ خىل چالغۇ ئادەتتە ئاساسىي مېلودىيىگە ئاز ئەگىشىپ، ھەر بىرى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا قوشۇمچە مېلودىيە چالىدۇ، «تۇرپان مۇقامى» غا ئادەتتىكى چالغۇلارنى تەڭكەش قىلىشتىن باشقا، تۇرپان رايونىدا يەنە پۈتۈن مۇقامنى ناغرا ـ سۇناي بىلەن ئورۇنلايدىغان ئادەتمۇ بار. قەشقەر ۋە قۇمۇل ۋىلايىتى قاتارلىق رايونلاردا بولسا، ناغرا ـ سۇنايدا «12 مۇقام»، «قۇمۇل مۇقامى» نىڭ ئايرىم بۆلەكلىرىلا ئورۇنلىنىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلاشقا ئىشلىتىلىدىغان تۈرلۈك چالغۇلارنىڭ تولىسىنى ئۇستىلار ياكى ئەل ئىچىدىكى سازەندىلەر شۇ جاينىڭ ئۆزىدىن چىقىدىغان

ماتېرىياللاردا ياسايدۇ، كەسپىي ئۇستىلار تۇرلۇك چالغۇلارنى ياسىغاندا ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ توغرا، سۈپەتلىك، يېقىملىق بولۇشىغىلا ئەمەس، يەنە تاشقى شەكلى-نىڭ كۆركەم بولۇشىغىمۇ ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى قاشتاش، سەدەپلەر بىلەن بېزەيدۇ، چىرايلىق نەقىشلەرنى سالىدۇ، شۇڭا ئۇ ئالاھىدە ئەتىۋارلاپ ساقلاش قىممىتىگە ئىگە.

D. ئېنىق بېكىتىلگەن تارقاتقۇچىلار رويخېتى

نومۇرى	ئىسىم - فامىلىسى	رايونى	كەسپى	يېشى	قايسى مۇقامنى بىلىدۇ	قايسى خىل چالغۇنى چالىدۇ
1	ھۇسەنجان جامى	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	72	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	تەمبۇر قاتارلىقلار
2	مۇساجان روزى	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	78	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	دۇتار قاتارلىقلار
3	قاۋۇل تۇردى	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	70	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	چاڭ قاتارلىقلار
4	ئابلىز شاكىر	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	63	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	تەمبۇر قاتارلىقلار
5	ئوسمان ئەمەت	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	45	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	ساتار قاتارلىقلار
6	تۇرنىسا سالاھىدىن	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	59	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	ساتار قاتارلىقلار
7	رىسالەت ھاپىز	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	59	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	دۇتار
8	داۋۇت ئاۋۇت	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	65	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	راۋاب قاتارلىقلار
9	ئابلا مەجنۇن	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	49	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	دۇتار قاتارلىقلار
10	مەتتىمىن مەتپىلى	ئۈرۈمچى	سەنئەتكار	42	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	داپ
11	مىجىت باقى	قەشقەر	ئەركىن كەسىپ	62	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	ساتار قاتارلىقلار
2	ئابلىز ئايۇپ	قەشقەر	سەنئەتكار	61	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	داپ
13	مىجىت بارات	يەكەن	ئەركىن كەسىپ	81	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	داپ
14	مەمەت شاكىر	خوتەن	كادىر	50	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	تەمبۇر
15	غەيرەت ھەبىبۇللا	خوتەن	ئىشچى	37	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	دۇتار
16	تۇنىياز داۋۇت	كۇچا	قول ھۈنەرۋەن	70	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	تەمبۇر
17	يالقۇن ياقۇپ	ئىلى	سەنئەتچى	52	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	تەمبۇر
18	شەمشىدىن مىجىت	ئىلى	سەنئەتچى	52	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	دۇتار قاتارلىقلار
19	سايىتجان سىدىق	ئىلى	سەنئەتچى	50	«12 مۇقام» (بىر قىسمى)	تەمبۇر
20	ھۇسىيىن يەھيا	مەكىت	دېھقان	65	«دولان مۇقامى»	داپ

21	ئابدۇجېلىل	مەكىت	دېھقان	72	«دولان مۇقامى»	قالۇن قاتارلىقلار
22	ئەخەت توختى	مەكىت	دېھقان	52	«دولان مۇقامى»	دولان راۋابى
23	راخمان قادىر	مەكىت	سەنئەتچى	63	«دولان مۇقامى»	داپ
24	ھەسەن يەھيا	مەكىت	دېھقان	65	«دولان مۇقامى»	دولان غېجىكى
25	سايىم داۋۇت	مارالبېشى	دېھقان	75	«دولان مۇقامى»	دولان غېجىكى
26	سىدىق ئاۋۇت	مارالبېشى	دېھقان	79	«دولان مۇقامى»	دولان غېجىكى
27	ئابدۇقادىر موسا	ئاۋات	دېھقان	58	«دولان مۇقامى»	قالۇن
28	ئۆمەر ئەمەت	ئاۋات	دېھقان	67	«دولان مۇقامى»	داپ
29	ئېزىز ئابلىز	ئاۋات	دېھقان	50	«دولان مۇقامى»	داپ
30	ئابدۇراخمان ئابدۇرېھىم	تۇرپان	دېھقان	46	«تۇرپان مۇقامى» (بىر قىسمى)	تەمبۇر قاتارلىقلار
31	قېيۇم بارات	تۇرپان	دېھقان	50	«تۇرپان مۇقامى» (بىر قىسمى)	دۇتار قاتارلىقلار
32	ئاۋۇت روزىمەت	پىچان	دېھقان	70	«تۇرپان مۇقامى» (بىر قىسمى)	داپ
33	ئىمام ئېزىز	پىچان	دېھقان	60	«تۇرپان مۇقامى» (بىر قىسمى)	سۇناي، ساتار قاتارلىقلار
34	غوجى توختى	توقسۇن	دېھقان	52	«تۇرپان مۇقامى» (بىر قىسمى)	داپ
35	ئەسەت مۇختار	قۇمۇل	دېھقان	66	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	قۇمۇل راۋابى
36	مەتىمىن ئەمەت	قۇمۇل	دېھقان	51	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	قۇمۇل غېجىكى
37	ئابدۇگۇل ناسىر	قۇمۇل	دېھقان	47	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	داپ
38	كېرەم نىزام	قۇمۇل	كادىر	55	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	داپ
39	روزى سوپى	قۇمۇل	كادىر	72	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	قۇمۇل غېجىكى
40	ئەمەت ئىسمايىل	قۇمۇل	دېھقان	68	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	قۇمۇل غېجىكى
41	ئەمەت ئىسمايىل	قۇمۇل	دېھقان	72	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	قۇمۇل غېجىكى
42	قېيۇم يۇنۇس	قۇمۇل	دېھقان	63	«قۇمۇل مۇقامى» (بىر قىسمى)	قۇمۇل غېجىكى

E. مۇقامنىڭ داۋاملىشىش ياكى يوقىلىپ كېتىش ئېھتىماللىقىغا تەسىر كۆرسەتكەن بېسىم ۋە سەۋەبلەر

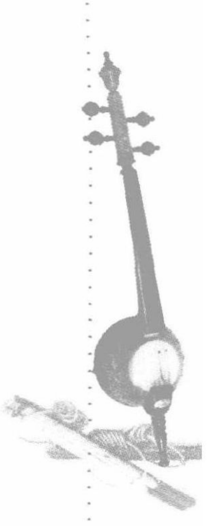
(1) ئىشلەپچىقىرىش شەكلى، تۇرمۇش شەكلى ۋە ئىجتىمائىي يوسۇنلارنىڭ ئۆزگىرىشى، يېقىنقى 20 نەچچە يىلدىن بۇيان قاتناش، خەۋەرلىشىشنىڭ تېز تەرەققىي قىلىشى ۋە بازار ئىگىلىكىنىڭ ھەممە يەرنى ئالا قويماي سىڭىپ كىرىشى، كۆنسايىن ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلىشىش خاھـ

شى شىنجاڭدىكى بوستانلىقلارنىڭ نىسبىي ھالدا يەككە ـ يېگانە، بېكىنمە
تۇرمۇش ھالىتىنى ئىنتايىن زور دەرىجىدە ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۆز ـ ئۆزىنى ئاران
قامدىغۇدەك ھالەتتىكى ئۇششاق دېھقان ئىگىلىكى يوقالماقتا، بوستانلىقلارنىڭ
تاشقى دۇنيا بىلەن ئالاقىسى مىسلىسىز ئاشماقتا، كۈنسايىن زورىيىپ بېرىۋات-
قان ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئالاقە نەچچە مىڭ
يىلدىن بۇيان شەكىللەنگەن مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى تارقىتىش
مېخانىزمىنى تەۋرەتمەكتە. يېقىنقى بىرنەچچە ئەسىردىن بۇيان، جايلاردىكى
ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىكى كەسپىي سەنئەتكارلار بىلەن ئەل ئىچى سەنئەتكارلىرى
بىرلىكتە ۋارىسلىق قىلىپ كېلىۋاتقان ئۇيغۇر مۇقامى دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشىگە
ئەگىشىپ نوقۇل ئەل ئىچىدىكى ۋارىسلىق قىلىشقا ئۆزگىرىپ كەتتى، بىرقەدەر
تارقاق بولغان ئەل ئىچى ”مۇقام گۇرۇپپىلىرى“ يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان
تەدرىجىي پارچىلىنىشقا قاراپ يۈزلەنمەكتە، ئەنئەنىۋى ھېيت ـ ئايەم ۋە مۇرا-
سىملار خەلقنىڭ خاتىرىسىدە كۈنسايىن سۇسلاشماقتا، ”مەشرەپ“، ”بەزمە“
قاتارلىق ئاممىۋى خاراكتېرلىك كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنىڭ ئۆتكۈزۈلۈش
قېتىم سانى جىددىي ئازايماقتا، ئۇيغۇرلارنىڭ ئەل ئىچى ھېيت ـ ئايەم يىغى-
لىشلىرىنىڭ كۆلىمى بارغانسېرى كىچىكلىمەكتە، قاتنىشىدىغان ئادەملەرمۇ
بارغانسېرى ئازايماقتا.

(2) «12 مۇقام» ۋە «تۇرپان مۇقامى» نىڭ قىسمەن تېكىستلىرى ۋە
غەزەللىرى ھازىرقى ئورۇنلىغۇچىلار ۋە تاماشىبىنلار ئاڭلاپ مەنىسىنى چۈشى-
نەلمەيدىغان قەدىمكى چاغاتاي تىلى بولغانلىقتىن، بۇ ئۇنىڭ تارقىلىشىنى ۋە
ئاممىغا كۆرسىتىدىغان تەسىرىنى چەكلىمىگە ئۇچراتماقتا.

(3) زامانىۋى تارقىتىش ۋاستىلىرىنىڭ تۇرمۇشىمىزغا كىرىشى يېڭى
بىر ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ ئېستېتىك ھەۋەس ـ قىزىقىشىنى ئۆزگەرتمەكتە.
ھازىرقى ئۇيغۇر ياشلىرى، ئۆسمۈرلىرىنىڭ مۇقام ھەم مۇقام ۋەكىللىك قىلى-
دىغان ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ قىممىتى ۋە تارىخى ھەققىدە بىلىدىغانلىرىمۇ
بەكمۇ ئاز.

(4) «12 مۇقام» نىڭ تولىمۇ زور ھەجمى ۋە ئورۇنلاشتىكى ئۇزۇنلۇقى
بىلەن كۈنسايىن تېزلىشىپ بېرىۋاتقان تۇرمۇش رىتىمى ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت
مەۋجۇت، كەسپىي سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تىياتىرخانىلاردا قويغان ئويۇنى ۋە
ئاز سانلىق ئادەملەرنىڭ ئاندا ـ ساندا ئېلىپ بارىدىغان ھۇزۇرلىنىش پائالىيىتى-
دىن باشقا، كۈندىلىك تۇرمۇشتا مۇكەممەل ئويۇننى كۆرۈش ناھايىتى تەس
بولۇپ قالدى، شادىيانە ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە مەشرەپنى ۋە
تولىمۇ تەسىرلىك ھېكايە ـ قىسسەلەرنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ”داستان“لارنى
ئادەملەر توپى ئۆز ئېھتىياجىغا ئاساسەن ساقلاپ قالغاننى ھېسابقا ئالمىغاندا،
”چوڭ نەغمە“ ھازىر يوقىلىش گىرداۋىغا بېرىپ قالدى.

3 . زاپاس تۇر تاللاش ئۆلچىمى

A . ئىنسانىيەتنىڭ تالانت بىلەن يارىتىلغان مەشھۇر ئەسىرى بولۇشتەك ئالا-
ھىدە قىممەتكە ئىگىمۇ - ئەمەسمۇ؟

ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ گەۋدىلىك قىممىتى ئاساسلىقى تۆۋەندىكى مۇنداق بىر
نەچچە تەرەپتە ئىپادىلىنىدۇ:

(1) ئۇيغۇر مۇقامى ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ مەشھۇر ۋەكىلى،
ئاۋام ۋە مەدەنىيەت خادىملىرىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى، ئۇ مىللەت-
نىڭ مۇھەببەت ھېسسىياتى ۋە يۈرەك ساداسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئۇنىڭ
ھەممىلا يېرىدىن ئۇيغۇرلارنىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇل جەھەتتىكى تالانتى ۋە ئىقتىدا-
رى چاقناپ تۇرىدۇ.

(2) ئۇيغۇر مۇقامى مىللىي مۇزىكىنىڭ كاتتا مۇۋەپپەقىيىتىنى ئۆزىگە
مۇجەسسەملىگەن بولۇپ، ئۇنىڭ ئەل ئىچىدىكى مۇزىكا، ئۇسسۇل، ئىسلام
دىنىنىڭ ئەدەپ، قائىدە - يوسۇنى ھەم تەبىئەتكە چوقۇنۇش مۇراسىمىدىكى
مۇزىكا، ئۇسسۇللار بىلەن قاتمۇقات مۇناسىۋىتى بار، ئۇ ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ
ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىلىك ۋەكىللىك ئەسىرى.

(3) ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ تېكىستلىرى ئىچىدە ئەل ئىچىدىكى بېيىت -
قوشاقلارمۇ، ئوتتۇرا ئەسىردە ياشىغان پېشۋالارنىڭ شېئىر - نەزمىلىرىمۇ بار.
بۇنىڭ ئالدىنقىسى ئۇيغۇر ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ مېغىزى، كېيىنكىسى تارىختى-
كى چاغاتاي دەۋرى ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىلى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قەدىمكى ۋە
ھازىرقى ئۇيغۇر مىللىي ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىشنىڭ مۇھىم ھۆججەتلىرى
ھېسابلىنىدۇ.

(4) ئۇيغۇر مۇقامى شەرق بىلەن غەرب ئوتتۇرىسىدىكى مۇزىكا، ئۇسسۇل
مەدەنىيىتىنى ئالماشتۇرۇشنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە، ئوخشاش بولمىغان ئادەم-
لەر توپىنىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇل مەدەنىيىتى ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا تارقىلىش،
تەسىر كۆرسىتىش، سىڭىشىش تارىخىنى خاتىرىگە ئالغان ۋە ئىسپاتلىغان.

(5) ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلاۋاتقان ئەل ئىچى سەنئەتكارلىرىنىڭ نەق
مەيداندىكى ئىجادىي ماھارىتى ئۇلارنىڭ ئەڭ سەممىي قەلب ھېسسىياتىنىڭ
ئىزھارى، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ تالانت ئۈچقۇنىنىڭ شانلىق ناماياندىسى.

(6) ئۇيغۇر مۇقامى جۇڭگونىڭ خەن، تاڭ دەۋرىدىكى ”غەربىي يۇرت چوڭ
نەغمىسى“نىڭ نۇرغۇن ئامىللىرىنى ئۆزىگە سىڭدۈرگەن، قوبۇل قىلغان بولغاچ-
قا، تا ھازىرغا قەدەر، «12 مۇقام» نىڭ ھەربىر يۈرۈش مۇقامىنىڭ يادرولۇق
قىسمى يەنىلا ”چوڭ نەغمە“ دەپ ئاتالماقتا، ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئاھاڭ گەۋدىسى-
دە بىر خىل كۆيىنى دەۋر قىلغان ئۆزگەرمەس مېلودىيىلىك قۇرۇلما شەكلىمۇ،
كۆپ خىل كۆيىنى ئاساس قىلغان چاتما مېلودىيىلىك قۇرۇلما شەكلىمۇ بار

بولۇپ، بۇ جۇڭگونىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك مۇزىكا مەدەنىيىتى بىلەن بولغان زىچ ئالاقىسىنى نامايان قىلىپ بېرىدۇ، شۇڭا، ئۇ دۇنيانىڭ مۇقام سەنئىتى خەزىنىسىدە تەڭداشسىز قىممەتكە ئىگە.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇيغۇر مۇقامى ئۇيغۇر خەلقى تالانت بىلەن ياراتقان مەشھۇر ئەسەر ھېسابلىنىدۇ.

B. مۇناسىۋەتلىك مەھەللە، رايوننىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسى ياكى مەدەنىيەت تارىخى بىلەن بولغان مەنبە مۇناسىۋىتى ھەم دەرىجىسى قانداق؟

ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ پەيدا بولۇشى، تەرەققىي قىلىشى ۋە ئەڭ ئاخىرىدا مۇكەممەللىششى ناھايىتى ئۇزاق تارىخىي جەرياننى بېشىدىن كەچۈرگەن بولۇپ، ئۇ ئۇيغۇرلارنىڭ مىللەت تارىخى، مەدەنىيەت تارىخى، سەنئەت تارىخى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان، ئۇ بۇ مىللەتنىڭ، بۇ رايوننىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسىنى ئومۇميۈزلۈك، مۇكەممەل، جانلىق گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئالايلۇق، "غەربىي يۇرت چوڭ نەغمىسى"گە ئوخشاش، ئۇيغۇر مۇقامىمۇ ناخشا، ئۇسسۇل مۇزىكىسى، نەغمە مۇزىكىسى دېگەن ئۈچ خىل ژانىرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بىر خىل چوڭ تىپتىكى يۈرۈشلەشكەن ئاھاڭ بولۇپ، "چاچما، ئاستا، ئوتتۇراھال، تېز، چاچما"دىن ئىبارەت قۇرۇلما ئەندىزىسىگە ۋە "مۇڭلۇق، يېقىملىق، شوخ، قىزغىن، مۇڭلۇق" بولۇشتەك كەيپىيات ئۆزگىرىش ئەندىزىسىگە ئەمەل قىلغان. بۇنىڭدىن تولۇق ئىنتېرۋال، بەش گرادۇسلۇق ماسلىششچان ئىنتېرۋال ۋە $\frac{1}{4}$لىك ئاغما ئاۋاز ئىشلىتىشتىن باشقا، يەنە بەزى ئوخشاش ياكى ئوخشاشلىقى ئىگە، ئۆزگەرتىلگەن چالغۇلارنى ئىشلىتىپ، بۇ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى روشەن ۋارىسلىق مۇناسىۋىتىنى ئىپادىلىگەنلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدىكى ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا، تېكىست ۋە ئۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەلنەغمە، تىياتىر ئامىللىرى زامانىمىزدىكى ئۇيغۇر مەدەنىيەت، سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ مۇھىم خام ماتېرىيالى (سۆزنى) ھېسابلىنىدۇ.

C. مۇناسىۋەتلىك مىللەت ھەم مەھەللە، رايون مەدەنىيىتىنىڭ مەدەنىيەت خۇسۇسىيىتىنى بېكىتىپ بېرىش رولىنى ئوينىيالامدۇ - يوق؟ ئۇنىڭ ئىلھام ۋە مەدەنىيەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئالماشتۇرۇشنىڭ مەنبەسى، ھەرقايسى مىللەتلەرنى ۋە ھەرقايسى مەھەللە، رايونلارنى ئۇيۇشتۇرۇش شەكلى بولۇش جەھەتتىكى مۇھىملىقى قانداق؟ ئۇ مۇناسىۋەتلىك مەھەللە، رايونلاردا زامانىمىزدىكى قانداق مەدەنىيەت بولۇش رولىنى ۋە ئىجتىمائىي رولىنى جارى قىلدۇردى؟

ئۇيغۇر مۇقام مۇزىكىسىدا بىر تەرەپتىن بەش ئاۋازنى ئاساس قىلىدىغان ئاھاڭلارمۇ، ئۆزگەرمە يەككە ئاۋاز ئالاھىدىلىكىمۇ، تەڭسىز ئۇداردىكى ئۆزگەرمە مېلودىيىمۇ، مۇزىكا قۇرۇلمىسىدا بىر خىل كۆينى دەۋر قىلغان ئۆزگەرمە

مېلودىيىلىك قۇرۇلما شەكلىمۇ، كۆپ خىل كۈينى ئاساس قىلغان چاتما مېلو-
دىيىلىك قۇرۇلما شەكلىمۇ بار بولۇپ، بۇ ئامىللار جۇڭگو مۇزىكىسىنىڭ
ئاساسىي ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇيغۇر
مۇقاملىرىدا كۈي شەكلى كۆپ خىل ئۆزگىرىشكە ئىگە بولۇش، تۆتتىن بىرلىك
ئاۋاز كۆپ بولۇش، رىتىم ئۇدارلىرى مۇرەككەپ بولۇش، مېلودىيىسى پەۋقۇل-
ئاددە يۇقىرى ۋە جۇشقۇن بولۇشتىن ئوتتۇرا ئاسىيا، جەنۇبىي ئاسىيا، غەربىي
ئاسىيا، شىمالىي ئافرىقىنىڭ مۇزىكا تەسىرىنىمۇ بايقاش مۇمكىن. بۇنداق
"كۆپ مەنبەنى بىر گەۋدىلەشتۈرۈش"تەك "ئەبجەش"لىك دەل قەدىمدىن تارتىپلا
غەربىي يۇرت مەدەنىيىتى بىلەن ئۇيغۇر مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتى ئۆزئارا
بىرىككەنلىكىنىڭ مەركەزلىك گەۋدىلىنىشى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ تەبىئەت، جەم-
ئىيەت، تارىخنىڭ ئۆزگىرىشى ئىچىدە تۇرغان يەرلىك ئاددەملەرنىڭ تۇرلۇك
ھېس - تۇيغۇ، تەسىراتلىرىنى، ئۇلارنىڭ تەبىئەتكە ئېتىقاد قىلىش، پېشانىسى-
گە پۈتۈلگەن تەقدىر - قىسمەتكە شۈكۈر - قانائەت قىلىشتەك مەنىۋى سۈپەت
ئالاھىدىلىكىنى، گۈزەل، شېرىن مۇھەببەت، بەختىيار تۇرمۇشقا بولغان سەمى-
مىي ئىنتىلىشىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، شۇ جايدىكى كىشىلەرنىڭ مىللىي ئۇيۇ-
شۇش كۈچىنى گەۋدىلەندۈرۈش ۋە كېيىنكى ئەۋلادلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈ-
رۈشتىكى مۇھىم ۋاسىتىسى بولۇپ قالغان. قائىدە - يوسۇن مۇراسىملىرى
ۋە ھېيت - ئايەملەرگە بېغىشلانغان يىغىلىشلاردىكى ئۇيغۇر مۇقام "سۆز -
ئىبارە"لىرىنىڭ "ئويغىتىش" رولى شۇ جايدىكى خەلقنىڭ ئۆز مەدەنىيىتىنى
تونۇش، مىللەتلەر ئىتتىپاقىنى قوغداشتا، باشقا نەرسە ئورنىنى باسالمايدىغان
مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. مەدەنىيەت ھوقۇقى تۇسىگە ئىگە بۇ سۆز - ئىبارىلەر
سېستىمىسى ئۇيغۇرلارنىڭ ئېستېتىك پسىخىكىسىنى چۈشىنىشنىڭ ئەڭ مۇھىم
ئاساسىغا، مىللەتنىڭ مەنىۋىيىتىنى باغلاپ تۇرىدىغان بەلۋاغقا ئايلانغان. ئۇيغۇر
مۇقامى ئىجتىمائىي تۇرمۇش بىلەن زىچ بىرلىشىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ بۇ
مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ئېستېتىكىسى ھەققىدىكى ئۆزگىچە ئىنتىلىشىنى مەركەز-
لىك گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىپ، ھەرقايسى قاتلامدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ قەلبىدە مۇ-
قەددەس، ئالىيجاناب ئورۇندا تۇرىدۇ.

20 - ئەسىرنىڭ 30 - يىللىرىدىن باشلاپ، ئۇيغۇر مۇقامى ناخشا،
نەغمە، ناخشا - ئۇسسۇل، ئەلنەغمە، تىياتىر قاتارلىق ئىپادىلەش شەكىللىرىدە
ئۈزلۈكسىز سەھنىگە ئېلىپ چىقىلىپ، ئومۇمىيۈزلۈك ئالقىشقا ئېرىشتى. گەر-
چە مۇقام ھازىرقى مەدەنىيەت تۇرمۇشىدا كۈندىن - كۈنگە چەتتە قېلىشقا قاراپ

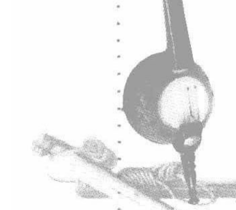
يۈزلىنىۋاتقان بولسىمۇ، بىراق، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ سىمۋولى بولغان ئۇنىڭ مەرتىۋىسى ۋە ئۇنىڭغا چېتىشلىق مەدەنىيەت شان ـ شەرىپى بارغانسېرى يۇقىرىلىماقتا، بۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە بولغان ھۆرمىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

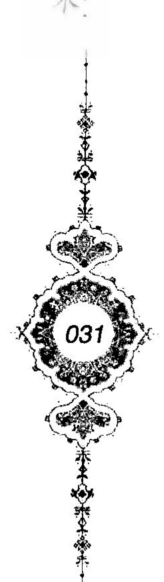
D. ئۇنىڭدىكى ماھارەتنىڭ قوللىنىلىشى ۋە تېخنىكا ئىقتىدارىدىن نامايان بولىدىغان قالتىسلىق

ئۇيغۇر مۇقامى جەھەتتىكى مەشھۇر سەنئەتكار تۇردى ئاخۇن باشقىلاردىن ئېشىپ چۈشىدىغان ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارىغا ۋە مۇزىكا تالانتىغا ئىگە بولۇپ، ئۇ «12 مۇقام» نىڭ بارلىق مېلودىيىسىنى ۋە نەچچە مىڭ مىسرالىق ناخشا تېكىستىنى يادقا ئېيتىپ بېرەلەيتتى، تاڭ ئاتقۇچە ناخشا ئېيتالايتتى. ئۇنىڭ ھەربىر قېتىملىق ناخشىسى، نەغمىسىدىن نەق مەيداندىكى قالتىس ماھا- رىتى چاقناپ تۇراتتى. ئۇ ناخشا ئېيتقان چاغدىكى ئاۋاز دائىرىسىنىڭ كەڭلىكى ئىككى ئىنتېرۋالدىن ئېشىپ كېتەتتى.

ئۇيغۇر مۇقام ئۇسسۇلىدىكى چەبدەسلىك، پىرقىراش، سەكرەش، پەرۋاز قىلىش، مۆرە ئوينىتىش، قەدەم يۆتكەش، بويۇن ئېتىش، بېغىش ئوينىتىش، چاچ تاشلاش ھەم يورغىلاش ئۇسۇلى، شەكىل ئۆزگەرتىش جەھەتتىكى تۈرلۈك ماھارەتلەر ۋە ئىنچىكە چىراي ئىپادىسى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى، ئۇيغۇرلار- نىڭ قەدىمدىن تارتىپ داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان "ناخشا ـ ئۇسسۇلغا ماھىر"لىق ئەنئەنىسىنى نامايان قىلىپ بېرىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ئورۇنلاشتا كامانچىلىق چالغۇلار، چەكمە چالغۇلار، پۈۋلىمە چالغۇلار، سوقما چالغۇلار ئىشلىتىلگەن. تۈرى، خىلى ئوخشاش بول- مىغان مانا بۇ چالغۇلارنى ئىجاد قىلىش ۋە ياساش ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئىجادچانلىق تالانتى ۋە ئىقتىدارىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئوخشاش بولمىغان چالغۇلارنى گۈرۈپپىلاش، مۇرەككەپ بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى ئىدارە قىلالايدىغان ئەنە شۇ مىللەتتىلا بولىدىغان تۇغما سەنئەت تالانتىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. مانا شۇ چالغۇلارنى چېلىشتا نامايان قىلىدىغان ئاجايىپ يۇقىرى، كاتتا ماھارەت سەنئەتكارلارنىڭ ئۆز تالانتىنى نامايان قىلىدىغان تېخىمۇ ئۆزگىچە ماكان. نۇرغۇن چالغۇلار مۇزىكا پۇرىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئىپادىلەشكە ئىنتىلىش ۋە چېلىش داۋامىدا گۈل قوشۇپ مۇزىكىنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇش ئارقىلىق مانا بۇ سەنئەت تۈرىنى ئاجايىپ كۈچلۈك بەدىئىي تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ۋە جەزبىدارلىققا ئىگە قىلغان، شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ ئۇنىڭ پۈتۈن

شىنجاڭدا داڭ چىقىرىپ، ئۆزاققىچە تارقىلىپ يۇرۇشىدىكى مۇھىم ئامىللارنىڭ
بىرى.

E. ئۇنىڭ ھازىر مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە نىسبەتەن ئۆزگىچە شاھىتلىق قىممىتى بار

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى بوستانلىقتىكى دېھقانچىلىق ئىگىلىكىنى ئۆزىگە
ئۇل قىلىغان بولۇپ، مانا شۇ خىلدىكى مەدەنىيەتنىڭ تىپىك ۋەكىلى، شۇنداقلا
ئۇيغۇرلارنىڭ ھازىر مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان مەدەنىيەت ئەنئەنىسىنىڭ ئەڭ
مۇھىم تەركىبىي قىسمى. ئۇيغۇر مۇقامىدىن جۇڭگودىكى ئوتتۇرا تۇزلەڭلىك
مۇزىكىسى ۋە قۇملۇقنىڭ شىمالدىكى يايلاق مۇزىكىسى ئامىللىرىنىمۇ، ئوتتۇرا
ئاسىيا، جەنۇبىي ئاسىيا، غەربىي ئاسىيا، شىمالىي ئافرىقا قاتارلىق دۆلەت،
رايونلار مۇزىكىسىنىڭ تەسىرىنىمۇ كۆرگىلى بولىدۇ، ئۇ شەرق بىلەن غەرب
ئوتتۇرىسىدىكى "يىپەك يولى مۇزىكا مەدەنىيىتى"نى ئۆزئارا بىرىكتۇرۇشنىڭ
ئۆزگىچە شاھىتى، شۇنداقلا كۆپ مەنبە بىر گەۋدىگە مۇجەسسەملەنگەن جۇڭخۇا
مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭگۈشتىرى. ئۇيغۇر مۇقامىغا تەڭكەش قىلىنىدىغان چالغۇلار
ئۇقىرىدا بايان قىلىنغان مانا بۇ كۆزقاراشنىڭ ئەڭ ياخشى مىسالى بولالايدۇ،
قۇمۇل غىجەكنى مىسالغا ئالساق، ئۇ يەنە "خۇخۇزا" دەپمۇ ئاتىلىدۇ، ياسىلىش
شەكلى جۇڭگونىڭ ئوتتۇرا تۇزلەڭلىك رايونىدا تارقالغان ئېرخۇ، سىخۇ قاتار-
لىق كامانچىلىق چالغۇلارغا ئوپمۇ ئوخشاش دېگۈدەك، ئەمما ئۇنىڭغا يەنە جەنۇ-
بىي ئاسىيا، غەربىي ئاسىيا قاتارلىق جايلاردا ئومۇميۈزلۈك قوللىنىلىدىغان
رېزونانس تارىسى سەپلەنگەن، بۇ ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ
ئوتتۇرا تۇزلەڭلىك ھەم غەربىي رايون، شۇنداقلا ئوتتۇرا ئاسىيا، جەنۇبىي
ئاسىيا، غەربىي ئاسىيا، شىمالىي ئافرىقا مۇزىكا مەدەنىيىتىنى ئۆزىگە سىڭدۇ-
رۇشتەك خۇسۇسىيىتىنى گەۋدىلەندۇرۇپ بېرىدۇ.

ئوخشاش بولمىغان رايونلاردىكى ئۇيغۇرلار ئاممىسىنىڭ ئۇيغۇر مۇقامى
ئورۇنلىنىدىغان تۇرلۇك سورۇنلاردا كىيىدىغان كىيىم ـ كېچەكلىرىمۇ ئوخ-
شاش ئەمەس. بۇنىڭ ئىچىدە ياقىسىز تون، ياندىن ئىزمىلىنىدىغان تون،
كۆڭلەك، تۇرلۇك دوپپا، تۇماق، قالپاق قاتارلىقلار بار بولۇپ، ئادەمنىڭ
كۆزىنى ئالاچەكمەن قىلمۇېتىدۇ. قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ كىيىم ـ كېچەك، بې-
زەكلىرىنىڭ تولىسى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭكىگە يېقىنراق كېلىدۇ، قۇمۇل، ئىلى
رايونلىرىدا بولسا خەنزۇ، مانجۇ، موڭغۇل قاتارلىق مىللەتلەرنىڭكىگە ئوخشاپ-
راق كېتىدىغان ئۇيغۇر قەدىمكى كىيىم ـ كېچەكلىرى، بېزەكلىرىنى كۆپرەك

ئۇچراتقىلى بولىدۇ. ئوتتۇرا ياش، ياشانغان ئۇيغۇر ئاياللىرى مانا بۇ ئىپسىل كىيىم - كېچەك ۋە بېزەكلىرىنى ئادەتتە ئەتىۋارلاپ ساقلاپ، مەشرەپكە ئوخشاش تەنتەنىلىك سورۇنلاردا ئالاھىدە سۆلەت بىلەن كىيىپ چىقىپ، ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ئورۇنلىنىشىغا ئۆزگىچە گۈزەل، دەبدەبىلىك تۈس قوشىدۇ.

F. ئۇيغۇر مۇقامى قوغداش ۋە ئاسراش تەدبىرى كەمچىل بولۇش ياكى ئىسلاھات مۇساپىسىنىڭ تېز بولۇشى ياكى شەھەرلەشتۈرۈش ياكى باشقا مەدەنىيەتنىڭ سىڭىپ كىرىشى تۈپەيلىدىن يوقىلىپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە

ئۇيغۇر مۇقامى ئەل ئىچى سەنئىتى ۋە كلاسسىك سەنئەت خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئۇنىۋېرسال سەنئەت شەكلى، بولۇپمۇ «12 مۇقام» نىڭ "چوڭ نەغمە" قىسمى ئاساسلىقى جەمئىيەتنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدا تارقالغان بولۇپ، كلاسسىك مۇزىكا ئارىسىدىكى قىممەتلىك ئەسەر ھېسابلىنىدۇ. مىلادىيە 17 - ئەسىردىن كېيىن، شىنجاڭدا جەڭ - جېدەللەر توختىماي داۋاملىشىپ، جەمئىيەت ئۆزلۈكسىز بوران - چاپقۇن، داۋالغۇش ئىچىدە تۇرغانلىقتىن، ئىقتىساد بىر ئىزدا توختاپ قېلىپ ئىگىلىك خارابلاشتى. بۇنىڭ بىلەن يۇقىرى قاتلام جەمئىيەتتىكىلەر ئۆز ھالەكچىلىكى بىلەنلا بولۇپ كەتكەنلىكتىن، ئىلگىرى "يىپەك يولى"دا شان - شۆھرەت قازانغان مۇزىكا، ئۇسسۇل مەدەنىيىتى بارا - بارا كاساتچىلىققا ئۇچرىدى. بۇنىڭ بىلەن «12 مۇقام» نىڭ جەۋھەر قىسمى بولغان "چوڭ نەغمە" يوقىلىش گىردابىغا بېرىپ قالدى. مىلادىيە 20 - ئەسىرنىڭ 40 - يىللىرىغا كەلگەندە، ئۇنى مۇكەممەل، تولۇق ئۆگىنىپ بىرەلەيدىغان سەنئەتكارلاردىن پەقەت بارماق بىلەن سانىۋالغۇدەكلا ئادەملەر قالغانىدى.

1951 - يىلى، ھۆكۈمەت ئۆز ۋاقتىدا تەدبىر قوللىنىپ، تۇردى ئاخۇن قاتارلىق ئۇيغۇر مۇقام پېشۋالىرى ئورۇنلىغان «12 مۇقام» نى زەربىدارلىق بىلەن ئۈنئالغۇغا ئېلىۋالدى. 1966 - يىلدىن 1976 - يىلغىچە جۇڭگو 10 يىللىق "مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى"نى باشتىن كەچۈردى. بۇنىڭ بىلەن ئۇيغۇر مۇقامىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان جۇڭگودىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىمۇ ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. 1978 - يىلدىن كېيىن، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت ھەم باشقا ئىجتىمائىي تەشكىلاتلار ئەل ئىچى مەدەنىيىتىنى كەڭ كۆلەمدە توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش، تەرجىمە قىلىش خىزمىتىنى يېڭىۋاشتىن باشلىدى. جۇڭگو مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى، جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىرلىشىپ ئىشلىگەن «جۇڭگو مىللىي خەلق مۇزىكا مۇجەسسەمى» ۋە «جۇڭگو مىللىي خەلق ئۇس-

سۇللىرى مۇجەسسەمى» قاتارلىق خىزمەتلەر بۇ ئىشنىڭ ئىلىپ بېرىلىشىغا كۈچلۈك تۈرتكە بولدى. گەرچە ئۇيغۇر مۇقامىغا ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى قوغداش خىزمىتى هازىر دىققەت ـ ئېتىبارغا سازاۋەر بولغان بولسىمۇ، ئەمما، ئۇنىڭ يوقىلىپ كېتىش خەۋپىگە دۇچار بولۇش ۋەزىيىتىنى ئۆزگەرتىش يەنىلا ناهايىتى تەس بولماقتا. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، پۈتۈن يەر شارىنىڭ ئىقتىسا-دىنى بىر گەۋدىلەشتۈرۈش مۇساپىسىغا يانداش هالدا، شەهەرلەشتۈرۈش، سانا-ئەتلەشتۈرۈش بىلەن تەڭ باش كۆتۈرگەن ۋە گۈللىنىۋاتقان تۈرلۈك مودا مەدەنى-يەتلەر بىر خىل يېڭى هوقۇقلۇق تىلغا ئايلىنىپ، هەرقايسى ئۇيغۇر مەهەللە، رايونلىرىنى قاپلاپ، ئۇيغۇر مۇقامى قاتارلىق ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە كۈچلۈك زەربە بەرمەكتە.

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى نۆۋەتتە دۇچ كېلىۋاتقان ئاساسىي قىيىنچىلىق:

(1) ئىختىساس ئىگىلىرى ئىنتايىن كەمچىل

شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلار ئولتۇراقلاشقان هەرقايسى رايونلاردا ئۇيغۇر مۇقا-مىنى ئورۇنلايدىغان سەنئەتكارلار بارغانسېرى ئازلاپ كېتىۋاتىدۇ، بولۇپمۇ «12 مۇقام» نىڭ هەربىر يۈرۈش مۇقامى ئىچىدىكى يادرولۇق قىسمى هېسابلان-غان ”چوڭ نەغمە“ نىڭ هەجمى چوڭ، ئۇزۇن، قۇرۇلمىسى مۇرەككەپ، قىس-مەن ناخشا تېكىستلىرىغا ئادەملەرنىڭ چۈشەنمىكى تەس بولغان چاغاتاي تىلى سەپلەنگەن بولغاچقا، تارقىتىش، ئۆگىنىش بىرقەدەر تەس بولماقتا، شۇنىڭ ئۈچۈن، ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى تولۇق ئوقۇيالايدىغان سەنئەتكارلارنى تېپىش هازىر ناهايىتى تەس بولۇپ قالدى. ئۇيغۇر مۇقام سەنئەتكارلىرى نىسبىي هالدا كۆپرەك مەركەزلەشكەن قەشقەر ۋىلايىتىنى ئالساق، تۇردى ئاخۇن، قاسىم ئاخۇن، ئۆمەر ئاخۇن قاتارلىق «12 مۇقام» نى تولۇق ئورۇنلىيالايدىغان بىر تۈركۈم «مۇقامچى» لار ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، 20 ـ ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدىن 80 ـ يىللىرىغىچە بولغان ئارىلىقتا ۋاپات بولدى. 20 ـ ئەسىرنىڭ 80 ـ يىللىرىدا، بىر نەچچە مۇقامنىڭ ”چوڭ نەغمە“ مۇزىكىسىنى ئورۇنلىيالاي-دىغان خالىق هاجى، مىجىت باقى قاتارلىق بىر نەچچە ئىزباسار بار-لىققا كەلگەنىدى. 2003 ـ يىلى خالىق هاجى تازا بارانىغا يەتكەن مەزگىلدە بەك بالدۇر ئالەمدىن ئۆتتى. مىجىت باقىمۇ يېرىم پالەچ بولۇپ، كامانچە تارتىپ، ساز چالالمايدىغان بولۇپ قالدى. هازىر قەشقەر ۋىلايىتىدىن بەزى داستانچى ۋە نەغمىچىلەرنىلا تاپقىلى بولىدۇ، ”چوڭ نەغمە“ نى ئورۇنلىيالايدىغان

مۇقامچىلارنى تاپماق بولسا بەك تەس.

1980 ـ يىلىدىن كېيىن، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا ئارقا ـ ئارقىدىن "مۇقام ئۆگىنىش گۇرۇپپىسى"، "شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى" ۋە "شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ مۇقام ئۆگىنىش سىنىپى" قۇرۇلۇپ، بىر تۈركۈم كەسپىي ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرى «12 مۇقام»نى ئۆگىنىشكە باشلىدى. ئەمما، ھازىرقى زامان جەمئىيىتىدە ئومۇميۈزلۈك ھالدا "كىتاب بويىچە تارقىتىش" شەكلى قوللىنىلىۋاتقان، يەنە كېلىپ مۇقامنىڭ ناخشا تېكىستلىرى كۆپ قېتىم ئۆزگەرتىلگەن، تۈزىتىش كىرگۈزۈلگەن بولغاچقا «12 مۇقام»نى توغرا، تولۇق ئورۇنلىيالايدىغان ئادەم تېخى چىقمىدى، «دولان مۇقامى»، «تۇرپان مۇقامى»، «قۇمۇل مۇقامى»نى تولۇق ئورۇنلىيالايدىغان سەنئەتكارلارمۇ ئاران بىرنەچچەيلەن قالدى، شۇنداقلا ياشقا چوڭ بولۇپ كەتتى.

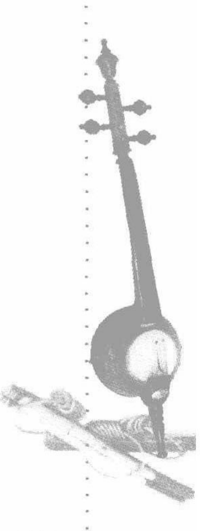
خەلق سەنئەتكارلىرىنىڭ نوقۇل ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ئورۇنلاشقا تايىنىپ جان باقمىقى ناھايىتى تەس، گەرچە يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بەزى جايلاردىكى يەرلىك ھۆكۈمەتلەر ئاز قالغان سەنئەتكارلارغا ئىقتىسادىي جەھەتتە قوشۇمچە ياردەم بېرىۋاتقان بولسىمۇ، بىراق، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى يەنىلا بىرقەدەر تۆۋەن، بۇنداق ئەھۋال مانا بۇ سەنئەتنىڭ ئەل ئىچىدە تارقىلىشىغا ئېغىر تەسىر يەتكۈزۈۋاتىدۇ.

(2) ئاھاڭلار تولۇق، مۇكەممەل رەتلەنمىدى

تۈردى ئاخۇن قاتارلىق مۇقام پېشۋالىرى بىزگە قالدۇرغان «12 مۇقام» نىڭ ئۈنئالغۇ نۇسخىسىغا قارىغاندا ئەڭ ئاز بولغاندىمۇ تۆت يۈرۈش مۇقامدا چۈشۈپ قالغان، كەم قالغان جايلارنىڭ بارلىقى روشەن. ھازىر نەشر قىلىنغان بىرنەچچە خىل ئۇيغۇر مۇقاملىرىنىڭ ھەممىسىدە "مۇزىكىسى بىلەن نوتىسىنى تەڭ ئىشلەش" ئىشقا ئاشۇرۇلمىدى. تۈرلۈك ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىشقا لايىق ئىشەنچلىك كىتابنى ئىشلەپ چىقىشقا توغرا كېلىدۇ.

(3) ئۈن، سىن ماتېرىياللىرىنى ساقلاش ۋاستىسى قالاق

1951 ـ يىلى قۇتقۇزۇش خاراكتېرىدىكى ئۈنئالغۇغا ئېلىش خىزمىتى داۋامىدا، ئىشلىتىلگىنى پولات سىملىق ئۈنئالغۇ ئىدى. 1980 ـ يىلىدىن كېيىنكى تەكشۈرۈش، رەتلەش ۋە تولۇقلاپ ئۈنئالغۇغا ئېلىشتا، ئاساسلىقى تەقلىدىي سىگناللىق ئاپپاراتلار قوللىنىلدى. نۆۋەتتە دەسلەپكى مەزگىللەردىكى ئۈن، سىن ماتېرىياللىرىنى كۆپ خىل شەكىلدە، باشقا جايلاردا ساقلاشقا قۇلايلىق بولۇش ئۈچۈن، ئۇنى رەقەملىك سىستېمىغا ئالماشتۇرۇش ئىنتايىن جىددىي زۆرۈر بولۇۋاتىدۇ.

(4) ئاۋام ۋە جەمئىيەتتىكى كەسپىي ئورگانلار ئۇيغۇر مۇقامىغا ۋارىسلىق قىلىشنى جىددىي تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. ئەمما، كۈچلۈك مالىيە ياردىمى ۋە قوغداش ۋاستىسى ئىنتايىن كەمچىل بولماقتا

يېقىنقى 20 نەچچە يىلدىن بۇيانقى جەمئىيەت فورماتسىيىسى ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈلمىسىنىڭ تېز سۈرئەتتە ئۆزگىرىشى نەتىجىسىدە پايدا - مەنپەئەت جەھەتتە بۇرنىنىڭ ئۈچىنىلا كۆرىدىغان ئەھۋال ئومۇميۈزلۈك ھالەتكە ئايلاندى. بۇنداق ئىجتىمائىي كەيپىيات پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ئەھمىيەت بېرىشىگە ھەم ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ نىسبىي مۇقىملىقىنى ساقلاشقا ۋە ئۇنى يىلدىن - يىلغا جۇغلاشقا پايدىسىز. ئىقتىسادىي تەرەققىياتتىكى "پۇلغا بېرىلىش" جەمئىيەتنى ئوڭايلا "ئېسىنى يوقىتىدىغان" ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويىدۇ.

4. باشقۇرۇش

A. مەدەنىيەت ماكانىنى ياكى مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلىنى قوغداش، ساقلاش، جانلاندۇرۇشنى ئاساسلىق باشقۇرىدىغان بىر ياكى بىرقانچە تەشكىلات

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى (جۇڭگو شىنجاڭدىكى مەدەنىيەت، سەنئەتنى باشقۇرۇشقا مەسئۇل ھۆكۈمەتنىڭ مەمۇرىي ئورگىنى)؛

شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى؛

شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى؛

شىنجاڭ مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى.

B. شەخسنىڭ ياكى مەھەللە، رايوننىڭ خاھىشى، ئارزۇسى بويىچە، مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلىنى ياكى مەدەنىيەت ماكانىنى جانلاندۇرۇش جەھەتتە قوللىنىلغان تەدبىرلەر

(1) قانۇنىي تەدبىرلەر: «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئاساسىي قانۇنى»دا مىللىي مەدەنىيەتكە ھۆرمەت قىلىش، ۋارىسلىق قىلىش، قوغداش ۋە ئۇنى جانلاندۇرۇشقا دائىر بەلگىلىمىلەر ئېنىق بېكىتىلگەن، جۇڭگودىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئۇيغۇر مۇقامىغا ئوخشاش ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنى قوغداش خىزمىتىنىڭ ئورنى قانۇن شەكلىدە ئېنىق تۇرغۇزۇلغان.

(2) مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلىدىن كەلسە - كەلمەس پايدىلىنىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن قوللىنىلغان قانۇنلۇق قوغداش تەدبىرلىرى

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەسەر ھوقۇقى قانۇنى»، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەسەر ھوقۇقى قانۇنىنى يولغا قويۇش نىزامى»، «جۇڭ-

خۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەل ئىچى مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ
ئەسەر ھوقۇقىنى قوغداش نىزامى» (تۈزۈلۈۋاتىدۇ) ، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇ-
رىيىتىنىڭ ئەل ئىچى مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى قوغداش قانۇنى» (تۈزۈلۈ-
ۋاتىدۇ) .

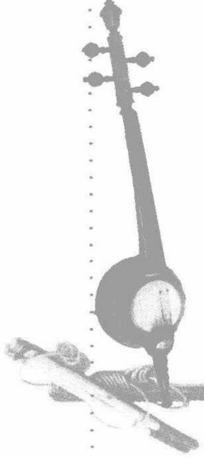
(3) بۇ كەسپ بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ تېخنىكىسى، ماھارىتىنى قوغداش
ئۈچۈن قوللىنىلغان قانۇن مۇھاپىزىتى ياكى باشقا قوغداش تەدبىرلىرى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا 1988 ـ يىلى «ئۇيغۇر مۇقامى تەتقىقات
ئىلمىي جەمئىيىتى» قۇرۇلدى. 1990 ـ يىلدىن كېيىن، شىنجاڭدىكى بىر
قىسىم يەرلىك ھۆكۈمەتلەر ئەل ئىچىدىكى سەنئەتكارلارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈ-
رۈشكە باشلىدى ھەم ئۇلارغا ئايمۇ ئاي تۇرمۇش ياردەم پۇلى بېرىش ياكى
ئىجتىمائىي سۇغۇرتا سىستېمىسىغا كىرگۈزۈش قاتارلىق شەكىللەردە يار ـ
يۆلەكتە بولدى. بۇ خىزمەتلەر ھازىرغىچە داۋاملىق ئىشلىنىۋاتىدۇ.

(4) تېخنىكا، ماھارەتنىڭ تارقىتىلىشى، ۋارىسلىق قىلىنىشىغا كاپالەتلىك
قىلىش جەھەتتە قوللىنىلغان تەدبىرلەر

① 1951 ـ يىلى ۋە 1954 ـ يىللىرى تۇردى ئاخۇن قاتارلىق ئۇيغۇر
مۇقام سەنئەتكارلىرى ئىككى قېتىم ئۇرۇمچىگە تەكلىپ قىلىنىپ، «12 مۇقام»
زەربىدارلىق بىلەن ئۈنئالغۇغا ئېلىندى، بۇ ئۈنئالغۇ جۇڭگو پلاستىنكا نەشرىيا-
تى تەرىپىدىن زىچ سىزىقلىق پلاستىنكا قىلىپ ئىشلەندى ھەم ئۇنى كەسپىي
خادىملار بەش سىزىقلىق نوتا قىلىپ، خاتىرىگە ئېلىپ نەشر قىلدى.
1978 ـ يىلدىن باشلاپ، «12 مۇقام» ئىككى قېتىم ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈل-
دى، تولۇقلاندى ھەم قاپلىق ئۈنئالغۇ لېنتىسى قىلىپ نەشر قىلىندى. تولۇق-
لاپ ئۈنئالغۇغا ئېلىنغان نۇسخىسىغا ئاساسەن خاتىرىلەنگەن مۇزىكا نوتىسى
1993 ـ يىلى ۋە 1997 ـ يىلى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ۋە جۇڭگو قامۇس نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى (بۇ بەش سىزىقلىق
نوتىسى ۋە ناخشا تېكىستلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) . 2002 ـ يىلى «12
مۇقام» نىڭ لازېر نۇرلۇق CD پلاستىنكىسى ۋە 12 يۈرۈش VCD پلاستىنكىسى
ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا مىللەتلەر نەشرىياتى ۋە شىنجاڭ ئۈن ـ سىن نەشرىياتى
تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

② شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى مۇقاملار ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا
20 ـ ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرى ۋە 80 ـ يىللىرىدىن كېيىن ئومۇميۈزلۈك
تەكشۈرۈلدى، ئۈنئالغۇغا ئېلىندى ۋە نوتىسى خاتىرىلەندى، ئۇلارنىڭ ئۈنئالغۇ
لېنتىسى ۋە نوتا، ناخشا تېكىستلىرىمۇ نەشر قىلىندى.

③ 1988 ـ يىلى «ئۇيغۇر مۇقامى تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى» قۇرۇ-
لۇپ، ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا 1988 ـ يىلى، 1992 ـ يىلى، 1996 ـ يىلى،
2002 ـ يىلى ئۈرۈمچى، قۇمۇل، يەكەن، مەكىت، بېيجىڭ قاتارلىق جايلاردا
"جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامى بويىچە بىر قاتار پائالىيەتلەر" ياكى "ئۇيغۇر
مۇقام تەتقىقاتى مۇھاكىمە يىغىنى" ئۆتكۈزۈلدى.

④ 1988 ـ يىلى، 1992 ـ يىلى، 1996 ـ يىلى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا
يەكەن، بېيجىڭ، ئۈرۈمچى قاتارلىق جايلاردا "جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى
مۇۋەپپەقىيەتلىرى كۆرگەزمىسى" ئۆتكۈزۈلدى.

⑤ شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتىدا 1996 ـ يىلىدىن باشلاپ «مۇقام
ئۆگىنىش سىنىپى» تەسىس قىلىنىپ، ھازىرغا قەدەر ئۈچ قارار ئوقۇغۇچى
قوبۇل قىلىندى (بىر قارار ئوقۇش پۈتتۈردى، ئىككى قارارى ھازىر ئۆگىنىۋا-
تىدۇ).

⑥ 2000 ـ يىلى "شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى مۇزىكا ئىنستىتۇ-
تى مۇقام تەتقىقات مەركىزى" قۇرۇلدى ھەم 2001 ـ يىلىدىن باشلاپ مۇقامنى
تەتقىقات يۆنىلىشى قىلغان ماگىستىر ئاسپىرانتلارنى قوبۇل قىلدى.

5. ھەرىكەت پىلانى

A. تۈر نامى

جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنى قوغداش ۋە تارقىتىش

B. ھەرىكەت پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا مەسئۇل تەشكىلات ياكى كوللېكتىپ

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى؛
شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى؛
شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى؛
شىنجاڭ مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى.

**C. جامائەتچىلىك ئېتىراپ قىلغان، شۇ تېخنىكا، ماھارەت بىلەن شۇغۇللى-
نىدىغان خادىملارنىڭ ياكى مۇناسىۋەتلىك مەھەللە، رايونلارنىڭ ھەرىكەت پىلانى-
غا ئىشتىراك قىلىش دەرىجىسىنى تەپسىلىي تونۇشتۇرۇش**

(1) شىنجاڭنىڭ قەشقەر، ئاقسۇ، قۇمۇل، تۇرپان، ئىلى قاتارلىق رايون-
لىرىدىكى ھۆكۈمەتلەر ۋە مەدەنىيەت مەمۇرىي تارماقلىرى ئەل ئىچىدىكى مەش-
ھۇر ئۇيغۇر مۇقام سەنئەتكارلىرىنىڭ مۇھىم رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئىنتا-
يىن ئەھمىيەت بەردى ھەم ئۇلارنىڭ ياردىمىدە ئۇيغۇر مۇقامىغا ۋارىسلىق قىلى-
دىغان كوللېكتىپ، گۇرۇپپىلارنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، يېڭى ۋارىسلارنى

تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى، ئەل ئىچىدە شەكلى كۆپ خىل مۇقام ئورۇنلاش
پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇپ، ئۇيغۇر مۇقامىغا ۋارىسلىق قىلىشنىڭ ئىپتى-
دائىي ئېكولوگىيىلىك مۇھىتىنى قوغدىدى.

(2) شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى ھەرىكەت پىلانىنى تۈزۈش، يولغا
قويۇشقا ئىشتىراك قىلىپ، ھەرىكەت پىلانىدىكى ئۇيغۇر مۇقام بايلىقىنى ئومۇم-
يۈزلۈك تەكشۈرۈش، ئۇيغۇر مۇقامى ئىختىساس ئىگىلىرىنى قوغداش ۋە تەربى-
يىلەپ يېتىشتۈرۈش، ئۇيغۇر مۇقام مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىش، نامايان
قىلىش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى ئاساسلىق تەشكىللەش، تەتقىق قىلىش ۋە ماس-
لاشتۇرۇش خىزمىتىنى زىممىسىگە ئالدى.

(3) ”شىنجاڭ مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى“نىڭ رولى جارى قىل-
دۇرۇلدى. مەزكۇر جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى ۋىلايەت، ناھىيىلەردىكى شۆبە
جەمئىيەتلىرى بۇ تۈرنىڭ بارلىق خىزمەتلىرىگە پائال ئىشتىراك قىلىشقا تەش-
كىللەندى.

(4) شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، شىنجاڭ ئەدەبىيات -
سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، شىنجاڭ سەنئەت ئىنس-
تىتۇتى، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى، شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى قاتار-
لىق مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ ئاكتىپچانلىقى قوزغىتىلىپ، ئۇيغۇر مۇقامى
بويىچە ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش، ئۇيغۇر مۇقام مەدەنى-
يىتىنى تەتقىق قىلىش ۋە كۆرگەزمە قىلىش پائالىيەتلىرىگە قاتناشتۇرۇلدى.

(5) جۇڭگو سەنئەت تەتقىقات ئاكادېمىيىسىنىڭ مۇزىكا تەتقىقات ئورنى،
ئۇسسۇل تەتقىقات ئورنى، جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئاز
سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات تەتقىقات ئورنى، مەركىزىي مۇزىكا ئىنستىتۇتى،
جۇڭگو مۇزىكا ئىنستىتۇتى، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى قاتارلىق
مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار بىلەن بولغان ئالاقە ۋە ھەمكارلىق كۈچەيتىلدى.

(6) چەت ئەللەردىكى مۇقام تەتقىقات ئاپپاراتلىرى ۋە مۇقام مۇتەخەسسىس-
لىرى بىلەن بولغان ئالاقە كۈچەيتىلدى.

**D. مەدەنىيەتنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلى ياكى مەدەنىيەت ماكانىنى قوغداشقا
مەسئۇل قانۇن ياكى مەمۇرىي ئاپپارات.**

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى

شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى

E. مەبلەغ مەنبەسى ھەم ئۆلچىمى

شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى ئىلتىماس قىلىش، جۇڭگونىڭ دۆلەت-

لىك مىللىي خەلق مەدەنىيىتىنى قوغداشنىڭ نۇقتىلىق تۈرى قىلىنىپ، مەر-كىزىي ھۆكۈمەتنىڭ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت ۋە جايلاردى-كى ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ ھەر يىلى پۇل ئاجرىتىپ، ئۇيغۇر مۇقام گۆرۈپپىلىرىنىڭ ۋە ئەل ئىچىدىكى سەنئەتكارلارنىڭ پائالىيىتىنى قوللىشى، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى، داۋالىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش قولغا كەلتۈرۈلۈپ، بۇ تۈردىكى پىلاندا قانات يايدۇرۇلىدىغان تۈرلۈك پائالىيەتلەرگە كېرەكلىك راس-خوتقا كاپالەتلىك قىلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا جەمئىيەتتىن كەڭ تۈردە راسخوت توپلىنىپ، «جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام فوندى» قۇرۇلىدۇ، قوغ-داش ۋە ۋارىسلىق قىلىشقا ئىشلىتىلىدىغان مەبلەغ فوند تەسىس قىلىنىدۇ.

F. ئادەم كۈچى بايلىقى (ئۇلارنىڭ سالاھىيىتى ۋە تەجرىبىسى) ھەم تۈرنى قوغداش، جانلاندۇرۇش ۋە تەلىم - تەربىيە خىزمىتىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى يولغا قويۇش پۈرستى

باش نازارەتچى: كۈرەش مەخسۇت، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى

ئاساسىي باشقۇرغۇچى: خەن زىيۇڭ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ مۇئاۋىن نازىرى

تۈرنى ئاساسلىق باشقۇرغۇچى: لى جىلىيەن، شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنىنىڭ باشلىقى، تەتقىقاتچى

مۇتەخەسسىس، ئالىملار:

ئىمىن تۇرسۇن: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئالىي مۇھەررىرى

ۋەن تۇڭشۇ: شىنجاڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، تەتقىقاتچى

ئابدۇكېرىم راخمان: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى پروفېسسورى

ليۇ بىڭ: شىنجاڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، تەتقىقاتچى

جۇجى: شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى، تەتقىقاتچى

جاۋتارىم: شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ مۇدىرى، پروفېسسورى

سۇلايمان ئىمىن: شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى

جۇجىڭباۋ: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، تەتقىقاتچى

ئابدۇشۇكۇر تۇردى: شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، تەتقىقات-چى

مەتروزى تۇرسۇن: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى 1 - دەرىجىلىك كومپوزى-تور

ياسىن مۇخپۇل: شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى، كاندىدات تەتقىقاتچى

ئەسەت سولايمان: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى دوتسېنتى

مۇقام سەنئەتكارلىرى:
ھۇسەنجان جامى: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، 1 ـ دەرىجىلىك سازەندە
مۇساجان روزى: شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتى دوتسېنتى
قاۋۇل تۇردى: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، 2 ـ دەرىجىلىك سازەندە
ئابلىز شاكىر: شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى كاندىدات ئالىي مۇھەر-
رىرى
ئوسمان ئەمەت: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، 1 ـ دەرىجىلىك ئارتىس
تۇرنىسا سالاھىدىن: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، 1 ـ دەرىجىلىك ئارتىس
مەتىمىن مەمتېلى: شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، 1 ـ دەرىجىلىك ئارتىس

G. تەپسىلىي پىلان

(1) تۈر تەركىبى

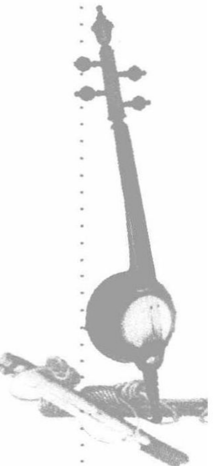
① قوغداش سىياستى تۈزۈش

2005 ـ يىلىدىن 2006 ـ يىلىغىچە مۇتەخەسسىس، ئالىملار تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلىشقا تەشكىللىنىپ، شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى جۇڭگونىڭ دۆلەتلىك مىللىي خەلق مەدەنىيىتىنى قوغداش بويىچە نۇقتىلىق تۈر قىلىپ تۇرغۇزۇلىدۇ. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت خەلق ئىچىدىكى ئۇيغۇر مۇقام سەنئەتكارلىرىنىڭ ئەمەلىي ئېھتىياجىغا ماس ھالدا مۇناسىۋەتلىك قوغداش سىياسەتلىرىنى تۈزۈپ چىقىپ، ئۇيغۇر مۇقام گۇرۇپپىلىرىنى ھەم ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنى قوغدايدۇ ھەم ئۇلارغا يار ـ يۆلەكتە بولىدۇ.

2005 ـ يىلى ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش سىياستى ھەم قانۇن تۇرغۇزۇش بويىچە مۇھاكىمە يىغىنى چاقىرىلىپ، قوغداش سىياستى بويىچە مۇتەخەسسىسلەر مەسلىھەتچىلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلۇپ، قانۇن لايىھىسىنى يېزىشقا تۇتۇش قىلىدۇ: 2007 ـ يىلى ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش قانۇنىنىڭ لايىھە نۇسخىسىنى ئىشلەش تاماملىنىدۇ.

② بايلىقنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش

2005 ـ يىلىدىن 2006 ـ يىلىغىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ. شىنجاڭدىكى ھەرقايسى يەرلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ ماسلىشىشى ئارقىسىدا، ئۇيغۇر مۇقامى ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان بۇرۇنقى كۆپ قېتىملىق ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ئاساسىدا، شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى ئىككى يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ،

شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ھەرقايسى رايونلارغا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلايدىغان گورۇپپىلار، مۇقامنى تارقاتقۇچىلار، مۇزىكا، كىيىم - كېچەك، ئويۇنغا كېرەكلىك سەھنە جابدۇقلىرى، مۇزىكا نوتىسى، ناخشا تېكىستى، ئىجتىمائىي ئارقا كۆرۈنۈش ماتېرىياللىرى ھەم چالغۇلارنى ياساش ھۈنەر سەنئىتى قاتارلىقلارنى يەنە بىر قېتىم ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈپ، شۇ ئارقىلىق شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ تارىخى، تارقىلىشى، ۋارىسلىق قىلىنىشىدىكى ھازىرقى ئەھۋال ھەم مەدەنىيەتنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىنى ئېنىقلاپ، ئۇنى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا قوغداش، جانلاندۇرۇشقا ياخشى ئۇل سېلىشنى پىلانلىدى.

ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى ئۈچ گورۇپپا بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

«12 مۇقام» نى تەكشۈرۈش گورۇپپىسى (ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈلىدىغان رايون: قەشقەر، خوتەن، ئاقسۇ قاتارلىق جەنۇبىي شىنجاڭ رايونى ھەم ئىلى مەركەز قىلىنغان شىمالىي شىنجاڭ رايونى).

«دولان مۇقامى» نى تەكشۈرۈش گورۇپپىسى (ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈلىدىغان رايون: يەكەن دەرياسىدىن تارىم دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىدىكى يەكەن، قاغىلىق، پوسكام، يوپۇرغا، مەكىت، مارالبېشى، ئاۋات، ئونسۇ، شايار، بۈگۈر، كورلا، باغراش قاتارلىق شەھەر، ناھىيىلەر ھەم تۇرپان، قۇمۇل ۋىلايىتىنىڭ مۇناسىۋەتلىك يېزا - كەنتلىرى).

«تۇرپان مۇقامى»، «قۇمۇل مۇقامى» نى تەكشۈرۈش گورۇپپىسى (ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈلىدىغان رايون: شەرقىي شىنجاڭدىكى تۇرپان، قۇمۇل ۋىلايەتلىرىنىڭ ھەرقايسى ناھىيە، شەھەرلىرى).

ھەربىر گورۇپپىغا ئۈچ ئالىم مەسئۇل بولىدۇ. تەكشۈرۈش ۋاقتى ئىككى يىل بولۇپ، تەكشۈرۈش يازما خاتىرە قالدۇرۇش، ئۈنئالغۇ، سىنئالغۇغا ئېلىش ھەم فوتو سۈرەتكە تارتىش، خەرىتىسىنى سىزىش شەكلىدە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

③ تۈرلۈك ئاخبارات ۋاستىلىرى ئارقىلىق شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنى تەشۋىق قىلىش سالمىقى ئاشۇرۇلۇپ، تەسىرى كېڭەيتىلىدۇ؛ ئۇيغۇرلارنىڭ ئۇيغۇر مۇقامى ۋەكىللىك قىلغان ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت، سەنئەتنى تونۇش ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش ئېڭىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، لېكسىيە سۆزلەش قاتارلىق ئۇسۇللاردا ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر بىلىملەر ئومۇملاشتۇرۇلىدۇ.

④ ئىختىساس ئىگىلىرىنى قوغداش ۋە يېتىشتۈرۈش

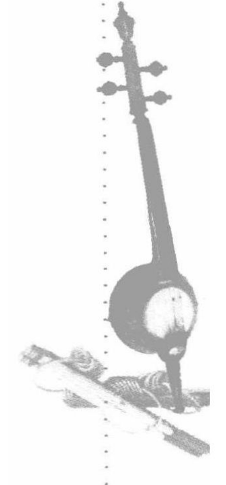
ئەل ئىچىدىكى ھازىر بار بولغان مۇقام ۋارىسلىرى قوغدىلىنىدۇ،
ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئاپتونوم رايون، ۋىلايەت ۋە ناھىيىدىن ئىبارەت ئۈچ
دەرىجىلىك ئۇيغۇر مۇقامىنى تارقىتىش، ۋارىسلىق قىلىش جەھەتتىكى ئىختى-
ساس ئىگىلىرىگە ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمەت ھەر ئايدا 150 يۈەن ئالاھىدە
قوشۇمچە ياردەم پۇلى؛ ۋىلايەت دەرىجىلىك ئۇيغۇر مۇقامى بويىچە ئىختىساس
ئىگىلىرىگە شۇ كىشى تۇرۇشلۇق جايدىكى ۋىلايەتلىك ھۆكۈمەت ھەر ئايدا 100
يۈەن ئالاھىدە قوشۇمچە ياردەم پۇلى؛ ناھىيە دەرىجىلىك ئۇيغۇر مۇقامى بويىچە
ئىختىساس ئىگىلىرىگە شۇ كىشى تۇرۇشلۇق جايدىكى ناھىيىلىك ھۆكۈمەت ھەر
ئايدا 50 يۈەن ئالاھىدە قوشۇمچە ياردەم پۇلى بېرىدۇ.

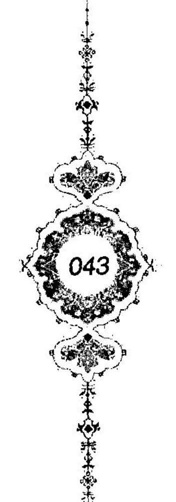
ئۇيغۇر مۇقامى ۋارىسلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش ئوخشىمىغان پىلان
بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

★ ئۈرۈمچى، قەشقەر، يەكەن، خوتەن، كۇچا، غۇلجا قاتارلىق ئالتە جايدا
«12 مۇقام» نى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى؛ مەكىت، ئاۋات ناھىيە-
لىرىدە ئىككى «دولان مۇقامى» نى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى؛
تۇرپان شەھىرىدە ياكى پىچان ناھىيىسىنىڭ لۈكچۈن بازىرىدا «تۇرپان مۇقامى»
نى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى؛ قۇمۇل شەھىرىدە «قۇمۇل مۇقامى»
نى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى تەسىس قىلىنىپ، تۈرلۈك ئۇيغۇر
مۇقاملىرى بويىچە غوللۇق ۋارىسلار تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈلۈپ، پۈتۈن شىن-
جاڭدىكى ئۇيغۇرلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان ھەرقايسى يېزىلار ۋە ئوتتۇرا،
كىچىك شەھەر، بازارلاردىكى "ئىپتىدائىي ئېكولوگىيىلىك ھالەتكە ۋارىسلىق
قىلىش" كاپالەتكە ئىگە قىلىنىدۇ. بولۇپمۇ «12 مۇقام» نىڭ "چوڭ نەغمە"
قىسمىنى ئوقۇيدىغان، ئورۇنلايدىغان ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيىلەپ يې-
تىشتۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىلىدۇ.

★ شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتى، قەشقەر سەنئەت مەكتىپى، ئاقسۇ سەن-
ئەت مەكتىپىگە "ئۇيغۇر مۇقام مەخسۇس سىنىپى" تەسىس قىلىش ھاۋالە
قىلىنىدۇ، "دەرسلىك ئارقىلىق ئوقۇتۇش، ئاغزاكى ئۆگىتىپ، قەلبىگە سىڭ-
دۈرۈش" ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلگەن ئوقۇتۇش ئۇسۇلى قوللىنىلىپ، ناخشا،
ساز، ئۇسسۇلدا تەڭ يېتىشكەن مۇقام سەنئەتكارلىرى يېتىشتۈرۈلىدۇ، «12
مۇقام» نىڭ "چوڭ نەغمە" قىسمىنى يۇقىرى سەۋىيىدە ئوقۇيالايدىغان، چالالايدى-
غان ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشكىمۇ ئوخشاشلا ئالاھىدە ئېتىبار بېرى-
لىدۇ.

★ شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى مۇزىكا ئىنستىتۇتىغا ئۇيغۇر مۇ-

قام تەتقىقاتىنى ئاساسىي مۇھىم نىشان قىلغان ماگىستىر ئاسپىرانتلارنى داۋام-
لىق قوبۇل قىلىش ھاۋالە قىلىنىدۇ، ھەم جۇڭگو سەنئەت تەتقىقات ئاكادېمىيە-
سى، مەركىزىي مۇزىكا ئىنستىتۇتى بىلەن بىرلىشىپ، مۇشۇ تەتقىقات يۆنىلى-
شى بويىچە دوكتور ئاسپىرانت قوبۇل قىلىش قولغا كەلتۈرۈلىدۇ.

★ ئادەتتىكى مائارىپ، كەسپىي مائارىپ قاتارلىق ئوخشاش بولمىغان
ئېھتىياجغا ۋە باشلانغۇچ، ئوتتۇرا، ئالىي مەكتەپلەردىكى ئوخشاش بولمىغان
قاتلاملارنىڭ ئېھتىياجىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان دەرسلىك تۈزۈپ چىقىلىپ، ھەر-
قايسى ياش قاتلىمىدىكى ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى ھەۋەسكارلىرى زور كۈچ بىلەن
تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈلىدۇ.

★ ئۇيغۇر مۇقام چالغۇلىرىنى ياساش ئۇستىلىرىنى يېتىشتۈرۈش كۇرسى
ئېچىلىدۇ.

ئوقۇش ۋاقتى: 30 كۈن

ۋاقتى: 2006 ـ يىلىنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا

ئورنى: ئۈرۈمچى

ئوقۇغۇچىلار: جايلاردىكى چالغۇ ياساش ئۇستىلىرى

ئوقۇتۇش مەقسىتى ھەم مەزمۇنى: ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلاشقا ئىشلىتى-
لىدىغان تۈرلۈك چالغۇلارنى ياساش تەجرىبىلىرى ئۆگىنىلىپ، ئالماشتۇرۇ-
لۇپ، ياساش سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش.

⑤ تەتقىقات

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى» قۇرۇلۇپ،
شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى بىلەن بىرلىكتە بۇندىن كېيىنكى 10 يىل
ئىچىدە تۆۋەندىكى تەتقىقات خىزمەتلىرى تاماملىنىدۇ:

★ ئۇيغۇر مۇقام مۇھاكىمە يىغىنى

ۋاقتى: 2005 ـ يىلىدىن باشلاپ، ھەر ئۈچ يىلدا بىر قېتىمدىن جەمئىي
ئۈچ قېتىم ئېچىلىدۇ، ھەر قېتىمقىنىڭ ۋاقتى 5—3 كۈن بولىدۇ.

كۆلىمى: 20 ـ 30 نەپەر ئۇيغۇر مۇقامى ئالىملىرى قاتنىشىدۇ

ئورنى: ئايرىم بېكىتىلىدۇ

مەقسىتى: مەلۇم بىر خىل ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ مەدەنىيەت ئارقا كۆرۈنۈ-
شى، ناخشا تېكىستى شەكلى، مەزمۇنى، مۇزىكىسىنىڭ فورماتسىيە ئالاھىدىلى-
كى، ئىپادىلىنىش شەكلى، رولى ۋە خەلقنىڭ تۇرمۇشى بىلەن بولغان مۇناسى-
ۋىتى قاتارلىق مەسىلىلەرنى ئەتراپلىق، چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلىش.

★ «جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا دائىر ھۆججەت ـ ماتېرىياللارنىڭ

مەزمۇن ئاچقۇچى» نى تۈزۈپ چىقىش

خىزمەت مەزمۇنى: ھازىر بار بولغان جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ناخشا تېكىستى، نوتىسى، ئۈن، سىن بۇيۇملىرى، ئىلمىي ماقالە (ئەسەرلەر) نىڭ مۇندەرىجىسىنى تۈزۈش، تۈرگە ئايرىش، مۇھىم مەزمۇنىنى يېزىپ چىقىش ۋە ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىدا رەقەملىك بىر ياقلىق قىلىش.

ۋاقتى: 2005 - يىلىدىن 2010 - يىلىغىچە

خادىملار: بەش ئادەم، مۇتەخەسسىس، ئالىملار ۋە ياردەمچىلەر

★ "ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلايدىغان گۇرۇپپا ھەم ۋارىسلىرىنىڭ سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى"

خىزمەت مەزمۇنى: ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلايدىغان گۇرۇپپا ۋە مۇقام ۋارىسلىرىغا دائىر سۈرەت، يازما ئارخىپ، ئۈن - سىن بۇيۇملىرى، ناخشا - ئاھاڭ ماتېرىياللىرى توپلىنىپ، خاتىرىلىنىپ، سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى تۈرغۇزۇلىدۇ.

ۋاقتى: 2007 - يىلىدىن 2012 - يىلىغىچە

خادىملار: بەش ئادەم، مۇتەخەسسىس، ئالىملار، ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسى ئىنژېنېرى ھەم ياردەمچىلەر

★ «يېقىنقى ۋە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر ماقالىلەردىن تاللانما»

خىزمەت مەزمۇنى: يېقىنقى، ھازىرقى زاماندىكى ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر ماقالىلەر توپلاپ نەشر قىلىنىدۇ.

ۋاقتى: 2005 - يىلىدىن 2009 - يىلىغىچە

خادىملار: ئۈچ ئادەم، مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار ۋە ياردەمچىلەر

★ چوڭقۇر تەتقىق قىلىش ھەم ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ئاساسىدا، «12 مۇقام» ھەم ھەرقايسى يەرلىك مۇقاملارنى رەتلەش، تاللاش، تەرتىپكە سېلىش ۋە تولۇقلاش ھەم ئۈنئالغۇغا ئېلىپ نەشر قىلىش خىزمىتى يەنە بىر قېتىم ئېلىپ بېرىلىدۇ.

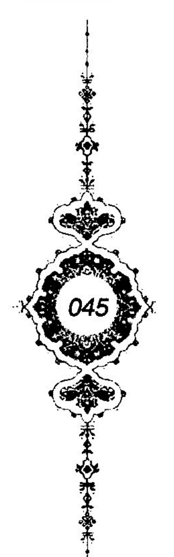
ۋاقتى: 2007 - يىلىدىن 2014 - يىلىغىچە

★ 20 - ئەسىرنىڭ 50 - يىللىرىدا ئۈنئالغۇغا ئېلىنغان تۇردى ئاخۇن نۇسخىسىدىكى «12 مۇقام» نىڭ نوتىسى قايتا خاتىرىگە ئېلىنىدۇ ۋە نەشر قىلىنىدۇ.

ۋاقتى: 2012 - يىلىدىن 2014 - يىلىغىچە

خادىملار: ئىككى - ئۈچ ئادەم، مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار ھەم ياردەمچىلەر

★ جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ CD—ROM ئوقۇشلۇقى

خىزمەت مەزمۇنى: ئوخشاش بولمىغان يوللار ئارقىلىق ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ پەيدا بولۇشى، تەرەققىياتى، شەكىللىنىشى، ناخشا تېكىستلىرىنىڭ شەكلى، مەزمۇنى، مۇزىكا فورماتسىيە ئالاھىدىلىكى، ئۇسسۇل ھەرىكىتى، ھالەت، قىياپەت، چالغۇ، كىيىم - كېچەك، سەھنە جابدۇقلىرىنىڭ شەكلى قاتارلىقلارنىڭ يېزىق، نوتا، سۈرەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان CD—ROM ئوقۇشلۇقى تۈزۈپ چىقىلىدۇ ۋە نەشر قىلىنىدۇ.

ۋاقتى: 2008 - يىلىدىن 2013 - يىلىغىچە

خادىملار: بەش ئادەم، مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار، ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسى ئىنژېنېرى ۋە ياردەمچىلەر

⑥ كۆرگەزمە، ئويۇن قويۇش پائالىيىتى

★ جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى كۆرگەزمىسى

ۋاقتى 2006 - يىلى، 2014 - يىلى، كۆرگەزمە قىلىش ۋاقتى 20 كۈن

ئورنى: ئۈرۈمچى، بېيجىڭ

كۆرگەزمە مەزمۇنى: چالغۇلار، ئۇيغۇر مۇقامىغا مۇناسىۋەتلىك تۈرلۈك چالغۇلار؛ كىيىم - كېچەك، بېزەكلەر، سەھنە جابدۇقلىرى، ئۇيغۇر مۇقامىغا مۇناسىۋەتلىك تۈرلۈك كىيىم - كېچەكلەر، بېزەك بۇيۇملىرى، سەھنە جابدۇقلىرى؛ سۈرەتلەر، ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر تۈرلۈك پائالىيەت سورۇنلىرىنىڭ، سەنئەتكارلارنىڭ پورترېتى، سۈرەتلىرى قاتارلىقلار؛ يازما ماتېرىياللار، ئۇيغۇر مۇقامىغا مۇناسىۋەتلىك ناخشا تېكىستى، نوتا، ئۇسسۇل ھەرىكىتى ھەم گۇرۇپپىلىق ئۇسسۇلدىكى ئۆزگىرىشلەرنى كۆرسىتىدىغان سۈرەتلەر، ئىلمىي ماقالە (ئەسەر) قاتارلىقلار؛ ئۈن - سىن ماتېرىياللىرى، ئۇيغۇر مۇقامىغا مۇناسىۋەتلىك، ئۈن - سىن ماتېرىياللىرى قاتارلىقلار.

★ ئۇيغۇر مۇقامى ئويۇن ھەپتىلىكى

مەزمۇنى: ئۇيغۇر مۇقامىغا مۇناسىۋەتلىك ناخشا، بەزمە، ناخشا - ئۇسسۇل، ئەلنەغمە، تىياتىر قاتارلىق تۈرلۈك بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاستىلىرىدا ئورۇنلىنىدىغان نومۇرلار ئەل ئىچى ۋە كەسپىي دېگەن ئىككى گۇرۇپپىغا ئايرىپ ئوينىلىدۇ، يەنە باھالاش، مۇھاكىمە قاتارلىق تۈرلۈك پائالىيەتلەر ئۆتكۈزۈلىدۇ.

ۋاقتى: 2006 - يىلىدىن باشلاپ، ھەر ئۈچ يىلدا بىر قېتىمدىن جەمئىي ئۈچ قېتىم ئۆتكۈزۈلىدۇ، ھەر قېتىمدا بەش كېچىلىكتىن سەككىز كېچىلىككىچە نومۇر تەييارلىنىپ، ھەرقايسىسى ئىككى قېتىمدىن ئوينىلىدۇ.

ئورنى: ئايرىم بېكىتىلىدۇ

★ ئالىي، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەردە ھەم مەدەنىيەت مەھەللىسى، رايونلىرىدا ئۇيغۇر مۇقامى بويىچە بىر قاتار لېكسىيىلەر ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، مۇقام سەنئىتىنىڭ ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىدىكى مۇھىم ئورنى ۋە قىممىتى تەشۋىق قىلىنىپ، پۈتۈن خەلقنىڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى جانلاندۇرۇش بىلىمى ئۆستۈرۈلىدۇ.

⑦ جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى مۇزېيى قۇرۇشقا تەييارلىق كۆرۈلىدۇ.

يۇقىرىدا ئېلىپ بېرىلغان تۈرلۈك خىزمەتلەر ئاساسىدا، مەڭگۈلۈك، كۆپ جەھەتلىك، كۆپ تەرەپلىك مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، يۇقىرى پەن - تېخنىكىلىق جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى مۇزېيى قۇرۇشقا تەييارلىق كۆرۈلىدۇ.

(2) تۈرلەر كۈن تەرتىپى

2005 - يىلى:

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش سىياسىتى ھەم قانۇن تۈزگۈزۈش بويىچە مۇھاكىمە يىغىنى چاقىرىلىدۇ؛

شىنجاڭ دائىرىسىدە مۇقام سەنئىتىگە مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى باشلىنىدۇ؛

ئايرىم - ئايرىم ھالدا تۇنجى قارارلىق «ئۇيغۇر مۇقامىغا ۋارىسلىق قىلىش مەركىزىدىكى باشقۇرغۇچى خادىملارنى تەربىيىلەش كۇرسى» ھەم ”ئۇيغۇر مۇقام ۋارىسلىرىنى تەربىيىلەش كۇرسى“ ئۇيۇشتۇرۇلىدۇ؛

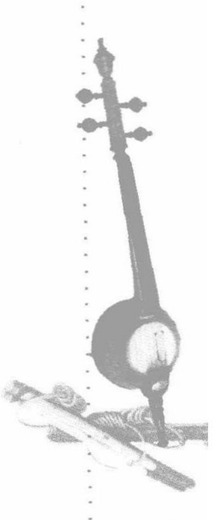
تۇنجى نۆۋەتلىك ”ئۇيغۇر مۇقام مۇھاكىمە يىغىنى“ چاقىرىلىدۇ. «جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا دائىر ھۆججەت - ماتېرىياللارنىڭ مەزمۇن ئاچقۇچى» ناملىق كىتابنى تۈزۈش باشلىنىدۇ؛

«يېقىنقى ۋە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر ماقالىلەردىن تاللانما» ناملىق كىتابنى تۈزۈش باشلىنىدۇ؛

”ئۇيغۇر مۇقام مەخسۇس سىنىپى“ تەسىس قىلىنىدۇ («راك مۇقامى» نىڭ ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇنى بولىدۇ) ؛

ئۇيغۇر مۇقامىنى تەشۋىق قىلىشنى ئاساسىي ئوقۇش يۆنىلىشى قىلغان ماگىستىر ئاسپىرانتلار قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە تەربىيىلىنىدۇ؛

مەكتەپ ياكى مەدەنىيەت مەھەللىسى، رايونلىرىدا ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىگە دائىر بىر يۈرۈش لېكسىيىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش نۇقتىدا سىناق قىلىنىدۇ؛

2006 ـ يىلى:

ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر ئەھۋاللارنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش تاماملىنىدۇ؛

تۇنجى تۈركۈمدىكى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك ئۇيغۇر مۇقام ۋارىسلىرى بېكىتىلىدۇ؛

تۇنجى تۈركۈمدىكى ”ئۇيغۇر مۇقامىنى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى“ تەسىس قىلىنىدۇ؛

”ئۇيغۇر مۇقام چالغۇلىرىنى ياساش ئۇستىلىرىنى تەربىيىلەش كۇرسى“ ئېچىلىدۇ؛

ئۈرۈمچىدە ”بۆگۈ شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى كۆرگەزمىسى“ ئېچىلىدۇ؛

تۇنجى نۆۋەتلىك ”ئۇيغۇر مۇقام ئويۇن ھەپتىلىكى“ ئۆتكۈزۈلىدۇ؛

ئىككىنچى قارارلىق ”ئۇيغۇر مۇقامى ۋارىسلىرىنى تەربىيىلەش كۇرسى“ ئېچىلىدۇ؛

”مەخسۇس مۇقام سىنىپى“ داۋاملىق ئېچىلىدۇ («چەبباياتمۇقامى» نىڭ ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ”ماقالىلەردىن تاللانما“نى، ”ئاچقۇچ“نى ئىشلەش، ماگىستىر ئاسپىرانت قوبۇل قىلىش، تەربىيىلەش ھەم يۈرۈشلۈك لېكسىيە ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئېلىنىدۇ.

2007 ـ يىلى:

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش قانۇنىنىڭ لايىھە نۇسخىسى تاماملىنىدۇ؛

ئىككىنچى تۈركۈمدىكى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك ئۇيغۇر مۇقام ۋارىسلىرى بېكىتىلىدۇ؛

ئىككىنچى تۈركۈمدىكى ”ئۇيغۇر مۇقامىنى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى“ تەسىس قىلىنىدۇ؛

«12 مۇقام» ھەم يەرلىك مۇقاملارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە تولۇقلاش خىزمىتى باشلىنىدۇ؛

”ھۆججەت ـ ماتېرىياللارنىڭ مەزمۇن ئاچقۇچى“نى ئىشلەش، ”مۇقام مەخسۇس سىنىپى“نى ئېچىش («مۇشاۋەرەك مۇقامى» نىڭ ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر ئاسپىرانت قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، ”ماقالىلەردىن تاللانما“نى ئىشلەش ۋە يۇ-

يۇرۇشلۇك لېكسىيىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئىشلىنىدۇ.

2008 - يىلى:

ئۈچىنچى تۈركۈمدىكى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك ئۇيغۇر مۇقام ۋارىسلىرى بېكىتىلىدۇ؛

"ئۇيغۇر مۇقامىنى قوغداش، ۋارىسلىق قىلىش مەركىزى"نى تەسىس قىلىش خىزمىتى تاماملىنىدۇ.

ئىككىنچى نۆۋەتلىك «ئۇيغۇر مۇقامى مۇھاكىمە يىغىنى» ئۆتكۈزۈلىدۇ؛

«ئۇيغۇر مۇقامى» دەرسلىكىنى ۋە «جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى» (CD—ROM) ى تۈزۈش باشلىنىدۇ؛

«ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلايدىغان گورۇپپا ۋە مۇقام ۋارىسلىرىنىڭ سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى» تۇرغۇزۇلىدۇ؛

"ھۆججەت - ماتېرىياللارنىڭ مەزمۇن ئاچقۇچى"نى، "ماقالىلەردىن تاللانما"نى ئىشلەش، "مۇقام مەخسۇس سىنىپى"نى ئېچىش («چارىگاھ مۇقامى»نىڭ "چوڭ نەغمە" قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر ئاسپىرانت قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، يۇرۇشلۇك لېكسىيىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئىشلىنىدۇ.

2009 - يىلى:

«يېقىنقى ۋە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر ماقالىلەردىن تاللانما»نى ئىشلەش تاماملىنىدۇ؛

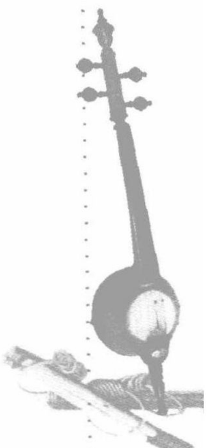
ئىككىنچى نۆۋەتلىك "ئۇيغۇر مۇقامى ئويۇن ھەپتىلىكى" ئۆتكۈزۈلىدۇ؛

"ھۆججەت - ماتېرىياللارنىڭ مەزمۇن ئاچقۇچى"نى، "سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى"نى، "دەرسلىك"نى، "CD—ROM ئوقۇشلۇقى"نى تۈزۈش، «12 مۇقام» ھەم يەرلىك مۇقاملارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە تولۇقلاش، "مەخسۇس مۇقام سىنىپى"نى ئېچىش («پەنجىگاھ مۇقامى»نىڭ "چوڭ نەغمە" قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر ئاسپىرانت قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، يۇرۇشلۇك لېكسىيىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئىشلىنىدۇ.

2010 - يىلى:

"جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا دائىر ھۆججەت - ماتېرىياللىرىنىڭ مەزمۇن ئاچقۇچى" تاماملىنىدۇ؛

"سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى"، "دەرسلىك"، "CD — ROM ئوقۇشلۇقى"نى تۈزۈش، «12 مۇقام»نى ھەم يەرلىك مۇقاملارنى تەرتىپكە

سېلىش ۋە تولۇقلاش، ”مەخسۇس مۇقام سىنىپى“نى ئېچىش («ئۆزھال مۇقامى» نىڭ ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر ئاسپىرانت قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، يۇرۇشلۇك لېكسىيىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئىشلىنىدۇ. ئۇيغۇر مۇقام تەتقىقاتىنى ئاساسىي ئوقۇش يۆنىلىشى قىلغان دوكتور ئاسپىرانت قوبۇل قىلىشنى باشلاش قولغا كەلتۈرۈلىدۇ.

2011 ـ يىلى:

ئۈچىنچى نۆۋەتلىك ”ئۇيغۇر مۇقامى مۇھاكىمە يىغىنى“ ئۆتكۈزۈلىدۇ؛

”جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام مۇزېي“ قۇرۇشقا تەييارلىق كۆرۈش باشلىنىدۇ؛

”سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى“نى قۇرۇش، ”دەرسلىك“، ”CD—ROM ئوقۇشلۇقى“نى تۈزۈش، «12 مۇقام» نى ھەم يەرلىك مۇقاملارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە تولۇقلاش، ”مەخسۇس مۇقام سىنىپى“نى ئېچىش («ئەجەم مۇقامى» ۋە «ئوششاق مۇقامى» نىڭ ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر، دوكتور ئاسپىرانتلارنى قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، يۇرۇشلۇك لېكسىيە ئۇيۇشتۇرۇش قاتارلىق خىزمەتلەر داۋاملىق ئىشلىنىدۇ.

2012 ـ يىلى:

«ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلايدىغان گۇرۇپپىلار ھەم ۋارىسلىرىنىڭ سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى» تاماملىنىدۇ؛

ئۈچىنچى نۆۋەتلىك ”ئۇيغۇر مۇقامى ئويۇن قويۇش ھەپتىلىكى“ ئۆتكۈزۈلىدۇ.

20 ـ ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا ئۇنىئالغۇغا ئېلىنغان تۇردى ئاخۇن نۇسخىسىدىكى «12 مۇقام» نىڭ نوتىسىنى يېڭىباشتىن خاتىرىگە ئېلىش خىزمىتى باشلىنىدۇ؛

”دەرسلىك“، ”CD—ROM ئوقۇشلۇقى“نى تۈزۈش، «12 مۇقام» نى ھەم يەرلىك مۇقاملارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە تولۇقلاش، ”جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى مۇزېيى“نى قۇرۇش ھەم ”مەخسۇس مۇقام سىنىپى“نى ئېچىش («بايات مۇقامى» ۋە «ناۋا مۇقامى» نىڭ ”چوڭ نەغمە“ قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر، دوكتور ئاسپىرانتلارنى قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، يۇرۇشلۇك لېكسىيىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئىشلىنىدۇ.

2013 ـ يىلى

"دەرسلىك"، "CD—ROM" ئوقۇشلۇقى"نى تۈزۈش تاماملىنىدۇ؛

«12 مۇقام» نى ھەم يەرلىك مۇقاملارنى تەرتىپكە سېلىش ۋە تولۇقلاش تاماملىنىدۇ ھەم مۇزىكىسى بىلەن نوتىسىنى ماس قەدەمدە ئىشلەش پرىنسىپىغا ئاساسەن، ناخشا تېكىستى بىلەن نوتىسى خاتىرىلىنىدۇ، ئۇنىئالغۇغا ئېلىنىدۇ؛

20 ـ ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا تۇردى ئاخۇن ئورۇنلىغان «12 مۇقام» نىڭ نوتىسىنى خاتىرىلەش خىزمىتى ئورۇنلىنىدۇ؛

"جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى مۇزېيى"نى قۇرۇش ھەم "مۇقام مەخسۇس سىنىپى"نى ئېچىش («سىگاھ مۇقامى» بىلەن «ئىراق مۇقامى» نىڭ "چوڭ نەغمە" قىسمىنى ئۆگىنىش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنىدۇ)، ماگىستىر، دوكتور ئاسپىرانتلارنى قوبۇل قىلىش ۋە تەربىيىلەش، يۈرۈشلۈك لېكسىيەلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش خىزمەتلىرى داۋاملىق ئىشلىنىدۇ.

بېيجىڭدا "جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى كۆرگەزمىسى" ئۆتكۈزۈلىدۇ.

2014 ـ يىلى:

ھەرقايسى "مۇقام مەخسۇس سىنىپ"لىرىدا ئوقۇش تاماملىنىدۇ ھەم دوكلات ئويۇنى كۆرسىتىلىدۇ.

مۇقام تەتقىقاتىنى ئاساسىي ئوقۇش يۆنىلىشى قىلغان ماگىستىر، دوكتور ئاسپىرانتلار قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە تەربىيىلىنىدۇ؛ "ئۇيغۇر مۇقامى بويىچە سېستىمىلىق لېكسىيە" خىزمىتىدىن يەكۈن چىقىرىلىدۇ ۋە تەجرىبىلەر ئالماشتۇرۇلىدۇ؛

"جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى مۇزېيى"نى قۇرۇش قولغا كەلتۈرۈلىدۇ؛

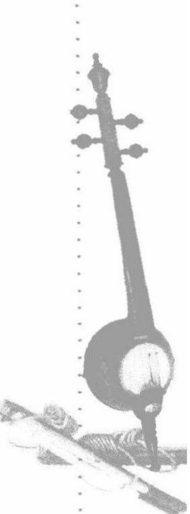
20 ـ ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا تۇردى ئاخۇن ئورۇنلىغان «12 مۇقام» ھەم ئەڭ يېقىنقى بىر قېتىملىق تەرتىپكە سېلىنغان، تولۇقلانغان «12 مۇقام» ھەم ھەرقايسى يەرلىك مۇقاملارنىڭ ناخشا تېكىستى، نوتىسىنى خاتىرىلەش خىزمىتى تاماملىنىدۇ ھەم "مۇزىكىسى بىلەن نوتىسىنى ماس قەدەمدە ئىشلەش" پرىنسىپىغا ئاساسەن، ئىشلەپ نەشر قىلىنىدۇ.

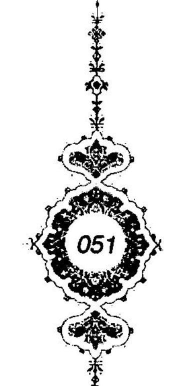
(3) تۈرنى يولغا قويۇش ۋاكالەتچىسى

شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنى

(4) تارىخى

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى ئۆز ۋاقتىدا قۇتقۇزۇۋېلىندى. تۇردى ئاخۇن قاتارلىق مۇقام پېشۋالىرى ئورۇن-

لىغان «12 مۇقام» نىڭ ئۇنئالغۇ نۇسخىسى ۋە ئوخشىمىغان ۋاقىتلاردا ئۇنئالغۇ-
غا ئېلىنغان ھەرقايسى جايلارنىڭ ئۇيغۇر مۇقاملىرى شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات
ئورنىدا ساقلانماقتا. بۇ بىزنىڭ يەنە بىر قېتىم رەتلەپ، تولۇقلاپ ئىشلىشىمىز-
نىڭ مۇھىم ماتېرىيالى ۋە ئاساسى.

20 - ئەسىرنىڭ 50 - يىللىرى، 80 - يىللىرى، 90 - يىللىرىدا ئېلىپ
بېرىلغان كۆپ قېتىملىق مۇزىكا نوتىسىنى خاتىرىگە ئېلىش، ئاھاڭلارنى تەرتىپ-
كە سېلىش ۋە تولۇقلاش خىزمىتى بىزنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە ۋە مەغلۇپ
بولۇش ساۋاقلىرى بىلەن تەمىنلىدى. ھەرقايسى ئوخشاش بولمىغان مەزگىللەر-
دە ئىشلەنگەن نۇسخىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئوبدان پايدىلىنىش قىممىتى بار.

(5) نەزەرىيە ئاساسى

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنىڭ مۇھىم ئورنى يالغۇز ئۇنىڭ ناخشا، ئۇسسۇل،
مۇزىكىنى بىر گەۋدىگە مۇجەسسەملىگەن بەدىئىي ئىپادىلەش شەكلى بولغانلىقى-
دىلا ئەمەس، تېخىمۇ مۇھىمى شۇكى، ئۇ ئۇيغۇر، ھەتتا جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ
مۇزىكا تۈرى مەدەنىيەت تارىخىدا ھەم غەرب بىلەن شەرق ئوتتۇرىسىدىكى مۇزى-
كا، ئۇسسۇل سەنئىتىنى ئالماشتۇرۇشتا ناھايىتى زور تەسىرگە ئىگە. ئەمما،
قىسمەن ئىشلەپچىقىرىش شەكلى، تۇرمۇش ئادەت - يوسۇنلىرىنىڭ ئۆزگىرىشى
ھەم كۈچلۈك مەدەنىيەتنىڭ تەسىرىدە، ئۇيغۇر مۇقامىنى قوغداش، ئۇنىڭغا
ۋارىسلىق قىلىش، بولۇپمۇ، ئۇنىڭ ئىپتىدائىي ئېكولوگىيىسىگە ۋارىسلىق
قىلىش مەسىلى كۆرۈلمىگەن زور كرىزىسقا دۇچ كەلمەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن،
ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش، يالغۇز شىنجاڭ-
نىڭ قەدىمكى مۇزىكىسىنى تەتقىق قىلىش ۋە ئەنئەنىۋى مۇزىكا، ئۇسسۇلنى
قوغداش ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇپلا قالماي،
بەلكى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ مەدەنىيەت، سەنئەت، ئەدىبە، پەلسەپە، سىياسىي،
ئىجتىمائىي، فىلولوگىيە قاتارلىق ھەرقايسى ساھەلىرىنى تەتقىق قىلىش،
جۇڭخۇادىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇل سەنئىتى ئوتتۇرىسىدى-
كى ئۆزئارا تارقىلىش، ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىش ئەھۋالىنى، ھەتتا
شەرق - جەنۇب، غەرب، شىمالدىن ئىبارەت ھەرقايسى تەرەپلەرنىڭ مۇزىكا،
ئۇسسۇل سەنئىتىنىڭ ئۆزئارا ئۇچرىشىش، سىڭىشىش، يۇغۇرۇلۇش تارىخىنى
تەتقىق قىلىشتىمۇ ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ۋە ئالاھىدە قىممەتكە ئىگە.

(6) ئۇزۇن مەزگىللىك نىشان

ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى دۆلەتنىڭ نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان، ۋارىسلىق قى-
لىنىدىغان قۇرۇلۇش تۈرى قىلىپ بېكىتىلىدۇ.

«ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش قانۇن ــ بەلگىلىمىسى» تۈزۈلۈپ، ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىنى قوغداش، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش خىزمىتى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەم مۇناسىۋەتلىك ۋىلايەتلىك، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ ۋە باشقۇرۇش ئاپپاراتلىرىنىڭ كۈندىلىك خىزمەت مەزمۇنىغا كىرگۈزۈلىدۇ.

«ئۇيغۇر مۇقامى سانلىق مەلۇمات ئىسكىلاتى» قۇرۇلىدۇ.

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى تور پونكىتى» قۇرۇلۇپ، چەت ئەللەردىكى مۇناسىۋەتلىك ئاپپاراتلار ھەم ئىلمىي تەشكىلاتلار بىلەن ئىلىم - پەن ئالماشتۇرۇشنىڭ راۋان يولى ھاسىل قىلىنىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقامى ئىختىساس ئىگىلىرىنى قوغداش تۈزۈمى ئورنىتىلىپ، ئۇيغۇر مۇقامىنى ئورۇنلايدىغان گۇرۇپپىلار ھەم ئاساسىي ۋارىسلارغا قارىتا ھۆكۈمەت قوشۇمچە ياردەم بېرىش ۋە داۋالاش سۇغۇرتىسى تۈزۈمى يولغا قويۇلىدۇ.

ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن كەسپىي خىزمەت ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلگەن، ئۇيغۇر مۇقامى ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش سىستېمىسى ئورنىتىلىدۇ، ئوخشىمىغان قاتلامدىكىلەرنىڭ ئېھتىياجىغا لايىق كېلىدىغان «ئۇيغۇر مۇقامى» دەرسلىكىنى تۈزۈش خىزمىتى تاماملىنىدۇ.

چوڭقۇر تەكشۈرۈش ۋە ئىلمىي تەتقىقات ئالدىنقى شەرت قىلىنىپ، «12 مۇقام»نى ھەم جايلارنىڭ مۇقاملىرىنى قېلىپلاشتۇرۇش، رەتلەش ھەم قايتا نەشر قىلىش خىزمىتى ئاساسىي جەھەتتىن ئورۇنلىنىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقامىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر تۈركۈم ياش، ئوتتۇرا ياش ئىختىساس ئىگىلىرى يېتىشتۈرۈلىدۇ.

«جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقامى مۇزېيى» قۇرۇلىدۇ.

(7) قىسقا مەزگىللىك نىشان

★ ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ ھەر دەرىجىلىك ۋارىسلىرىغا شەرەپ نامى بېرىلىپ، ئۇلار ئۇيغۇر مۇقام تېخنىكا ماھارىتىنى ئەنئەنىۋى ئۇسۇل بىلەن ئۆگىتىش، تارقىتىشقا رىغبەتلەندۈرۈلىدۇ.

★ شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان رايونلاردا ئۇيغۇر مۇقامىغا ۋارىسلىق قىلىش مەركەزلىرى تەسىس قىلىنىدۇ.

★ ئۇيغۇر مۇقامىنى قوغداش، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش خىزمىتىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك تۆھپە ياراتقان مۇناسىۋەتلىك خادىملار تەقدىرلىنىدۇ، مۇكاپاتلىنىدۇ.

★ ئۇيغۇر مۇقامىغا مۇناسىۋەتلىك كۆرگەزمە، ئويۇنلار ئۆتكۈزۈلىدۇ.

(8) كۆزلەنگەن نەتىجە

شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى دۆلەتنىڭ نۇقتىلىق قوغداش تۈرى قاتارىغا كىرگۈزۈلىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقام سەنئەتكارلىرى قوغدىلىدۇ ۋە ماھىيەتلىك يۈلەشكە ئېرىشىدۇ.

ئۇيغۇر مۇقامىغا دائىر ھۆججەت ـ ماتېرىياللار سېستىمىلىق رەتلىنىپ، نەشر قىلىنىدۇ.

مۇقام جەھەتتىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش ۋە ۋارىسلىق قىلىش مېخانىزمى مۇكەممەللەشتۈرۈلۈپ، جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتىگە ۋارىسلىق قىلىش كاپالەتكە ئىگە قىلىنىدۇ.

6. ئاساسلىق قوشۇمچە ماتېرىياللار

A. ئاساسلىق پايدىلىنىش ماتېرىياللىرى ھەققىدىكى تەھلىل:

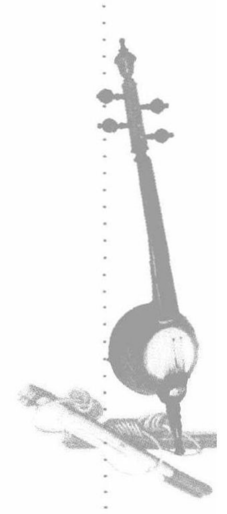
(1) (تاڭ) ۋېيخۇي قاتارلىقلار يازغان «سۈينامە»، چىڭ سۇلالىسى گۇاڭشۈينىڭ 29 ـ يىلى (مىلادىيە 1903 ـ يىلى) تاش مەتبەدە بېسىلغان نۇسخا، ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كۇتۇپخانىدا ساقلىنىۋاتىدۇ. «سۈينامە» نىڭ 13 ـ، 14 ـ، 15 ـ جىلدىدىكى «مۇزىكا خاتىرىسى» دە سۈي سۇلالىسى دەۋرىدىكى ئوردىنىڭ مۇزىكا تۈرمۇشى ئەنگە ئېلىنغان.

(2) تاڭ يۈەنزۇڭ يازغان، لى لىنفۇ قاتارلىقلار ئىزاھلىغان «تاڭ دەۋرىدىكى ئالتە دەستۇر»، چىڭ سۇلالىسىنىڭ جياچىڭ يىللىرى (تەخمىنەن 1796 ـ 1820 ـ يىللار) ئويۇلغان نۇسخا، ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كۇتۇپخانىدا ساقلىنىۋاتىدۇ. «تاڭ دەۋرىدىكى ئالتە دەستۇر» نىڭ 14 ـ جىلدىدىكى «مۇزىكا ئەمەلدارى» دېگەن ماددىسىدا تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى ئوردىنىڭ مۇزىكا، نەزمە تۈزۈمى ھەققىدىكى خاتىرىلەر بار.

(3) موللا ئەسمەتۇللا مۆجىزى مىلادىيە 1854 ـ يىلى يازغان «تارىخىي موسىقىيۇن» دېگەن ئەسەر شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزگەن «يىپەك يولىنىڭ مۇزىكا، ئۇسسۇل سەنئىتى» دېگەن كىتابقا كىرگۈزۈلگەن. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1985 ـ يىل نەشرى.

(4) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى تۈزگەن «12 مۇقام» (بەش سىزىقلىق نوتا، ئىككى قىسىملىق كىتاب) نى مۇزىكا نەشرىياتى، مىللەتلەر نەشرىياتى 1960 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلغان. بۇ كىتابتىكى نوتا

تۇردى ئاخۇن قاتارلىق مۇقام سەنئەتكارلىرى ئورۇنلىغان ئۇنئالغۇ نۇسخىسىغا
ئاساسەن خاتىرىلەنگەن. ئۇنىڭغا يەنە مۇناسىۋەتلىك تارىخ، ناخشا تېكىستىنىڭ
مەزمۇنى، مۇزىكىسىنىڭ فورماتسىيە ئالاھىدىلىكى قاتارلىق مەزمۇنلاردىكى
«كىرىش سۆز» ۋە «مۇزىكا ئاھاڭلىرى جەدۋىلى» قوشۇمچە قىلىنغان.
(5) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، شىنجاڭ
ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى تۈزگەن
«ئۇيغۇر 12 مۇقام» ناملىق كىتاب (بەش سىزىقلىق نوتا، جەمئىي 12
كىتاب)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن 1993 - يىلى ئۈرۈمچىدە نەشر
قىلىنغان. بۇ كىتابتىكى نوتا شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى ئورۇنلىغان مۇقامنىڭ
ئۇنئالغۇ نۇسخىسىغا ئاساسەن خاتىرىلەنگەن، قوشۇمچە ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە
ناخشا تېكىستى ھەم مۇزىكا قۇرۇلمىسى جەدۋىلى بار.
(6) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئى-
يىتى، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى تۈزگەن «ئۇي-
غۇر 12 مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا، جەمئىي بىر يۈرۈش 13 كىتاب) نى
جۇڭگو قامۇس نەشرىياتى 1999 - يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلغان. بۇ كىتابتى-
كى نوتا شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى، شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتىنىڭ مۇزىكا
فاكۇلتېتى ئاچقان مۇقام ئۆگىنىش سىنىپى ئورۇنلىغان مۇقامنىڭ ئۇنئالغۇ
نۇسخىسىغا ئاساسەن خاتىرىلەنگەن. 12 مۇقامدىن باشقا، بۇ بىر يۈرۈش كىتابقا
يەنە «مۇستەھزاد»، «ئابۇچەشمە» ۋە «ئىشرەت ئەڭگىز» نىڭ نوتىسى كىرگۈ-
زۈلگەن بىر كىتاب قوشۇمچە قىلىنغان، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى،
مۇزىكا قۇرۇلمىسى جەدۋىلى بار ھەم ئاساسلىق ناخشا تېكىستىنى يازغۇچىلار
تونۇشتۇرۇلغان.
(7) جيەن چىخۋا تۈزگەن «شىمالىي شىنجاڭ مۇقامى» (بەش سىزىقلىق
نوتا) دېگەن كىتابنى جۇڭگو مۇزىكا ئىلمىي ژۇرنىلى 1998 - يىلى بېيجىڭدا
نەشر قىلغان. بۇ كىتابتىكى نوتا روزى تەمبۇر قاتارلىق مۇقام سەنئەتكارلىرى
ئورۇنلىغان ئۇنئالغۇ نۇسخىسىغا ئاساسەن خاتىرىلەنگەن. خەنزۇچە ناخشا تې-
كىستى قوشۇمچە قىلىنغان.
(8) شىنجاڭ مەكىت دولان مۇقامى تەتقىقات جەمئىيىتى، شىنجاڭ مە-
كىت ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى مەدەنىيەت - تەنتەربىيە ئىدارىسى تۈزگەن
«ئۇيغۇر دولان مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا) دېگەن كىتابنى شىنجاڭ
گۈزەل - سەنئەت، فوتو - سۈرەت نەشرىياتى 1996 - يىلى نەشر قىلغان.
بۇ كىتابتىكى نوتا مەكىت ناھىيىسىدىكى بىر قىسىم دولان مۇقامى سەنئەتكارلى-

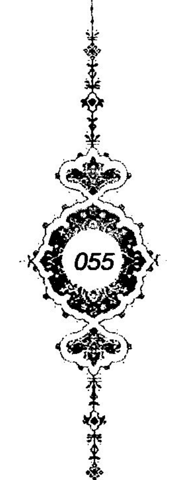

ـرى ئورۇنلىغان ئۇنئالغۇ نۇسخىسىغا ئاساسەن خاتىرىلەنگەن. ئۇيغۇرچە، خەنـ
ـزۇچە ناخشا تېكىستى قوشۇمچە قىلىنغان.

(9) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تۇرپان ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت ـ
تەنتەربىيە ئىدارىسى تۈزگەن «تۇرپان مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا، ئاددىي
نوتا) دېگەن كىتابنى مىللەتلەر نەشرىياتى 1999 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلـ
ـغان، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى قوشۇمچە قىلىنغان.

(10) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇمۇل ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت
باشقارمىسى تۈزگەن «قۇمۇل مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا، ئاددىي نوتا)
دېگەن كىتابنى خەلق مۇزىكا نەشرىياتى 1994 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلغان.
ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى قوشۇمچە قىلىنغان.

(11) ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن يازغان «ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى
12 مۇقام توغرىسىدا» (ليۇ فېڭجاڭ تەرجىمە قىلغان) ناملىق ئىلمىي ئەسەرنى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1986 ـ يىلى ئۈرۈمچىدە نەشر قىلغان. بۇ ئۇيغۇر
12 مۇقامى ھەققىدىكى مەخسۇس ئەسەر بولۇپ، مۇقامنىڭ پەيدا بولۇش،
تەرەققىي قىلىش تارىخى ھەم ئۇنىڭدا نامايان قىلىنغان مۇزىكىنىڭ ئېستېتىك
ئالاھىدىلىكى قاتارلىق مەزمۇنلارغا چېتىلىدۇ.

(12) جۇجىڭباۋ يازغان «يىپەك يولىدىكى مۇزىكا مەدەنىيىتى» دېگەن
مەخسۇس ئەسەرنى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1987 ـ يىلى نەشر قىلغان. بۇ
كىتابتا يىپەك يولى مەدەنىيىتىنىڭ پەيدا بولۇش، تەرەققىي قىلىش تارىخى
تونۇشتۇرۇلغان بولۇپ، ئوتتۇرا ئاسىيا، غەربىي ئاسىيا، جەنۇبىي ئاسىيا،
شىمالىي ئافرىقىدىكى ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ مۇقاملىرىغا ھەم مەملىكىتىمىزـ
ـنىڭ شىنجاڭ ئۇيغۇر مۇقام مۇزىكىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىغا چېتىلىدۇ.

(13) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي
جەمئىيىتى تۈزگەن «ئۇيغۇر 12 مۇقامى توغرىسىدا» دېگەن ئىلمىي ماقالىلەر
توپلىمىنى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1992 ـ يىلى ئۈرۈمچىدە نەشر قىلغان.
ئۇنىڭغا 26 نەپەر ھەر مىللەت ئالىمى يازغان 26 پارچە ماقالە كىرگۈزۈلگەن
بولۇپ، ئۇلار ھەرقايسى ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ شەكىللىنىش تارىخى، ناخشا تېـ
ـكىستىنىڭ مەزمۇنى، ئېستېتىك ئالاھىدىلىكى، مۇزىكا فورماتسىيە ئالاھىدىلىـ
ـكى قاتارلىق ھەرقايسى تەرەپلەردە ئۆز كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

(14) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي
جەمئىيىتى تۈزگەن «12 مۇقامغا دائىر ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى» دېگەن
كىتابنى (ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ئايرىم ـ ئايرىم نەشر قىلىنغان) مىللەتلەر

نەشرىياتى 1995 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلغان بولۇپ، 28 ئالىمنىڭ ئىلمىي ماقالىسى كىرگۈزۈلگەن. ماقالىلەر ئۇيغۇر 12 مۇقامىنىڭ تارىخى، ناخشا تېكىستىنىڭ مەزمۇنى ھەم مۇزىكا ئالاھىدىلىكى قاتارلىق كۆپ تەرەپلىمە مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(15) ليۇكۇيلى، لاڭ يىڭلار تۈزگەن «ئۇيغۇر 12 مۇقام تەتقىقاتى» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ئايرىم ـ ئايرىم نەشر قىلىنغان) نى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى 1997 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلغان. جەمئىي 28 ئالىمنىڭ ئىلمىي ماقالىسى كىرگۈزۈلگەن.

(16) دۇياشيۇڭ، جۇجى يازغان «يىپەك يولىنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتى» دېگەن مەخسۇس ئەسەرنى مىللەتلەر نەشرىياتى 1997 ـ يىلى بېيجىڭدا نەشر قىلغان. بۇ كىتابتا "يىپەك يولى" بويىدا ياشاۋاتقان ھازىرقى زاماندىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتى نۇقتىلىق تونۇشتۇرۇلغان. ئۇيغۇر، ئۆزبېك، تاجىك، تۈركمەن، ئەزەربەيجان قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ مۇقام مۇزىكىسىغا چېتىلىدۇ.

B. مەخسۇس ئەسەرلەر، ئىلمىي ماقالە توپلاملىرى، نوتا، ناخشا تېكىستى

(1) ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن يازغان، ليۇفېڭجاڭ تەرجىمە قىلغان «ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام توغرىسىدا» (مەخسۇس ئەسەر)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1986 ـ يىلى.

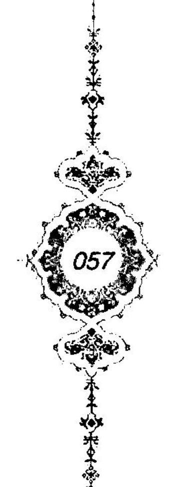
(2) دۇياشيۇڭ، جۇجى يازغان «يىپەك يولىنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتى» (مەخسۇس ئەسەر)، مىللەتلەر نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1997 ـ يىلى.

(3) جيەن چىخۋا تۈزگەن «شىمالىي شىنجاڭ مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا ھەم خەنزۇچە ناخشا تېكىستى)، جۇڭگو مۇزىكا ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى، بېيجىڭ، 1998 ـ يىلى.

(4) لى جىڭيا تەرجىمە قىلغان «12 مۇقام ناخشا تېكىستلىرىدىن تاللانما»، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1992 ـ يىلى.

(5) ليۇ كۇيلى، لاڭ يىڭلار تۈزگەن «ئۇيغۇر مۇقام تەتقىقاتى» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ئايرىم ـ ئايرىم نەشر قىلىنغان)، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى، بېيجىڭ 1997 ـ يىلى.

(6) مەمتىمىن ھوشۇر: «ئۇيغۇر 12 مۇقامىنىڭ ئىككى ۋارىيانتى» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى، ئۇيغۇرچە)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى

1995 ـ يىلى.

(7) سەيپىدىن ئەزىزى: «ئۇيغۇر مۇقامى توغرىسىدا» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى)، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1997 ـ يىلى.

(8) سۇلايمان ئىمىن قاتارلىقلار: «ئۇيغۇر 12 مۇقام تەتقىقاتى، مۇقام ۋە سىمفونىيە» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى)، ئۇيغۇرچە، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1992 ـ يىلى.

(9) سۇلايمان ئىمىن: «ئۇيغۇر 12 مۇقامىنىڭ مۇزىكىلىق قۇرۇلمىسى» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى)، ئۇيغۇرچە، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1995 ـ يىلى.

(10) تۆمۈر داۋامەت: «12 مۇقام تەتقىقاتىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇپ ئېلىپ بارايلى» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى)، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرستېتى نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1997 ـ يىلى.

(11) خۇاڭ شياۋپېڭ «شىمالىي سۇڭ دەۋرىدىكى كۇسەنىنىڭ "باھار ئۇسسۇلى" نەغمىسى ھەققىدە ئويلىغانلىرىم» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى)، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرستېتى نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1997 ـ يىلى.

(12) شىنجاڭ مەكىت ناھىيىلىك دولان مۇقامى تەتقىقات جەمئىيىتى، شىنجاڭ مەكىت ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مەدەنىيەت ـ تەنتەربىيە ئىدارىسى تۈزگەن «ئۇيغۇر دولان مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا ھەم ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى)، شىنجاڭ گۈزەل ـ سەنئەت، فوتو ـ سۈرەت نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1996 ـ يىلى.

(13) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مۇقام تەتقىقات جەمئىيىتى تۈزگەن «ئۇيغۇر 12 مۇقامى توغرىسىدا» (ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى 1992 ـ يىلى.

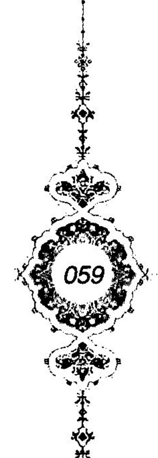
(14) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى تۈزگەن «12 مۇقامغا دائىر ئىلمىي ماقالىلەر توپلىمى» (ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ئايرىم ـ ئايرىم نەشر قىلىنغان)، مىللەتلەر نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1995 ـ يىلى.

(15) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى تۈزگەن «ئۇيغۇر 12 مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا ھەم ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا

تېكستى، بىر يۈرۈش 13 كىتاب)، جۇڭگو قامۇس نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1999 - يىلى.
(16) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇمۇل ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسى تۈزگەن «قۇمۇل مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا، ئاددىي نوتا ھەم ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى)، خەلق مۇزىكا نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1994 - يىلى.
(17) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تۇرپان ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت - تەنتەربىيە ئىدارىسى تۈزگەن «تۇرپان مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا، ئاددىي نوتا ھەم ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى)، مىللەتلەر نەشرىياتى، بېيجىڭ 1999 - يىلى.
(18) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى 12 مۇقامنى رەتلەش خىزمەت گۇرۇپپىسى خاتىرىگە ئالغان «12 مۇقام» نوتىسى (بەش سىزىقلىق نوتا، ئىككى كىتاب) مۇزىكا نەشرىياتى، مىللەتلەر نەشرىياتى، بېيجىڭ، 1960 - يىلى.
(19) شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى تۈزگەن «ئۇيغۇر 12 مۇقامى» (بەش سىزىقلىق نوتا ھەم ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشا تېكىستى، بىر يۈرۈش 12 كىتاب)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1993 - يىلى.
(20) جوجىڭباۋ: «يىپەك يولىنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتى» (مەخسۇس ئەسەر)، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئۈرۈمچى، 1997 - يىلى.

C. ئىلمىي ماقالىلەر

(1) ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر: «ئۇيغۇر <12 مۇقامى> بىلەن ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا»، «غەربىي يۇرت تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1991 - يىللىق 4 - سان.
(2) ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر: «ئەرەب مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ <12 مۇقام> غا بولغان تەسىرى مەسىلىسى توغرىسىدا»، «شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئىلمىي ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە)، ئۈرۈمچى، 1992 - يىللىق 1 - سان.
(3) ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن: «12 مۇقامنىڭ تارىخىي قاتلىمى ۋە ئېستېتىك ئالاھىدىلىكى»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى،

1987 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(4) ئابدۇشۇكۇر تۇردى (جاڭ خۇڭچاۋ تەرجىمە قىلغان): «ئۇيغۇر خەلق سەنئىتى ــ مەشرەپ»، «شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1983 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(5) ئابدۇشۇكۇر تۇردى (جاڭ خۇڭچاۋ تەرجىمە قىلغان): «ئۇيغۇر مۇقام تەتقىقاتى ھەم ئۇنىڭ نامىنىڭ تارىخىي جۇغلانمىسى»، «غەربىي يۇرت تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1992 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(6) ئابلىز ئىسمايىل: «دولان مەشرەپ مۇقامى»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە)، ئۈرۈمچى، 1996 ـ يىللىق 1 ـ، 2 ـ سان.

(7) ئالىمجان غوپۇر: «مۇقام ئۇستىدە ئويلىغانلىرىم»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە)، ئۈرۈمچى، 2002 ـ يىللىق 4 ـ سان.

(8) دىلشات پەرھات: «ئۇيغۇر مۇقامى تەتقىقاتىدا سەل قاراشقا بولمايدىغان ھالقا»، «شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 2003 ـ 1 ـ سان.

(9) دۇ ياشيۇڭ: «مەغرىب مۇقامى»، «جۇڭگو مۇزىكىسى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1986 ـ يىللىق 6 ـ سان.

(10) دۇ ياشيۇڭ: «مۇقام سۆزىنىڭ مەنىسى ھەم ئۇنىڭ ئۆزگىرىشى»، «جۇڭگو مۇزىكىسى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1987 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(11) دۇ ياشيۇڭ: «جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر مۇقامى بىلەن كۇسەن مۇزىكىسىنىڭ مۇناسىۋىتى يوقمۇ؟»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1989 ـ يىللىق 2 ـ سان.

(12) دۇ ياشيۇڭ: «جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر 12 مۇقامىنىڭ مەنبەسى»، «مۇزىكا يۇرتىدىكى يېڭى سادا ژۇرنىلى»، چېڭدۇ، 1989 ـ يىللىق 4 ـ سان.

(13) ئەمەتجان ئەخمىدى: «ئۇيغۇرلارنىڭ مەشھۇر مۇقام پېشۋاسى تۇردى ئاخۇن»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1985 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(14) ئەمەتجان ئەخمىدى: «مىللىي مۇزىكىنىڭ مول مىۋىسى ــ 12 مۇقامنى رەتلەش خىزمىتى غەلىبىلىك تاماملاندى»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1991 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(15) گۇباۋ: «كۇسەن مۇزىكىسى ۋە 12 مۇقام»، «شىنجاڭ

سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1981 ـ يىللىق 2 ـ سان.

(16) گوەن يېۋېي: «مۇقامنىڭ شەكىللىنىشى ھەم ئۇنىڭ راۋاجى — ئۇيغۇرلارنىڭ تۈرلۈك مۇقاملىرى توغرىسىدا» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1984 ـ يىللىق 4 ـ سان.

(17) خې چاڭلىن: «ۋەتىنىمىزنىڭ ئەڭگۈشتىرى — مۇقام» ، «يېڭى كۆزەتچى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1987 ـ يىللىق 4 ـ سان.

(18) خې يون، جيەن چىخۋا: «12 مۇقام» ، «خەلق مۇزىكىسى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1961 ـ يىللىق 5 ـ سان.

(19) ئىبراھىم پەخرىدىن: «12 مۇقامغا ۋارىسلىق قىلىش ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلىش لازىم؟» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە) ، ئۈرۈمچى، 1997 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(20) ئىسمايىل تۆمۈر (خاۋگوەنجۇڭ تەرجىمە قىلغان) : «قۇمۇل مۇقامى توغرىسىدا قىسقىچە بايان» ، «غەربىي يۇرت تەتقىقاتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1993 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(21) جەمىلە قادىر (مادېيۇەن تەرجىمە قىلغان) : «12 مۇقامنىڭ تارقىلىشى ۋە تەرەققىياتى» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1996 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(22) جيەن چىخۋا: «ئۇيغۇرلارنىڭ مەشھۇر كلاسسىك مۇزىكىسى — ”12 ـ مۇقام“» ، «جۇڭگو مۇزىكىسى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1981 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(23) جيەن چىخۋا: «ئۇيغۇر خەلق مۇزىكىسىدىكى يۈرۈشلۈك ئاھاڭلارنىڭ ئالاھىدىلىكى» ، «جۇڭگو مۇزىكىسى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1987 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(24) جىن جىڭيەن: «چەت ئەللەردىكى مۇقام تەتقىقاتىغا دائىر بەزى ئۇچۇرلار» ، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 2001 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(25) لى گوشياڭ: «12 مۇقامنىڭ قىسقىچە تارىخى» ، «غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى» ، لەنجۇ، 1989 ـ يىللىق 2 ـ سان.

(26) لى چياڭ: «مۇقام سەنئىتى سىمفونىيىسى» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1989 ـ يىللىق 6 ـ سان.

(27) لى چياڭ: «ئۇيغۇر شېئىرىيىتى بىلەن مۇقام مۇزىكىسىنىڭ مۇنا-

سۆنتى توغرىسىدا» ، «شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1990 - يىللىق 6 - سان.

(28) ليۇ فېڭ: «شىنجاڭ ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى - 12 مۇقام ۋە ئۇنى توپلاش خىزمىتىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇش» ، «جۇڭگو مۇزىكىسى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1987 - يىللىق 1 - سان.

(29) لو يىفېڭ: «مىللەتلەرنىڭ مەنىۋى تارىخىي — مۇقام» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1992 - يىللىق 2 - سان.

(30) لوگۇاڭ: «دولان مۇقامى مۇزىكىسى توغرىسىدا قىسقىچە بايان» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى 1982 - يىللىق 6 - سان.

(31) مىرسۇلتان: «دولان ئۇيغۇرلىرى ۋە تارىم يەرلىك شىۋىسى» ، «غەربىي يۇرت تەتقىقاتى» ، ئۈرۈمچى، 1993 - يىللىق 3 - سان.

(32) مۇتەللىپ سىيىت: «دولان مۇقامىنىڭ ئىجتىمائىي ئەخلاق تەربىيىسىدىكى رولى» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە) ، ئۈرۈمچى، 1996 - يىللىق 1 - سان.

(33) قەييۇم تۇردى (خاۋ گۇەنجۇڭ تەرجىمە قىلغان) : «مۇقام باھارى» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى 1993 - يىللىق 2 - سان.

(34) قەييۇم تۇردى (خاۋ گۇەنجۇڭ تەرجىمە قىلغان) : «مۇقام تەتقىقاتىدىكى بىرقانچە مەسىلە توغرىسىدا» ، «شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر مۇنبىرى ژۇرنىلى» ، ئۈرۈمچى، 1993 - يىللىق 3 - سان.

(35) سەيپىدىن ئەزىزى: «ئۇيغۇر مۇقامى توغرىسىدا» ، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1992 - يىللىق 3 - سان.

(36) سەيپىدىن ئەزىزى: «مۇقام، كىشىلەرنىڭ يۈرەك تارىنى چېكىدىغان سەنئەت» ، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1992 - يىللىق 4 - سان.

(37) سەيپىدىن ئەزىزى: «مۇقام سەنئىتىنى چوڭقۇر تەتقىق قىلىپ كۆپ مىللەتلىك پارلاق جۇڭخوا مەدەنىيىتىنى نۇرلاندۇرايلى» ، «خەلق مۇزىكىسى ژۇرنىلى» ، بېيجىڭ، 1993 - يىللىق 2 - سان.

(38) سەپەر ھۇسىيىن: «دولان مۇقامىنىڭ شەكىل ئالاھىدىلىكى» ، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە) ، ئۈرۈمچى، 1994 - يىللىق 5 - سان.

(39) سى خو: «ئـۇيغۇر ‹دولان مـۇقامـى› نىڭ مۇزىكـا ئالاھىدىلى-
كى»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ 1999 ـ يىللىق 3 ـ سان.
(40) سۇڭ فېي: «ئۇيغۇر قەشقەر مۇقامى بىلەن قۇمۇل مۇقامىنى
سېلىشتۇرۇش»، «شىنجـاڭ پېداگوگىكا ئـۇنىۋېرسىتېتـى ئىلمىي ژۇرنى-
لى»، ئۈرۈمچى، 1995 ـ يىللىق 1 ـ سان.
(41) سۇ بېيخـەي: «كۇسـەن مـۇزىكىسى بىلـەن 12 مۇقامنىڭ مۇنا-
سىۋىتى»، «غەربىي شىمال مىللەتلەر تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، لەنجۇ، 1994 ـ
يىللىق 1 ـ سان.
(42) سۇلايمان ئىمىن: «ئۇيغۇر 12 مۇقامى ۋە يەرلىك مۇقاملارنىڭ
مۇزىكىسى»، «شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى
2002 ـ يىللىق 1 ـ سان.
(43) تيەن لـەنتاۋ: «ئـۇيغۇر 12 مـۇقـامىنىڭ ئـۈچ خىل نـەشر
نۇسخىسى»، شىنجاڭنىڭ مىللىي مۇزىكىلىرىنى نوتىغا ئېلىش، رەتلەش خىز-
مىتىگە نەزەر»، «خەلق مۇزىكىسى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 2002 ـ يىللىق
6 ـ سان.
(44) تۆمـۈر داۋامـەت: «مۇقـام تەتقىقـاتىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇ-
رايلى»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1993 ـ يىللىق 1 ـ سان.
(45) ۋەن تۇڭشـۇ: «ئېسىل مىللىي كلاسسـىـك مـۇزىكـا — 12
مۇقام»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1959 ـ يىللىق 1 ـ سان.
(46) ۋەن تۇڭشۇ: «ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى 12 مۇقام»، «شىنجاڭ
سەنئىتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى 1981 ـ يىللىق 1 ـ سان.
(47) ۋەن تۇڭشۇ: «ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ بىرنەچچە خىل تىپى ھەم ئۇنى
سېلىشتۇرۇش»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1989 ـ يىللىق
6 ـ سان.
(48) ۋەن تۇڭشۇ: «مۇقام ئۇقۇمى توغرىسىدا»، «جۇڭگو مۇزىكا ئىلمى
ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1993 ـ يىللىق 4 ـ سان.
(49) ۋاڭ زىڭۋەن، جيەن چىخۋا: «ئىراقنىڭ باغداد مۇقامى ھەم تاجىك-
لارنىڭ شەش مۇقامى»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» ئۈرۈمچى، 1984 ـ
يىللىق 3 ـ سان.
(50) ۋاڭ شيۇلەن: «دولان مۇقامى ۋە شامان مەدەنىيىتى»، «غەربىي
يۇرت تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1994 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(51) شيا لېيمىڭ: «شەرق مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ ئۆزگىچە گۈلى — ئۇيغۇر 12 مۇقامى»، «غەربىي رايون كىتاب مۇنبىرى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1998 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(52) ياسىن مۇخپۇل: «12 مۇقام ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ مەھسۇلىمۇ؟»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە)، ئۈرۈمچى، 1990 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(53) ياسىن مۇخپۇل: «ئۇيغۇر 12 مۇقامىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە تەرەققىياتى توغرىسىدا»، «شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئىلمىي ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە)، 2003 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(54) جاۋ ۋېيپىڭ: «تارىختىكى كۇسەن مۇزىكىسى ۋە شىنجاڭ 12 مۇقامى»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1988 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(55) جاڭ بۇيۇ: «مۇقام مۇزىكىسىغا ۋارىسلىق قىلىش ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىك»، «شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى» ئۈرۈمچى، 2002 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(56) جۇجى: «مۇقام ئىلمى تەسىس قىلىپ، تەتقىقاتتا يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى»، «جۇڭگو مۇزىكىسى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1987 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(57) جۇجى: «12 مۇقامنىڭ مۇزىكا فورماتسىيىسى توغرىسىدا قىسقىچە بايان»، «بىرلەشمە مۇزىكا ژۇرنىلى»، شياڭگاڭ، 1989 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(58) جۇجى: «‹بوستانلىق مەدەنىيىتى› نى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان مۇقام مۇزىكا ھادىسىسى»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى 1990 ـ يىللىق 4 ـ سان.

(59) جۇجى: «ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى مۇزىكىسىدىكى ‹ناۋا ئاھاڭى›»، «غەربىي شىمال مىللەتلەر تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، لەنجۇ، 1991 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(60) جۇجى: «ئۇيغۇر 12 مۇقامىنىڭ نوتىسىنى خاتىرىلەشتىن پەيدا بولغان ئىلمىي تەپەككۇر»، «مۇزىكا تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1994 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(61) جۇجى: «ئۇيغۇر مۇقام ئەندىزىسى توغرىسىدا»، «شىنجاڭ سەنئەت ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 2002 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(62) جۇ جىڭباۋ: «مۇقام ئۇستىدە ئىزدىنىش (1، 2، 3 ـ قىسىم)»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى 1982 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(63) جۇ جىڭباۋ: «جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ مۇقامىنى سېلىشتۇرۇش تەتقىقاتى ژۇرنىلى»، «مۇزىكا سەنئىتى ژۇرنىلى»، 1983 ـ يىللىق 2 ـ، 3 ـ سان.

(64) جۇ جىڭباۋ: «كۇسەن مۇزىكىسى ۋە مۇقام»، «شىنجاڭ ئۇنىۋېرستېتى ئىلمىي ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى 1983 ـ يىللىق 3 ـ سان.

(65) جۇ جىڭباۋ: «ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ تىپىك مۇزىكىسى — مۇقام»، «سەنئەت گۈلزارى ـ مۇزىكا سەھىپىسى ژۇرنىلى»، 1983 ـ يىللىق 4 ـ سان.

(66) جۇ جىڭباۋ: «مۇقام ۋە مىللىي مۇزىكا ئىلمى»، «شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەن مۇنبىرى ژۇرنىلى»، ئۈرۈمچى، 1989 ـ يىللىق 1 ـ سان.

(67) جۇ جىڭباۋ: «جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ شەكىللىنىش، تەرەققىي قىلىش قىسقىچە تارىخى»، «جۇڭگو مۇزىكا ئىلمى ژۇرنىلى»، بېيجىڭ، 1991 ـ يىللىق 2 ـ سان.

(68) چۇ يۈەنلياڭ: «دولان مۇقامى ھەققىدە»، «شىنجاڭ سەنئىتى ژۇرنىلى» (ئۇيغۇرچە)، 1981 ـ يىللىق 3 ـ سان.

THE ART OF CHINESE XINJIANG UYGHUR MUQAM

中国新疆维吾尔木卡姆艺术

جۇڭگو شىنجاڭ
ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى تۈزدى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى